د کابل کالنۍ

١٣٢١

د پښتو ټولنې د نشریاتو څخه

مهتمم

گل پاچا «الفت» د پښتو ټولنې عمومي مدیر

او د معارف د مطابع [illegible]

[illegible]

دکابل پوو لسمه کالنۍ

دلوی خښتن په فضل او مرحمت او د هغی مینی په اثر کښې چه زمونږ عرفان پالونکی اعلیحضرت المتوکل علی الله محمدظاهرشاه ئې دوطن له مادی او معنوی ترقیاتو سره اری او دپښتون دنجیب ملت دښه استقبال په رڼا کښې دپښتوټولنې (انجمن ادبی) کارکونکی موفق شوه چه دکابل پوو لسمه کالنۍ نشر کړی .

لوی خدای اره شکروته دی چه زمونږ عزیز مملکت داغم اړلی کال دامن او اسایش په سیوری کښې تېرکړ او دخپل متبوع حکومت دښو نیتو او د محترمې کابینې دښو اجرآتو په مرسته ئې په دی کال کښې هم لکه تېر کلونه خپل ادبی او عرفانی پیشرفت ته ادامه ورکړه او په دغه لاره کښې ئې متین او مفید قدمونه واخستل لکه چه د مختلفو اثارو له نشر څخه هم زمونږ هر راز ملی نهضتونه ښکاره کېږی او دوطن نیکمرغی پکښې له ورا ځلېږی .

ددی موسسی مامورین ددغو ټولو موفقیتو په نسبت خپله شکر په ښکاره کوی او ددغی مقدسی وظیفی په لاره کښې چه ددی موسسی په غاړه پرته ده خپل موفقیت غواړی او دخپل ځلمی پادشاه له سیوری لاندی دهواد د نورو ترقیاتو او لازیاتی کامیابۍ آرزو اری .

«پښتو ټولنه»

S. A. R. A. A. Sardar Mohammad Hachem Khan
Premier ministre

ش . ج . ا . ا . نیان والاحضرت غازی سردار شاه محمود خان سپه سالار او د حرب وزیر
S. A.R. . A.A. . Sardar Chah Mahmoud Khan ministre de la guerre

دتعلیم دفاتریکی اودمکتب مدیر : ح ، غلام دستگیر خان

دبیوونی اوروزنی مدیر : ش ، محمد عارف خان کشاف

دلوازمو مدیر : ، ، عبدالفتاح خان

دلمړی تولی قوماندان اودپیلوتیانو

دعملیاتو دتولی بیوونکی : ش ، شاه محمد خان کشاف

دولایاتو عسکری قوماندانان :

د مرکزی قوا ، قوماندان : ع ، ش ، سردارعالی محمد داؤد خان فرقه مشر

د قندهار عسکری : ، ، ش ، محمد علم خان

د هرات : « ، ، محمد قاسم خان

مزارشریف : ، ، ، الله داد خان

د قطغن و بدخشان دعسکری

قوماندان وکیل : ح ، محمدعثمانخان غنډمشر

سمت مشرقی د عسکری

قوماندان وکیل : ح ، محمدگل خان غنډمشر

د سمت جنوبی د عسکری

قوماندان : ع ، ع ، ش سردار عالی علیشا خان نایب سالار

قوماندان قوای عمومی جنوبی

د سمت جنوبی د لمړی فرقی

قوماندان : ع ، ش ، غلام رسول خان فرقه مشر

دسمت جنوبی دوهمی فرقی قوماندان : ، ، فیض محمد خان

غزنی د عسکری قوماندان : ، ، نور محمد خان

ع • ج • ا • ا •تیان والاحضرت سردارشاه ولی خا

داعلیحضرت وزیر مختار اوفوق العادہ نمایندہ

• Sardar Chah Vali Khan envoyé extraor-
ministre plénipotentiaire de Se Majesté

پښتنی سفیران او نمایندگان په خارج کښې

داعلیحضرت اوی سفیر په انقره کښې	:	ع ، ج فیض محمد خان
» » » » په طهران »	:	. . . .
» » » » په ماسکو »	:	ع ، ج سلطان احمد خان
» مختار وزیر په ویشی فرانسه »	:	ع ، ج ، ا ، ا نبان والاحضرت سردار شاه ولیخان
» » په لندن	:	ع ، ج احمد علیخان
» » » په برلین »	:	ع ، ج الله نواز خان
» » » په توکیو »	:	ع ، ج ذوالفقار خان
» » په قاهره	:	ع ، ج محمد صادق خان مجددی چه د حجاز مختار وزیر هم دی
» » په بغداد	:	ع ، ج عبدالرحمن خان
» » » په امریکا	:	ع ، ج عبدالحسین خان عزیز
جنرال قونسل په دهلی	:	ع ، ص محمد شفیع خان
» په مشهد	:	ع ، ص میر محمد صدیقخان
» قونسل په بمبئی	:	. . . .
» په کراچی	:	. . . .
دپښتون دوتړي مامور په پېښاور	:	ص ، محمد قیوم
په چمن	:	ص ، میر غلام فاروق خان

ع ، ج ، والاحضرت سردار محمد نعیم خان دمعارف وزیر اودصدارت عظمی لمړی معاون

S. Ex. Sardar Mohammad Naïm Khan ministre de l'instruction publique

از مؤدت ابله احتراز کنید ، زیرا که بسا اوقات ارادهٔ نفع شما میکند و شما را ضرر می رساند .
« عمر فاروق رض »

دمعارف وزارت

وزیر معارف : ع ، ج سردار محمد نعیم خان

مشاور : ع ، ص عبدالاحمد خان

معین : ع ، ص سید عبدالله خان

مشاور : عزتمند اسمعیل حکمت بی

: ع ، ص هاشم شایق خان

: ع ، ص عبدالحی خان حبیبی

مدیر قلم مخصوص : ص امیرالدینخان

ریاست تعلیم و تربیه :

کفیل ریاست : ع ، ص داکتر محمد انس خان

عضو : ع ، محمد نبی خان

: ص ، محمد اسمعیل خان غزنوی

معاون عضو : ص ، محمد کریم خان

کفیل عضو : ص ، عبدالغفور خان

پښتو ټولنه :

رئیس : ع ، ص برهان الدین خان

عضو : ص ، حبیب الله خان

ریاست تدریسات :

رئیس : ع ، ص عزیز الرحمن خان

معاون : ع ، عبدالجبار خان

: ص ، محمد یونس خان

ریاست تفتیش :

رئیس : ع ، ص ، سید محمد فاروق خان

مفتش : ص ، محمد طاهر خان

: ص ، عبدالاحمد خان

: ص ، میر محمد اسمعیل خان

د حکام دښوونځی مدیر : ص ، عبدالغفار خان
د پست اود تلگراف دښوونځیو مدیر : « ، محمدامین خان
د تجارتی دښوونځی مدیریت وکیل : « ، عبدالقدس خان
د مساحت دښوونځی مدیر : « ، عبدالسلام خان
د تحریری واصول اود محاسبی دښوونځیو مدیر : « ، عبدالقیوم خان
د پرستاری دښوونځی مدیر : « ، فدای احمد خان
د بلدیی دمنطقی دښوونځیو مدیر : « ، محمداکرم خان
د ولایت کابل دمعارف مدیریت وکیل : ، غلام حیدر خان

* * *

د ملی اقتصاد وزارت

ع ، ج لمرعالی نښان عبدالمجید خان دملی اقتصاد وزیر

S. Ex. Abdul-Majid Khan ministre de l'économie Nationale

وزیر : ع ، ج ، اع ، عبدالمجیدخان
لمړی معین : « ، ص ، محمداکرمخان
دوهم « : « ، « ، غلام غوثخان

د گمرکاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : . . . . .
د گریزی : ص ، حبیب الله خان

د تجارتی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، سید احمد علی شاه خان
د شرکتو او
کریدت مدیر : ص ، محمد صدیق خان
د خارجه تجارتی
مدیر : « ، محمد ... خان
د تجارتی
احصائیی مدیر : . . . . .
د تجارت داخلی عمومی مدیر : ع ، میر ضیاء الدین خان

د صنائعو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد نعیم خان
د فوائدو : ص ، عبدالغفور خان

دفابریکاتو دتصفیی	مدیر	:	ص ، احمدجان خان
« لاسی خانگی	«	:	. . . .

دا نطباعاتو عمومی مدیریت :

عمومی	مدیر	:	ع محمدزمان خان تره کی
داقتصاد دجای	«	:	ص ، غلام دستگیر خان

اداری عمومی مدیریت :

دعمومی مدیر کفیل	:	ش ، عبدالشکور خان صدیقی
دماموریتو مدیر	:	س ، محمدهاشم خان
« کنترول «	:	عزیزالله خان
« ترجمانی	:	محمدعلیخان
« اوراقو	:	عبدالودود خان
«	:	. . . .

دفوائدعامې وزارت

وزیر	:	ع ، ج ، رحیم الله خان
معین	:	ع ، ص ، عبدالحمید خان

اداری مدیریتونه:

د داشو مدیر	:	ص ، محمد افضل خان
دمصالح دتهیې مدیر	:	« ، امیر محمد خان
دمیخانیکی «	:	« ، غلام محمد خان
دماموریتو «	:	« ، بدرالدین خان
دمتراوژی «	:	« ، نورالحق خان
دتصفیهٔ ماضیه «	:	« ، محمد موسی خان
دپیمایشی «	:	. . . . . .
داوراقو «	:	ص ، محمد ایوبخان

* * *

دصحیې وزارت

وزیر	:	ع ، ج ، غلام یحیی خان
معین	:	. . . .
دروغتیادساتنې		
عمومی مدیر	:	ع ، جلال الدینخان
د نشریاتو او		
احصائیې مدیر	:	ص ، عبدالغفور خان
دروغتیا د ساتنې		
اوتشکیلاتومدیر	:	محمد آصف خان
د درمل وا لی.		
دمدیریت مامور	:	« محمد ا[illegible] خان
د ماموریتو او		
اجراایې مدیر	:	« محمدابراهیم خان
دکنترول مدیر	:	« عبدالرشید خان
داوراقومامور	:	« صالح محمدخان
دتفتیش دخانگی		
فنی معاون	:	« عبدالجلیل خان
دمجادلې اوبین المللی خانگی معاون	:	ص ، میر آقا خان

ع ، ج غلام یحیی خان د صحیې وزیر
S. Ex. Gholam Yahya Khan
ministre del, Hgéne publique

دراډیو فنی عمومی مدیر	:	ع ، عطاؤالله خان
دراډیو تخنیکی او اداری «	:	ص ، محمد اسلم خان
دخارجه ارتباط «	:	« ، عبدالقیوم خان
دچك آفس «	:	« ، محمد عثمانخان
دیکه توت دټلگراف خانی منتظم	:	« ، محمد حسین خان
دمهتاب قلعه دټلگراف «	:	« ، غلام سرور خان
دماموریتو او اجرائیې کفیل	:	« ، محمد ایوبخان
دکنترول مدیر	:	« ، لعل محمد خان
داوراقو «	:	« ، محمد اکرم خان

* * *

دمعادنو وزارت

د معادنو دوزارت کفیل	:	ع ، ج ، رحیم الله خان
« « « معین	:	« ، ص ، غلام محمد خان
« مخصوص قلم سرکاتب	:	ص ، میرزا عبدالستار خان
« فنی عمومی مدیر	:	ع ، سید عبدالاحد خان
« پیرلو او پلورلو «	:	ص ، محمد صدیق خان
« تفتیش «	:	« ، محمد احسان خان
« کنترول «	:	« ، محمد حسن خان
« داجرائیې اوماموریتو مامور	:	« ، عبدالفتاح خان
« اوراقو سرکاتب	:	« ، عنایت الله خان

د کرهنی دمستقل ریاست

رئیس : ج ، میر محمد یوسف خان

معین : . . . .

د کرهنی عمومی

مدیر : ع ، محمد زمانخان

د تفتیش عمومی

مدیر : « ، نادر علیخان

د کرهنی د آفتو

د دفع مدیر : س ، محمد کریم خان

د قوانینو او تدوین

مدیر : « ، فقیر محمد خان

د اجرائیې او مامورینو

دمدیر کفیل : س ، نادر علیخان

د کنترول مدیر : « ، عبدالرؤف خان

داورا قومدیر : س، میر محمد هاشم خان

داحصائیې دمدیریت (امورات شعبهٔ احصائیهٔ زراعتی را بنا

کفیل : س فقیر محمد خان مدیر تدوین قوانین زراعتی بحیث کفیل ایفامی نماید)

ج ، میر محمد یوسف خان د کرهنی دمستقل ریاست رئیس

S.Ex. Mimr M. Yossuf Khan chef de département de l'agriculture

دمطبوعاتو دمستقل ریاست

رئیس : ج ، صلاح الدین خان
مشاور : ع ، قاری عبدالله خان
» : » ، سرور خان گویا
» : » ، محمد امین خان خوگیانی
عضو (آرت) : » ، عبدالغفور خان برشنا

ج ، صلاح الدین خان دمطبوعاتو مستقل رئیس
S. Ex.Salahoddin Khan Chef du département de la presse

د نشریاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، سید قاسم خان رښتیا
دلمړی څانګی مدیر : ص ، عبدالرؤف خان بینوا
ددوهمی » : » ، عبدالباقی خان لطیفی
د آژانس » : » ، عبدالنبی خان
» » لمړی معاون : » ، محمد محسن خان
» » دوهم » : » ، عبدالحلیم خان (عاطفی)
» راډیو مدیر : » ، محمد عثمان خان صدقی
» » معاون : » ، نجف علی خان
» » » : » ، سید بهاء الحق خان

د پښتو ټولنی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، عبدالرحمن خان « پژواک »
معاون : » ، امین الله خان « زمریالی »
د کفیل او دقواعدو مدیر : » ، صدیق الله خان « رښتین »
د پښتو ټولنی عمومی مبصر
او دصحافت دڅانګی مدیر : » ، ګل پاچا خان « الفت »
ددائرة المعارف مدیر : ص ، میا حسین خان
د لغاتو دمدیر کفیل : ص ، سید مسعود خان
دتالیف او ترجمي مدیر : » ، محمد ګل خان « نوری »

وقت خودرا برای اصلاح نفس خود ذریعهٔ مطالعهٔ آثار دیگران صرف کن و علم را بر مال ترجیح بده . (سقراط)

دتاریخ عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، احمدعلی خان کهزاد
اعضاء : « ، سرورخان گویا (دریاست ادبی مشاور)
« : « ، میر غلام محمد خان غبار
« : ص ، علی احمد خان نعیمی
« : « ، محمد نبی خان کهزاد
« : « ، میر غلام حامد خان
« : « ، محمد ابراهیم خان خلیل

د مطابع عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، احمدالله خان کریمی
اداری معاون : « ، غلام جیلانی خان اعظمی
فنی معاون : ص ، محمد نوری افندی
دتصحیح دشعبی کفیل : « ، شیر احمد خان
داجرائیي مامور : « ، عبدالوکیل خان
د کنترول « : « ، غلام حیدر خان
دطباعتی « : « ، محمد شریف خان
د تخنیکی « : « ، فضل احمد خان
دپانبوځای « : « ، نورالحق خان

اداری څانګی :

داجرائیي اومامورینو مدیر : ص ، میر امین الدین خان [illegible]
د کنترول مامور : « ، محمد [illegible] خان
د اوراقو « : [illegible]
د کتابخانې « : « ، غلام [illegible]

د ولایاتو او اعلی حکومتو تشکیلات

د کابل ولایت

د والی وکیل	:	و ، ج محمد اسماعیل خان
مستوفی	:	ع ، ص سید حبیب خان
د مرافعی دمحکمی قاضی	:	ف ، ملا عبد الجلیل خان
« کوتوالی قوماندان	:	ح ، خواجه محمد نعیم خان
« گمرک رئیس	:	ع ، ص ، غلام حیدر خان
« تحریراتو مدیر	:	س ، عبد الباقیخان
« احصائیې «	:	ص ، فضل محمد خان
« معارف دمدیر وکیل	:	« ، غلام حیدر خان
« تعمیراتو عمومی مدیر	:	ع ، عبد الغیاث خان
« معابر او بندواوو او عمومی مدیر	:	« ، احمد شاه خان
دتنگ‌غارو دانشاآتو مدیر	:	ص ، شیر احمد خان
« بندخروار «	:	« ، سید قاسم خان
« بندسراج غزنی «	:	« ، فقیر محمد خان
« قرغی دبند «	:	« ، محمد جانخان
« مصالح دتهیې «	:	« ، فضل حق خان
« تفتیش «	:	« ، علی محمد خان

دقندهار ولایت

نایب الحکومه	:	و ، ج محمد قاسم خان
مستوفی	:	ع ، ص عبد الاحد خان
دمرافعې قاضی	:	ف ، ملا صاحبجانخان
د کوتوالی دقوماندان کفیل	:	ش ، عبد القادر خان کندکمشر
د معارفو عمومی مدیر	:	ع ، غلام جیلانی خان « جلالی »
د گمرک رئیس	:	ع ، ص محمد عزیز خان
د تجارتی منازعاتو دفیصلی رئیس	:	« ، غلام فاروق خان

د تجارت د اطاق رئیس	: ع ، ص حبیب‌الله خان
خارجه مدیر	: ص ، محمد رفیق خان
د بلدیې رئیس	: ع ، ص محمد اکبر خان
د تحریراتو مدیر	: ص ، محمد اسماعیل خان
د کرهنی «	: « ، عبدالغفور خان
د مخابراتو «	: « ، گل احمد خان
د صحیې «	: « ، عطا محمد خان
د مطبوعاتو «	: « ، محمد یوسف خان
د معدن «	: « ، عبدالواحد خان
د احصائیې «	: « ، امین‌الله خان
د فوائد عامې «	: « ، محمد عمر خان
د حمل و نقل «	: « ، محمد حسین خان
د استخباراتو «	: « ، محمد سرور خان
د خزانې «	: « ، عبدالحمید خان
د ودیو او بدلو مامور	: « ، عبداللطیف خان
د بریښنا مامور	: ص ، سید جعفر خان
د تفتیش «	: « ، میر فقیر محمد خان
د اجرائیې «	: « ، محمد علی خان
د تلگراف منتظم	: « ، غلام نبی خان
د پښتو د کورسو مامور	: « ، سید حسین خان
د آژانس «	: « ، محمد نسیم خان

د هرات ولایت

د نائب الحکومه وکیل	: ع ، ج عبدالله خان
مستوفی	: ع ، ص سید محمد خان
د مرافعې د محکمې قاضي	: ف ، ملا احمد علی خان
د کوتوالۍ قوماندان	: ج ، خدا بخش خان
د گمرک رئیس	: ع ، ص حاجی محمد عظیم خان
د خارجه چارو مدیر	: ص ، محمد اشرف خان

کتب مقدسه برای شخص لایعقل چه کرده میتواند؟ آئینه برای کور فائدهٔ رسانده نمیتواند . (کالی داسا)

د تحریراتو مدیر : ص ، عبدالقدیر خان
د فوائدعامې دمدیریت کفیل : « ، محمدسرور خان
د معارف مدیر : « ، خواجه گلبدین خان
د احصائیې « : « ، عبدالظاهر خان
د صحیې « : « ، نظام الدین خان
د مخابراتو « : « ، غلام غوث خان
د خزانې « : « ، حاجی گل محمد خان
د گرهنی « : « ، محمدزمانخان
د مطبوعاتو « : « ، محمدهاشم خان «پردیس»
د منازعاتو دفیصلې رئیس : ع ، ص عبدالقادر خان
د اطاق تجارت رئیس : ع ، ص سید محمد خان
د ادبی انجمن مدیر : ص ، عبدالعلی خان «شایق»
د تلگراف منتظم : « ، عبدالرحیم خان

د مزارشریف ولایت

نائب الحکومه : و ، ج گل احمد خان
مستوفی : ع ، ص عبدالکریم خان
د کوتوالی قوماندان : ح ، سید کمال خان
د ژاندارمه دلواء کفیل : « ، عبدالجلیل خان
د مرافعې دمحکمې قاضی : ف ، ملاعبدالرحمن خان
د تحریراتو مدیر : ص ، عبدالسمیع خان
د گمرک « : « ، حبیب الله خان
د معارفو « : ، محراب الدینخان
د صحیې « : « ، صفرعلیخان
د احصائیې « : ، محمد اسلم خان
د مخابراتو « : « ، نقیب الله خان
د مطبوعاتو « : « ، عبدالصمد خان
د فوائد عامې « : « ، . . . .
د حمل ونقل « : « ، دوست محمد خان

گاهی ممکن است محبت مردها دربرابر زنهای شان غیر ثابت باشد ، ولی درمقابل دوستان شان تغیر نمیکند .
(کمالی داسا)

دتجارتی منازعاتو دفیصلي رئیس : ع ، ص ، سیدمحمد خان
« قندوز د کرهنی عمومی مدیر : « ، غلام صدیق خان
« حمل و نقل « : ص ، عبدالواحد خان
« تالقانو د مالګي دمعدن مدیر : ص ، عبدالخالق خان
« رستاق دزر شوئی « : « ، محمدصدیق خان
مساحت دلمړی شق « : « ، عبدالظاهر خان
« « دوهم « « : « ، محبوب خان
« استخباراتو « : « ، عبدالعلیم خان
« ځنګلو « : « ، غلام حضرت خان
« انطباعاتو « : « ، محمدیوسف خان

د مشرقی ولایت

دنایب الحکومه وکیل : و ، ج عبدالحکیم خان
مستوفی « : ع ، س ، محمدحسین خان
« کوتوالی قوماندان : ح ، حاجی ضیاءالدینخان
« تحریراتو مدیر : س ، عبدالرزاق خان
خارجی « : « ، اختر محمد خان
« استخباراتو : « ، محمدصدیق خان
« ګمرك : محمود خان
« مطبوعاتو « : « ، قیام الدینخان
« فوائدي عامې : « ، غلام حیدر خان
« معارف : « ، عبدالحمید خان
احصائیې : « ، ضیاءالدینخان
مخابراتو : « ، غلام دستګیر خان
صحیې : « ، دکتور محمد شریف خان

د جنوبی ولایت

رئیس تنظیمیه اودقول اردو قوماندان : ع ، ع ، ش ، س ، ع ، علیشا خان نایب سالار
مستوفی : ع ، س سیدکمال خان

دردنیا دنی ترو پست تر از دوستها ئی یافت نمی شوند که عقل های شریف را بمقاصد پست سوق میدهند . (شکسپیر)

دکوتوالی قوماندان : ح ، مدد خان
« مرافعې قاضی : ف ، محمدیوسف خان
« خارجی مدیر : ص ، سلطان علیخان
« تحریراتو « : « ، میرزا احمد خان
« معارف « : « ، محمداعظم خان ایازی
« مطبوعاتو دمدیریت کفیل : « ، عبدالقدوس خان پرهیز
« گمرك مدیر : « ، عبدالمجید خان
« روغتیا « : « ، محمدسرورخان
« قبائل « : « ، غلام رسول خان
« فوائد عامې « : « ، مدد خان
« استخباراتو « : « ، روشن دلخان
« مخابراتو « : « ، سیداحمد شاه خان
« بلدیې رئیس : ع ، ص دوست محمد خان

دمیمنې اعلی حکومت

اعلی حاکم : ع ، ع ، ص عبد الوهاب خان
اعلی سرشته دار : ع ، ص عزیز احمد خان
داندخوی کمیسارا ودژاندارمې غندمشر : ح ، غلام سرور خان
دمرافعې قاضی : ف ، ملا محمدیوسف خان
داندخوی دمعدن عمومی مدیر : غ ، سید محمد سرور خان
دکوتوالی قوماندان : ش ، عبدالقیوم خان
دفوائد عامې مدیر : ص ، فضل حق خان
دمعارف مامور : ، قاري غلام محمدخان
دتحریراتو : ، محمد رحیم خان
دکرهنې : ، آقا رحیم خان
دمخابراتو : ، رجب علیخان
دگمرك : ، میرزا [illegible] خان
دملکی شفاخانې سرطبیب : ، میر احمد خان
داحصائیې مامور : ، غلام جانخان

بعضی ازضعفا بحدی ضعف خویشرا مستشعر میشوند که آنرا حسن استعمال کرده وازان نتیجه وثمر میگیرند . (روشفوکولد)

د استخباراتو مامور	:	« ، محمد عثمانخان
د کنترول «	:	« ، عبدالعزیز خان
د حمل و نقل «	:	« ، محمد ابراهیم خان
دبلدیې رئیس	:	« ، عزت‌الله خان
دتجارتی منازعاتو دفیصلې رئیس	:	« ، احمد جانخان
دتلگراف منتظم	:	« ، عبدالحق خان
د رادیو «	:	« ، حفیظ‌الله خان

دفراه اعلی حکومت

اعلی حاکم	:	ع ، ع ، ص عبدالصمد خان
سرشته دار	:	« ، ص ، محمد عثمانخان
دمرافعې قاضی	:	. . . .
دکوتوالۍ قوماندان	:	ش ، عبدالشکور خان کندک مشر
دصحیې مدیر	:	ص ، محمود خان
دکرهڼې مدیر	:	. . . .
دگمرك مدیر	:	ص ، رحمت‌الله خان
دتحریراتو مدیر	:	« ، محمد عمر خان
دفوائد عامې «	:	« ، شیر محمد خان
دمخابراتو مامور	:	« ، محمد نوروز خان
دمعارفو مامور	:	« ، عبدالعزیز خان
دخزانې مامور	:	« ، محمد ابراهیم خان
داحصائیې «	:	« ، عبدالعزیز خان
دپښتو دکورسو اود آژانس مامور	:	« ، شمس‌الحق خان

امانت رادر چشم ، ضعف را در اطراف دهن ، وقوت را در زنخ ، و نظافت رادر ناخن های مرد جستجو کن . (جورج هورس اورور)

د ملی دوائرو تشکیلات

دملی شورا عالی ریاست

رئیس : ع ، ج عبد الاحد خان
لمری معین : ع ، س محمد الیاس خان
دوهم معین : « ، سلطان محمد خان
منشی : « ، عبدا للطیف خان
معاون : س ، محمد انور خان

د مجلس دخانگی

سر کاتب : « ، محمد داؤد خان
د کنترول مامور : « ، محمد حسین خان

ع ، ج عبدالاحدخان دملی شورا رئیس
S.Ex Abdul Ahad Khan président du Conseil National,

وکیلان :

د کابل د مرکز

وکیل : ع ، سید جلال الدین خان

د شش کروهی

وکیل : ع ، عبد الاحد خان
د یغمان وکیل : « ، محمد علیخان

د لوگر وکیل : ع ، حاجی محمد ابراهیم خان
د وردک : « ، محمد سرور خان
د میدان : « ، خانشیرین خان
د سروبی : « ، میر احمد خان
د چهار یکار : « ، محمد اکبر خان
د جبل السراج : « ، میرزا مالک شاه خان
د کوهدامن : « ، میر حیدر خان
د ریزه کوهستان : « ، عبدالاحد خان
د تگاب : « ، محمد فیروز خان
د نجراب : « ، غلام نقشبند خان
د سیغان و کهمرد : « ، محمد یوسف خان

بهترین قوت مرد در عمل عقلی او ظاهر میشود ، طوریکه بهترین قوت زن در کار های روزانه واخلاق او دیده میشود .
(راسکن)

د پنجشیر وکیل : ع ، محمد ابراهیم خان
د بامیان « : « ، محمد حسین خان
د سرخ وپارسا « : « ، حبیب الله خان
د غوربند « : « ، خوشدل خان
د مقر « : « ، حاجی عبدالقیوم خان
د غزنی « : « ، میرزا عبدالوهابخان
د دهٔ شین کتواز « : « ، حاجی حیدر خان
د کوچی کتواز « : « ، احمد جانخان
د دایزنگی « : « ، علی احمد خان
د بهسود « : « ، محمد نبی خان
د یکاولنگ « : « ، سید اکبر شاه خان
د جاغوری « : « ، غلام علیخان

د قندهار ولایت :

د قندهار دمرکز وکیل : ع ، عبدالرحمن خان
د پنجوایی « : « ، نور احمد خان
د کدنی « : « ، امیر محمد خان
د تیری « : « ، عبدالعزیز خان
د کشك نخود « : « ، محمد اسحق خان
د ارغستان « : « ، عبدالرحمن خان
د دهلې « : « ، محمد یعقوبخان
د گرمسیر « : « ، محمد اکبر خان
د پشترود و گرشك « : « ، محمد موسی خان
د زمین داور « : « ، عبدالحمید خان
د گیزاب « : « ، حاجی فیض الحق خان
د ارزگان « : « ، محمد کبیر خان
د ترناك وجلدك « : « ، محمد حسن خان
د پشترود د کوچی « : « ، حبیب الله خان
د قندهار د کوچی « : « ، اسمعیل حبیب الله خان

د هرات ولایت :

د هرات د مرکز وکیل	: ع ، حاجی غلام نبی خان
د بلوکات «	: « ، محمد عثمان خان
دغور وکیل	: « ، احمد جان خان
دشین دند «	: « ، محمد حلیم خان
دغوریان «	: « ، عبدالشکور خان
دقلعه نو «	: « ، حاجی معین الدین خان
داوبه «	: « ، نظر محمد خان
دتولك «	: « ، عبدالرحمن خان
دشهرك «	: « ، آقا جان خان
دچخچران «	: « ، بهادر بیگ خان
دبالا مرغاب «	: « ، عبدالقادر خان

دمزار شریف ولایت :

دمزار شریف د مرکز وکیل	: ع ، حاجی عبیدالله خان
د کشنده «	: « ، نازك میر خان
دسنگ چارك «	: « ، محمد لطیف خان
دتاشقرغان «	: « ، محمد اسمعیل خان
دایبك «	: « ، میرزا کلان خان
دسرپل «	: « ، قاری محمد عظیم خان
د آقچه «	: « ، رحمن بردی خان
ددولت آباد «	: « ، نورالله خان
ددرهٔ صوف «	: « ، سنگی محمد خان
دبلخ «	: « ، برهان الدین خان

دقطغن او بدخشان ولایت :

دخان آباد د مرکز وکیل	: ع ، عبدالله خان
دقندوز «	: « ، عبدالستار خان
دنهرین «	: « ، گل علم خان
داندراب «	: « ، محمد [illegible] خان

دتالقان	وکیل	:	ع ، سید مراد خان
دغوری	»	:	» ، محمد عمر خان
دبدخشان	»	:	» ، محمد صفدر خان
درستاق	»	:	» ، مولوی نجم الدینخان
دینګی قلعه	»	:	» ، محمدنبی خان
دجرم	»	:	» ، مولوی میرزا شاه خان
ددرواز	»	:	» ، سیدایشان خان
دواخان	»	:	» ، سیدشمس الدین خان
دکشم	»	:	» ، سعدالله خان

دمشرقي ولایت :

دجلال آباد دمرکز وکیل		:	ع ، عبدالعظیم خان
دسرخ رود	»	:	» ، سیدمحمد صادق خان
دلغمان	»	:	» ، غلام نبی خان
دنورستان لغمان	»	:	» ، مشك عالم خان
دخوګیانی	»	:	» ، شیرینهدل خان
دشنوار	»	:	» ، محمد ظفر خان
دمهمندري	»	:	» ، محمد عالم خان
درودات	»	:	» ، میاء جان خان
دکامي	»	:	» ، عبدالغفور خان
داسمار	»	:	» ، میرعلم خان
ددرهٔ پیچ	»	:	» ، محمد حسین خان
دکنړخاص وکوز کنړ	»	:	» ، محمد نیاز خان
دبر کنړ درهٔ سین	»	:	» ، محمدافضل خان
دغلجائی حصارك	»	:	» ، ریدیګل خان
دننګهاری دکوچی	»	:	» ، طوطی شاه خان

دجنوبي ولایت :

دزرمت	وکیل	:	ع ، غلام محمد خان
دتنی خوست		:	» ، ګل رنګک شاه خان
دجدران	»	:	» ، ګلمك خان

دمنگل وکیل	:	ع ، لعل محمد خان
دجاجی »	:	» ، حسین خان
دچمکنی »	:	» ، علیجان خان

دفراه اعلی حکومت :

دچخانسور وکیل	:	ع ، غلام رسول خان
دبکواه وخاشرود »	:	» ، خیر محمد خان

دمیمنې اعلی حکومت :

د میمنې د مرکز وکیل	:	ع ، میرزا نورمحمد خان
دتګاب شیرین	:	، سید ابوالخیر خان
ددرزاب اوګرزیوان »	:	» ، میر محمد اسلم خان
دقیصار	:	» ، میرزا محمد امین خان

احجار کریمه در اماکن تاریک زمین یافت میشود ، همچنین حقایق جز در اعماق فکر جای دیگری یافت شده نمیتواند . (هوگر)

داعیان مجلس

ع ، ج میر عطامحمد خان داعیان رئیس
S.Ex.Mir Ata Mohammad Khan
président du Sénat,

رئیس : ع ، ج میر عطامحمد خان
لمړی معاون : » ، ص حاجی محمد اکبر خان
دتمیز رئیس : » ، » عبدالغفار خان
عضو : » ، سردار گل محمد خان
» : » ، حاجی خیر محمد خان
» : ، عطامحمد خان
» : » ، عبدالحکیم خان
» : » ، معاذالله خان
» : » ، شرف الدین خان
» : ، جان محمد خان
: » ، سید یاقوت شاه خان
» : » ، ایشان امان الدین خان
» : » ، ملک رحمدل خان
» : » ، حاجی عبدالرحیم خان
: ، اخندزاده محمد رسول خان
» : » ، خان آقا خان
عضو : ع ، عبدالغفور خان
: ، حاجی عبدالحکیم خان
: » ، عبداللطیف خان
: » ، امین الله خان
: ، عبدالستار خان
: » ، میر محمد علیخان
: » ، سید احمد شاه خان
: ، علی احمد خان
: » ، محمد حسن خان مومند
: » ، میرزا خداداد خان
: » نظر محمد خان

عضو	:	ع ، محمد حسن‌خان وردك
«	:	« ، مولوی محمد پذیر خان
«	:	« ، نورالدین خان
«	:	« ، حاجی محمد شریف خان
«	:	« ، غلام‌رسول خان
«	:	« ، محمد اکبر خان
«	:	« ، سید احمد خان
«	:	« ، بشیر احمد خان
«	:	« ، خواجه محمد خان
«	:	« ، محمد یعقوب خان
«	:	« ، محمد حسین خان افندی
«	:	« ، خواجه جانگل خان
«	:	« ، محمد اسحاق خان
«	:	« ، حاجی شاه بیگ خان
«	:	« ، نیك محمد خان
«	:	« ، عبدالحکیم خان
«	:	« ، عبدالجبار خان

د دربار وزارت

وزیر : ع ، ج والاحضرت سردار احمد شاه خان

معین : ع ، ص محمد حیدر خان

د تشریفاتو

عمومی مدیر : ع ، عبدالرشید خان

د تشریفاتو معاون : ص ، محمد اکرم خان

« « : « عبد الله خان

د کنترول عمومی

مدیر : ع ، عبدالوهاب خان

د اجرائیې او

تنظیماتو مدیر : « ، عبدالرحیم خان

د تقلیبي مدیر : ص ، میر اکبر خان

د خزانې مدیر : « ، عبدالباقیخان

فراشباشی : « ، حاجی امین الله خان

د کارخانې ناظر : « حاجی نظر محمد خان

د اوراقو مامور : « ، حافظ محمد عظیم خان

مخصوص مامور : « ، میر علی احمد خان

ع ، ج والا حضرت سردار احمد شاه خان
د دربار وزیر
S.A. Ahmad Chah Khanministre de lacour

د شاهانه حضور مصاحبین :

ع ، ص محمد اکبر خان

« ، « حاجی محمد نواب خان

« ، « محمد سرور خان

« ، « سلطان محمد خان

فن حیات اینست که بدانیم چگونه از کم متمتع شویم و چگونه بسیار را تحمل کنیم . (هیرات)

دشاهی دارالتحریر

ع ، ج میرمحمد حیدر خان دسرمنشي وکیل
S.Ex. Mohammad Haïdar Khan
secrétaire par intérim

دسرمنشي وکیل : ع ، ج میرمحمدحیدر خان

مشاور : ع ، سراج الدین خان

داوراقو مدیر : ، ، غلام قادر خان

دمخصوص قلم

دخانګی مدیر : ، ، نور محمد خان

دامري خانګی

مدیر : ، نور محمد خان

ددوهمي خانګی

مدیر : ، ، عبدالقدوس خان

دملوکانه دبنتو

کورس معلم : ، ، مولوي صالح محمد خان

د شاهانه حضور حربي سرياوري

سرياور	:	ع ، ش عبدالغفور خان فرقه مشر
معاون	:	محمد لطیف خان
حربي یاور	:	ج ، محمد حسین خان غند مشر
دسرياوريت خدمتي غند کشر	:	ش ، گلبدین خان کندک مشر
حربي سرياور	:	غ ، در محمد خان تولی مشر

د افغانستان بانك

رئیس : ع، ج، س، ع عبدالمجید خان
دملی اقتصاد وزیر

د رئیس کفیل : ع، ص سردار محمد عمر خان

معاون : « « محمد علیخان

: « « . . . .

خزانه دار : « « « نظر محمد خان

دمحاسبی عمومی مدیر : « . . . . .

دخزانو اوارتباط

عمومی مدیر : « « حبیب الله خان

د اجرائیې او

دامورونو مدیر : س، محمد حیدر خان «نیسان»

ع ، ص سردار محمد عمرخان کفیل بانك

دخزانی داجرائیی مدیر : س ، صلاح الدین خان «طرزی»

دتحریراتو اومخصوص « : « ، سیداسحق خان «بری»

داعتباراتو « : « ، عبدالله خان

دداخلی تفتیش : « « . . . . . .

د کنترول دمدیریت معاون : « ، سیداحمد علی شاه خان

دمحاسبی « « : « ، صالح محمد خان

دافغانستان بانك نماینده په نیویارك کښې . ش ، محمدشعیب خان

« په قندهار « : س ، خواجه ذکر الله خان

د مملکتی دوائرو اجراآت

امور حربیه

امور حربیه سالیان درازیست که در تحت ادارهٔ شخص برگزیده و فرزند صالح و فدا کار این وطن والاحضرت ع ، ج ، ا ، ا نشان سردار شاه محمود خان سپه‌سالار غازی وزیر حربیه تدویر می‌شود . در اثر مساعی این مرد جلیل امور حربیهٔ افغانستان مزیت حقیقیهٔ خود را حائز و بیکصورت بسیار متین موافق به پلان و اساسات مرتبهٔ خود بتقاضای اردو های جهان نشوونما می کند .

اساساتیکه راجع به ترقی اردو تعقیب میگردد ثمره بخش وحقیقتاً باعث اطمینان تمام افراد ملت دیده می‌شود ، لهذا گفته می‌توانیم که اجرا آت وزارت جلیلهٔ حربیهٔ ما اعتماد قوی مید هد که اردوی شاهی موافق بمرام حکومت ومت بمقابل احتیاجات حال و زمان یك کتلهٔ منظم وموجب استناد ملت است . حقیقتاً اردوی شاهی برای اظهار موجودیت خود بمقابل همین اطمینان ملت متمادیاً مراحل مساعی حقیقی را می پیماید .

سلسلهٔ اجرا آتیکه درشعب حربیه برای تعالی شئون عسکری درین سال تحت اجرا بوده ازهمه سال بهتر است ، وزارت جلیلهٔ حربیه علاوه براجراآت مهمهٔ که درین سال بعمل آورده اند باجراآت امور آتی نیزموفق گردیده اند .

۱ :- غور درتشکیلات اردو وتعدیلات لازمه در آن .

۲ :- ترقی امور تعلیم وتربیه درداردو ووضع اصول جدید تعلیمی .

۳ :- اجرای تفتیشات ومراقبتهای امور اداری وتعلیم وتربیه [illegible] .

۴ :- ورود عدهٔ صاحب‌منصبان فارغ‌التحصیل افغانی [illegible] .

۵ :- [illegible] نمودن صاحب‌منصبان جوان از مکتب حربیه [illegible] .

۶ :- اکمال تحصیل نمودن دورهٔ (۲) [illegible] .

۷ :- [illegible] (۱) [illegible] .

۸ :- اکمال [illegible] [illegible] اصول [illegible] .
وتربیه [illegible] [illegible] .

۹ :- [illegible] دورهٔ دیگر [illegible] .

۱۰ :- تعدیلات در تشکیلات [illegible] .
وضع شدن به [illegible] .

ع ، ش ، والاحضرت سردار محمدداؤدخان دمرکزی قواؤقوماندا

S. A. Jenéral Mohd Daoud khan commandant
des forcces armées de Kaboul

۱۱ :- تقرر یك عده استادان کار اسلحه از تحصیل یافتگان مکتب میخانیکی حربیه به کمبود قطعات .

۱۲ :- اکمال تحصیل وتقرر یك عدهٔ دیگر دوکتوران از کورسهای صحیه وبیطاریه .

۱۳ :- تدابیر مجادله باامراض دراردو .

۱۴ :- جلب واستخدام یك تعداد مستخدمین خارجی برای مکاتب وکورسها وامور صحیه وبیطاریه .

۱۵ :- تاسیس یك تعلیمگاه برای ستاژ عسکری دوکتوران فارغ التحصیل فاکولتهٔ طبی که دراردو آمده اند .

۱۶ :- احضار یافته ها ونقشه های مملکت (ازنقطهٔ نظر عسکری) .

۱۷ :- امور ترفیع وتبدلات دربین صاحبمنصبان اردو .

۱۸ :- تدقیق وغور بودجه های اردو .

۱۹ :- اکمال وتهیهٔ لوازم واحتیاجات ووضع قوانین آن .

۲۰ :- غور در تسلیحات ومسایل اسلحه وجباخانه وآلات وادوات فنیه وهکذا اجرای تدقیقات ومعاینه های فنیهٔ آن .

۲۱ :- ترتیب پروگرام ها و پروژه های مفیده در تمام اردو و تحت اجراء گرفتن وتطبیق شدن آن .

دسمت مشرقی د عسکری قوماندانی
اجراآت

اخیراً دراثر توجه قوماندانی عسکری سمت مشرقی وماموربن مربوطه در امور عمرانی قوماندانی عسکری پیشرفتهای ذیل بعمل آمده است :

۱ :- حسب استیذان مقامات عالیه جهت رهایش آمران وضابطان ودوائر وهیئت قوماندانی عسکری نسبت به احتیاجی که محسوس گردیده بود درتابستان امسال در صیفیهٔ وزیری (گنتو کلای) تعمیر یك سلسله بناهای متعدد که طبق نقشه بصورت پخته کاری زیر تعمیر گرفته شده بود ازانجمله (۵) کوتی سنگی عصری که هرکوتی آن دارای اطاق های متعدد ازقبیل صالون واطاق مطالعه واطاق خواب ومطبخ وتشناب وغیره میباشد ، ساخته شده است وساختمان مابقی تعمیر اطاقهای مزبور درتابستان ۱۳۲۲ ختم خواهد شد .

۲ :- درقرارگاه قشله درمرکز جلال آباد بسلسلهٔ بناهای سابقه درباغ جدیدالاحداث قوماندانی طبق نقشه یك عمارت عصری خیلی زیبا که دارای اطاق های متعدد میباشد بصورت پخته تحت تعمیر گرفته شده بود که دریکمدت کم کار تعمیر آن خاتمه یافت .

۱۵ :- دراسمار نظر به‌نقشه برعلاوهٔ تعمیرات‌سابقه ازجملهٔ بارکهای جدیدیکه تحت تعمیر ساختمان است کار دوبارك بصورت پخته‌کاری خاتمه یافته‌است. کار تعمیر بارکهای دیگر آن قریب به‌ختم میباشد .

۱٦ :- کار مصالح و مواد تعمیر مسجدیکه در غنی‌خیل شروع گردیده تهیه شده است وعنقریب بکار آن اقدام خواهدشد .

۱۷ :- کار ترمیم و اصلاح عموم قشله های مربوط عسکری که قبلاً شروع شده بود درخزان امسال تمام شده است .

امور خارجیه

درین‌سال نیز سیاست‌خارجی مملکت عزیزما مثل‌سنوات ماضیه براساس بیطرفی‌تام و حفظ وادامهٔ روابط دوستانه باممالك متحابه جریان داشته ـ وزارت امور خارجه این تصمیم نیك ونوع خواهانهٔ پادشاه معظم خویش راکه درجرگهٔ ملی‌نیز تائید یافته قدم بقدم در روابط خویش باتمام ممالك پیروی کرده وبه‌اعانت ایزد توانا تاکنون به‌حفظ بیطرفی وحقوق ملی بدرجهٔ احسن کامیاب‌می‌باشد وآینده نیز ازخداوند قدیر امیدواراست که‌چنین خواهد بود .

مقرری های مهمهٔ که درسال ۱۳۲۱ در مربوطات وزارت امور خارجیه بعمل آمده حسب ذیل است :

ع، ج عبدالحسین‌خان عزیز وزیرپست وتلگراف وتیلفون به‌حیث وزیرمختار اعلیحضرت همایونی در واشنگتن .

ع، ص میرمحمد صدیق‌خان مدیر عمومی اموربین‌المللی وزارت امور خارجه به جنرال قونسلگری اعلیحضرت همایونی درمشهد .

ع، محمدشعیب‌خان قونسل اعلیحضرت در بمبئی به‌حیث قونسل افغان درنیویارك .

ص، محمد یونس خان سابق معاون ریاست بلدیه کابل به مدیریت‌شعبهٔ (٤ سیاسی) وزارت امور خارجه .

ص ، سید تاج الدین خان معاون ریاست تشریفات بحیث سرکاتب وزارت مختاری اعلیحضرت درواشنگتن.

ص ، محمد اشرف خان سرکاتب جنرال قونسلگری افغانی درمشهد بحیث مدیر امور خارجه ولایت هرات .

ص ، عبدالرزاقخان معاون شعبهٔ حقوق بحیث مدیر مامورین وزارت خارجیه .

ص غلام‌محمدخان‌معاون مدیریت‌مامورین به‌سرکاتبی‌سفارت‌کبرای اعلیحضرت درمسکو.

مختصر سوانح جلالتمآب خالد الزهاوی

وزیر مختار و نمایندهٔ فوق‌العاده عراق در دربار شاهی کابل

عالیقدر جلالتمآب آقای ژنرال خالدالزهاوی وزیر مختار و نمایندهٔ فوق العادهٔ دولت پادشاهی عراق در کابل (افغانستان) در سال ۱۸۸۹ در بغداد متولد شده، در سال ۱۹۰۶ تحصیلات خود را در مکتب حربیهٔ اسلامبول بپایان رسانیده ودر قشون ترك صاحبمنصب بوده است.

در جنگ ۱۹۱٤ ـ ۱۹۱۸ شرکت کرده ودراین موقع درخدمت ارکان‌حرب ترکیه بوده است.

آقای ژنرال خالد الزهاوی
وزیر مختار عراق در کابل

بعد از جنگ بعراق مراجعت نموده داخل قشون دولت‌عراق‌شده وسمت ریاست گارد مخصوص اعلیحضرت‌فیصل اول‌پادشاه عراق وبعد از آن ریاست مکتب حربیه را در بغداد دارا بوده اند.

درسال ۱۹۳۳ حکومت عراق وی را برای تکمیل تحصیلات به انگلستان فرستاده ومشارالیه درسال ۱۹۳٤ مکتب ارکان‌حرب انگلستان را بپایان رسانیده وپس از آن بعراق مراجعت وبسمت مدیریت ارکان حرب وریاست قوای هوائی ومدیریت عمومی هوا پیمائی ملی عراق منصوب گردید.

پس از آن بدرجهٔ ژنرالی نائل ودراین موقع مدیر عمومی ادارهٔ لشکر عراق بوده وبعد از آن بترتیب بسمت فرماندهی قوای شمال‌شرق و جنوب عراق نیز دارا بوده اند.

درسال ۱۹۳۹ والی کوةالا مارهوبعدازان والی بغداد و پس از آن مدیر عمومی آب وانهار در عراق بوده اند .

اخیراً بسمت وزیر مختار ونماینده فوق العادهٔ اعلیحضرت فیصل دوم پادشاه عراق در دربار اعلیحضرت محمدظاهر شاه پادشاه افغانستان انتخاب واعتبار نامه های خود را در ٤ فوریهٔ ۱۹٤۳ بحضور اعلیحضرت پادشاه افغانستان تقدیم داشته اند .

سوانح آقای وزیر مختار امریکا

در کابل

۳۱ دسامبر ۱۸۸٦ ع متولد وین آستریا ، والدین هالینډی حصول حق تابعیت تعلیمات شخصی داخل مکتب در کالیفورنیا و سویس .

۱۹۰۸ ع حصول درجهٔ بی ، ایل دارالعلوم کالیفورنیا ،

۱۹۰۹ » « ایم ، ایل » » .

۱۹۰۸ الی ۱۹۱۱ داخل شعبهٔ حقوق دارالعلوم کالیفورنیا.

۱۹۱۱ « ۱۹۱۲ عضو لا کولتی میموریل دارالعلوم هارورد.

۱۹۰۹ « ۱۹۱۱ معلم شعبهٔ تواریخ دارالعلوم کالیفورنیا.

۱۲ مارچ ۱۹۱۲ پس از امتحان بحیث محصل ترجمان در ترکیه.

اول جولائی ۱۹۱٤ ترجمان جنرال قونسلگری امریکا در استانبول .

کارنیو لیورس وان ، اچ ـ انگرت
وزیر مختار امریکا در کابل

نوامبر و دسامبر ۱۹۱٤ مامور ایجانس در دانیال .

۱۲ فروری ۱۹۱۵ نایب قونسل در استامبول .

١٤ آگست ۱۹۱۵ نایب قونسل و ترجمان در بغداد شریف (معطل گردید) .

ستامبر ۱۹۱۵ الی دسامبر ۱۹۱٦ مربوط بهسفارت کبرای امریکا در استامبول .

دسامبر ۱۹۱٦ الی اپریل ۱۹۱۷ در شام وفلسطین .

۱۸ـ اگست ۱۹۱۷ نایب کاتب وزارت مختاری امریکا درها گ .

۳می ۱۹۱۸ پس ازامتحان کاتب درجه ٤ سفاری کبرا یاوزارت مختاری .

اول جون ۱۹۱۸ کاتب درجه ٤ سفارت امریکا درها گ .

۱٤ مارچ ۱۹۱۹ کاتب درجه ۳ در سفارت امریکا مقیم ها گ .

۹ ستامبر ۱۹۱۹ کاتب درجه ۳ درسفارت امریکا مقیم طهران .

٤ نوامبر ۱۹۱۹ کاتب درجه ۳ در سفارت امریکا مقیم استامبول بطورموقتی

۱۰ مارچ ۱۹۲۰ « « « « « طهران

۱۰ اکتوبر ۱۹۲۲ بادارهٔ مربوطه .

٤ دسامبر ۱۹۲۲ کاتب درجه ۲ .

۲٦ ستامبر ۱۹۲۳ سرکاتب سفارت درهاوانا .

اول جولائی مامور درجه ٤ درشعبهٔ امورسیاسی خارجه .

۱۱ فروری ۱۹۲۵ سرکاتب سفارت درسان سالویدور .

اول می ۱۹۲٦ « درسان تیا گو .

از ۱۸ نوامبر ۱۹۲۷ بیکار .

۲۱ دسامبر ۱۹۲۷ سرکاتب سفارت در کاراکاس .

۱۹ دسامبر ۱۹۲۹ مامور درجه ۳ در شعبهٔ امور سیاسی خارجه .

۱۳ جون ۱۹۳۰ سر کاتب سفارت در (چین) .

۲۹ « ۱۹۳۳ « « قاهره .

۸ جولائی ۱۹۳۵ « « ادیس ابابا .

۲۲ « ۱۹۳۵ ترفیع برتبهٔ جنرال قونسل .

۲٤ « ۱۹۳۵ علاوه بر وظایف سر کاتب بحیث جنرال قونسل در ادیس ابابا .

۷ فروری ۱۹۳٦ وزیر مختار و(ریزیدنت) وجنرال قونسل در ادیس ابابا .

اول اپریل ۱۹۳٦ ماموردرجه ۳ درشعبهٔ امور سیاسی خارجه .

۱۹می ۱۹۳٦ مامور درجه اول در شعبهٔ امور سیاسی خارجه .

۲۹ جنوری ۱۹۳۷ مستشار وزارت مختاری امریکا در [illegible]

۲۳ ـ اگست ۱۹٤۰ جنرال قونسل دربیروت .

ازمیان کلیهٔ رذایل اخلاقی وصفات نکوهیده دروغگوئی زشت تر ومذموم تر از همه است. (اسمایلز)

سوانح آقای موتو هاروشی چیدا وزیر مختار جاپان در کابل .

آقای موتو هاروشی چیدا وزیر مختار جاپان در کابل

سال ۱۸۹۳ ـ متولد توکیو .

» ۱۹۱۷ ـ فارغ التحصیل دارالفنون شهنشاهی توکیو شعبهٔ حقوق .

» ۱۹۱۸ ـ داخل خدمت وزارت خارجه .

» ۱۹۱۸ ـ الی ۱۹۲۱ دوام ماموریت در وزارت خارجه .

» ۱۹۲۱ ـ الی ۱۹۲۷ بحیث اتاشه و کاتب سوم در وزارت مختاری متعینه چیک سلاویک .

» ۱۹۲۷ الی ۱۹۲۹ کاتب وزارت خارجه .

» ۱۹۲۹ بحیث کاتب دوم سفارت کبرای مقیم المان مقرر گردید .

» ۱۹۳۲ بحیث کاتب اول سفارت کبرای مقیم المان مقرر گردید .

» ۱۹۳۳ کاتب اول وزارت مختاری در اتویا مقرر وشارژدافر آنجا بوده .

سال ۱۹۳٤ برتبهٔ جنرال قونسل مقیم همبرگ عز تقرر یافت .

» به کتابت اول سفارت کبرای در اتحاد شوروی .

» ۱۹۳۷ بحیث جنرال قونسل درولادی واستوک .

درماه می ۱۹۳۹ بحیث مستشار سفارت کبرای دراتحاد شوروی .

درماه اکتوبر ۱۹٤۰ از خدمت مستعفی گردید .

امور داخلی

تغیرات وتبدلاتیکه درین سال بوزارت داخله ومربوطات آن از نقطهٔ نظر اداری وایجابات محیط وغیره بعمل آمده به قسمت ذیل مجزی وتحریر میشود :

اول : ـ تعدیلات در تشکیلات اداری وملکی .

دوم : ـ مقرری ها .

(اول) تعدیلات در تشکیلات اداری و ملکی : ـ

(الف) تشکیلات دوایر که از نقطهٔ نظر اهمیت امور مربوطه واقتضای وقت به اساس ضرورت دوائر مربوطه و منظوری مقامات رفیعه تعدیل وقبلاً تشکیل شده است :

۱ـ مدیریت عمومی ناقلین از وزارت اقتصاد ملی منفک وبوزارت داخله مربوط شده دوایر مربوطهٔ مدیریت عمومی مذکور قرار ذیل است :ـ

آ ـ مدیریت ناقلین درمرکز وزارت

ب ـ « زراعتی «

ج ـ « ناقلین ولایت قطغن

د ـ « اول مساحتی «

هـ ـ « دوم « «

و ـ ریاست فارم زراعتی بغلان

ز ـ ماموریت بلدیه بغلان

ح ـ « « پل خمری

ط ـ « ناقلین قندهار

ی ـ « « جنوبی

۲ـ دوایر ذیل از نقطهٔ نظر اهمیت امور مربوط بریاست امنیه تشکیل شده :ـ

آ ـ مدیریت سرحدی

ب ـ « صحیه

ج ـ « صناعتی

(ب) تعدیلات وتبدیلات ملکیه که حسب پیشنهاد دوایر مربوطه ومنظوری مقام [illegible] در [illegible] ملکیه واقع شده قرار آتی است :ـ

۱ـ علاقه داری خوشی از مربوطات حکومتی [illegible] [illegible]
مربوط شده .

۲ـ علاقه داری [illegible] بحکومت [illegible]
[illegible]) جدیداً تشکیل و به آن مربوط شده

۳ـ حکومت اعلی [illegible]

۴ـ [illegible] جنوبی [illegible]

(دوم) مقرری ها

(الف) [illegible] وزارت :

۱ـ [illegible] [illegible]
مقرر شده اند .

۲ـ [illegible]

رفتار واخلاق خودرا طوری کن که اگر بمقام عالی برسی درنظر خود ودر انظار دیگر ان لیاقت وشایستگی آنرا داشته باشی .   (کولینگ وود)

۳ـ ص محمد ابراهم خان مدیر وعضو ریاست تفتیش وزارت بمدیریت پاسپورت ریاست امنیه مقرر شده اند .

٤ـ « عبدالسمیع خان مدیر وعضو ریاست تفتیش وزارت بمدیریت سرحدی ریاست امنیه مقرر شده اند .

٥ـ « نصرالله خان دکتور بحیث کفیل مدیریت صحیه وزارت .

٦ـ « عبدالوکیل خان مامور تفتیش ولایت هرات ترفیعاً بمدیریت وعضو ریاست تفتیش مقرر شده اند .

٧ـ « میر احمد خان سابق مدیر ناحیه پنجم ریاست بلدیه بمدیریت تفتیش قندهار مقرر شده اند .

(ب) ولایات : ـ

١ـ و ، ج عبدالحکیم خان حاکم اعلی مشرقی ترفیعاً بوکالت نائب الحکومه گی ولایت مشرقی مقرر شده اند .

٢ـ ع ، ع ، ش ، س ، ع علیشاه خان بریاست تنظیمیهٔ ولایت جنوبی .

٣ـ ع ، ع گلاب شاه خان حاکم کلان غورات بحکومت کلان دایزنگی تبدیل شده .

٤ـ « پاینده محمد خان بحکومت کلان ارزگان مقرر شده .

٥ـ « محمد رفیق خان حاکم درجه اول دند قندهار ترفیعا بحکومت کلان قلات مقرر شده .

٦ـ ص عبدالظاهر خان مامور تفتیش حکومت اعلی میمنه ترفیعاً بکفالت مدیر احصاحیهٔ ولایت هرات .

٧ـ « محمد اسلم خان سر کاتب اجرائیه وزارت داخله ترفیعاً بکفالت مدیر احصائیهٔ ولایت مزار .

اجرا آت ریاست امنیه :

١ :ـ بمدیریت صنعتی محابس ولایات ومحبس عمومی که جدید تشکیل یافته س ، عزیز الدین خان بحیث مدیر مقرر گردیده که امور صنعتی محابس را تحت کنترول گرفته ودر پیشرفت آن اقدامات نموده امید است که درسال ۱۳۳۲ نتایج خوبی ازان گرفته شود .

٢ :ـ در سال جاری مدیریت صحیه بغرض اتخاذ تدابیر حفظ الصحه و انسداد امراض ساریه کافه منسوبین امنیهٔ مملکت جزو ریاست امنیه منظور گردیده و برای بدست داشتن احصائیه مریضان پولیس وژاندارمه و تهیهٔ ادویه لازمه اقدامات بعمل آمده و علاوه بر آن تاسیس شفاخانها به ژاندارمهٔ سرحدیه نیز دایر گردیده است .

٣ :ـ ازدورهٔ پنجم تعلیمگاه کورس ژاندارمه ، مداومین فارغ التحصیل شده وبرتبه های مختلف نائل وبوظائف معینه شان مامور گردیده اند .

٤ :ـ برای دورهٔ ششم نفری مداومین تکمیل وتحت تعلیم گرفته شده اند .

شانه خالی کردن از کار ومهلت خواستن برای کار هردو دزد زمان اند . (یونگ)

۵ ــ در قوهٔ ضابطهٔ علاقه داری چرخ نیز تزئید بعمل آمده ، زیرا علاقه داری مذکور بحکومت درجه ۳ تبدیل ومنظور گردیده .

ریاست احصائیه

۱ ــ ریاست احصائیه درسال ۱۳۲۱ اصولنامه جدید مکلفیت عسکری وتعلیماتنامه جزای متخلفین را که درسال گذشته تصویب ونشر شده بود درساحهٔ تطبیق گذاشته راجع به تکمیل تعدادی کارآمد سال جاری قطعات واحضار آن‌ها مطابق اصول‌های مذکور اقدامات کرده .

۲ ــ امور توزیع تذکرهٔ تابعیت را که ازسال گذشته در ولایت کابل و دیگر ولایات جریان داشت درهذاالسنه نیز تعقیب کرده وموضوع مذکور تاهنوز تحت اجرا است .

۳ ــ اجراآت سال ۱۳۲۰ دوایر احصائیه ولایات وحکومات اعلای و حکومات کلان وعلاقه‌داری‌ها ذریعه هیئت‌های تفتیش احصائیه از آغاز سال جاری تحت تدقیق وبازرسی قرار داده شده ونتایج آن تاجائیکه تفتیش آن تمام شده بوزارت رسیده است .

۴ ــ درولایت مشرقی که تاهنوز بصورت قومی نفر میدهد بمأخذ احصائیه اقدامات گرفته ودربعضی نقاط ولایت مذکور اصول مکلفیت را تطبیق وصورت شکلی اقدام گرفته .

۵ ــ در تشکیلات ریاست احصائیه درسال جاری ع‌ع محمدمعصوم‌خان مدیر احصائیه وزارت داخله بحیث معاون ریاست احصائیه منظور شده که بر علاوه وظیفه معاونت ریاست احصائیه وظایف مدیریت احصائیه ریاست را هم اجرا میکند .

اجراآت مهمهٔ مدیریت [illegible] :

یکی از اجراآت [illegible]

کار اقدامات لازمه ازپیش گرفته شده که‌باثر اقدامات متذکره کار فابریکات محبس نسبت به‌سابق خیلی‌ها پیشرفت نموده است چنانچه توضیح پیمانهٔ کار گذشته و کار فابریکات سال جاری محبس‌را سه‌قطعه گرافیك که‌ضمناً تقدیم است بخوبی ارائه داده میتواند .

۵ـ درسال جاری یك‌فابریکهٔ جدید خیاطیٔ درمحبس تشکیل شده که‌درین مؤسسه (۶۱) نفر کار کرده وسالیانه ده‌هزار دریشی عسکری واکابررا دوخته وتهیه مینماید .

۶ـ همچنین درفابریکهٔ جراب بافی وسعت زیادی داده شده که‌فعلا درفابریکهٔ مذکور (۱۳۱) نفرکارمینماید ومحصول جراب سالیانهٔ آنها به‌هشتاد هزار میرسد .

۷ـ هکذادرسال جاری یك‌شعبه برای‌مالیدن‌نمد درمحبس تاسیس یافته که (۳۸) نفردر آن کار میکند اگرچه مؤسسهٔ مذکور یك‌مؤسسهٔ محدود وابتدائی بوده اما درثانی امید است وسعت گرفته وتشکیل یك‌فابریکهٔ درست‌را اختیار نماید .

۸ـ همچنین‌یك‌سلسله دستگاه جدید برای شعبهٔ بافت تهیه شده که‌بکار انداخته میشود بوسیلهٔ دستگاهای مذکور تسرهای رهدار نازك بصورت زیاد ورنگ‌های‌مختلف بعمل آمده ومی‌آید که‌بقیمت های‌مناسب دردسترس عامه گذاشته شده .

۹ـ درسال جاری یکی‌ازاجراآت‌مهمه‌نصب‌یك‌پایه آسیاب جدید برقی است که ازطرف مدیریت محبس بکار انداخته شده وگندم خوراکهٔ محبوسین توسط آن آرد میشود وقوهٔ کار روزانهٔ آن در حدود ده خروار می‌باشد .

۱۰ـ دیگرازاجراآت مهمه‌وسعت‌یافتن خبازی‌محبس وتعمیر جدید داش‌های‌نان‌پزی بوده که‌پخت نان جیرهٔ محبوسین ونان کارآمد شفاخانه‌های مرکز مربوطهٔ وزارت جلیلهٔ صحیه را نیز تهیه ومیسر ساخته .

۱۱ـ هکذاباز شدن یك دکان بحیث‌نمایندگی فروش مصنوعات‌محبس درجادهٔ‌باغبانکوچه میباشد که توسط نمایندگی مذکور هرنوع مصنوعات محبس برای فروش دردسترس عامه گذاشته شده .

۱۲ـ تاسیس یك فابریکهٔ چرم گری درچهار بیکار می‌باشد که‌توسط آن پخت چرم نابکار آمد مدیریت محبس بعمل می آید .

۱۳ـ تعمیر یك فابریکهٔ جدید نساجی بداخل‌محبس میباشد که‌به‌نسبت وسعت یافتن کار ونفر فابریکه های سابقه جدید تعمیر وبکار افتاده .

امور وزارت مالیه

امور مالی که‌درزمرهٔ امور مملکتی مقام بلندی دارد ، باوجود مشکلات جنگ دنیا که ازهرطرف براوضاع اقتصادی‌ومالی‌اثر می اندازد ، ازیمن توجهات حکومت متبوعه اطمینان

تایك درجه تعلیمات ثانوی را اصلاح وازآنها فراغت یافت واسباب ووسائل آن فراهم گردید قدم به تأسیس مدارج بلندتری نهاد چنانچه افتتاح فاکولته‌ها وپوهنتونها اهمیت این موضوع راخوبتر نشان میدهد نظر باینکه حکومت معارف خواه ما علاقه وعشق مفرطی نسبت بمعارف دارند همه‌وقت تجاویز وپلانهای متعدد و جدیدی برای مسعود ساختن وباتربیه وباعلم گردانیدن ابنای وطن برروی کار می آید بنابرین ازمطالعهٔ راپور امساله بخوبی واضح میگردد که وزارت معارف به پیشرفتهای خوبی نائل گردیده ، ازین‌رو برای ملت افغان اطمینانها وامیدهای قوی حاصل میشود که آیندهٔ معارف افغانستان برهنمائی اعلیحضرت همایونی محمدظاهر شاه ودیگر اراکین دولت خیلی در خشان ومجلل است وزارت معارف اجراآت واثر خودرا مختصراً قرار ذیل عرضه میدارد البته مورد دقت است که پیشرفت های علمی یك مملکت و تربیهٔ ابنای آن به بلند رفتن مدارج روحی و تربیوی سائر افراد ملت است که قلم از تصویر آن عاجز میماند پس تحریرات آتی محض چوکات واستخوان بندی خلص اجراآت رابمعرض مشاهده قرار میدهد .

ریاست تعلیم و تربیه :

ریاست تعلیم وتربیه که روح وزارت معارف است امسال نظر باینکه در تشکیل و وظائف آن تجدید نظر شده مظهر فعالیت های بیشتری گردیده ونظر به وظائف خود قدمهای بیشتر ومتینی در راه اصلاحات وترقیات بلانهای خود برداشته ونظر به همین ابراز فعالیت خویش توجه آمرین خود را جلب نموده چنانچه یك نفر که دارای لقب داکتری است بریاست این دائره تعیین شده ویکنفر عضو آن به رتبهٔ اعزازی مدیریت عمومی نائل گردید واین ریاست توانست که یك پروغرام عصری موافق روحیات وعنعنات ملی متوسطه‌ها ولیسه‌ها ودارالمعلمین ها بوجود آورد - کتب جدید موافق اقتضاء احتیاجات امروزه حسب پروغرام مرتبه برای صنوف شش گانهٔ ابتدائی بمیدان عمل آورده آنرا بمکاتب توزیع نموده مکاتب را معاینه وهدایت نامه ها صادر وتقسیم اوقات های مکاتب را مرتب ساخت باوجود مشکلات امروزه برای پیشبرد امور عرفانی وتربیوی از هیچگونه مساعی ومجاهدات خود داری ننموده چنانچه اجرا آت مهمهٔ خود را به تفصیلات ذیل نشان میدهد .

الف - قسمت پروغرام ولوائح .

۱ - پروغرام پښتو برای متوسطه ها .

۲ - پروغرام تاریخ برای متوسطه ولیسه‌ها

۳ - « « جغرافیه « « «

٤ ـ پروغرام ریاضی برای متوسطه ولیسه‌ها

٥ ـ « فیزیك « « «

٦ ـ « کیمیا « « «

٧ ـ « بایولوجی « « «

٨ ـ « رسم « « «

٩ ـ « اخلاق ومعلومات مدنیه برای لیسه ها

١٠ ـ « برای دارالمعلمین متوسطه

١١ ـ « « اساسی

١٢ ـ ترتیب پروغرام های سپورت ابتدائیه و متوسطه ولیسه

١٣ ـ « تعلیماتنامهٔ دارالمعلمین

١٤ ـ طبع پروغرامهای متوسطه که فوقاً ذکر شده

١٥ ـ توزیع ونشر « « «

١٦ ترتیب پروغرام انگلیسی برای مکتب اصول تحریر ومحاسبه

١٧ ـ لائحه درباب تطبیق پروغرام های لیسه‌ها ومتوسطه

١٨ ـ لائحه راجع به تنظیم امور تعلیم و تربیه

١٩ ـ پروغرام وتعلیماتنامهٔ پوهنځی [illegible] فاکولته های [illegible]

٢٠ ـ « « اوسط [illegible] دوره سه ساله برای معلمین [illegible]

٢١ ـ پروژهٔ تشکیل وتعلیماتنامه وپروغرام [illegible]

٢٢ ـ لائحهٔ تشکیل دارالمعلمین

ب ـ قسمت مجالس :

١ ـ انعقاد کمیسیون ها [illegible]

٢ ـ مجالس [illegible] برای [illegible]

٣ ـ « کمیسیون ها برای [illegible]

٤ ـ « مجالس راجع به تشکیل [illegible]

ج ـ قسمت تالیف [illegible]

١ ـ حساب پنجم ابتدائی [illegible]

٢ ـ « ششم ابتدائی .

٣ ـ جغرافیای ششم .

٤ ـ « « پنجم

۵ ـ معلومات طبیعی پنجم .
۶ ـ « عائله صنف پنجم .
۷ ـ « « « ششم .
۸ ـ « طبعی « « .
۹ ـ « وطنی « « .
۱۰ ـ « « « پنجم .
۱۱ ـ هندسه « چهارم .
۱۲ ـ دشمیرلارښوونکی حصهٔ دوم .
۱۳ ـ تطبیقات رهنمای معلم (معلومات حیاتیه) قسمت دوم .
۱۴ ـ کتب مذکور بعد از تالیف به تصویب وتصدیق ریاست تعلیم وتربیه رسیده بغیر ازدوقلم آن تماماً طبع ونشر شده .

د ـ تعدیل و تجدیدنظر :

۱ ـ تاریخ صنف هفتم .
۲ ـ معلومات مدنیهٔ صنف هفتم .
۳ ـ تاریخ « سوم .
۴ ـ « « ششم .
۵ ـ « « چهارم .
۶ ـ قرائت پښتوی چهارم .
۷ ـ « « پنجم .
۸ ـ « « ششم .
۹ ـ حساب اول ابتدائی .
۱۰ ـ « دوم « .
۱۱ ـ قرائت پښتوی اول .
۱۲ ـ « « دوم .
۱۳ ـ « « چهارم .
۱۴ ـ « « پنجم .
۱۵ ـ « « ششم .
۱۶ ـ معلومات مدنیهٔ صنف ششم .

هـ ـ قسمت تصویب :

۱ ـ تصویب تعداد کتب مولفهٔ صنوف ابتدائی برای سال آینده .

۲ ـ تصویب راجع بحق الزحمهٔ مصنفین و مؤلفین ومبیضین .

۳ ـ « « بتدریس مضمون فقه فا کولتهٔ حقوق .

٤ ـ « « بهرخصتی‌های مکاتب : حکام ، اصول تحریر ومحاسبه ، تجارتی ، پست تلگراف وپرستاری .

٥ ـ تصویب راجع به تنظیم وترتیب مؤسسهٔ پوهنځی .

٦ ـ « « به تدوین وتالیف کتب قرائت پښتوی مکاتب ثانوی .

۷ ـ « « به‌تقسیم اوقات دروس مسلکی وغیرمسلکی دارالمعلمین ها .

۸ ـ « « به توزیع سامان ولایات .

۹ ـ « « به تهیهٔ کتب پښتوی لیسه ها .

۱۰ ـ « « بتقرر کفیل مدیر مکتب استقلال .

۱۱ ـ « « به تعداد صفحات کتب متوسطه .

۱۲ ـ تصویب توزیع ساعات مضمون شپږم کورنی پوهنځی بلاند مضامین [illegible] ومعلومات طبیعیهٔ صنف مذکور .

۱۳ ـ تصویب عدم لزوم نشر کتاب کورنی پوهنی شپږم ټولګی .

۱٤ ـ « استعمال کتابهای قرائت چهارم وپنجم وششم سابق برای [illegible] وپنجم وشپږم ټولګی موجوده .

۱٥ ـ تصویب تالیف کتاب دریمه پښتو مطابق جدول ارتباط .

۱٦ ـ « تکرار وتوسعهٔ مباحث کتاب هندسهٔ چهارم وپنجم در صنف [illegible] .

۱۷ ـ « تبدیل سنوات میلادی وهجری در تمرینات دور دوم ابتدائیه [illegible] .

۱۸ ـ « راجع بتهیهٔ سوالات تاریخی برای درج [illegible] ابتدائی .

۱۹ ـ « « به [illegible] که در طبع ثانی کتاب [illegible] .

وـ قسمت متفرقه :

تنظیم و تشکیل کتابخانه از روی صنف بندی علوم .

« [illegible] »

ترتیب وتنظیم آثار قلمی .

خریداری کتب مخصوص دارالمعلمین .

انتخاب وخریداری کتب [illegible] .

قرار داد ها راجع به تالیف کتب [illegible]

متوسطه‌ها ، عقدقرار داد های متعلق [illegible] .

تهیهٔ مواد برای کتب درسی ادبیات پښتو [illegible] .

ایراد کنفرانس های تربیوی .
درست نمودن نمونهٔ شهادت نامه ها .
تبییض پارچه های ادبی برای کتب پښتوی متوسطه‌ها ولیسه ها .
نگرانی وممیزی امتحانات سالانه درمکاتب مرکز .
انتخاب سوالات امتحان مکاتب مرکز .
ترجمهٔ ۱۰ جلد کتاب ابتدائی .
ترتیب خریطهٔ مکاتب ولایت کابل .
» » » افغانستان .

❀ ❀ ❀

۱ ـ تهیهٔ دستورالعمل توزیع واستعمال کتابهای درسی مکاتب .
۲ ـ » بیلوگرافی کتابهای ابتدائی وترتیب نمونهٔ کتابخانهٔ ابتدائی .
۳ ـ مخاطبه ومفاهمه بامعلمین درخصوص اظهار نظریات‌شان راجع به‌تجدید طبع کتابهای ابتدائی،تهیهٔ نمونهٔ تقسیم اوقات دورهٔ ابتدائیه بامراعات شرائط اصول صنفی .
٤ ـ ملاحظهٔ صورت توزیع کتابهای جدید ابتدائی واستعمال آن دربعضی مکاتب‌مرکز وارسال هدایات متعلقهٔ آن .
٥ ـ ملاحظهٔ صورت اجرای دروس دورهٔ‌اول ابتدائی مطابق جدول ارتباط ومذاکره بامعلمین بعضی مکاتب مرکز درحسن اجرای آن .
٦ ـ اخذامتحان معلمین که‌تعلیمات خصوصی داشته درخواست معلمی را داشتند .
۷ ـ عقدقرار دادهای متعلق امور لازمه نشر کتابهای ابتدائی .
۸ ـ توزیع کتب بمؤلفین ومعاونین قلمی ریاست تعلیم وتربیه .
۹ ـ معاونت‌دراجرای همه‌اموراداری وترجمه‌ونشریات‌شعبهٔ‌مشاوریت علمی‌وزارت‌معارف.
۱۰ ـ معاونت درتدریسات کورس دارالمعلمین قندهار وایراد کنفرانسهای متعدد راجع بصورت تطبیق اصول صنفی درآن .
۱۱ ـ معاونت درجملهٔ تدریسات کورس تربیوی معلمین مرکز .
۱۲ ـ هدایت درتدریسات کورس تربیوی معلمین مربوطهٔ ولایت کابل .
۱۳ ـ معاونت درترجمهٔ کنفرانس‌های تربیوی برای معلمین مرکز .
۱٤ ـ » در ترجمانی کورس خریطه سازی .

پښتو ستر توب :

همه میدانیم که‌حکومت‌ما توجه خصوصیش‌را بحفظ وارتقای تمام شئون مملکتی بالخاصه زبان ملی معطوف نموده است .

هرچندیکه راجع به ارتقاء واعتلای زبان ملی ازبدو سلطنت نادری نظریه های متینی طرح ـ وقدم های اساسی وضع گردیده است ـ ولی دردورهٔ حکومت اعلیحضرت (محمدظاهرشاه) سلمه‌الله بزبان ملی بیشتر صرف مساعی شده است ـ واولیای این حکومت در ین مورد بیشتر اظهار دلچسپی وعلاقمندی می کنند .

چنانچه بنا برداعیه همین احساسات و جذبات است که درضمن دیگر اعتلا ونشو ونمای که درسائر شعب مملکتداری مرئی است ـ اهمیت ووقعت بارزی بزبان ملی ارزانی گردیده است ومتمادیاً افکار قیمتدار رجال بیدار حکومت ما درفراهم آوری وسائل مزید موفقیت و کامیابی زبان پښتو داخل مجهودات شایان است .

بنابرآنچه ذکرشد خوشبختانه درتابستان امسال (۱۳۲۱) به تاسی از ارادهٔ سنیهٔ ذات شاهانه ـ وبمقصد تقویهٔ شئون ملی ومزید تعمیم وتوسعهٔ آن وزارت معارف ریاست جدیدی را محض برای خدمت به ملت وبه وجود آوردن وسائل و وسائط مزید پیشرفت ووسعت زبان ملی مملکت بنام ـ « پښتوسترتوب » تشکیل وتاسیس نمود !

برای اینکه خوانندگان محترم ازمرام این ریاست استطلاع فرمایند ذیلاً بعضی مطالب مرامنامهٔ پښتوسترتوب که از طرف شورای عالی وزارت معارف تصویب و از محضر مقامات عالیه تصدیق گردیده است مرقوم می گردد .

نصب‌العین ومرام پښتو سترتوب

با عمدهٔ مطالب واجرا آت آن

پښتو سترتوب در راه مزید بسط وتوسعهٔ زبان ملی میکوشد وتدابیر هرگونه وسائط پیشرفت آن درمؤسسات معارف بذل مجاهده میورزد .

پښتو سترتوب در طبع ونشر تمام آثار مفید وعصری که درمؤسسات معارف مملکت بعمل میآید [illegible] میکوشد ودرین راه بانجام خدمات شئون ملی همکاری می نماید .

پښتوسترتوب درانتخاب طلبهٔ پښتوخوان وپښتونویس مکاتب [illegible] امتحان آنان وتصدیق امور انتقال شان در دارالمعلمین [illegible] و نگرانی میورزد تا از دارالمعلمین چنان فارغ التحصیلانی [illegible] پښتو را در تمام مکاتب افغانستان تطبیق کرده بتوانند .

بمساعدت ریاست‌ها وریاست درتحصیل است [illegible] صنوف ششم ـ نهم ودوازدهم افغانستان [illegible] ودیگر صفات ممیزهٔ آنها همه‌ساله میکوشد [illegible] وارسی میکند . ورا قبت میکند تا درموارد [illegible]

نه شادیها ، نه‌عشق ، نه‌ثروت ، نه‌تندرستی اینهاهیچ یك‌عامل وموجد سعادت نیستند ، اماخوشبختی بدون هریك ازینها هم کامل وتام نیست .   (کیبولت)

بمعلمین لحاظ لیاقت علمی وفعالیت تدریسی معلمین ازنقطهٔ‌نظر زبان پښتو هم بشود . به‌ملحوظ پښتو بودن عموم کتب تدریسی مکاتب ابتدائی ومفکورهٔ تعمیم و توسعهٔ مزید پښتو در مکاتب بمساعدت ریاسات وادارات معارف مجاهده ونگرانی میورزد تاعموم معلمین مکاتب پښتو دان پښتوخوان، پښتونگار باشند ویا اقلاً پلان تدریسی - تهیهٔ اسباق - حل معضلات تعلیمی شان‌را از دیگر همکاران پښتو لسان شان بفرمایند .

باتمام فعالیت میکوشد تا کورسهای پښتوی مربوطهٔ وزارت معارف را حتی الامکان کامیاب گرداند .

برای آن معلمین ومربیانی که درتعلیمات پښتو مظهر فعالیت بیشتر گردند - اصولاً ترجیحات‌لازمه میدهد . بمعاینه و تفتیش تعلیمات پښتو وپیشرفت آن دردارالمعلمین‌وعموم‌مکاتب حتی‌الامکان وارسی‌میکند - ضمناً به‌آنانی که‌بازبان ملی خود ابراز علاقه مندی ننموده باشند تنبیهات‌مقتضیه‌را تجویز میکند . امتحانات دارالمعلمین وعموم مکاتب‌افغانستان درآنچه که‌مربوط بزبان ملی باشد یاتوسط یکی از نمایندگان یامنتخبین پښتو ستر‌توب یا طبق هدایت و نظریه و قرارهای متخذهٔ این ریاست گرفته میشود .

از پیشرفت دروس پښتو و علاقمندی عموم متصدیان مؤسسات عرفانی به‌آن ماهواره چنان راپور های را بازیافت میدارد که‌طبق هدایت نامهٔ جداگانه دائماً تهیه میگردد. هرساله ازعموم معلمین راجع به‌مجهودات ومساعی شان نسبت به‌پیشرفت وکامیابی لسان‌ملی کسب‌آگاهی میکند ودرنتیجه‌مجاهدین را اصولاً مظهر تلطیف ومساهلین‌را اساساً‌مورد تکدیر قرارمیدهد .

در طبع و نشر تمام کتب تدریسی باشتراك ریاست تعلیم و تربیه مساعده میدارد .

باعموم ریاسات وادارات مرکزی وزارت معارف ودیگر ادارات عرفانی حتی معلمین درحل وفصل هرنوع امور راجعه به‌لسان ملیه معاضده میورزد .

طبعاً مقصود از تذکار وانتخاب این‌مواد ازبین‌سائر‌مواد این‌مرامنامه همانااشاره‌است باین‌مسئله که این‌ریاست فقط درهمین‌موارد فی‌الجمله‌مصدر اجراآت واقدامات گردیده‌است .

ومعترف است که‌نظر به‌هدایت کار وتصادف تشکیل پښتوستر‌توب به‌تعطیلات متوالی سنوی - وموجودیت بعضی محظورات «طبیعی-موسمی - محلی - اداری - و کولتوری » طوریکه ارادهٔ حکومت وتمنای این ریاست است در این چند ماه مظهر دیگر کدام خدمت و فعالیت قابل تذکری نشده است . درحالیکه از فضل‌الهی امیدواری کلی دارد که درسال آتی بناظرین گرامی (کابل کلنی) نمونهٔ چند از کار روائیهای خودرا ارمغان کند .

ریاست تدریسات

ریاست تدریسات تطبیق تعلیمات عمومی مسلکی و غیر مسلکی و تربیوی تمام مکاتب افغانستان را نظر به‌تعمیم واساس پیشرفت‌های امور عرفانی تحت قوانین موضوعه عملی مینماید راجع به‌تهیه‌نمودن وبهم‌رسانیدن کتب ولوازم تحصیل ، تقرر و تبدیل معلمین ، جای مکتب ترسیل پروگرام ها وهدایت نامه‌ها ودساتیر لازمهٔ که مربوط به تدریس یومیهٔ عرفانی است وبریاست تدریسات تماس داشته و تمام مکاتب مرکز و ولایات و حکومات زیر نظر ریاست تدریسات بوده و مطابق‌فوق اجرا میگردد وضمناً درامور تدریسی وتطبیقی هر کدام باخبری وکنترول داشته ، کسانیکه در وظیفهٔ خود جدیت ورزیده اند از طرف ریاست تدریسات مکتوب‌های رضامندی عنوانی هر کدام صادر وکسانیکه کسالت وسکتگی درپیشرفت امور تعلیمی نموده بودند هدایات‌لازمه برای بهبود کار شان داده‌شده تاتمام امور تعلیمی به‌بهترین صورت به‌محور اصلی‌خود دور خورده بتواند . برعلاوهٔ امور فوق اساس جریانات امور عرفانی این ریاست جهت معلومات مفصل‌تر بصورت ذیل تحریر میگردد :-

اول ـ تاسیس مکاتب :

۱ـ وزارت برای پیشرفت‌سویهٔ تعلیمی معلمین‌فارغ‌التحصیلان دارالمعلمین‌اساسی ودورهٔ بکلوریا یک‌موسسهٔ جدید بنام پوهنځی منظور و موسسهٔ مذکور بتاریخ ۱۵ جوزا ازطرف ریاست‌تدریسات افتتاح ومتعلمین بتدریس شروع کرده اند .

۲ ـ برای بلند بردن سویهٔ علمی فارغ‌التحصیلان‌مستعجل‌یک کورس پوهنځی نیز افتتاح ومعلمین مذکور بعدازساعت ۲ مصروف تعلیم گردیده اند .

۳ ـ بودجهٔ معاشات و مصارفات فاکولتهٔ سیانس از طرف ریاست تدریسات ترتیب و بمرجع آن اطلاع شده .

۴ ـ برای بلندبردن سویهٔ علمی یک کورس شبانه‌ [illegible] افتتاح وازطرف ریاست تدریسات هدایات لازمه بمرجعش صادر گردیده .

دوم ـ بعضی مکاتب که امسال پروغرام تعلیمی‌شان تمدید شده :

چون دورهٔ تعلیم ابتدائی چهارساله بهشش‌ساله قرار گرفته و پروغرام آن [illegible] مکاتب توزیع گردیده ، علاوه برسال گذشته امسال نیز از منظوری والاحضرت وزیر معارف (۵۴) باب مکاتب دیگر منظور گردید که فارغ التحصیلان ابتدائیهٔ چهارساله را صنف پنجم ترقی بدهند تا دورهٔ ابتدائیه بدورهٔ ششم خود برسد چنانچه درین موضوع به‌مکاتب مربوطه احکام صادر ودرباب تهیه وترسیل معلمین و توشه وسامان ولوازم تحصیل آن از طرف ریاست تدریسات اقدامات لازمه شده است .

سوم ـ معاینه‌وتطبیق تدریسی :

قرار معمول که‌راپور تدریسی تمام مکاتب ماهوار بریاست تدریسات میرسد ، ریاست تدریسات نظر بمعیار پروغرام راپور مذکور را معاینه وهدایات لازمه نسبت بنواقص آن بمرجعش صادر کرده، علاوه ازمعاینهٔ راپور که ازطرف ریاست تدریسات بعمل آمده ازجانب ریاست‌تفتیش مفتشینی که درمکاتب مرکز وولایات‌رفته وراپورهای خود را بریاست تدریسات فرستاده اند جهت اصلاح ورفع نواقص تعلیمی بمکاتب مربوطه هدایات لازمه صادر گردیده وهمچنین ریاست تدریسات مراقبت تعلیمی مکاتب راوقتاً فوقتاً نموده ، دربهبود وپیشرفت تعلیم هدایات داده است .

چهارم ـ مراقبت‌ونگرانی امتحانات‌وتوزیع‌شهادتنامهاومکافات وغیره :

۱ـریاست تدریسات قبل ازایام امتحان سالانه به‌تمام‌مکاتب مرکز وولایات وحکومات اعلی احکام صادر نموده که باید تمام معلمین باساس اصولنامهٔ امتحان رفتار نموده ، نتایج امتحان‌را بریاست تدریسات ارسال‌دارند ، چنانچه اوراق نتایج امتحان‌تمام مکاتب‌افغانستان تحت کنترول ودقت گرفته شده نکات قابل اصلاح آن تصحیح و بمراجع‌آن هدایات لازمه اعطا گردیده .

۲ـدرمکاتب مرکز ومتوسطه‌ها وثانوی‌نظر به‌تقسیم اوقات امتحان‌ممتحن ومميز انتخاب وجهت مميزی آنهارا بمکاتب‌دعوت کرده که‌بروزهای معینه حضور بهمرسانند وبعد ازملاحظهٔ امتحانات صورت نظریات خودرا که‌بریاست تدریسات ارائه داده‌اند ریاست‌تدریسات بعد ازملاحظه بمکاتب قرار آن هدایات لازمه اعطا کرده .

۳ـبرای فارغ‌التحصیلان دورهٔ اعدادی، رشدی ،ابتدائی که‌مستحق گرفتن شهادتنامه بوده‌اند ازطرف ریاست تدریسات برای شان شهادتنامه‌تحریر وبعد ازامضاء وثبت ومهر ریاست‌تدریسات برای شان اعطا شده است .

٤ـدیپلومه‌های فاکولتهٔ طبی ومکتب طبی ودواسازی را ریاست تدریسات حاضر کرده که بتاریخ ۲٦ میزان درقصر صدارت عظمی بحضور والا حضرت افخم صدر اعظم صاحب وکابینهٔ محترم بابات اندازه پول به‌مستحقین آن اعطا گردید .

٥ - برای‌حضرات معلمین‌فخری مکتب‌نجات که‌درپیشرفت امورعرفانیهٔ مملکت‌خود جدیت ورزیده ، قابل تقدیر دیده می‌شدند ازطرف ریاست تدریسات بهرکدام تصدیقنامهٔ که‌بامضای والا حضرت ع ، ج‌وزیر صاحب معارف مزین شده بود بابات اندازه پول اعطا گردید .

٦ـمحصلین افغانی که‌خارج رفته وبعد از دورهٔ تکمیل تحصیلات خویش بوطن عودت

شناسائی نفس ، اعتماد بنفس ، واحترام بنفس سه عامل بزرگی هستند که زندگانی ما را به منبع حقیقت نزدیك میکنند . (تنی سن)

نموده اند ریاست تدریسات ازروی دپلومه درجه ومعاش آنهارا تعیین نموده ، مطابق تخصص شان بدوائر رسمی معرفی کرده .

پنجم ـ تقرر وتبدل معلمین وغیره :

۱ـ یك عده فارغ التحصیلان دارالمعلمین دئوی کابل ودار لمعلمین اساسی که امسال فارغ گردیده اند حسب اصول ونسبت به کمبود معلمین به تمام مکاتب مرکز وولایات حکم تقرر شان صادر وفرستاده شدند .

۲ـ بعضی معلمین خارجی که قرار دادشان ختم گردیده بود باایشان تجدید قرار داد کرده وبعضی که کمبود دیده شد راجع باستخدام شان اقدامات لازمه کرده .

۳ـ تقرر وتبدل معلمین تا کنون بزیر اثر ریاست تدریسات اجرا گردیده وهم متحدالمال به تمام مکاتب مرکز وولایات صادر گردیده که چگونه دروظائف خود یابند ومنهمك باشند .

٤ـ راجع به معلمینیکه نومرهٔ امتحان پښتوی شان ازشش نومره کمتر بوده حسب تصویب انجمن معارف بتمام ولایات خبر داده شد که امسال فیصد پنج افغانی ازمعاش شان وضع دارند .

ششم ـ کنفرانس ها :

ریاست تدریسات امسال تمام معلمین مکاتب مرکزرا چندین بار بمکتب صنائع دعوت داده بغرض پیشرفت سویهٔ تعلیمی معلمین نسبت بهمرای ـ معلم ، تربیهٔ اطفال وپیشرفت زبان ملی کنفرانس های مفید توسط مشاور علمی وزارت وداکتر محمد انور خان مدیر دارالمعلمین وښاغلی عبدالحی خان حبیبی مشاور وزارت ایراد کرده .

هفتم ـ نمایشگاه عرفانی :

نظر به پیشرفت وتشویق در امور معارف در [illegible] راجع بنمایش عرفانی بتمام مرکز وولایات اطلاع داده شده بود [illegible] ومرتب گردن کارهای علمی طلبه موفق گردیده [illegible] وزارت اقتصاد بمعرض نمایش گذاشته شد ومورد تقدیر وزارت اقتصاد واقع [illegible] محسوب گردید .

ریاست تفتیش

۱ ـ اجراآت وکار روائیهای ریاست تفتیش وزارت معارف [illegible] تربوی ـ اخلاقی وغیره رسیدگی کرده قرار ذیل است :

الف : درمرکز (۳۳) باب مکتب را یکدفعه معاینه وتفتیش نموده .

ب : در ولایت کابل :

(۲۰) باب مکاتب سمت لوگر یکدفعه

(۲۱) باب مکاتب سمت شمالی یکدفعه

(۱۳) باب مکاتب ششکروهی یکدفعه

فقرات تحقیقیه ـ۳۰فقره ـ

هدایات ونظریات وزارت ـ راجع بهامور اداری ـ ترتیب سوانح طلبهٔ ابتدائی متوسط وغیره ـ مسائل اخلاقی ـ تهیهٔ شاگردان برای بعضی مؤسسات دیگر : ـ۴۰فقره ـ

ج : غزنی ـ

(۲۰) باب مکتب سهدفعه تفتیش ومعاینه شده

معلمین ومعلمین اول مکافات دیده ـ۸نفر ـ

د : قندهار ـ

(۵۹) باب مکتب یکدفعه تفتیش شده .

فقرات تحقیقیه ـ۶ـ

هدایات و نظریات وزارت ـ راجع به امور اداری ـ ترتیب سوانح صنوف ابتدائی متوسط وثانوی ـ مسائل اخلاقی معلمین ـ متعلمین ومامورین وتهیهٔ شاگرد برای بعضی مؤسسات دیگر .

: هرات ـ

(۳۹) باب مکتب هرات یکدفعه تفتیش شده

معلمین مکافات دیده ـ۱۷نفر ـ

فقرات تحقیقیه ـ۵ـ

هدایات ونظریاتوزارت ـ راجع بهامور اداری ـ ترتیب سوانح صنوف ابتدائیمتوسط مسائل اخلاقی معلمین ـ ومتعلمین و مامورین وتهیهٔ شاگرد برایبعضی مؤسسات دیگر .

ـ۱۵فقره ـ

: ولایت مزارشریف ـ

(۳۴) باب مکاتب مزار یکدفعه معاینه شده

معلمین ومعلمین اول مکافات دیده ـ۲۰نفر ـ

فقرات تحقیقیه ـ۴ـ

هدایات ونظریاتوزارت ـ راجع بهامور اداری ـ ترتیب سوانح طلبهٔ صنوف ابتدائی

متوسط ـ مسائل اخلاقی معلمین ومتعلمین ومامورین‌وتهیهٔ شاگردان برای مؤسسات دیگر .
ـ۱۵ فقره ـ

ز : ولایت قطغن وبدخشان ـ
(۳۱) باب مکتب دو دفعه معاینه شده
معلمین ومعلمین اول مکافات دیده ـ۳۲ نفر ـ
شاگردان مکافات دیده ـ۳۹۳ نفر ـ
هدایات که مانند دیگر ولایات داده شده ـ۲۰ فقره ـ

ح : ولایت مشرقی ـ
فقرات تحقیقیه ـ۵ فقره ـ
هدایاتی که وقتاً فوقتاً مانند دیگر جاها داده شده ـ۱۳ فقره ـ

ط : ولایت جنوبی
فقرات تحقیقیه ـ۲ـ
هدایاتی که وقتاً فوقتاً مانند دیگر جاها داده شده ـ۱۳ فقره ـ

ی : فراه ـ
فقرات تحقیقیه ـ۳ـ
هدایاتی که بهاوقات مختلف مانند دیگر جاها داده شده ـ۷ فقره ـ

ك : میمنه ـ
فقرات تحقیقیه ـ۵ـ
هدایاتی که راجع بهاصلاح امور اداری وغیره داده شده ـ۱۳ فقره ـ
در تفتیش‌ها مراتب ذیل درنظر گرفته شده : ـ

۱ ـ فعالیت معلمین راجع بهتعلیم وتربیهٔ طلبه .
۲ ـ کارروائی‌های سرمعلمین ومامورین راجع [illegible] لوازم وتحصیل [illegible] مکاتب .
۳ ـ اوضاع وحرکات معلمین ومامورین وطرز گذاره ورفتار [illegible] طلبه [illegible] .
۴ ـ رعایت حفظ الصحه درمکاتب وانتظام صنف‌ها .
۵ ـ امور انضباط درباره طلاب درداخل وخارج مکتب .
۶ ـ طرز جریان تعلیم وتطبیق آن با تعلیماتنامه و[illegible] .
۷ ـ طرز ادخال طلبهٔ جدیدالشمول هرساله وتطبیق آن با اوامر [illegible] .
۸ ـ وارسی بهنگهداری سامان تدریسی وغیره لوازم مکتب .
۹ ـ وجود سامان ولوازم تدریسی مکتب وغیره آن [illegible] .
۱۰ ـ تطبیق راپورهای تدریسی با سویهٔ علمی شاگردان .

۱۱ ـ ملاحظهٔ وظایف خانگی که‌ازطرف معلم بطلاب داده میشود .
۱۲ ـ معلومات‌راجع به‌امتحان ماهوارطلبه ـ تعدادنا کامها چه وازطرف‌شخص اداره‌چی راجع به‌اصلاح نقیصهٔ نا کامها چه‌ترتیبات گرفته شده .
۱۳ ـ معاینهٔ طرز تیاری درس معلمین وتمیز خوب وبد آن .
۱۴ ـ ملاحظهٔ تقسیم اوقات ومعلوم نمودن نواقص آن .
۱۵ ـ ملاحظهٔ طرز تقسیمات محتویات مضامین معلمین .
۱۶ ـ معاینهٔ پښتو وطرز افادهٔ طلاب ومعلمین بز بان پښتو که بصورت تحریری وشفاهی چطو راست .
۱۷ ـ صورت تطبیق‌وعملی شدن هدایات که‌ازوزارت‌راجع به‌پښتو داده‌شده چطور است .
۱۸ ـ ترتیب جدول مختصر اسمای معلمین بادرجهٔ تحصیل و تطبیق مضمون محوله شان بامقدار خواندگی طلاب .
۱۹ ـ معلومات راجع به‌اینکه ازابتدای تاسیس مکتب چند دوره فارغ التحصیل شده .
۲۰ ـ معلومات راجع‌به‌توجه‌یاعدم‌توجه حکام وعلاقه‌دارها به مکتب .
۲۱ ـ معلومات راجع به‌پابندی طلاب بوقت معینه .
۲۲ ـ سوانح طلاب جدیدالشمول وملاحظهٔ کتاب سوانح تمام طلاب مکتب .
۲۳ ـ ملاحظهٔ‌طرز تعمیر و موقعیت مکتب .
۲۴ ـ معلومات نسبت به‌اوضاع معلمین وسرمعلمین باطلبه در داخل و خارج مکتب .
۲۵ ـ معلومات نسبت به‌مریضهای‌مکتب واجراآت اداره .
۲۶ ـ معلومات‌راجع به‌سررشتهٔ آب‌نوشیدنی طلاب .
۲۷ ـ ملاحظهٔ راپورهای‌حاضری طلبه که‌ماهواره ازطرف‌ادارهٔ مکتب‌ترتیب وفرستاده میشود ـ نقل آن که‌دراداره موجوداست ـ دیده میشود .
۲۸ ـ معلومات راجع به‌ملازمین مکتب وطرز حاضری اوشان .
۲۹ ـ معلومات بصورت مصرف پول قرطاسیه ومتفرقه ومحروقات تاجائیکه ممکن شود .
۳۰ ـ صورت جلب واحضار طلاب غیر حاضر یومیه وغیرحاضر دائمی اجراآت مامورین مؤظف تحت مداقه قرار گرفته میشود .
۳۱ ـ ملاحظهٔ کتاب حاضری وارصنف طلاب .
۳۲ ـ ملاحظه کتاب حاضری مامورین بارقعات مریضی ـ ضروری و غیره سال جاری بااسباب موجبهٔ آن .
۳۳ ـ معاینهٔ کتب اداری ازقبیل داخل وخارج و توزیع سامان وغیره .
۳۴ ـ طرز توزیع سامان ولوازم تعلیمی بطلاب .

۳۵ - معلومات راجع بتعداد داخلهٔ مکتب - تعداد صنوف وتعداد معلمین شاملهٔ هر صنف تعداد طلبهٔ جدیدالشمول - تعداد فارغ التحصیلان - تبدیلی وفوتی .

۲ - طور معمول همه ساله امسال در صنوف اول مکاتب ابتدائی در مکاتب مسلکی ودارالمعلمین‌ها درمکاتب متوسط درمدارس ثانوی‌دردارالفنون شاگردان جدید شامل نموده .

۳ - یک دستهٔ شاگردان ازفارغ التحصیلان دورهٔ ابتدائی ازولایات وحکومات اعلی جهت شمول مکاتب حربی ومکتب پست وتیلفون وتلگراف ومکتب صحیه - وبیطاریه مربوط مرکز وزارت حربی حاضر مرکز وبمکاتب مذکور شامل ومصروف تحصیل شده وهکذا راجع بیک تعداد فارغ التحصیل دورهٔ متوسط اقدامات لازمه گردیده .

٤ - برای جلوگیری ازسوء اجراآت وقیام انتظام در مکاتب ومؤسسات دیگر دوائر عرفانی ومراقبت درامور اداری (۸۳) فقره تفتیش وتحقیق ودرمجلس انضباط وزارت تقدیم وفیصله گردیده .

وهمچنین موضوعات تفتیش طلب که وقتاً فوقتاً پیش شده - حسب نظر یهٔ مقامات عالی تحت تحقیق گرفته بعداز تصویب مجلس، منظوری حضور جلالتمآبی درمعرض اجرا گذاشته شده .

۵ - درمسائل زیست وحوایج طلبهٔ افغانی درخارج اجراآت نموده از تعین [illegible] وستاژ وغیرهٔ شان که با دوائر مرکز فیصله وتجویز شده وقتاً فوقتاً بمعاملت [illegible] شده وجواباتیکه واصل آمده به دوائر ذی‌علاقهٔ مرکزی اطلاع شده .

٦ - درپایان‌هرماه راپورهای حاضری وغیرحاضری طلاب موجوده وجدیدالشمول مرکز وکلیهٔ ولایات وحکومت اعلی را دریافت وتحت مشاهده قرار داده [illegible] را جداگانه ترتیب نموده .

۷ - در جلب غیر حاضران [illegible] اقدامات بعمل آورده .

ریاست سپورت وحفظ الصحه

الف - شق سپورت :

۱ - این ریاست درسال جاری [illegible]
آنرا توام بابروز سپورتهای انفرادی [illegible]
بود بحضور والاحضرت غازی وزیر [illegible]
وحربیه ودیگر وزارت خانها واهالی وجود [illegible]

۱ سپورت های انفرادی اگرچه از چندین سال باین‌طرف در مملکت عزیزما جریان یافته وپیش‌میرود - امادوره اعتلاء آن درین زمان گویا سال ۱۳۲۱ بوده - چون تورنمنت مذکور خاتمه پذیرفت بعد از چندی توزیع انعامات صورت گرفت . ریاست سپورت برای هرفرد وهرشخصیکه درسپورت گوی سبقت‌را ربوده بود وعنوان قهرمانیت را حایز گردیده مطابق به لیاقت آن انعام تعیین نموده دران روز حاضر داشت - از طرف مقام وزارت معارف انعام هریک‌را به‌مستحقش اعطا وبیرق‌معارف و کپ کلان‌را بمکتب‌استقلال که قهرمان سپورت سال ۱۳۲۱ شناخته شد از مکتب نجات که در سال ۱۳۲۰ قهرمان بود گرفته به‌آن تفویض گردید .

۲ ترمیم میدان مکتب حبیبیه - دارالمعلمین نوی کابل .

۳ - تعیین اندازهٔ میدانهای سپورت واطلاع آن برتمام مکاتب ومراجع مربوطه .

٤ - تهیهٔ اسباب سپورت از خارج .

٥ - تفریق سامانهای داغمه ، جدید ، مستعمل ذریعهٔ یک‌هیئت .

٦ - توزیع سامان واجناس به مرکز وولایات .

۷ - ارسال یکعده معلمین سپورت به مشرقی .

۸ - تهیهٔ وسائل مقدماتی آلهٔ سکی .

۹ - تعیین نمره برای سپورت .

۱۰ ترویج تورنمنت های خزانی .

۱۱ تاسیس کلوب سپورتی بنام کلوب شاه .

۱۲ - تعیین یک تیم فت‌بال بنام تیم آریانا .

ب - شق حفظ‌الصحه :

۱ - تعمیر یک شفاخانهٔ عصری معارف .

۲ - معاینهٔ صحی تمام طلاب مرکز .

۳ - استخدام یکنفر دوکتور متخصص دندان .

٤ - معاینهٔ دندان تمام طلاب مرکز .

٥ - تصویب صورت معالجهٔ دندان اطفال غریب ومتمول بصورت مجانی وتادیهٔ پول .

٦ - تاسیس یک‌موسسهٔ معالجهٔ دندان .

۷ - تاسیس یک‌لابراتور برای تجربه .

۸ - تعمیر یک‌اطاق مخصوص جراحی .

۹ - واکسین ضدتیفوئید به ۱٤۰۰۰ طلبه .

۱۰ - واکسین ضد چیچک به مکاتب مرکز .

۱۱ - دفع مرض حمای لکه‌دار مکاتب وچارهای اساسی جلوگیری آن .

۱۲ - معاینهٔ شاگردان قرار ذیل :

معاینه عمومی ۱٤۰۰۰

معالجه - ۱۰۸۰۹

امراض داخله ٦٤۷۰

امراض جلد ۹۸٦

امراض چشم ۷۲۲

دندان ۲٤٦

گوش وگلو ۹۸۱

جراحی ۱۲۸٤

عقلی وعصبی ۱۰۰

۱۳ - ارسال یك هیئت صحی وسپورت برای معاینهٔ اوضاع صحی وسپورتی قندهار و مشرقی

۱٤ - توزید ادویه وسامان از خارج .

۱٥ - خریداری ادویه ازشرکت های ملی ورسمی .

مدیریت عمومی موزه

۱ - حفریات ۱۳۳۱ :-

هیئت حفریات افغانی وهیئت فرانسه بتاریخ ۳ ثور ۱۳۳۱ به مقصد حفریات در بگرام از کابل حرکت نموده عازم بگرام شدند وبدون روزهای تعطیل تقریباً [illegible] در بگرام حفریات جاری ، هیئت جانبین الی اخیر سرطان وارد کابل شدند و [illegible] مکشوفه وارد موزه گردید وهمچنین بتاریخ ۲۸ میزان ۱۳۳۱ هیئت افغانی بهمراهی [illegible] دو باره وارد بگرام شده درهمان جای سابقه شروع بحفریات [illegible] روز در بگرام حفریات شده [illegible] ۸ قوس هیئت مذکور وارد کابل گردیده [illegible] مکشوفه [illegible] موزه [illegible] شد .

۲ - خریداری ۱٤ جلد کتب قلمی [illegible]

۳ - پنج لوحه نوشته قلمی .

٤ - ٦٦ دانه سکه مسی ونقره و طلا .

٥ - ٤۱ قلم خریداری آثار تاریخی وعتیقه .

مدیریت تنظیمات.

این دائره نیز مانند سائر دوائر وزارت موصوفه در حصهٔ اجرای امورات محولهٔ خود جدیت لازمه بکار برده وتمام کارهای تهیهٔ کتب درسی ولوازم تحصیل وادوات لازمهٔ مکاتب مرکز وولایات وحکومات اعلی راچه ازداخل مملکت وچه از خارج حسب پروگرام معینه پیش ازپیش تدارک وانتظام نموده ومخصوصاً درقسمت بهمرسانیدن وتوزیع کتب درسی ولوازم تحصیل معارف ولایات وحکومات اعلی قرار احصائیه طلاب معارف مزبور قبل از آغاز سال تعلیمی سعی واهتمام لازمه نموده واین امر را باوجود موجود بودن بعضی مشکلات دروسائل حمل ونقل بخوبصورت اجرا وانجام داده کدام بندش وسکتگی ازناحیهٔ عدم کتب درسی ولوازم تحصیل وغیره در دروس محصلین معارف ولایات وحکومات اعلی رخ نداده وازین جهت مراتب خوشنودی مقام وزارت را حاصل داشته است .

مدیریت مامورین واجرائیه :

همانطوریکه کلیه دوائر وزارت معارف بوظائف محولهٔ خود در سال ۱۳۲۱ رسیدگی کرده اند دائرهٔ مامورین واجرائیه هم امورمتعلقهٔ خود را در دست اجرا گرفته ودراین راه ابراز فعالیت کرده است چه آنکه این دائره حسب وظیفه تمام مامورین ومستخدمین موسسات جدید وسابقه را باید تهیه وتدارک دیده واحتیاج موسسات را ازین ناحیه مرتفع گرداند .

طوریکه ازاجراآت سال ۱۳۲۱ این دائره معلوم میشود دائرهٔ مذکور نه تنها احتیاج موسسات ودوائر عرفانی را از رهگذر تدارک مامورین ومستخدمین رفع کرده بلکه برای انتظام و حسن تداویر امور متعلقه پیشنهاداتی هم بمقامات صلاحیت دار تقدیم وبعد منظوری بمعرض تطبیق واجرا گذاشته است بصورت عمومی اجراآت دائرهٔ مامورین درسال ۱۳۲۱ برحسب آتی است :

اول تقرر ع، س عبدالاحمد خان معین دوم به مشاوری وزارت معارف .

دوم تقرر ع، ص دکتور محمدانس خان بحیث کفیل ریاست تعلیم وتربیه .

سوم تقرر ع، س برهان الدین خان کشککی بحیث پښتو ستر .

چهارم تقرر ع محمدنبی خان عضو ریاست تعلیم وتربیه و ع عبدالجبار خان معاون ریاست تدریسات بدرجه مدیریت عمومی .

پنجم تقرر ع، غلام جیلانی خان ترفیعاً بحیث مدیر عمومی معارف قندهار .

ششم تقرر (۷) نفر بحیث مدیر بدوائر عرفانی مملکت .

هفتم : شمولیت (۱۵) نفر بحیث عضو بریاست های مربوطهٔ وزارت معارف .

هشتم : موظف ساختن (۹۱) نفر ازدرجهٔ مامورالی کاتب چهارم بدوائر مرکز وولایات .

نهم : استخدام (۲۱۹) نفر بصفت مستخدم درموسسات ودوائر عرفانی .

دهم : رسیدگی به امور سجل وسوانح تمام معلمین ومامورین معارف .

یازدهم : اجرای معاش ومصارف مركز وزارت معارف واصدار هدایات بشعبات اجرائیهٔ مكاتب بحیث اجرائیهٔ مركزی .

مدیریت كنترول :

طبیعی است كه امور مالی در رشتهٔ حیات عمومی مداخلهٔ تامه داشته وهیچ امری بدون كمك و مساعدت مالی انجام پذیر نبوده ونیست پس ازینجاست كه حكومت متبوع و معارف خواه ما تنویر افكار اولاد اینخاك را بر طرق وو سایل مختلف جزو مهم پروگرام خویش قرار داده ویك بودجهٔ هنگفت وبزرگی را بنام وزارت معارف اعتبار واعطا نموده كه مدیریت كنترول وزارت معارف عهده دار انجام این امور بوده وتوانسته است كه برحسب وظیفهٔ امور مرجوعهٔ خویش را با كمال خوبی وحسن صورت انجام بدهد . شعبات مركز ومربوطات مدیریت كنترول وزارت معارف كه بامتجاوز از (سی) شعبهٔ حسابی در تماس است و اجرا آتی كه درظرف سال مالی ۱۳۲۱ به آن موفق شده . قرار ذیل توضیح میشود :

الف ـ شق بودجهٔ دولت .

۱ـ ماموریت بودجه ـ شعبهٔ ترتیب بودجه واحصائیه، شعبهٔ اجرائیه وتخصیصیه وواردات .

۲ـ ماموریت تادیات نقدی :

۱ ـ شعبهٔ معاشات .

۲ ـ مصارف .

۳ ـ دارائی بودجوی .

۳ـ ماموریت جنسی .

ب ـ شق مدارك كه به تحت اثر یك ماموریت اداره میشود :

۱ـ شعبهٔ نقدی .

۲ـ جنسی .

ج ـ كنترول های مربوطه :ـ

۱ـ فاكولتهٔ طبی
۲ـ دار المعلمین ابتدائی) مربوطهٔ بودجهٔ دولت

۳ـ مدیریت كنترول مكاتب صنایع كه نظر به بعضی [illegible] ماموریت [illegible] بودجهٔ مدارك، با توضیحاتیكه درفوق دادیم مدیریت كنترول وزارت معارف را [illegible]

اداری وزارت قرار داده واینک می رویم باینکه این مدیریت چه کرده وچه اموری را انجام داده اند .

۱ـ ماموریت بودجه ـ مامور ترتیب وتوزیع بودجهٔ معارف درمملکت بوده وتوانسته است که بودجهٔ وزارت معارف رادرموقع آن بوزارت مالیه تقدیم ودرعین حال احتیاجات غیرمترقبه را در حالیکه از چوکات بودجه خارج نشده و در امور مالی و موازنهٔ عمومی فشار عاید نکند تلافی نماید همچنان درجریان سال به تحویل تابلو های موعدی وارداتی بوزارت مالیه وتحصیل پولهای قابل تحصیل موفق ویک مسئلهٔ مهمی که باخط درشت واجراآت این ماموریت یاد داشت میشود همانا گرفتن (یک ملیون ودوصد هزار افغانی) سهمی است که درشرکت پخته بدست آورده ومی خواهد که ازین پول علاوه بر بودجهٔ معینهٔ دولت خدمت بهتری را در راه معارف انجام دهد .

۲ ـ ماموریت معاش ومصرف :

این ماموریت که عهده دار تمام پرداخت های وزارت معارف است باحسن صورت وصرفه جوئی تادیات وزارت معارف را انجام داده وآنچه را که بطورمساعده وتقاوی پرداخته است بازرسی ودرتصفیهٔ پولهای تقاوی با اشخاص طرف معامله اقدامات سریع نموده وضمناً ازاصدار متحدالمال های حسابی برشعبات مربوطه خود داری نکرده وتوانسته است تابلوهای موعدی موظفهٔ خودرا درموقعش بوزارت مالیه تقدیم نماید .

۳ـ ماموریت جنسی :

این ماموریت که دراجراآت سال ۱۳۲۱ خود نظر بملاحظات وضعیت جنگ عالم سوز درصرفیات ذخایر وزارت معارف صرفه ومیانه روی را مدنظر گرفته وآنچه بذخایر وزارت معارف افزوده شده است باکمال دقت وارسی وآنچه را که بمصرف رسانیده با اهتمام زیادی در گرفتن موجودی ها وتصفیهٔ آن وترتیب تابلوی جنسی وتحویل آن بوزارت مالیه ورهنمائی های حسابی به شعب مربوطه اقدامات جدیانه نموده است .

٤ـ ماموریت مدرک :

این اداره باتمام معنی یک مدیریت کنترول کوچک را نمایندگی کرده آنچه اجراآتیکه دربودجهٔ دولت به تحت (۳) عنوان جدا گانه بودجهٔ معاش و مصرف و جنسی توشیح شده درین شعبه درتحت یک عنوان ماموریت مدرک انجام یافته وبر علاوه موفق شده است که یک لایحهٔ اجراآت حسابی را مخصوص برای مکاتب صنایع وزارت معارف ترتیب وبعدازصحه وتصویب وزارت مالیه ذریعهٔ مامورین مربوطه درمعرض اجرا قرار دهد .

٥ - کنترول های مربوط :
درطرز اجراآت با کنترول مرکز تفاوتی نداشته ودر ارسال تابلوهای موعدی خود بوزارت مالیه بسلسلهٔ مدیریت کنترول مرکز موفق شده اند .

ریاست فاکولتهٔ طب :

١- چهار ده نفر ازستاژیرهای فارغ التحصیل فاکولتهٔ طبی ستاژ خود را مکمل کرده وبه اخذ دیلومه نایل شدند همچنان ده نفر ازمکتب طبی و ٧ نفر ازمکتب دواسازی بعد از تکمیل ستاژ دیلومه گرفتند .

٢- از فاکولتهٔ طبی ١١ نفر درسال جاری فارغ التحصیل شده وبرای ستاژ بشفاخانه ها فرستاده شده اند همچنان از مکتب طبی ١٥ نفر واز دواسازی دو نفر فارغ التحصیل شده مشغول ستاژ گردیدند .

٣- درصنف اول فاکولته جدیداً ٩ نفر ازفارغ التحصیلان بکلوریا شامل گردیده مصروف تحصیل شده اند همچنان بیست نفر درصنف اول طبی و(١٢) نفر به صنف اول دواسازی جدیداً شامل شده اند .

٤- درفاکولتهٔ طبی یك موزیم امراض ساری ترتیب شده ملازها و تصاویر برای پروپاگاند صحی واستفادهٔ علاقه مندان بموقع استفاده گذاشته شده است .

٥- پنج نفر ازفارغ التحصیلان دورهٔ اول فاکولتهٔ طبی تخصص کرده و امتحان تخصص شان ازطرف فاکولتهٔ طبی اخذ و سند تخصص برای شان داده شده است .

٦- درلابوراتوار کیمیا علاوه ازتجارب وتطبیقات درسی مواد مهمه که تجزیه وتحقیق آن مطلوب بود به فاکولته رجعت داده شده و نتایج تجزیه شده را [illegible] مربوطه تقدیم شده است .

٧- در راپورتشریح مرضی پارچه های مرضی ازشفاخانه های [illegible] تشخیص [illegible] شده است در لابوراتوار تحقیق شده راپورهای آنها تنظیم وبمنابع مربوطه تقدیم شده است .

٨- درموسسهٔ باکتریالوژی [illegible] وزارت صحیه [illegible] است از شفاخانه ها مواد برای تشخیص امراض [illegible] و [illegible] معاینه شده است وبراین اساس تداوی لازمه اجراء شده است [illegible] های مختلف ازامراض کولرا، تیفو، چیچك ، سگك دیوانه به مقادیر زیاد دراین انستیتوت تهیه شده وبرای استفاده در سایر نقاط مملکت مورد استفاده قرار داده شده است همچنان بالای مرض های لکه دار تدقیقات فنیه تحت اجرا گرفته شده است .

ریاست فاکولتهٔ سیانس :

فاکولتهٔ سیانس که بنابرعدم وجود طلاب دارای شهادتنامهٔ بکلوریا ومعلمین ، چند سال درسهای خود را معطل مانده بود دراثر کامیابی تعداد طلاب ازلیسه ها واوامر وزارت معارف دوباره دروس خود را ازتاریخ اول قوس ۱۳۲۱ شروع نمود .

امسال صنوف اول دوشعبهٔ ریاضی ، فزیك و کیمیا.بیولوجی تاسیس شده است .

تعداد طلابی که شامل درس شده اند به شانزده نفربالغ میشود .

معلمین فاکولته قرار ذیل اند :

ریاضیات   داکتر محمدانس خان

فزیك   پروفیسور داکتر شتز

کیمیا   داکتر محمد انورخان

بیولوجی   پروفیسور داکترموت

علاوه بران فاکولتهٔ سیانس ترتیب لابراتوار و کتابخانه را نموده بمعرض استفادهٔ طلاب ومعلمین قرار داده است با تاسیس این فاکولته هیئت مجموع فاکولتهٔ طبی، حقوق وسائنس-قسم اهم یونیورستی کابل را تشکیل میدهد .

فاکولتهٔ حقوق :

امسال فاکولتهٔ حقوق زیادتر به اصلاح وتنظیم مؤسسهٔ خود موفق وبه پیشرفتهای خوب نایل گردیده پروغرام خودرا اصلاح وشاگردهای صنف اول خودرا بهدوم ترفیع داد. از متعلمین صنف سوم آن که هشت نفر فارغ التحصیل گردیده ، دو نفر آن ازسال سابق و۶ نفر آن از امسال موجود بودند درقصر صدارت عظما به اخذ دپلومه نایل گردیدند . چون عمارت سابق برای صنوف ودوائر فاکولته گنجایش نداشت یك عمارت وسیع دیگر برایش تخصیص داده شد .

امور وزارت اقتصاد

دوائر وزارت اقتصادعلی باوجود مسدودبودن راههای تجارتی ومشکلات اوضاع امروزی که عالم بشریت را دچار بحران گردانیده ، درمرور سال جاری موفق باجرا آت ذیل گردیده اند :

الف ـ امور صنائع :

۱ :ـ مدیریت عمومی صنائع در هذالسنه یك مؤسسهٔ جدید پله و سلد را بسرمایهٔ ابتدائی (۵۰) لك افغانی وانتهائی یك کرور افغانی درکابل تاسیس نموده .

۲ :ـ درامور دیگر شعبات صنعتی درحدود وظائف وصلاحیت خویش معاونت و مراقبت بعمل آورده است .

۳ :ـ توجه خصوصی وزارت اقتصاد درشعب صنائع درین آوان بسوی صنائع دستی خصوص رخت باب معطوف میباشد که درین راه پیشرفت های محسوسی بمشاهده رسیده و در تنداز تون ۱۳۲۲ نتائج آن مشاهده خواهد شد .

ب ـ امور تجارت و شرکتها :

مدیریت شرکتها برعلاوه رسیدهگی باجرای امور مربوطهٔ عموم شرکتها خصوص از پوست قره قل ، قند و شکر ، پطرول وموتر و غیره ، واعطای هدایات لازمه بشرکتهای مذکور وملاحظه و تدقیق در اطراف اساسنامهای آنها ، اجراآتیکه در سال ۱۳۲۱ بتوسط شعبهٔ شرکتها نموده حسب آتی است :

۱ :ـ درهرات شرکتی باسم شرکت اتفاق باتأسیسات هرات بسرمایهٔ مبلغ (۳۰۰۰۰۰۰۰) افغانی باداشتن امتیاز موازی (۳۲۳۲۸) جلد پوست قره قلی ومقدار (۵۵۲ کراه و ۶۵۲ کیلو و ۳۸۷) تن پشم ازپیداوار ولایت هرات تاسیس وشروع بکار نموده است .

۲ :ـ درمیمنه شرکتی باسم (شرکت مبارک) باداشتن امتیاز (۱۰۰۰۰۰) جلد پوست قره قلی ازپوستهای پیداوار ولایات شمالی افغانستان برای سه سال (۱۳۲۲،۱۳۲۱،۱۳۲۰) تاسیس نموده است .

۳ :ـ شرکتی باسم (ذوالفقار شرکت) درمرکز کابل بسرمایهٔ مبلغ (۳۰۰۰۰۰۰۰) افغانی بغرض صادرات امتعهٔ پیداوار مملکت از قبیل پنبه ، پشم ، پوست گوسفندی وروباه وغیره وتورید امتعهٔ خارجی ازقبیل رخت وغیره احتیاجات برحسب اصول ومقررات دولتی بدون کدام جنبهٔ انحصاری وامتیازی تاسیس وتشکیل گردیده وشروع بکار نموده است .

۴ :ـ انحصار [illegible] از اول سال ۱۳۱۱ الی ختم سال ۱۳۲۰ [illegible] افغانی [illegible] از اول سال جاری الی ختم سال ۱۳۲۲ سالانه مبلغ [illegible] افغانی [illegible] .

امور فوائد عامه

[illegible]

[illegible]

۱ [illegible] ۱۳۱۱ [illegible]

[illegible]

دوریښمین تنګی دسرك یوه برخه

دکابل سیند او دوریښمین تنګی لوی سرك

دوریښمین تنګی دلوی سرك یوه برخه

دوریښمین تنګی دلوی سرك یوه برخه

دمشرقی دنوی سرك یوه برخه دکابل دولایت حصه (اوربښمین تنګی)

دوربښمین تنګی دسرك جوړوونکی دکار له لوازمو سره
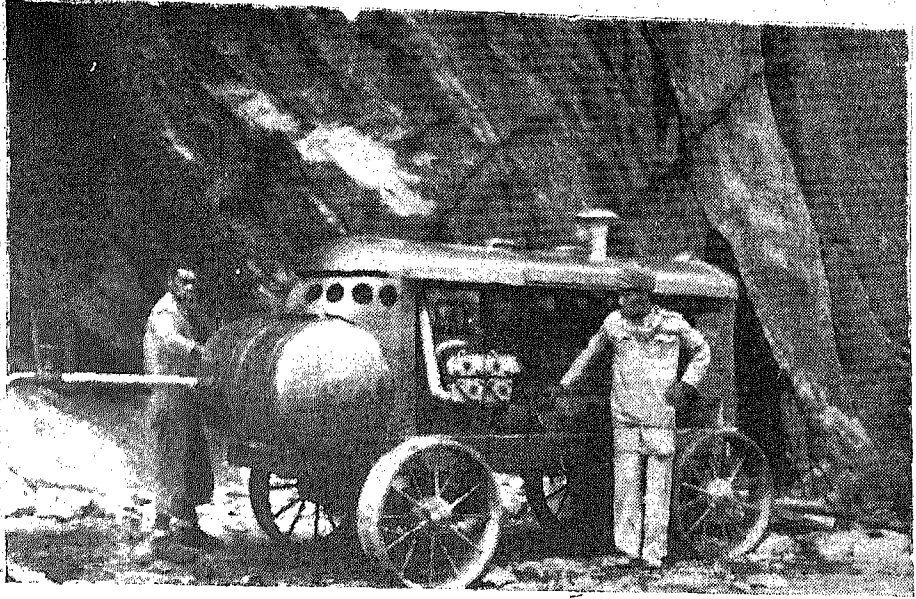
دفشار ماشین چه دهوا دفشار په ذریعه کانی پریکوی (دمشرقی نوی سرك)
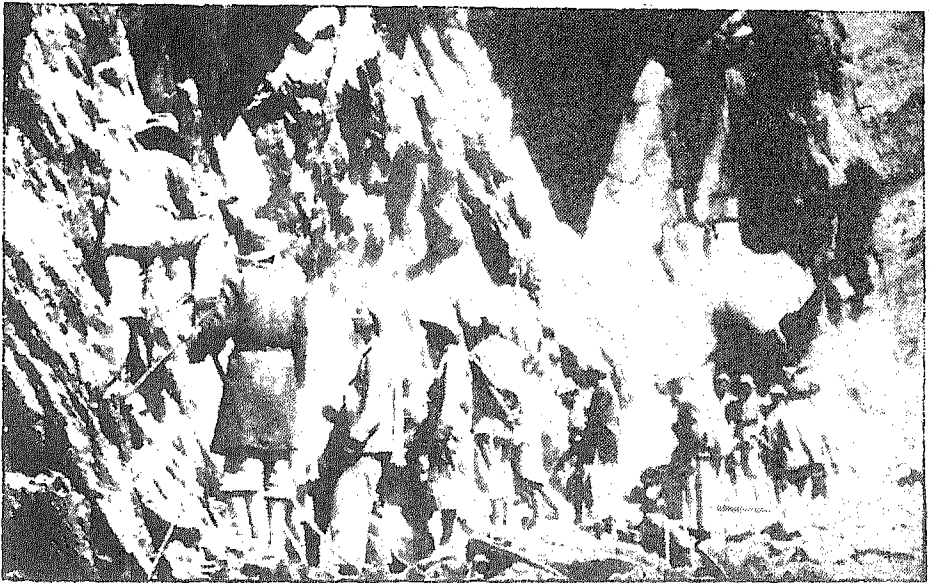
دفشار ماشین دکار په وخت کښي چه غرونه نړوي

کار کوونکي و روسته د کار تر تمامیدو رخصت غواړي
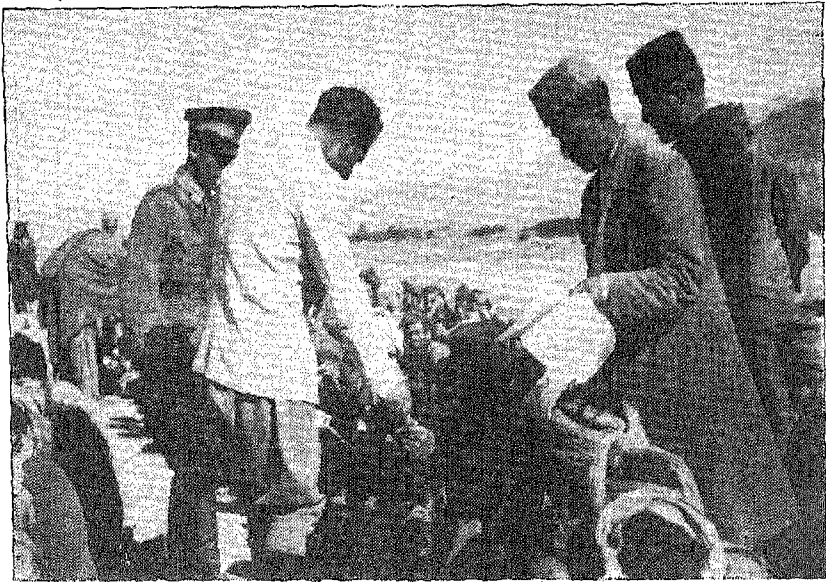
د کابل د والي وکیل په خپل لاس کار کوونکو ته اجرت اوپیسې ورکوي
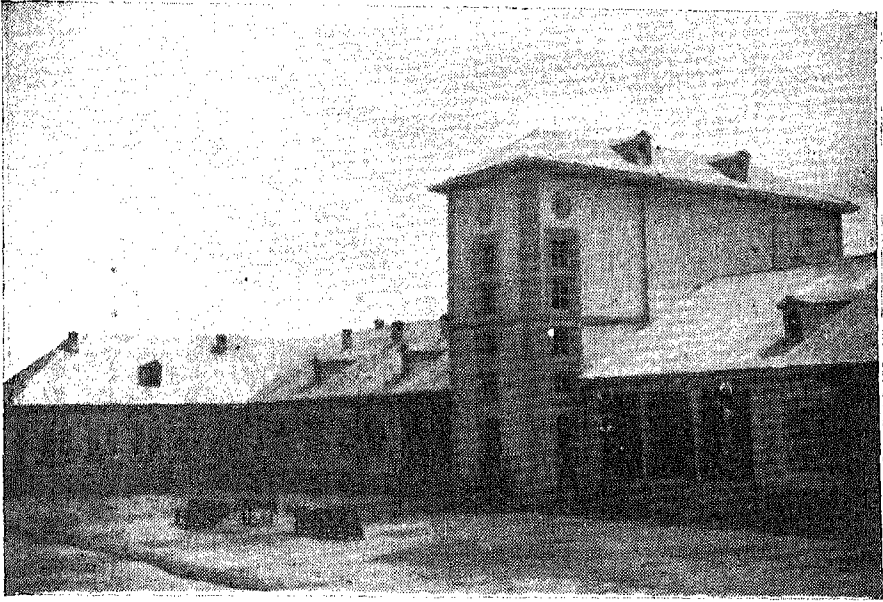
د سمت شمالی دنوو ودانیو څخه دچاریکار و منځنی برخې
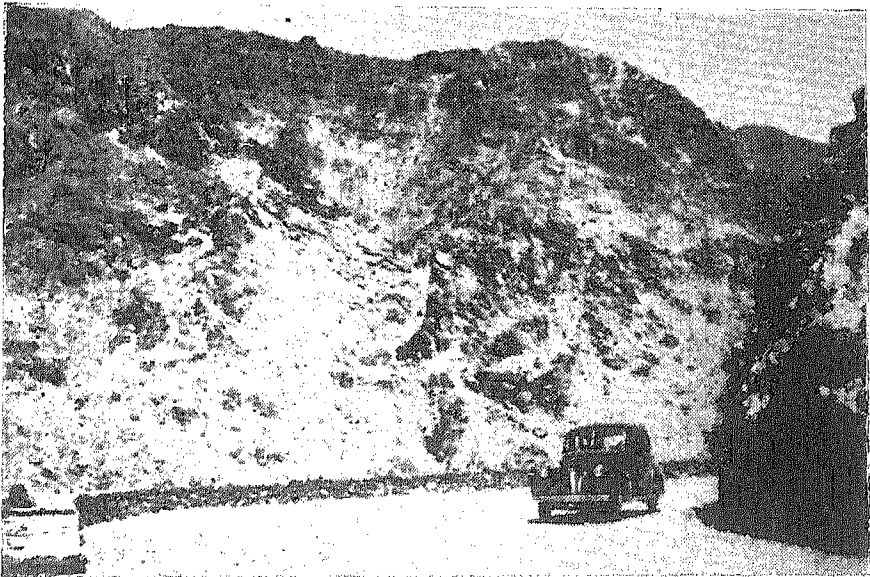
دغوربند سړک دیر اختیا او وسعت په حال کښې

کار می‌شود ، چنانچه تفصیلات آن در مقالهٔ جدا گانهٔ که در آخر سالنامه مندرج است ملاحظه خواهد شد .

این جاده که اغلبا در پهلوی کوهای سخت امتداد یافته ، عملیات سرنگ پرانی وتونل سازی وپرکاری و کناره سازی وپل‌سازی وغیره را به‌پیمانهٔ بزرگی ایجاب می‌کند درسال ۱۳۲۱ درهر قسمت آن چه درحصهٔ ولایت مشرقی وچه درحصهٔ ولایت کابل وچه در حصهٔ سخت ترین آن که ماهی پر باشد به‌تفاریق کار زیاد بعمل آمده و سرنگ پرانی بصورت یدی وهم با ماشین‌ها بمقدار کثیری اجرا شده و در شروع سال جاری ۱۵ کیلومتر ازین سرك در حصهٔ تنگی ابریشمی بکلی خاتمه یافته .

باقی درهرحصه امسال نیز کار جاریست ، طول این‌سرك ۱۵۳ ونسبت به سرك لته بند (۳۹) کیلومتر کمتر است .

۲ :ـ سرك پغمان این‌سرك که به‌طول (هفده‌ونیم) کیلومتر ازطرف‌مدیریت‌معابر ولایت کابل تحت تعمیر است دارای دوخط بوده که‌یکی برای‌رفت ودیگری برای آمد میباشد وهر کدام آن (٦) متر عرض دارد ، یك‌سرك آن تحت پخته کاری میباشد وسرك دوم تقریباً درتمام طول خام کاری شده است ، پلها و آبروها نیز تحت تعمیر میباشد امسال یك سرك آن تکمیل خواهد شد .

۳ :ـ سرك اساسی دورادور افغانستان که‌درهرولایت کارآن تحت‌نظر شعبات وزارت فوائدعامه جریان‌دارد ، مخصوصا درحصهٔ ولایت قندهار ، حکومت اعلای فراه ، ولایت‌هرات ولایت‌قطغن‌وغیره واین جادهٔ اساسی به‌عرض ۱۰ متر میباشد وپارچه‌پارچه تحت تعمیر واصلاح گرفته شده است .

ب :ـ درشق انهار و بند ها :

۱ :ـ کار بندقرغه بسرعت وشدت بیشتری تحت تعمیر گرفته‌شده وقوهٔ زیادی بایتطرف مبذول شده است .

۲ :ـ کارنهرهای وطغن وخشك کردن جبه‌زارهای آن که مطابق پلان‌علیحده بهمکاری وزارت اقتصاد وریاست تنظیمیهٔ آنولایت‌ادامه دارد .

۳ :ـ در حکومت اعلای فراه نهرها و کاریز های کوچك وبزرگ بهمکاری حکومت اعلی واهالی تحت کار است .

٤ :ـ در سمت شمالی کابل‌نهر خواجه‌ونهر(رستم)تحت کار گرفته‌شده است ودر سال ۱۳۲۲ نتیجه خواهد داد .

انتقاد کاری آسان ولی دوری ازخبط وخطا واقدام بکار غیر قابل انتقاد خیلی دشوار است . (یکی ازحکمای عرب)

ج : ـ درقسمت تعمیرات :

عماراتیکه کار آن تمام گردیده :

۱ : ـ تعمیر دیپوی عمومی واقع کارته نمبر ٤ .
۲ : ـ « شفاخانهٔ مستورات واقع قلعهٔ باقر خان .
۳ : ـ « اوراق وزارت خارجه .
٤ : ـ « حصهٔ حریق شدهٔ عمارت وزارت خارجه .
٥ : ـ « نندارتون .

تعمیراتیکه تحت کار است .

۱ : ـ تعمیر معاینه خانه واقع لب دریا .
۲ : ـ گراجهای سیاه سنگ .
۳ : ـ « « شهر آراء .
٤ : ـ ترمیمات ارگ کابل .
٥ : ـ گدامهای ارزاقی .
٦ : ـ ترمیم زیارت حضرت جبیر انصار .
۷ : ـ تعمیر اطاقهای مهتاب قلعه تعلق وزارت پست .

ولایت هرات

الف : ـ حصهٔ تعمیرات :

۱ : ـ عمارت بزرگ شفاخانهٔ جدید که نیم کاره بود تکمیل وسفیده کاری ورنگ کاری ونصب دروازه و کلکین وآئینه شانی وتمدید سرک پیش روی آن بعمل آمده است .

۲ : ـ دیوارهای سمت جنوبی وشرقی مکتب نمبر ۲ واقع پل آب چکان که نیمه آن شده بود تکمیل گردیده است .

۳ : ـ تعمیر استیشن متریولوجی درهمه السنه آغاز و عمارت آن تکمیل گردید و دیوارهای احاطهٔ آن از کرسی نیم متر کار شده .

٤ : ـ عمارت هوتل مرکز که نیم کاره بوده عمارت تحتانی آن سفیده کاری ونصب آئینه اش تکمیل گردیده وحصهٔ فوقانی آن هم پوشش ویلستر کاری وسفیده کاری اش [illegible] است .

٥ : عمارت جدید ادارهٔ جریدهٔ اتفاق اسلام تکمیل وسفیده کاری شده است .

٦ : ـ عمارت جدید مجلس که نیم کاره بود درهمه السنه کاملاً نازکاری پوشش ویلستر کاری

دکابل دمستوراتو دشفاخانې دنوې ودانۍ یوه برخه
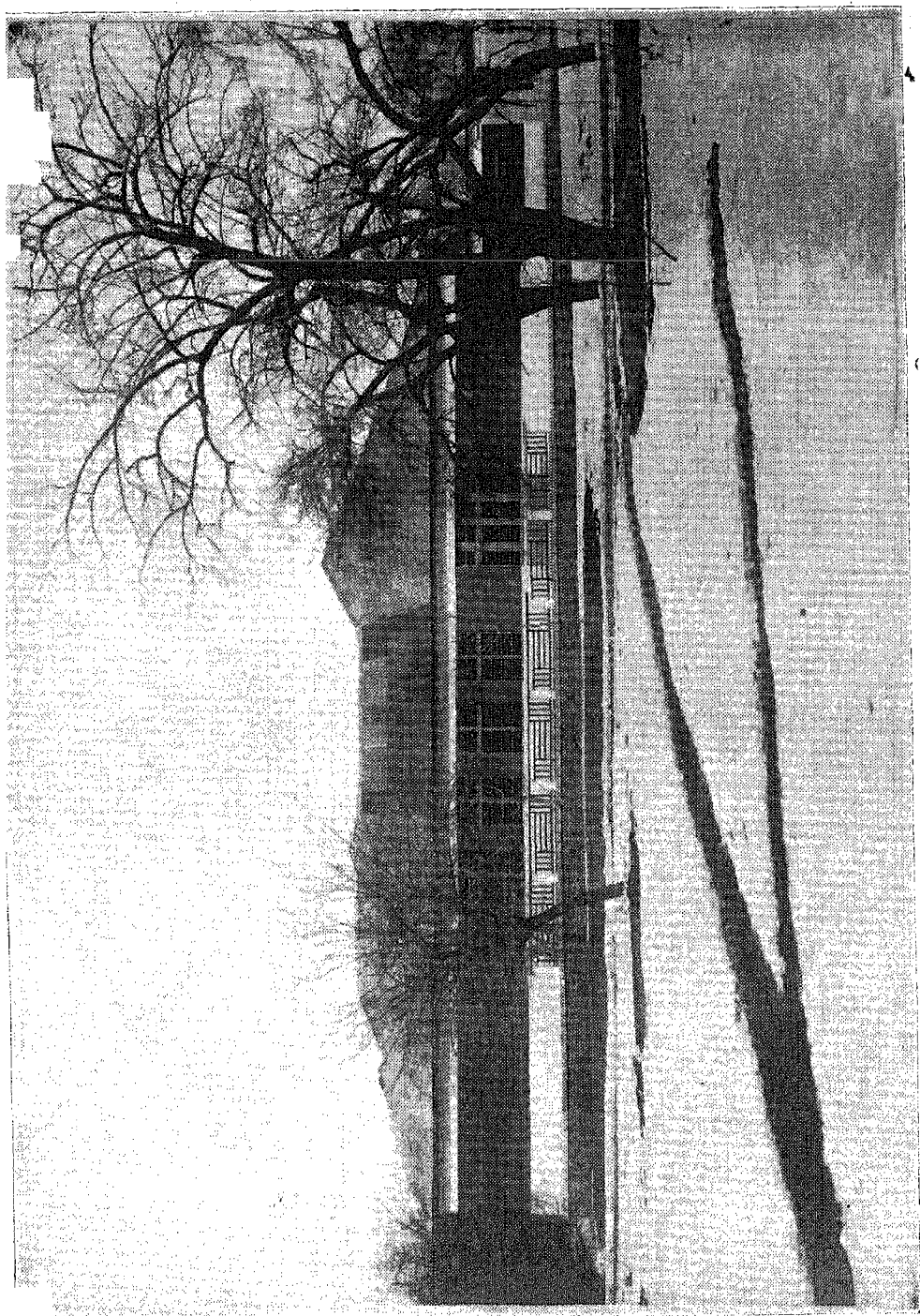
د کابل د مستوراتو د شفاخانی د نوی ودانی یوه برخه
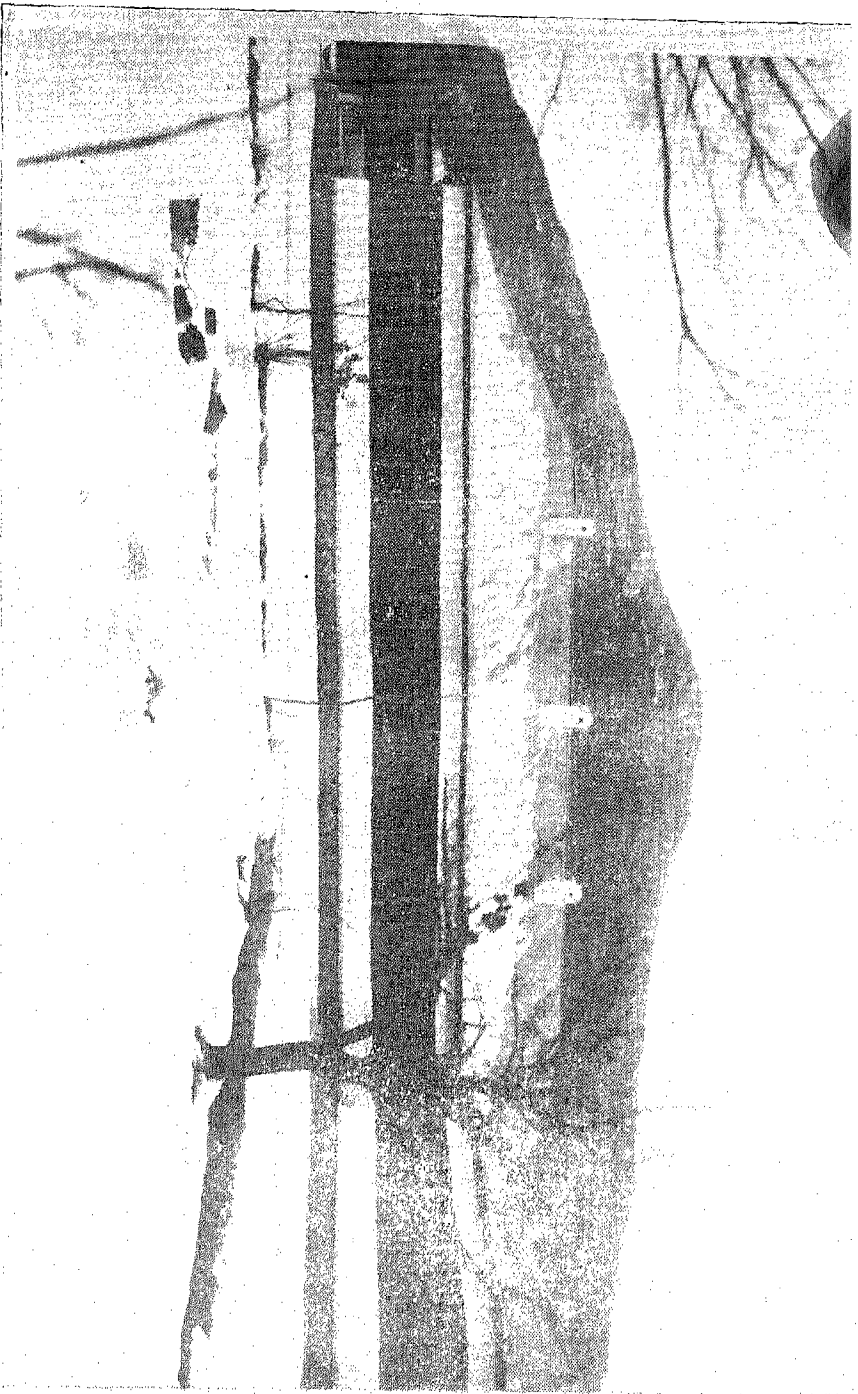
وسفیده کاری شده است وعلاوة دروازه و کلکین هایش نصب شده ودیوار برج دار آن بارتفاع دومتر ودونیم متر کارشده است وکتارهٔ پشت‌بام سه‌سمت آن‌تکمیل ویك سمت آن باقیمانده است .

۷ : ـ تعمیر قوماندانی کوتوالی که پوشش واستر کاری آن مانده بود استر کاری وپوشش آن تکمیل گردید .

۸ : ـ مکتب زیارتگاه‌درهذه‌السنه تکمیل شده است وطرف استفادهٔ طلاب گردیده .

۹ : ـ مکتب ادرسکن بپوشش رسیده وخاك اندازی تحت خانها واستر کاری وسنگ کاری احاطه‌وغیرهٔ آن تکمیل گردیده است .

۱۰ : ـ تعمیر مکتب زنده‌جان که‌نیم کاره‌بوده‌در هذه‌السنه‌تکمیل وطرف استفادهٔ طلاب قرار داده شده .

ب ـ شق ترمیمات :

۱ : ـ ترمیمات مکتب نمبر ۱

۲ : ـ ترمیمات مکتب نمبر۲ ازقبیل تجدید دروازه هاوغیره .

۳ : ـ در کلکین های خزانه سیم های آهنی نصب گردید .

حکومت کلان غزنی

۱ ـ یك سرك جدید ازخط سرك عمومی قندهار بحکومت جدیدالتشکیل اندر ساختمان وامتدادیافته‌است مسافهٔ ۱۲ کروه ـ هکذا بالمثل آن ازسرك کتواز هم سرك جدید کشوده بحکومت اندر دوطرفه وصل‌کرده شده .

۲ ـ از حصهٔ مرکز حکومت کلان سرك‌جدید احمد شاد بحکومت جدیدا لتشکیل جغتو ملحق‌وهم‌سرك علیحده مسافهٔ (۸) کروه ازخط‌سرك عمومی بعلاقه داری واغظ‌مربوط حکومت جغتو برده‌شده .

۳ ـ از خط سرك حکومت واز خواه سرك جدید که مشهور به کروه سر حد نامیده میشودبمسافهٔ ۲۳ کروه امتداد وساخته شده‌است .

٤ ـ تعمیر دوائرحکومتی شرن که‌جدید ساختمان کرده‌شده تماما تکمیل وازعلاقه‌داری یوسف خیل مربوط حکومت شرن که آنهم تعمیر جدید کرده شده درشرف اکمال است .

٥ ـ یك‌پل‌جدید بین‌حصهٔ جانی‌خیل کتواز وملی‌زائی که‌دریا است جدید ساخته‌شده .

٦ ـ تعمیرات حکومتی‌مقر وجاغوری وحکومتی قره‌باغ باحکومتی جغتو وتعمیرات مکاتب وکدام‌ملکی مرکز حکومت‌کلان ومقر تحت ساختمان ودرشرف تکمیل است .

تحمل وبرده باری بالاترین جرئت وجسارت است . (زرژساند)

امور صحیه

امور صحیه که مورد توجه مخصوص حکومت متبوعه میباشد ، درین سال پیشرفت های تازهٔ را احراز وزارت صحیه بتأسی ازنظریات بهی‌خواهانهٔ حکومت متبوعه در مورد مجادله باامراض وتاسیس وتوسعهٔ مؤسسات صحی و پیشبرد حفظ‌الصحهٔ عامه‌داخل اقدامات جدی شده که‌مختصر آن قرار ذیل است :

کالرا

در اوائل سال ۱۳۲۱ باساس اطلاع مدیریت صحیهٔ فراه که‌در چهار [illegible] چخانسور شبه‌مرض کالرا رفته‌بود فورا ازطرف وزارت صحیه هیئتی مرکب‌ازدو کتوران ومعاونین وسامان لازمه ویک‌مقدار کافی‌واکسین بدانطرف اعزام وبه‌هیئت مزبوره امر داده‌شد که‌دراطراف این مرض تحقیقات نموده واگر ازنقطهٔ نظر پولی کلینیکی ادنی ترین شبه‌مرض کولرا معرفت فورا واکسی ناسیون عمومی‌را بالای اهالی تطبیق کرده وبه قرانطین‌های حدوثی قیام نمایند دراثر تحقیقات پولی کلینیکی وباکترلوژی بالاخره بتحقیق پیوست که‌مرض مزبوره کولرا نبوده ویکنوع اسهال موسمی است ، گویا درسال ۱۳۲۱ ازلطف خداوندپاک در سرتاسر خاک افغانستان ازنقطهٔ نظر کولرا خیریت‌نامه حکمفرمائی داشته است .

تیفوئید :

برای اینکه ازواقعات محرقه جلوگیری بعمل آید وزارت‌صحیه مطابق پروگرام هرساله برای حفظ‌ماتقدم یک‌تعداد زیادی واکسین‌فورا توسط موسسهٔ [illegible] تهیه‌شده چه‌در مرکز وچه‌درولایات واطراف بپیمانهٔ وسیعی‌واکسین مزبوره را ازطرف استفاده عامه قرار داده وبتمام مراکز صحی امرا کیدصادر شده بود [illegible] واکسی [illegible] مساعی نمایند چنانچه در سال ۱۳۲۱ از روی [illegible] موجود است از مراحم خداوند [illegible] مرض [illegible] کرده است .

حمای لکه دار :

در اوائل سال ۱۳۲۱ مرض حمای لکه‌دار [illegible] سال سالها زیادتر توسعه [illegible] معطوف ساخته ومجبور گردید تا طور جدی [illegible] نمودن دامرض حمای لکه‌دار مشکلات زیادی [illegible]

مایوس شدن ازیك امید بزرگ چون غروب آفتاب تابان است . (لانگفیلو)

تاتوسط مامورین صحی دروسط سال مذکور از انتشار این‌مرض بکاهد ، برعلاوه از طرف موسسهٔ باکتراوژی برای بدست آوردن یکنوع واکسین ضدحمای لکه‌دار ازخون مریض مبتلابمرض مذکور اقدامی هم‌بعمل آمد ولی ازآنجائیکه صورت استحصال این‌واکسین مشکلات زیادی باخود همراه‌داشت وزارت‌صحیه موفق شده‌نتوانست تابصورت مثبت‌از آن‌استفاده بکند .

واکسین ضدحمای لکه دار :

چون‌دامنهٔ مرض حمای‌لکه‌دار وسعت‌اختیار نمود وزارت‌صحیه متشبث‌شد تابهروسیلهٔ ممکنه باید‌وسائل وقایه ازین‌مرض رابدست آورد چنانچه مقارن همین‌تشبث اطلاعی بدست آمد که درموسسات باکتریولوژی امریکا به‌تعداد کافی واکسین‌ضد حمای‌لکه‌دار استحصال میگردد به‌تاسی این‌منظور وزارت صحیه فورا نسبت‌به‌تورید واکسین مذکور داخل اقدامات شده وامیداست به‌تورید این واکسین‌ها موفق آید .

جذام :

هرچندیکه درسال گذشته نسبت بموضوع جذام تفصیلات لازمه داده شده و موضوع ازنظر قارئین گذارش یافته معهذا برای اینکه اجراآت‌سال گذشته ازهم گسیخته نشود طرزتلخیص ذیلاً دراین‌باره راپوری تقدیمیشود : برای‌تاسیس دهکدهٔ‌جذام درحصهٔ سرخ آب لوگر قبلاً یك‌قطعه‌اراضی انتخاب وپلانهای اساسی بانقشه‌های تعمیراتی آن ترتیب گردیده بود وبرای اینکه در اطراف موقعیت این‌دهکده هنوزهم تدقیقات لازمه بعمل آید از طرف وزارت صحیه یکنفرمتخصص که‌عضو موسسهٔ (برتش‌ایمپائر لیپراسی اسوسی ایشن بر طانوی) بود دعوت داده‌شد تابمرکز آمده وازنقطهٔ‌نظرفن دربارهٔ این‌موضوع راپوری را بوزارت صحیه تقدیم نماید چنانچه متخصص‌مذکور بتاریخ ۱۷ سرطان سال ۲۱ وارد کابل گردیده وبعدازیکهفته‌توقف تحقیقات لازمه را بادستهٔ ازدکتوران مربوطهٔ مابعمل آورده وصورت راپور خودرا بمقام وزارت‌صحیه تقدیم‌نمود که‌این‌را بورهم درپیش انداختن منظور اساسی وزارت صحیه کمکی نمود ، درنتیجهٔ تحقیقات وتدقیقات ثانوی وزارت صحیه باساس منظوری مقامات صلاحیت دار چنین تجویز نمود که‌باید علاوه‌ازین دهکدهٔ عمومی ازسائرنقاط افغانستان یعنی درمواضعیکه مرض جذام درآن حصص وسعت‌اختیار کرده باشد جذام خانهای کوچکی احداث گردد چنانچه بهاساس همین منظوربود که‌درحصهٔ هزارهٔ‌بغل برای تمرکزیت جذامی هائیکه ازسائر نقاط افغانستان وارد کابل شده ودر اینجا سکونت دارند یك جذام خانهٔ کوچکی نیز اعمار گردد ، درحصهٔ هزارهٔ بغل تحقیقات فنی جاریست وامید میرود که‌در سال ۲۲ بعملی نمودن این منظور ازطرف وزارت صحیه اقدامی بعمل آید . برعلاوه تازمانیکه

احداث جذام خانهای متفرقه درمواضع معینهٔ آن صورت بگیردازطرف مقامات صلاحیت دار
به‌تمام ولایات ومربوطات آن احکامی صادر شده‌است مبنی براینکه تا زمان احداث جذام
خانهٔ مطلوب افراد مبتلای آن‌را درمناطق مسکونهٔ خودشان تحت‌تجریدقرار داده‌وازمعاشرت
ایشان باافراد دیگر جلو گیری بعمل آرند .

حمایهٔ اطفال :

همانطوریکه موسسات حمایهٔ اطفال درسائر ممالك دائر بوده وهردولتی به‌اندازهٔ اقتدار
وتوانائی‌خوددراینراه قدمی برداشته حکومت‌بهیخواه مانیز تاآندازهٔ ممکنه‌درراه حمایت‌اطفال
ازمساعی لازمه خودداری نکرده‌است چنانچه بتأسی همین نظریات حکومت بود که وزارت
صحیه ،وزارت جلیلهٔ‌معارف وریاست‌بلدیه پروژهٔ‌مقدماتی حمایهٔ‌اطفال راتدوین‌نموده‌وبه‌پیشگاه
حکومت متبوع تقدیم نمود ، هرچندیکه وزارت صحیه ازعرصهٔ چندین سال‌به‌اینطرف است
که‌درراه حفظ صحت اطفال‌تدابیر لازمه‌را اتخاذ کرده ولی باوجود آن‌چون موسسات حمایهٔ
اطفال بدون مساعی وزارت جلیلهٔ معارف و ریاست بلدیه حسب مطلوب عملی شده نمیتوانست
ازین حیث بامساعی مراجع دوگانه پروژهٔ مقدماتی راتهیه نموده وبه حاصل کردن منظوری
آن‌از مقامات صلاحیت دار اقدامی نمود ، گویا اکنون وزارت صحیه ،وزارت جلیلهٔ معارف
وریاست بلدیه هریك درحصهٔ وظائف خودمطابق بلان مرتبه به‌تاسیس این‌موسسه در اواخر
سال ۲۱ اقداماتی بعمل آورده اند .

واکسین چیچك وآبله کوبی

درسال ۲۱ نیز طبق سالهای گذشته نسبت بعملی نمودن آبله‌کوبی درتمام قلمرو افغانستان
مملکت اقداماتی بعمل آمده وبه‌تعداد (۲۰۰۰۰۰) نفر واکسین چیچك طرف استفاده قرار
داده شده است .

صندوقچه های محافظت واکسین چیچك

چون درموسم گرما فرستادن واکسین‌چیچك درولایات‌وسائر نقاط افغانستان اشکالاتی
داشته وازهمین جهت گرمی بواکسین چیچك آسیب رسانده وزارت‌صحیه توجه [illegible]
[illegible] صندوقچه [illegible]
[illegible] واکسین درفرستادن آن [illegible] موفق آید یکی ازاجراآت خصوصی صندوقچه های
مذکور اینست که‌برای یکمدت متمادی [illegible] محافظت کرده‌میتواند [illegible] مقدار کافی برای
واکسین چیچك گنجایش دارد وبرای اینکه درارسال ومرسول واکسین چیچك [illegible]
[illegible] ودرعین‌زمان‌درهرماموریت صحیه‌واکسین چیچك‌برای‌یکمدت متمادی محافظت‌شده میتواند

وزارت صحیه چنین تجویز نمود که باید بهر یك از شفاخانها «دو» دو «دانه ازین صندوقچه ها موجود باشد ، یك صندوقچهٔ آن بصورت دائمی درخود شفاخانه موجود بوده و یك صندوقچهٔ دیگر آن بقسم سیار در وزارت صحیه موجود میباشد تا در مواقع لازمه واکسین در خواستی ولایات واطراف بوسیلهٔ همین صندوقچهٔ سیار فرستاده شد و عندالورود واپس بمرکز مسترد میشود .

تجویز جدید راجع به آبله کوبی در ولایات وسائر نقاط افغانستان :

باوجود آنکه همه ساله امر تطبیق واکسی ناسیون از طرف وزارت صحیه به تمام موسسات صحیهٔ افغانستان و آبله کوبهای مربوطه صادر و واکسین چیچك هم تازه ورایگان ارسال شده و مراقبت های جدید درین زمینه بعمل می آید اخیراً تجویز دیگری هم از جانب وزارت صحیه اتخاذ شده وضمیمهٔ متحدالمالی برای نائب الحکومه ها وحکام اعلی و کلان صادر گردیده است تا دراطراف تجویز متذکره غوروخوض عمیقی نموده ونظریات خودرا بوزارت صحیه بفرستند ، اجرای این تجویز کمك فوق العادهٔ رادر دوام واکسی ناسیون ضد چیچك بالای عموم اهالی نموده ویك مجادلهٔ عمیقی را بااین مرض وانمود میسازد .

تعدیل اجرت مواد تجزیوی خون و غیره در موسسهٔ باکترلوژی :

قبل ازین نسبت بوضعیت اقتصادی اجرت موادی که جهت تحلیل وتجزیه در موسسهٔ باکترلوژی فرستاده میشد تحت یك پیمانهٔ قرار یافته بود ، اخیراً که در قیمت مواد و ارداتی مورد ضرورت تجزیهٔ متذکره تزئیداتی رخ داده است درقیمت بعضی از این مواد تعدیلات و تزئیداتی بعمل آمده است .

۱ ـ تفتیش ادویه فروشیهای مرکز قرار مقررات موضوعهٔ وزارت صحیه از ابتدای سال گذشته درهر پانزده روز جریان داشته ونواقصی که بملاحظه رسیده است بر اساس مقررات متذکره یاتوضیح داده شده ویامورد اخطار وجزا قرار یافته ، گویا این تفتیش ها در اصلاح ادویه فروشیها چه در زمینهٔ نظم ونظافت ادویه فروشیها وچه در خصوص فروش ادویه و غیرهٔ آنها رول خوبی ایفا کرده است .

۲ ـ بنابر مشکلات تورید ادویه وبلند رفتن قیمت آن تغیرات زیادی درین اواخر در قیمت ادویه رخ داده بود برای جلو گیری از احتکار دوافروشیها وقایم نمودن یك معیار معین جهت فروش ادویه مسئله تحت کنترول قرار گرفته و برای فروش ادویه (ادویه فروشیهای مرکزی واطرافی) معیاراساسی تعیین گردیده .

۳ ـ افتتاح دوافروشیها : دراثر درخواست وارده درسال ۱۳۴۱ دو شرکت دوافروشی دیگر نیز یکی بنام ادویه فروشی رنها ودیگری سینادر دوافروشیهای شهری افزوده شده ونظر

به احتیاجات مناطق شهری ادویه فروشی اولی در چارراهی متصل ریاست مطبوعات ودومی درباغ علیمردان قریب مندوی خربوزه فروشی متمرکز ساخته شده وهمچنان یکدوا فروشی دیگری در مرکز هرات نیز بنام (اصلاح) افتتاح شده وبه مالکین آنها فهمانده شده است تاجزئی اختلافی از مقررات موضوعهٔ ادویه فروشیها ننمایند .

۱ ـ بااینکه درسال ۱۳۲۱ بحران موجوده در تورید ادویه مشکلات زیادی را پیش کرده معهذا نسبت به‌تجاویزیکه از طرف وزارت صحیه اتخاذ گردیده بود باهمکاری ریاست دیپوادویه احتیاجات شفاخانها حتی‌المقدور تهیه گردیده ومخصوصا نسبت به کنترول اساسی که در بارهٔ صرفیات ادویهٔ شفاخانها بعمل آمده است بیشتر در صرفه جوئی ادویه کمک کرده است گویا بااینکه طرق تجارتی در اثر مشتعل بودن جنگ موجوده مسدود بود تا کنون درامورات جاریهٔ هیچ شفاخانه بندشی بوقوع نه پیوست .

۲ ـ وزارت صحیه ازمدتی باینطرف تفتیش شفاخانهای ولایات رادرنظر داشته ومخصوصا درین وقتیکه تورید ادویه ازخارج مشکلات زیادی دارد میخواست معلوم کند که در کدام یك ازشفاخانهای متذکره ادویه وجود دارد که بدرد خودش نخورده اما برای شفاخانه یك منطقهٔ دیگری اشدضرورت میباشد بهاساس این‌مفکوره منظوری تعیین‌هیئت تفتیش را ازمقامات صلاحیت دار خواهش وپس‌از استحصال منظوری مقامات‌متذکره یك‌هیئت مکملی را که مرکب ازاشخاص فنی‌واداری باشد بایك پروگرام مفصلی اعزام نمود که به اساس خط حرکتی که ازجانب وزارت صحیه مقرر شده است بالعموم شفاخانهای افغانستان را تفتیش نموده و نتائج آنرا بوزارت صحیه تقدیم نمایند ـ هیئت مذکوره برطبق پروگرام مرتبه هنوز هم مشغول تفتیش میباشد .

تعلیمات‌نامهٔ موضوعی دو احتیاجاتی [illegible] از منبع خارج [illegible] توزیع شده است .

[illegible] از منبع خارج [illegible] کشاف شده است .

از [illegible] در سالهای ۱۳۲۰ [illegible]

[illegible] است .

چون نتیجهٔ واقعات مرضیه در محبس ایجاب تزئید بستره های شفا خانهٔ آنرا می نمود درسال ۱۳۲۱ زیادتی درجملهٔ بستره های موجودهٔ محبس منظور گردیده واین بستره ها محض جهته معالجه وتداوی مریضان مبتلا به حماء لکه دار تخصیص یافته است اما دراوانیکه مریضان بستری درمحبس زیادت حاصل نماید بسترهای افزود شده مورد استفادهٔ سائر مریضان غیراز مریضان مبتلا به حماء لکه دارنیز قرار میگیرد .

پروژهٔ ساختمان وتاسیس یك شفا خانه جهته قطعات ژاند ارم مرکز در جوار عمارت محبس عمومی ازطرف وزارت صحیه پیش بینی شده وباوزارت فوائد عامه مفاهمه شده تانقشهٔ ساختمان عمارت مذکور را باپیش بینی‌های لازمهٔ مصارف آن جهت سال ۱۳۲۲ تکمیل نماید از آغاز سال آئنده به تعمیر شفاخانهٔ مزبور مبادرت میشود .

قرار پلان اساسی که جهت اعمار یك شفاخانهٔ عصری مستورات دراحاطهٔ شفاخانهٔ موجودهٔ مستورات کابل طرح شده بودامسال یك قسمتی ازین پلان عملی گردیده ویك عمارت جدیدی که گنجایش چهل تاشصت بستره را دارد توسطه وزارت جلیلهٔ فوائد عامه باشکل موزونی اعمار واخیراً عدهٔ ازمریضان در آن منتقل شده وعمارت متذکره طرف استفاده قرار گرفته است .

عمارتی که جهت ساخت ادویه ازمواد پیداوار مملکت وذخیره نمودن ادویه وغیره درسال گذشته در کارته ٤ تحت تعمیر قرار داده شده بود به پایهٔ تکمیل رسیده وفعلاً دیپوی عمومی واقع جادهٔ شاهی درآنجا منتقل گردیده است که ازینقرار ازیك قسمت عمارت مذکور استفاده بعمل آمده استوعلی التدریج از سائر قسمت های آن نیزطوریکه متذکر شده بودیم استفاده خواهدشد .

مریضان قطعات ژاندارم ولایات شمالی وزارت داخله که سابقاً توسطه شفاخانهاو دوکتوران مربوط وزارت صحیه معاینه ومداوا میشدند اخیراً حسب مفاهمه وموافقهٔ وزارت صحیه ووزارت داخله تاسیس یك یك شفاخانه درحصص خان آباد ، مزارشریف‌ومیمنه جهت قطعات حصص متذکره صورت گرفته ومریضان قطعات ژاند ارم این مناطق در شفاخانهای متعلق خودشان معالجه وتداوی میشوند دکتوران این شفاخانهارا وزارت صحیه‌ازفارغ التحصیلان فاکولتهٔ طب تعیین ومقرر کرده است .

برای اینکه یك تعلیماتنامه ودستورعمل کافی دردست دکتوران ومامورین صحیه ومنسوبین موسسات صحیه جهت اجرا آت ایشان وجود داشته باشدپروژهٔ یك تعلیماتنامه وظائفی ازطرف وزارت صحیه ترتیب وبه موسسات صحی علی آباد فرستاده شده است تادر آنجا عملاً مورد تطبیق قرار گرفته وبعداً در کافهٔ مراجع صحی مورد تعمیل قرار یابد .

قرار ترتیباتی که از طرف وزارت معارف ووزارت صحیه راجع به تهیهٔ متخصصین

در داخل مملکت اتخاذ شده وموضوع آنرا با احراز تخصص شاغلی دکتور محمد اسماعیل خان (علم) درسال گذشته متذکر شدیم درین سال پنج نفر دیگر ازدوکتوران فارغ التحصیل دورهٔ اول فاکولتهٔ طب موفق به احراز درجهٔ تخصص در شعب ذیل گردیده اند :

۱ـ ښاغلی دکتور عبدالغنی خان افضل متخصص امراض داخله .

۲ـ « « فقیر محمد خان » » »

۳ـ « « نوروز علی خان » » گوش ، گلو ، بینی

٤ـ « « غلام حسین خان » » جراحی

٥ـ « « عبدالرحمن خان » جلدیه

درسال جاری امتحانات (۷) نفر متعلمات کورس قابله گی که دورهٔ معینهٔ تعلیمات شانرا بپایان رسانیده بودند حسب پروغرام مرتبه اخذ ودیپلوم قابله گی برای شان داده شده تا به خدمات آتیهٔ توده باساس شهادتنامه های خویش بپردازند .

درسال ۱۳۲۱ یازده نفر ازطلاب دورهٔ پنجم فاکولتهٔ طب و ۱۵ نفر ازطلاب دورهٔ هشتم مکتب طبی و ۲ نفر ازطلاب دورهٔ پنجم دواسازی فاکولته فارغ التحصیل شده ودرشعبات مختلفه مشغول ستاژ میباشند تابعد ازتکمیل ستاژ به شعبات لازمه مقرر وموظف ساخته شوند اسامی طلاب فارغ التحصیل متذکره برحسب ذیل است :

الف ـ فاکولتهٔ طب :

۱ـ ښاغلی میرغلام حیدرخان ، ۲ـ ښاغلی سید رضاخان ، ۳ـ ښاغلی رحمت الله خان ٤ـ ښاغلی غلام زکریا خان ، ٥ـ ښاغلی محمد آصف خان ، ٦ـ ښاغلی محمد رسول خان ، ۷ـ ښاغلی محمد نعیم خان ، ۸ـ ښاغلی محمد انورخان ، ۹ـ ښاغلی علی احمد خان ، ۱۰ـ ښاغلی عبدالاحد خان ، ۱۱ـ ښاغلی عبدالصمد خان .

ب ـ مکتب طبی :

۱ ـ ښاغلی محمد انور خان ، ۲ ـ ښاغلی نور محمد خان ، ۳ ـ ښاغلی سید حبیب خان ٤ ـ ښاغلی ناصر علیخان ، ٥ ـ ښاغلی خواجه عبدالله خان ، ٦ ـ ښاغلی محمد امین خان ، ۷ ـ ښاغلی عبدالحق خان ، ۸ ـ ښاغلی میر جان خان ، ۹ ـ ښاغلی سید محمد انور خان ، ۱۰ ـ ښاغلی محمد سرور خان ، ۱۱ ـ ښاغلی عبدالاحد خان ، ۱۲ ـ ښاغلی محمد انور خان ، ۱۳ ـ ښاغلی محمد یونس خان ، ۱٤ ـ ښاغلی حفیظ الله خان ، ۱٥ ـ ښاغلی [illegible] محمد خان .

ج ـ دواسازی :

۱ ـ ښاغلی محمد علیخان ، ۲ـ ښاغلی میر افضل خان

پنجاه نفر ازطلاب شامهٔ مکتب پرستاری که درسال گذشته شروع بتحصیل کرده بودند

تعلیمات نظری شانرا در دورهٔ شش‌ماه معین‌تمام‌داشته حسب پروغرام مرتبه امتحانات شان اخذ وموفقیت حاصل کردند سپس باداره‌ٔ مؤسسات صحیهٔ‌علی آباد امر داده شد تا ترتیبات تقسیم‌طلاب متذکره را درشعب مختلفه جهت‌فرا گرفتن تدریس‌عملی پرستاری درشفاخانه‌های مؤسسات صحیه اتخاذ نمایند .

ورود مستخدمین :

۱ ـ عزتمند دکتورمحمد آغوزبیگ متخصص دندان در هذه‌السنه استخدام و در موسسهٔ دندانسازی مردانه مصروف خدمت میباشد .

۲ ـ محترمه دکتور بای‌نریمان دکتورهٔ دندان درهذه‌السنه‌استخدام ودرمؤسسهٔ‌دندانسازی زنانه مصروف خدمت میباشد .

۳ ـ محترمه مادام شودان شو بستر درهذه‌السنه استخدام و به شفاخانـهٔ مستورات اجراء وظیفه میدارد .

درمؤسسات صحی علی آباد

درشعبات فنیه :

از آنجائیکه افراد مملکت‌ما روزبروز به‌اهمیت مؤسسات‌صحیه پی‌برده ومنافع‌صحی زیادی ازمراجعت خویش درموسسات متذکره حاصل کرده اند سال بسال درتعداد رجوع کنندگان این موسسات می‌افزاید ، و عدهٔ معالجه شدگان هرساله را درشت تر ارائه میکند ، چنانچه درنه‌ماه امسال (ازحمل الی آخر قوس) فی‌صد پانزده درتعداد مراجعین نسبت به‌سال تمام ۱۳۲۰ افزوده و ازطرفی هم چون یوماً فیوماً درطرز تداوی ومعالجات پیهم از اصولات عصری ونوینی دنبال میشود لله‌الحمد در وفیات مراجعین‌نیز تقلیل شایانی نسبت به‌سنوات‌گذشته بمشاهده میرسد .

درقسمت اداری :

۱ ـ یك‌تعداد بستر های لوکس دربستر های لوکس سابق افزوده شده است .

۲ ـ یك‌تعداد کافی‌ادویه دردپوی موسسات‌صحیه ذخیره شده تامشکلاتی در آتی ازحیث قلت ادویه رخ نداده و رفاهیت مریضان تأمین شده باشد .

۳ ـ پوشاکهٔ مریضان نیز بتعداد خیلی کافی درتحویلخانهٔ موسسات ذخیره شده است .

٤ ـ امسال ازتسخین برقی درشفاخانهٔ ملکی استفاده بعمل آمده وبرای بستر های لوکس یك‌یك‌بخاری برقی‌نصب واز آنها استفاده میشود .

۵ ـ در واردات هشت ماههٔ اجرت تداوی مریضان نظر به واردات سال تمام ۱۳۲۰ فی‌صد ۳۳/۵۰ افغانی افزودی بعمل آمده است و اگر مبلغی که در نظر گرفته شده است درچهار ماه بعد نیز افزود شود فی‌صد صد افزودی واردات امساله را ارائه میکند .

اجراآت مدیریت صحیهٔ قندهار :

۱ ـ جلب توجه مریضان وازدیاد مضاعف به‌تعداد (۳۰۹۱) نفر درسال ۱۳۲۱ معاینه شده .

۲ ـ ترمیم وتعمیر شفاخانه باساس توجه دارالحکومگی ذریعهٔ شعبهٔ تعمیر مدیریت فوائدعامه .

۳ ـ تکمیل نواقص سامان برق وضروریات عاجلهٔ شفاخانه .

٤ ـ تبدیل نمودن زمین وباغچهٔ شفاخانه به باغچه های گل و زمین زراعتی .

۵ ـ معاینهٔ احصائیهٔ عسکری وافراد کار کنان نهر بغرا ومعاینهٔ طلاب مکتب برای تعلیمات عسکری مرکز کابل .

٦ ـ جلب توجه مریضان به بستری شدن درداخل شفاخانه واعتماد عموم به طبابت .

۷ ـ خدمتگاری بیست بستره بطور دوام وقبول کردن وتن دادن درعلاج .

۸ ـ قناعت بخشیدن ووانمود نمودن اینکه بیست بستره کفایت ننموده مریضان داخلی بسیار ودوکتوران آمادهٔ ده بسترهٔ جدید .

۹ ـ اعطای نظریهٔ ده بستره برای سال آیندهٔ شفاخانه یعنی بلندبردن چپرکت‌های شفاخانه از تعداد (۲۰) به‌سی بستره .

۱۰ ـ تعین وفیصلهٔ سامان نوکری شب وحاضر شدن دوکتور بخدمت نوکری شب درسنه ۱۳۲۲ که اولین اقدام ونظریه است که درولایت تطبیق میشود .

۱۱ ـ تبدیل نمودن طرز سنجش وحساب ادویه‌خانه از سالی به‌سالی یعنی سنجش هفته‌وار با درنظر گرفتن وقیمت نسخه وحساب گران گران ادویه گویا اولین اقدامی است که مطابق خواهش مرکز کابل در ولایات عملی شده .

۱۲ ـ سنجش حسابات شعبهٔ ادویهٔ شفاخانه یعنی حسابات دفتری و سنجش آن [illegible] مسئولیت .

۱۳ ـ برای کنترول اغذیهٔ مریضان تعین هیئتی مدیر [illegible] که برای اجرای اغذیهٔ یومیه اعضاء هیئتی شامل است .

۱٤ ـ تعیین اطاق های لکس برای مریضان ومامورین [illegible] .

۱۵ ـ تعین مکلفیت دوکتوران برای [illegible] اطاق مدیریت صحیه .

۱٦ ـ فعالیت شفاخانه برای مریضان مدیریت صحیه .

۱۷ ـ تکمیل [illegible] شفاخانه

۱۸ ـ مجادله باحمای لکه دار مجبس .

۱۹ ـ تعین دونفر دوکتور درهفتهٔ دومراتبه برای معالجه وتداوی مریضان ومتعهد شدن ادویهٔ شان ازطرف شفاخانه مرکزی ومقرری سی‌دواساز تعلیم‌یافتهٔ عصری .

۲۰ ـ تکمیل کمبودی هـای نفر معاون دوکتور به جهت امراض جراحی بامعاون آن

۲۱ ـ آبله کـوب دونفر که تاامسال یکنفر فرستاده شده بود حال دونفر تعین وتکمیل شد .

۲۲ خریداری هوتل فلات وتبدیل نمودن آن بیك شفاخانهٔ اساسی .

۲۳ ـ فرستادن آبله‌کوبها باطراف بحکومتی ترین‌ودهراود وارغنداب و پنجوائی .

۲٤ ـ رونق صحیح واعتماد مریضان شفاخانهٔ مستورات وزدیادت مراجعین یومیه به مستورات که از دیاد مضاعف گفته‌میشود .

امور پوست، تیلگراف و تیلفون

۱ ـ تقرر یک نفر انجنیر بدرجه دوم شعبهٔ انجنیری مدیریت تلگراف که عبارت ازص، غلام سرورخان منتظم‌سابقهٔ مهتاب‌قلعه میباشد .

۲ ـ تاسیس تیلگراف خـانهٔ جدید قلعهٔ‌نو هرات .

۳ ـ یکعده ازطلاب‌مکتب تیلفون وتیلگراف که جدیداً ازتعلیمات مکتب‌فارغ وهرکدام بوظیفهٔ معینه‌اش محول کرده شده وازاول عقرب ۱۳۲۱ وظایف خودرا اشغال نموده اند .

٤ ـ ترتیب یك‌لایحهٔ صورت ترمیمات واخذ اجرا آت وغیره‌رادیوها در شعبهٔ تخنیک مدیریت عمومی رادیوی وزارت پست .

٥ ـ ترتیب‌هدایت‌نامهٔ‌فروش تکت‌های‌پستی افغانی بداخل‌وخارج‌واجرای آن‌ازمقام‌مربوطه .

٦ ـ بازنمودن غرفهٔ‌دوم اخذمحصول تیلگراف به‌نسبت‌زیادی کار و ازدحام مردم برای جلوگیری ازشکایات وفراهم آوری سهولت تیلگراف دهنده گان .

۷ ـ اخذتمام خبرهای ۲٤ ساعتهٔ آژانس ریوتر وحصهٔ ازآژانس‌های مشهور دیگردنیا ازقبیل تاس ، دومی وترانس اوشن .

۸ ـ تاسیس شعبهٔ محاسبات درمرکز مدیریت تیلگراف .

۹ ـ ارسال منتظم‌سیار تیلگراف برای بازدید جمیع تیلگراف خانه‌های‌مملکت وترتیب وتصحیح اجرا آت آنها .

۱۰ ـ چون در مدیریت تیلفون برای طرز رفتار بامشترکین‌تیلفون وقطع ونصب تیلفون وتمدید لین‌ها واخذ محصول وغیره ومقرراتی وجود نداشت لهذا مدیریت موصوف مقررات مزبور را از صحنهٔ مجلس گذشتانده درمعرض اجرا قرار داد وسواد آنرا به تمام دوایر

مخابراتی ولایات وحکومات اطلاع نمود .

۱۱ :- تعیین یکنفر متخصص جدید در شعبهٔ تیلفون .

۱۲ - تشکیل یك شعبهٔ گستدنر در مرکز وزارت با سامان مربوطه ازقبیل ماشین شبکه وبرش وغیره که بکار انداخته شده فعلاً تخمین تمامی قرطاسیهٔ کار آمد مرکز و وزارت ویك قسمت اطراف را طبع وتحت استعمال آورده است .

۱۳ - اتمام امور تعمیر الحاقیهٔ وزارت واستفاده ازان وهم علاوتاً تعمیر یك تحویلخانه برای حفاظت سامان تیلفون ازقبیل سیم های لچ کیبل وغیره از کثرت برف وباران وغیره نظیر آن ترتیبات تحویلخانه های سابقه که تمامی سامان فنی وسامان نازك وغیره که مطابق اصول فنی لازم حفظ بود حفظ کرده شدند .

۱٤ - ترتیب یك لایحهٔ سانسور مرسولات پستی خبرهای تیلفون و تیلگرافی و استحصال منظوری مقامات صلاحیت دار دفاتر بمقامات مربوطه واجرای آن عندالزوم ازطرف حکومت .

۱۵ - ترتیب یك لایحه صورت ترمیمات واخذ اجرت وغیره رادیو ها در شعبه تخنیکی مدیریت رادیوی وزارت پست .

مدیریت عمومی تخنیکی رادیو :

۱ :- ترتیب احصائیهٔ رادیوهای آخذهٔ شخصی مرکز و ولایات واذن جواز نامهٔ استعمال واخذ محصول سالانه .

۲ :- ترتیب احصائیه ودادن جواز برای رادیوهای تجارتی و تجار .

۳ :- معاینهٔ رادیو های واردهٔ گمرکی وتهیهٔ راپور فنی آن .

قسمت تخنیکی :

۱ :- ادامه وبکار انداختن دستگاه رادیو بموج متوسط ۴۴۶ متر مساوی ۶۷۴ کیلو سایکل در تمام سال توسط کارگران داخلی .

۲ : ترمیم موتر جنریتر های مولدبرق و رادیو های آخذه ورادیو های [illegible] ولودسپیکر های ولایات وحکومتی ها وترمیم رادیو های شخصی بحساب دولت .

۳ :- تکمیل بعضی لوازم استودیو وارتباط آواز ساعت به مرود کابل و تکمیل اطاق انتظار وغیره .

۴ :- ریکارد گیری آهنگ های مخصوصهٔ رادیو کابل .

ولایت هرات

۱ :- تبدیل پایه های چوبی لین تیلفون وتلگراف سمت اسلام قلعه به پایه های آهنی .

۲ :- نقل دادن تلگراف خانهٔ [illegible] به مرکز حکومتی [illegible] .

۳ :- تجدید پایه های لین های مربوطه وترمیم عمومی واصلاحات لین های مذکور .
٤ :- ترمیم بعضی تیلفونها که از کثرت استعمال خراب شده بود ، ذریعهٔ مامور فنی .
٥ :- تقرر یکدسته فارغ التحصیلان مکتب تیلفون وتلگراف که ازوزارت پست فرستاده شده بودند به شعبات تیلفون خانها وتلگرافخانهای مربوطه .
٦ :- ترمیمات لازمهٔ تعمیر تلگرافخانه ومدیریت مخابرات واکمال دیوار احاطهٔ تعمیرات مذکور .
۷ :- ترتیب امور دفتر داری وتصفیهٔ محاسبات گذشته وتحصیل با قیات محصول پسته وتیلفون وتلگراف ورادیو .
۸ :- تشکیلات جدید واصلاحات لازمهٔ خطوط سیر وحرکت پوستی حصص مربوطهٔ ولایت .
۹ :- ترتیب نقشه های لینهای تیلفون وخطوط پوستی مربوط ولایت توسط مامورین فنی .
۱۰ :- ترتیب کنفرانسهای شق اداری وفنی هیئت مدیره در مدیریت مخابرات واتخاذ دساتیر لازمه برای انجام و بهبود کار امورمربوطه .
۱۱ :- تهیهٔ مبل و مفروشات جدید جهت اطاق ماشین تلگراف بیسیم .
۱۲ :- خریداری یك تعداد تیلفونها وسامان لازمهٔ آنها از خارج .
۱۳ :- در واردات محصول پوسته و تیلفون وتلگراف مدیریت مخابرات در ۹ ماه سال جاری نسبت بگذشته فیصد (۳) افغانی تزئید بعمل آمده .

ولایت جنوبی

۱ :- لین تیلفون ازمرکز جاجی الی علاقه داری حصهٔ اول چمکنی تمدید شده (۷۰۰) پایه
۲ :- از حصهٔ اول چمکنی الی سرحد پطان که لین تیلفون تمدید شده (٥٠٥) «
۳ :- ازحصهٔ چمکنی الی حکومت منگل » » » » (٥٠٠) »
٤ :- از جاجی الی سرحد پیوار » » » » (٦٠٠) »
علاوه برتمدید لین ونصب پایه ها به مواضع مذکور تیلفون ها هم نصب گردیده و بکار انداخته شده .

امور ریاست مستقل زراعت

ریاست مستقل زراعت درجریان سنه ۱۳۲۱ به طبق سنوات گذشته دراصلاحات زراعتی ازقبیل اصلاح نباتات وحیوانات وتنظیم جنگلات واحداث باغها وتشکیل قوریه ها وترمیم وحفر کاریزها ومدافعهٔ حشرات مضره وغیره به تعقیب اجراآت گذشته ادامه داده متناسب به توان ووسایطی که برایش مهیا وممکن بوده است اقدامات نموده است . حاجت به تذکار نیست

که به عصر حاضر ترقیات زراعتی وعملی نمودن پلان های فنی آن مانند دیگر شعب فعالیت های مدنی بالوازم فنی ارتباط کلی داشته ریاست مستقل زراعت از سبب وضعیت مغشوش دنیا مع الاسف به استخدام متخصصین زراعتی وتوریدلوازم فنی خویش موفق شده نتوانسته اجراآتی را که درسنه ۱۳۲۱ بعمل آورده است نسبت به مواد پروگرام فنی اش خیلی محدود ومتناسب به مقدور ووسایط ممکنه بوده است ومابعضی از آنهارا بطریق اختصار ذیلاً قید تحریر می آوریم وبه چهارشق مختلف ذیل تفریق مینمائیم :-

الف :- اجراآت جهت اصلاح نباتات .

ب :- « « « حیوانات .

ج :- تنظیم وتنسیق جنگلات وتشکیل ماموریت های جدید .

د :- اجراآت متفرقه .

الف : اجراآت جهت اصلاح نباتات . (درفارم قندوز)

۱- پنبه :- اصلاحات پنبهٔ قطغن که ازسنه ۱۳۱۷ باینطرف ادامه داردمنتج باین شد که حاصلات سالانهٔ پنبهٔ قطغن از (۱۹۱۵۹۲۷) سیرسنه ۱۳۱۶ به (۳۷۴۹۳۸۹) سیرسنه ۱۳۲۰ بالغ گردیده درجنسیت پنبه نیز ترقی محسوسی بعمل آمد . مرام غائی ریاست در اصلاحات پنبهٔ قطغن بلند بردن حاصلات واصلاح جنسیت پنبهٔ آنولا بوده است که ذریعهٔ فارم قندوز تحت اثر اشخاص فنی بحصول انجامیده است وعملیات آن درسنه ۱۳۲۱ جریان وادامه داشته است ، درسنه ۱۳۲۱ درتقلیل زرع پنبه دانهٔ امریکائی عادی که جنسیت آن نسبت به پنبه دانهٔ امریکائی جدیدالورود پست تر است مساعی زیاده تری بعمل آمده زرع آن را به محال حضرت امام وتالقان وخواجه غار محدود گذاشته تحت نگرانی مدیریت فارم به نام قندوز وخان آباد وقلعهٔ زال از پنبه دانهٔ جنس امریکائی جدیدالورود تقسیم شده است که مراد از (۳۶۱۱۱) سیر میباشد ، باین قسم برای سنهٔ آینده از پنبه دانه های قندوز وخان آباد وقلعه زال میتوانیم که برای تمامی نقاط قطغن وحتی ولایت مزار شریف نیز از پنبه دانه های امریکائی جدید باهم تا زرع نمایند .

این ترویج تدریجی تخم جدید بعوض تخم عادی در بلند بردن خواص مطلوبه وترقی جنسیت تار پنبه خیلی مهم است . درسنه ۱۳۲۱ تجارب فنی آقای محمد محمود متخصص مصری توسط طلبهٔ زیردستش ادامه یافته ۲۴ نوع پنبه های مختلف امریکائی ومصری باصول های مختلفی تحت تجربه گرفته شده اند . مطلوب ازین تجارب اینست که معلوم گردد که بهترین انواع پنبه های خارجی باآب وهوای قطغن کدام اند وبه کدام اصول زرع بهترین نتیجه از آن برگرفته میشود تادر تکثیر بهترین نوع پنبه وترویج بهترین اصول زرع صرف مساعی شود .

علاوه براصلاح تخم پنبه وانتشار آن دربین زارعین اصلاح اصول زرع پنبه نکته مهم دیگری است که آن نیز باصول فنی مدتیست تحت نگرانی فارم قندوز و نماینده گی هایش درنقاط مختلفه قطغن تحت مراقبت گرفته شده است . چنانچه درسالهای سنه ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹ در اثر هدایات متخصصین وپروگرام فارم‌قندوز برای‌نماینده گی‌ها تاکید شده‌بود که اصول‌فنی واساسی زرع پنبه را دربین زارعین ترویج وتبلیغ نمایندونیزانعاماتیکه برای اهالی داده میشد از روی تطبیقات اصول فنی وتعمیل هدایات متخصصین بوده‌است تا اصول‌زرع فنی پنبه دربین زار عین قطغن ترویج یابد . لاکن چون برای بلند بردن حاصلات پنبه قطغن تنها تعمیل هدایات فنی کافی نبوده بایست زارع حاصل زمین خود را نیز زیاده نماید لهذا برای این مطلوب در آخر سنه ۱۳۱۹ چنین فیصله شد که درآینده حاصلات فی‌جریبی پنبه رامقیاس انعامات قرار داده به آن اشخاصی انعام داده شود که حاصل فی جریبی پنبه شان زیاده تر ثابت گردد چنانچه در تقسیم انعامات سنه ۱۳۲۰ که درسنه ۱۳۲۱ بعمل‌می‌آید همچنین ترتیبی گرفته شده است . این ترتیب‌درحینیکه مقدار آب درقطغن حاضرمحدودبوده اراضی‌مزیدی را تحت زرع پنبه آورده نمیتوانیم در ازدیاد حاصلات پنبه رول مهمی را بازی خواهد کرد .

۳- پنج نوع تخم برنج‌هندی تجربتاً درفارم قندوز تحت نگرانی متخصص هندی‌زرع شده و در نتیجه معلوم گردید که دونوع از آنها موسوم به جونا ولسیما نی که اول آن نوع‌برنج‌لك ودوم‌آن نوع‌برنج باریك‌است به‌آب وهوای‌قندوز خوبتر موافقت‌نموده حاصل شان دوچند حاصل برنج وطنی بوده است . یکمقدار از تخم این دونوع برنج در بین زارعین نیز بمطلوب تعمیم زرع تقسیم شده است .

٤- سه نوع‌ماش(ماش سیاه گرم ، ماش کشمیری ، ماش کلان هندی) زرع شده‌است که نسبت به ماش‌های وطنی‌حاصل هم زیاده‌تر داده اند وهم دانه های شان کلانتر است . علی‌الخصوص حاصل ماش کلان هندی وماش‌سیاه گرم‌زیاده‌تر بوده نتیجهٔ خیلی خوب‌داده‌اند چنانچه از روی وزن حاصل آنها تقریبا سه‌چند حاصل ماش های وطنی مااست .

۵- رشقه و شبدر در قطغن نتیجهٔ خوبی نمیدهد و حصهٔ مغذی و برگی آنها نسبت به حصه های سخت و سلولوزی کمتر است . لهذا یك نوع شبدر خارجی که بنام برسیم یاد می‌شود تجربتاً درتجربه‌گاه زراعتی قندوز زرع شده ونتیجهٔ خوبی ازان بدست آمده است . برسیم نسبت به شبدر و رشقه حاصل خوبتروزیاده تری میدهد .

٦- دونوع یولاف (یولاف که به فرانسوی اون Avoine نام دارد ونوعی است از غله جات برای خوراکهٔ حیوانات خصوصاً اسپ بکار برده می‌شود) نیز تجربتاً در فارم قندوز زرع شده است که یك‌نوع آن فرانسوی ونوع دیگرآن امریکائی است ونتیجهٔ خوبی حاصل شده است .

پولاف دراخیرفصل حینیکه دیگر علوفهٔ سبز موجود نباشد بقسم نبات خصیلی نیز کار میدهد.

۷ـ زغر که نبات خیلی مفیدی بوده ودرقطغن تنها برای استفاده ازتیل آن زرع میشود درساقه های خویش مواد نسجی مهمی دارد که ازان پارچه‌های خیلی قشنگی درخارج می بافند لهذا هفت نوع خارجی آن تجربتاً در فارم قندوز زرع شده است تا از نقطهٔ نظر تار کشی معلومات لازمه حاصل گردد .

۸ـ به مطلوب اصلاح جنس یك‌تعداد زیاد نهال اشجار مثمر از قبیل شفتالو وسیب وناك وبادام وزردآلو وآلوچه تحت نگرانی وهدایات متخصص زراعت پیوند شده است وپیوندها از مشهورترین وبهترین انواع جمع آوری شده است .

۹ـ یك‌نوع کنجد جدید زرع شده است که نسبت بکنجدوطنی حاصل آن زیاده است .

۱۰ـ درتکثیر انواع سبزیجات خصوصاً لوبیا ، مشنگ ، نخود ، کلم گلدار وکلم شلغم وغیره مساعی لازمه بعمل آمده وتخم آنها برای اینکه در بین زارعین تقسیم گردد بمقدار کافی جمع شده وازریاست زراعت هدایت داده شده تاحبوب آن نوع نباتاتی را که در تجربه‌گاه نتیجهٔ خوبی داده‌اند اعلان نموده برای شائقین تقسیم نمایند .

۱۱ـ غرس نهالهای سفیدار وعرعر درفارم قندوز : بغرض سرسبزی واینکه قلمه های آن درقطغن‌مورد استفاده قرارداده‌شود یك‌تعدادزیاد سفیدار وعرعر بدورادور زمین فارم ودر کنار جاده‌های بزرگ‌آن دوقطاره وسه‌قطاره غرس گردیده ودرشروع سنه ۱۳۲۱ بتعداد کافی نهال سفیدار وعرعر درفارم قندوز غرس گردیده است .

۱۲ـ نهالهای متنوعهٔ دیگری نیز ازقبیل بکین ، بید ، پنجه‌چنار ، توت ، ارغوان ، بیدروسی انگورکشمشی وحسینی وآبجوش بعدهٔ ممکنه غرس شده است .

۱۳ـ بغرض اصلاح جنس یك‌تعداد نهالهای سیب وناك وسیب پیوندی وبهی وانار وآلوبالو نیز درزمین‌های فارم غرس شده تاتوسط عملیات فنی اصلاح شوند .

۱۴ـ پستهٔ زمینی که یکی ازنباتات صنعتی است ودرفارم قندوز زرع شده بود حاصل خوبی داده وبرای ترویج زرع یك‌یك اندازه آن در حصص مختلف قندوز و حضرت امام صاحب وقلعهٔ زال وخواجه‌غار وتالقان بأهالی تقسیم شده است ، ازپستهٔ زمینی دراین فارم روغن کشیده میشود که صاف آن دراطعمه وناصاف آن درصابون سازی وغیره بکار برده میشود ، از کنجارهٔ آن برای چاق ساختن حیوانات وزیاده ساختن شیر آنها استفاده میشود ، علاوه بر تقسیم پستهٔ زمینی بنقاط مختلف قطغن یك‌مقدار دیگر آن درفارم قندوز نیز زرع شده است .

۱۵ـ علاوه بر انواع پنبه‌های خارجی تخم دیگر نباتات نسجی مثل تخم‌شاهدانه وتخم سنی (کنفـا) نیز بقسم تجربه دراراضی فارم‌قندوز زرع‌شده است که نتیجهٔ خوبی داده اند .

۱۶ـ یك‌مقدار جو فرانسوی وبعضی انواع گندم خارجی ووطنی ازقبیل گندم مصری

شادمانی حقیقی درقناعت وانکسار مضمراست. نفس خودرا درمقابل خواهشات مادی و شهوانی فریب بده . (.)

گندم موری ، گندم زردچه و گندم سرخچه و گندم سفیدچه و مندهٔ وطنی و گندم هندی و گندم سیاه به قسم تجربه زرع گردیده است .

۱۷ـ یکعده نهالهای هندی که ازسرمای زمستان سنه ۱۳۲۰ صدمه دیده حصه های بالای شان خشك شده بود ازسطح زمین قطع ونوده های جدیدی ازآنها سرزده است برای حفاظت آنها ازسرمای آینده ترتیبات گرفته شده است .

۱۸ـ یك مقدار تخم پیله درباغ چهاردرهٔ قندوز ذریعهٔ مدیریت فارم تحت تربیه گرفته شده نتیجهٔ که گرفته شده است خوب است .

(۲) اجراآت جهت اصلاح نباتات و تکثیر آنها ذریعهٔ مدیریت ها و ماموریت های زراعت :

درقندهار : ریاست مستقل زراعت درنظر دارد که عندالموقع بعدازانکه وسایط لازمهٔ فنی فراهم گردد درولایت قندهار وهرات و مزارشریف و غیره مثل ولایت قطغن تجربه گاهی برای اصلاحات زراعتی ولایات مذکور تاسیس نماید وهدایات لازمه بمدیریت زراعت قندهار داده شد تاسرازحالا باغ دند قندهار واراضی همجوارش را مخصوص تجربه گاه زراعتی گذاشته فعلاً دران انواع مختلفهٔ نهالهای مثمر و غیر مثمر قندهار را مطابق به نقشه و هدایات ریاست قوریه نماید تا دروقتیکه به نموی لازمه برسند از بهترین انواع اشجارپیوند شده تحت عملیات فنی قرار داده شوند .

علاوه بران یکنفر ازفارغ التحصیلان زراعت که درفارمهٔ قندوز عملیات نموده بود بایکمقدار تخم سبزیجات وهدایات لازمه بقندهار فرستاده شده تا درباغ دند تخم هایمذکور را بذرنموده زراعت آنهارا درقندهار وسعت بدهد. همچنین درجنگل مرنجان وارغنداب قندهار درسنه ۱۳۲۱ یکعدهٔ زیاد سفیدار ، عرعر ، چنار غرس گردیده قطعات جدید زمین به قوریه تبدیل گردیده است . برای مدیریت زراعت قندهار از مرکز هدایت داده شد تادرموقع لازمه به دوطرفهٔ نهر سراج قندهار ازسربند تاحدیکه آب رسیده است نهال توت که به آب وهوای گرم مساعد ودرخت بس مفید است غرس نماید همچنین هدایت داده شده است که بغرض آبادی وسرسبزی اراضی قوریه های نهال های متنوعه را در نقاط لازمهٔ اراضی تحت نهر سراج قندهار تشکیل نماید .

در فراه : چون منطقهٔ فراه نسبتاً کم آب بوده نظر بوسعت اراضی تعداد اشجار نیز دران منطقه قلیل است لهذا درسنه ۱۳۲۰ دراثر پیشنهاد حکومت اعلی فراه مبلغ یك لك افغانی برای حفر کاریزها ومبلغ هشتادهزار افغانی جهت احداث بیست عدد باغ بدو طرفهٔ سرك

شهر فراه از حضور منظوری حاصل و تخصیصیهٔ آن از بودجهٔ ریاست زراعت به فراه فرستاده شده بود .

قرار اطلاع واصله در سنه ۱۳۲۱ یك تعداد کاریز های قدیمه اصلاح و چند کاریز جدید نیز در اثر توجه و مساعی حکومت اعلی فراه ذریعهٔ ماموریت زراعت آن منطقه حفر گردیده و کارات مذکور ادامه دارد . در خصوص تعین حدود بیست عدد باغ وخریداری زمین وغیرهٔ آن نیز مراتب ابتدائی پیموده شده است .

درسنه ۱۳۲۰ در باغ پل فراه رود ودر کنار جاده های شهر و در قوریه باغ عکاسی وبدور شهر کهنه وقشلهٔ عسکری وغیره نقاط لازمه یکعدهٔ کافی نهالهای مثمر وغیر مثمر غرس گردید. درباغ پل فراه علاوه بران دراثر توجه ع،ع،ص حاکم اعلی فراه یکعده گلها واشجار زینتی ویك مقدار سبز یجات نیز ذریعهٔ ماموریت زراعت زرع شده است . درباغ بکوا ودل آرام وخرمالق ودرباغهای حکومتی چخانسور نیز یك تعدادنهالهای میوه دار جدید غرس گردیده است .

درهرات : درسنه ۱۳۲۱ درباغهای تخت صفر وباغ شاهی ودرجنگلات رباط صدر، تلاس پل مالان یکعده نهالهای مثمر وغیر مثمر غرس گردیده است . لاکن نهالشانی مهمی که بعمل آمده است درباغ پشتون پل هرات است که فعلاً دارای هشت لك قلمهٔ سفیدار ویکهزار وپنجصد نهال شنگ ویکعده ناجو وهفت هزار و هفتصد عددنهالهای سیب ، آلو ، امرت وغیره است که روی هم درسنه ۱۳۲۰ وسنه ۱۳۲۱ غرس گردیده اند .

تعمیر یك حوض به طول وعرض ۳۲ متر وعمق ۳ ونیم متر برای آبیاری باغ تخت صفر وتوسعهٔ آن به اتمام رسیده است . ازطرف مدیریت زراعت هرات یکعده قلمهٔ سفیدار وغیره در کشك وقلعهٔ نو وگلران فرستاده شده است درباغهای جدید الاحداث حکومتی‌های گلران، قادس ادرسکن ، مرغاب دراثر توجه حکام یکعدهٔ زیادنهالهای اشجار مثمر وغیر مثمر غرس گردیده است .

در ولایت مزارشریف : درباغهای جدید الاحداث خانقاه ، منگجك ، مرغیلان ، فیض آباد حضرت سلطان ، شورتپه ، شولگره ، دهدادی که درسنه ۱۳۲۰ قرار نقشهٔ مرتبه ساخته شده بود درسنه ۱۳۲۱ نهال شانی مطابق به هدایات ریاست مستقل زراعت به تعداد کافی بعمل آمده خصوصاً قوریه های بادام ، چهارمغز ، زردآلو ، سیب ، [illegible] مطابق به نقشه [illegible] بعمل آمده است تاذر وقت [illegible] قرار هدایاتیکه ازمر [illegible] داده شده است نهالهای مذکور ازبهترین انواع میوه ها پیوند شده تحت تربیه گرفته شده [illegible] .

همچنین درباغهای تاشقرغان ، آقچه ، [illegible] یکعده [illegible] غرس ویکعده نهالهای سابقه پیوند شده اند [illegible] هدایت داده شده [illegible] کاری قوریه های بادام وچهارمغز که چوب آن خیلی [illegible] مقدار تخم سبزیجات درباغ حضور زرع شده وتخم بعضی [illegible] وغیره

از اعمال و خوبیهای خود تعریف مکن. حسود مباش ، زیرا نه بخودت و نه به آنهائیکه حسد می بری سود میدهد . (.)

درباغ دهدادی زرع شده است درخصوص احیا واصلاح جنگل قلند که تخمیناً مساحه ۴۰۰ جریب زمین رافرا گرفته واشجار آن مدعا ازسفیدار وبیداست که اکثر پیر و کرم خورده است هدایات لازمهٔ بمدیریت زراعت داده شده تا ذریعه هیئت اشجار کرم خورده و کهن آن را طوری قطع کنند که از بیخ آنها نوده های صالح وجدیدی بر آمده اشجار کرم خورده وحشرات مضره ازبین رفته جنگل دوباره احیا گردد ونیز از چوب اشجار قطع شده قرارلزوم استفاده لازمهٔ بعمل آید .

ب : اجراآت جهته اصلاح حیوانات :

۱ :ـ یکی از اجناس مهم حیوانات اهلی وطن عزیز ما اسپ است که ازان برای سواری وبار کشی وقلبه درهرنقطهٔ وطن ما استفاده میشود وتکثیر واصلاح آن دارائی مملکت رابلند میبرد . بناءً علیه لایحهٔ درباره تکثیر تعدادواصلاح وتربیه اسپ های مملکت ازطرف ریاست مستقل زراعت ترتیب وبه مجلس عالی وزراء تقدیم گردیده ولایحهٔ مذکور بعدازتصویب مجلس وزراء وامضای حضور مبارک شاهانه ذریعهٔ فرمان علیحدهٔ صدارت عظمی بریاست توصل ورزیده ونیز فرامین علیحده اسمی نائب الحکومگی های هرات ومزار شریف وریاست تنظیمیهٔ قطغن وحکومتی اعلی میمنه که نقاط مهم تربیهٔ اسپ میباشند بریاست وارد گردیده تابمراجعش فرستاده شوند . فرامین مقام عالی صدارت عظمی باسوادلایحهٔ اصلاح نسل اسپ ها بولایات قطغن وهرات ومزار شریف و حکومتی اعلی میمنه فرستاده شد وتحریرشد که مطابق بمفاد احکام حضور نائب الحکومه گی ها وحکام به تعمیل موادلایحه پرداخته ازاجراآت خویش بریاست اطلاع نمایند .

برای اینکه این مطلب به موفقیت مکمل تری فائز گردد حکومت برای تشویق اهالی بنام انعام و غیره یکمقدار پولی را نیزدربودجهٔ مملکتی منظور فرموده تا مطابق بمواد لایحه باشخاصیکه به تکثیر ویا اصلاح اسپ های خویش می پردازند یك اندازه انعام نیز اعطا گردد ومتعاقب فرامین ولوائح تخصیصیهٔ انعامات بقطغن وهرات ومیمنه ومزار شریف فرستاده شد .

۲ : علاوه بران برای اصلاح گاوهای شیری نواحی کابل ازریاست زراعت ترتیبات مخصوصی گرفته شده است که بالته ترییج وسعت داده خواهد شد . این ترتیبات مراد از خریداری یکعده نرگاو های طرمی است که از دائرهٔ نسلگیری علی آباد بعد از منظوری وصوابدید مقامات صلاحیت دار خریداری شده است تادر وقت مناسب درنقاط مختلفه نواحی کابل تمرکز داده شده اهالی در نسل گیری واصلاح گاو های خویش از آنها استفادهٔ لازمه نمایند ودر مقدار شیر وجنسیت گاوهای شان اصلاحاتی بعمل آید . علاوه برمنظوری محافظ و گاو ران یك مشت پول بغرض تشویق و ترغیب اهالی نیز منظوری حاصل شده است

تا به آن اشخاصیکه گاوهای خود را بطور خوبتری نگاهداشته ودرخورا که وحفظ الصحهٔ آنها سعی وتوجه زیاده تری نموده‌اند وحیوانات‌شان به‌نسبت حیوانات‌دیگران چاق‌تر ویامقدار شیر شان زیاده تر باشد قرار ممیزی هیئت فنی انعام نیز داده شود .

۳ ، همچنین در خصوص تکثیر واصلاح جنس قاطر که در کشیدن عراده ها وبار ها ی سنگین استفاده های کلی ازان میشود چنین ترتیبی گرفته شده است که یکعده مرکب ها ی طرمی از غزنی خریداری وبه دایرهٔ نگی فرستاده شود تامرکب های مذکور به نقاط معینه تقسیم وبرای تکثیر نسل قاطر واصلاح آن بامادیان های آن منطقه تخلیط گردد .

٤ ، در خصوص گوسفند های مرینوس که قبلاً درولایات با گوسفند های وطنی مخلوط واز آنها نسل گرفته شده است چون اکثر آنها ازپیری قابل استفاده نبوده وباسقط شده بودند ریاست زراعت بابانک‌ملی ووزارت خارجه داخل مذاکره شده‌است تایکعده قوچهای جدید را از روسیه ویاهند خریداری نماید وبرای مدیریت های زراعت در ولایات هدایت داده شد که تاوقت رسیدن قوچهای جدید از قوچهای دورگهٔ مرینوس کار بگیرند .

۵ ، همچنین درقندهار وهرات ومزارشریف‌ومیمنه دراثر هدایات ریاست زراعت وتوجه نائب‌الحکومگی ها از فیل مرغهائیکه درسنهٔ ۱۳۲۰ فرستاده شده‌بود یکعده چوچه گرفته‌شده ویکعده فیل‌مرغهای کلان به غرض تکثیر جنس بفروش رسیده است . دراثر بروز بعضی امراض دربین فیلمرغهای قندهار ومزار شریف هدایات لازمه از ریاست زراعت داده شد .

٦ ، اگرچه برای اصلاح حیوانات ذریعهٔ فارم قندوز پروگرام فنی آن دراثر نبودن متخصصین ولوازم فنی امسال عملی شده نتوانست بااین هم برای مدیریت فارم هدایت داده شد که یکعده نریان های طرمی را که دارای صفات مطلوبهٔ نسل گیری باشد از قطغن خریداری نموده درفارم ازآنها نسل بگیرند ونیز بقسم اسپ‌های طرمی برای اصلاح جنس وطنی آنهارا بدسترس اهالی که از مادیان های خود خواهش چوچه گیری را داشته باشند بگذارند .

علاوه براین درفارم قندوز یکعده فیلمرغ نیز تحت‌تربیه واز آنها چوچه گرفته‌شده‌است .

ج :- اجراآت به غرض توسعه وتنظیم واستفادهٔ اصولی جنگلات .

جنگلات هرات ومیمنه ومزار شریف وقطغن ودرهٔ شکاری ولایت کابل منتها ناحیه سرسبزی مملکت‌اند بلکه قابل توسعه بوده درصورتیکه اشجار آنها از تجاوزات مالدار ها وگزنده حیوانات شان محافظه شده بصورت صحیحی مورد استعمال قرار یابند عایدات مهمی از جنگلات مذکور گرفته خواهدشد لهذا ریاست‌مستقل زراعت درخصوص محافظه واستعمال اصولی اشجار جنگلات ولایت مزارشریف وقطغن وبدخشان وحکومت‌اعلی‌میمنه ودرهٔ شکاری تحقیقاتی بعمل آورده نظریات خود را درموضوع تشکیل ماموریت های جدید جنگلات قطغن

ومیمنه ومزار شریف و درهٔ شکاری بحضور تقدیم نموده به منظوری مماشات و مصارفات جدیدی نائل گردید .

در ولایت هرات چون پیشتر مدیریتی بنام مدیریت جنگلات منظوری داشت تبدیلی در تشکیل آن بعمل نیامد ، منظوری تشکیلات ماموریت های جدید (که مدعا از مامور ومعاون مامور ومحافظین جنگلات ونگرانها وپیاده ها است) به قطغن و میمنه ومزارشریف وولایت کابل فرستاده شد در خصوص اینکه چطور جنگلات مذکور حفاظه وتوسعه داده شده وچطور از اشجار وحاصلات آنها استفاده های اصولی بعمل آید لایحهٔ علیحدهٔ ترتیب وبولایت مذکور فرستاده شده علاوه بر آن چون سابق باستثنای جنگلات هرات جمع آوری پستهٔ جنگلات میمنه و مزارشریف و قطغن تحت قیودی نبوده اهالی بدون داشتن کدام جوازنامه وبدون اینکه چیدن پسته وقت معینی داشته باشد ودر حینیکه هنوز پسته ها به پخته گی کاملهٔ خودها نرسیده بودند بجمع آوری آن میپرداختند و در نتیجه از یکطرف یک حصه پسته های جمع نمودگی شان خام ویاپوچک بوده بخساره تجار وخودشان تمام میشد وازطرف دیگر مراقبت ونگرانی آنها ذریعهٔ مامورین جنگل بطور صحیح بعمل نیامده علاوه بر جمع آوری پسته اشجار جنگل را نیز قطع نموده به جنگل خساره میرسانیدند .

لهذا برای جلوگیری این همه نواقص وبرای اینکه چین پسته تحت اصول ونگرانی آید چنین تصویب شد که اهالی بدون داشتن تکت نمیتوانند از پستهٔ جنگلات استفاده نمایند متعاقب آن یکمده تکت جواز پسته بمرکز طبع وبه قطغن ومیمنه و مزارشریف فرستاده شد تا بعد ازاخذ محصول معینی باهالی تقسیم گردد قراراطلاع واصله یکمده کافی تکت درمحال مذکور بفروش رسیده یکمقدار عایداتی ازین بابت حاصل شده است که قابل توجه بوده امید ازدیاد آن درآینده نیز برده میشود .

علاوه براین مامورهای جدید جنگلات برای معاینه وملاحظهٔ جنگلات منطقهٔ خویش برآمده دراطراف مساحهٔ جنگل وتعداد وانواع اشجار آن معلوماتی برای خویش فراهم نموده اند دراثر تاکیدات وهدایات ریاست مستقل زراعت درعایدات جنگلات هرات نیز درسنه ۱۳۲۱ زیادتی بعمل آمده یکمدهٔ زیاد تکت چیدن پسته بالای اهالی بفروش رسیده است و در ضبط وربط امور جنگلات از طرف مدیریت زراعت هرات وحکام محلی مساعی زیاده تری بعمل آمده است .

د : ـ اجرآت متفرقه .

۱ : در شروع سنه ۱۳۲۱ مدیر عمومی زراعت جهت معاینهٔ کارات زراعتی وملاحظهٔ باغها وجنگلهای حکومتی قندهار و فراه وهرات و مزارشریف ومیمنه و قطغن عازم صوبهای

مذکور گردیده بعدازدادن هدایات لازمه بمامورین زراعتی واپس بمرکز عودت وراپورت خود را بریاست زراعت تقدیم نمود .

۲ : برای تکمیل آن راپورتیکه موسیو (مت) متخصص نباتات بعد از معاینهٔ بعضی نقاط کتیرا خیز هرات درسنه ۱۳۲۰ بریاست زراعت تقدیم نموده بود ص حبیب‌الله‌خان معاون متخصص مذکور که درسنهٔ گذشته نیز همرایش بود درشروع سنه ۱۳۲۱ به هرات فرستاده شد تا نقاط لازمهٔ باقیمانده را معاینه نموده ازرقبهٔ اراضی بتهٔ کتیرا ومقدارحاصل وغیره خصوصیات آن معلوماتی عملی حاصل نموده راپورت خودرا بریاست زراعت تقدیم دارد .

مشارالیه بعدازتحقیقات ومعاینات لازمهٔ نقاط مطلوبه راپورت خود را بانمونه‌های کتیرا بریاست تقدیم نموده ریاست راپورت مذکور را تحت مطالعه قرارداده است .

۳ : درسنه ۱۳۲۰ شرکت پنبه بغرض ترویج پیله‌وری دربین اهالی قطغن یکمقدار تخم پیله را فراهم نموده بریاست زراعت از نظریهٔ خویش اطلاع نموده طالب هدایات شده بود . ریاست زراعت یکنفر از مامورین پیله‌را ازریاست زراعت بقندوز فرستاد تاتخم های مذکور را پیشتر ازاینکه باهالی تقسیم گردد از ملاحظهٔ خود گذرانیده در صورتیکه سالم و مناسب پیله‌وری باشند بتوزیع آنها نظریه داده بعد ازان نقاط مختلف پیله‌وری را معاینه کرده برای نماینده‌های شرکت وبرای اهالی هدایات لازمه بدهد .

چون تخمهای پیله‌را که شرکت باهالی تقسیم نموده‌بود از خود ولایت قطغن‌بوده باصول فنی حاصل نشده بود لهذا برای اینکه از توزیع تخم خراب جلوگیری بعمل آمده تخم خوب دربین اهالی توزیع گردد ، از ریاست زراعت برای مامورین شرکت خبر داده‌شد تا برای سال آینده تخم سالم وصحیح تهیه نمایند ویابریاست اطلاع نمایند تادرفراهم آوری تخم پیله صحیح اقدامات لازمه نمایند .

۴ : چون درولایت هرات شریف نیز یکمقدار تخم پیله وارده هرات دربین اهالی تقسیم شده بود یکنفر مامور پیله‌وری را فرستادیم تادرخصوص پیله‌وری اساسی و تربیهٔ صحیح پیله‌ها باهالی هدایات لازمه بدهد . قرار هدایات ریاست مامور مذکور نقاط لازمهٔ پیله‌وری را معاینه نموده بعد ازدادن هدایات لازمه باهالی راپورت خود را بریاست تقدیم نموده .

۵ : یکمقدار تخم کتان [illegible] از هند بریاست زراعت فرستاده شده بود تخم مذکور دریک قطعه زمین چهاردهی [illegible] زرع و نتیجه [illegible] آن [illegible] تاوقتیکه بعمل آمده اطمینان بخش بوده است .

۶ : بیشتر ازین نمونه های [illegible] افغانستان را برای تجزیه ومعلوم نمودن مقدار [illegible] به کمپنی های هندی فرستاده بودیم [illegible] کمپنی هندی بعضی ازنمونه‌ها را [illegible] اطمینان [illegible] برای محصول [illegible]
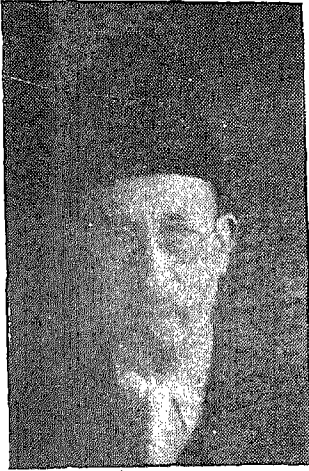
په ۱۳۲۱ کښې ځینې مهمې عسکرې مقررې

ع، ش فیض محمدخان فرقه مشر
د دوهمې فرقې قوماندان

ح ، محمدعثمان خان غندمشر دقطغن
اوبدخشان دعسکری قوماندان کفیل

ح ، غلام دستگیر خان غند مشر
د حربې فابریکو عمومی مدیر

ش ، خان محمدخان د ارکان حرب
کندکمشر چه په دی کال کښې
وروسته د تحصیل له فراغه له ترکیې
څخه راغلی دی

غ ، محمدنسیم خان دارکان حرب
تولیمشر ، چه په دی کال کښې
وروسته د تحصیل له فراغه له ترکیې
څخه راغلی دی

غ ، عبدالخالق خان د ارکان حرب
تولیمشر ، چه په دی کال کښې
وروسته د تحصیل له فراغه
له ترکیې څخه راغلی دی

په ۱۳۲۱ کښې ځينی مهمی مقررۍ

ع ، ص داکتر محمد انس خان
دمعارف دوزارت دتعليم او
تربيی رئيس

ع ، ص عبدالحی خان « حبيبی »
دمطبوعاتو دمستقل رياست معاون
او د پښتو ټولنی عمومی مدير

ع ، ص سيد کمال خان دسمت
جنوبی مستوفی

ع احمدالله خان (کريمی) دمطبوعو
عمومی مدير

ع ، ص عبدالنبی خان د آژانس مدير

طالب مقدار زیاده تری از آنها شده بود واز ریاست زراعت نمونهای ترخهای مطلوبه کمپنی بمقدار لازمه با نمونه ترخهای دیگر نقاط افغانستان فرستاده شده بود. کمپنی مذکور دراطراف ترخهای بعضی نقاط معلومات چندی را ازریاست زراعت طالب شده وهنوز این مسئله تحت مذاکره میباشد .

۷ : بعضی حصص ولایات مزار شریف وقطغن و هرات وحکومت اعلی میمنه ودر بعضی مربوطات ولایت کابل مثل ده سبز وبتخاك دراثر کشفیات تیرماه سنه ۱۳۲۰ آثار ملخ وزه گذاری آن بملاحظه رسیده بود دراثر فعالیت مامورین مدافعه بلخ وهمدستی اهالی تعدادزیاد ازحشرات مضره مذکورهلاك واز خسارات زراعتی جلوگیری بعمل آمده است ونیز برای جلوگیری ازبروز آینده ترتیبات لازمه ازطرف مدیریت دفع آفات ریاست مستقل زراعت گرفته شده است.

۸ : دراثر اطلاعیکه درخصوص پرواز ملخ ازسمت بلوچستان وایران بطرف ولایت قندهار وحکومت اعلی فراه بریاست زراعت واصل شده بود جهة حفظ ماتقدم وجلوگیری ازخسارات ممکنه یکعده مامورین فنی مدافعه ملخ ازمدیریت دفع آفات ریاست به قندهار وفراه فرستاده شده بود تاسمت حرکت وفرودگاه ملخ های مذکور را معلوم نموده بریاست اطلاع وقرارهدایات واصله مرکز داخل اقدامات لازمه گردند. یکعده ازمامورین مذکور تاوقتیکه امکان ورود ملخ درنقاط مذکور متصور بود درقندهار وفراه بوده بعدازانقضای وقت بروز وپرواز ملخ چون اثری ازان بملاحظه نرسید واپس بمرکز مراجعه نموده راپورت اطمینانیه خویش رابشعبه مربوطه سپردند مراقبت این موضوع توسط مامورین فنی هنوزدرقندهار وفراه ادامه دارد.

۹ : درمدافعه مرض جولاگك وکرم پت دار که ازسنه ۱۳۲۰ باینطرف درباغات غزنی وقلات وسیغان وکهمرد وچهاردهی غوربند بروز نموده است درسنه ۱۳۲۱ نیز ترتیبات لازمه گرفته شده یکعده مامورین فنی باهدایات لازمه جهة امحای حشرات مضره مذکور ودادن هدایات بدهاقین درنقاط مذکور فرستاده شده است ونظر به راپورت های واصله از تعداد حشرات مذکور وخسارات شان کاسته شده است .

امور مطبوعات

مدیریت عمومی نشریات :

اجراآت قابل تذکر سال ۱۳۲۱ مدیریت شعبهٔ اول مدیریت عمومی نشریات علاوه بریك سلسله کارهای معموله وعادی واموریکه بابعضی دوائر بنام معاونت اخلاقی نموده طور اجمال ذیل است .

۱ ـ بغرض تزئید جراید درمملکت وتوسیع وسائل تربیه وعرفان وهم به مقصد تسهیل امور طباعتی (حکومت اعلای میمنه) اقدام به تاسیس یك جریدهٔ هفته وار درمیمنه ، چنانچه فعلاً تشکیلات

جریده ومطبعه ولوازم طباعتی آن به تعاون مدیریت عمومی مطابع آماده ساخته شده است در سال ۱۳۲۲ مطبعه دائر وجریده به نشریات خود آغاز خواهد کرد .

۲ ـ کنفرانس های پانزده روزه بصورت مرتب واتخاذ ترتیبات جهت نشر برخی از کنفرانس ها در مجلات وطن .

۳ ـ تهیهٔ (۹۳) جلد کتاب برای طبع که اسمای آن علیحده ذکر یافته .

٤ ـ درجه بندی کتب که درظرف سال ازطرف نویسند گان رسیده وبملاحظهٔ هیئت قضاوت رسانده شده .

٥ ـ توزیع پنج دسته جوائز (آریانا ـ خوشحال خان ـ ابن سینا ـ جائزهٔ وزیر اقتصاد ـ جائزهٔ جشن (پانندارتون) به (۹۰ نفر) مولفین و مترجمین آن).

٦ ـ اجرای یک سلسله نام گذاری ها به معاونت پښتو ټولنه .

۷ ـ توصیه به تزئید در قسمت نشریات پښتوی جراید ومجلات .

۸ ـ احصائیه ودرجه بندی مقالات منتشره درسال ۱۳۲۱ درمطبوعات وطن وتوزیع جوائز آن .

۹ ـ ارسال (۱۰۰) مقاله ومنظومه بغرض نشر به جراید بقسم امداد .

۱۰ ـ اقدام برای پیشرفت جراید ، مجلات ورفع احتیاجات ومشکلات آنها در داخل حدود وظائف شان .

۱۱ ـ ادامه دادن به تحریک اعانهٔ مطبوعاتی درولایات که باثر آن رویهمرفته مبلغ (۲۰۰۰۰۰) افغانی اعانه برای جراید ولایات تهیه شده است .

۱۲ ـ مراقبت جراید ومجلات مطابق مقررات مخصوصه ودادن هدایات لازمه راجع به بهبودی صوری ومعنوی آنها .

۱۳ ـ اظهار نظریه نسبت به آثاریکه برای ملاحظه باین اداره ازمقامات مختلف فرستاده شده است .

١٤ ـ اقدام بتاسیس یک مغازه فروش لوازم طباعتی درمطابع ولایات وتهیهٔ سامان برای سال ۱۳۲۲ .

۱٥ ـ تشویق به تاسیس قرائت خانها درولایات وارسال وتهیهٔ آثار به آنها .

۱٦ ـ ترتیب استحقاق نشان معارف طبق لائحهٔ جوائز بمقامات عالیه وپس از منظوری ترتیب توزیع آن .

۱۷ ـ ارسال (٤) جلد کتاب که دراین مدیریت نوشته شده برای طبع به ولایات .

۱۸ ـ تقسیم کتب مفیده قابل استفاده از جملهٔ آثار وارده به دوائر فنی علاقه مثل پښتو ټولنه وشعبهٔ تاریخ وغیره .

۱۹ ـ تهیه وارسال (۳٦) جلد کتب جهت ترجمه به پښتو ټولنه .

۲۰ ـ ترتیب لایحهٔ تالیف وترجمه برای سال۱۳۲۲ .
۲۱ ـ ترتیب پروژهٔ جوائز مطبوعاتی برای سال ۱۳۲۲ .
۲۲ ـ انتخاب آثار وموضوعات برای تالیف وترجمهٔ سال ۱۳۲۲ .
۲۳ ـ سنجش باهمکاری وزارت عدلیه راجع به توزید کتب مطبوع .
۲۴ ـ تصمیم برای تکمیل تمام کلکسیون های نشریات وطن از سالهای گذشته .
۲۵ ـ ابتیاع مطبعهٔ برقی هرات برای مدیریت مطبوعات ولایت مذکور ازپولهای اعانه بهمکاری وکیل نائب‌الحکومهٔ ولایت مزبور وتهیهٔ لوازم آن .
۲۶ ـ تهیهٔ لوازم واعطای هدایات برای بکارانداختن مطبعه که از طرف بعض اشخاص مطبوعات دوست بتشویق نائب الحکومهٔ قندهار به مدیریت مطبوعات قندهار اعطا شده .
۲۷ ـ خریداری یك لك وپنج هزار وسه صد وسی افغانی اسهام از پولهای اعانه ومفاهمه بامراجع مربوطهٔ آن .
۲۸ ـ ترتیب اساسی تقسیمات کاغذوتحریك به صرفه جوئی ازقرطاسیه وکنترول مجلات و جرائد .
۲۹ ـ پیش نهاد وتثبیت دربارهٔ روی کار آوردن بیمهٔ صحی درریاست مطبوعات وغیره تنظیمات آن .
۳۰ ـ اقدام بساختمان یك عمارت جدید برای بعضی دوائرمدیریت عمومی نشریات .
۳۱ ـ تشکیل یك هیئت سپورت وساختمان موضع وتهیهٔ لوازم آن .
۳۲ ـ اقدام بروی کار آوردن صحنهٔ تمثیل وفراهم آوردن درامه ها و اقدام بعملی کردن آن وترتیب صحنه بکمك وزارت معارف برای سال ۱۳۲۲ .
۳۳ ـ قرارداد بایك عده مترجمین جهت ترجمهٔ آثار .
۳۴ ـ خریداری یك عده کتب قلمی وچاپی برای ذخیرهٔ کتب خانهٔ مرکز و اطراف .

کتبیکه طبع شده :

۱ : ـ آریانا — اثر بناغلی « کهزاد »
۲ : ـ لنوی شپرنه — « « « الفت »

کتبیکه بولایات جهت طبع فرستاده شده :

۱ : ـ مینو هنداره — اثر بناغلی « رشتین »
۲ : ـ لمان وپیژنه — « « « خوژمن »
۳ : ـ دلمان طبیب اوسه — « « سردار محمد خان « زهیر »
۴ : ـ خوش بین اوسی — « « محمد یونس « مقیم »

کتبیکه برای ترجمه به پښتوټولنه فرستاده شده :

کتاب	اثر
١ : ـ معلومات عمومیه	اثر شاغلی « خوژمن »
٢ : ـ حفظ الصحه	» » احمد « ضیاء »
٣ : ـ حیض وعوارض آن	» » محمد یوسف خان
٤ : : فن معانی	» » قاری مرحوم
٥ : ـ سیاست نفوس زراعتی	» » « کریمی »
٦ : ـ دشمنان جوانی	» » دکتور غنی « افضل »
٧ : ـ حاوی الدرر	» » غلام رسول خان
٨ : ـ مقیاسات دنیا	» » محمد ناصر خان
٩ : ـ معقل القهقری	» » عبدالحمید خان
١٠ : ـ گلهای بهاری	» » « پروانه »
١١ : ـ کاروان اشك	» » « غمین »
١٢ : ـ دبستان صنعت	» » « آئینه »
١٣ : ـ معرفت	» » دکتور امیر محمد « اثیر »
١٤ : ـ علم مساحه	» » محمد امان خان
١٥ : ـ فلسفهٔ پرواز	» عبدالحکیم « طبیبی »
١٦ : ـ آداب معاشرت	محمد یوسف خان
١٧ : ـ دائرهٔ سرخ	» » محمد امین خان
١٨ : ـ روحیات	» سردار محمد زهیر
١٩ : ـ کابوس [illegible]	سویدا
٢٠ : ـ گرامر انگلیسی بفارسی	رشدی
٢١ : ـ [illegible]	واجد
٢٢ : ـ قلاش	محمد یوسف خان
٢٣ : ـ مونت کریستو	محمود خان
٢٤ : ـ [illegible]	میر عبدالوهاب خان
٢٥ : ـ شهرهای آریانا	صدقی
٢٦ : ـ عروس ناکاه	» شفق

کتبیکه برای طبع موجود است :

کتاب	اثر
١ : ـ کشاورزی در افغانستان	محمد [illegible]

۲ : ـ وطن وملت	اثر بناغلی « کریمی »
۳ : ـ جوان افغان	« « « رښتیا »
٤ : ـ بنه‌لمسون	« « « الفت »
٥ : ـ اوسنی ادبا	« « « بینوا »
٦ : ـ صورت گران هرات	« « « نعیمی »
۷ : ـ حمید مومند	« « « رشتین »
۸ : ـ پشتون وپښتو	« « « زمریالی »
۹ : ـ تاریخ هرات	« « « جلالی »
۱۰ : ـ اقتصادیات افغانستان	« « محمدعتیق خان
۱۱ : ـ پښتومصادر	« « « ایازی »
۱۲ : ـ زن دراسلام	« « « طرازی »
۱۳ : حقوق اداره	« « « رښتیا »
۱٤ : ـ روحیات اطفال	« « عبدالرسول خان
۱٥ : ـ منطق	« « « بیتاب »
۱٦ : ـ بابر	« « « کهزاد »
۱۷ : ـ ملی‌هنداره	« « « نوری »
۱۸ : ـ دپښتو مصادر باغیچه	« « محمدشیر گل خان
۱۹ : ـ تعرفه واوامرپشتو	« « « کشاف »
۲۰ : ـ د سرشاهی پیشه	« « «روشان»
۲۱ : ـ دپشتو فولکلور	« « اورادالدینخان
۲۲ : دپشتو متلونه	« « نوری
۲۳ : ـ پشتودودونه	« « « جرار »
۲٤ : ـ هندسه	« « نجم‌الدینخان
۲٥ : ـ دوطن په لارشهید	« « « بنادمن »
۲٦ : ـ تهذیب المستورات	« محمد گل خان
۲۷ : ـ دپښتو اوجرمنی‌خودآموز	« « « رشیدی »
۲۸ : ـ دپښتو گلفوتی	« « «مخلص»
۲۹ : ـ دلائل المکاتیب	« آغامحمدخان
۳۰ : ـ علم‌النفس	« واسعی

۳۱ : ـ ملی ژوند — اثر ښاغلی اورادالدینخان
۳۲ : ـ محمودی ادب — » » « پښتون »
۳۳ : ـ گیتان جیلی — » » « بینوا »
۳۴ : ـ دلحان طبیب اوسه — » » محمد ابراهیم خان
۳۵ : ـ طبیب خانهٔ هر شخص — » » « شعاع »
۳۶ : ـ منطق — » » قاری مرحوم
۳۷ : ـ فامیل بك — » » غلام صدیق خان
۳۸ : ـ دبریالی توپ دستور — » » نور محمد خان « تره کی »
۳۹ : ـ لحان واکی — » » « اخلاص »
۴۰ : ـ تعلیم و تربیه — » » عبداللطیف خان
۴۱ : ـ جوامع الکلام — » » « واسعی »
۴۲ : ـ دژوندون دستور — » » سلطان محمد خان
۴۳ : ـ دارادی قدرت — » » نور محمد خان « تره کی »
۴۴ : ـ دهلکانو لار ښوونکی — » » » »
۴۵ : ـ دخوشبختی لار — » » سلطان محمد خان
۴۶ : ـ معلومات راجع بافغانستان — » » محمد صدیق خان
۴۷ : ـ باغچهٔ میوه — » » عبدالکریم خان
۴۸ : ـ ساختمان زبان پښتو — » » محمد صدیق خان « طرزی »
۴۹ : ـ جغرافیای اقتصادی افغانستان — » » محمد نادر خان معلم
۵۰ : ـ رشحات خلیل — » » « خلیل »
۵۱ : ـ غزلیات فرحت — » « فرحت »
۵۲ : ـ حقیقت ایمان — » » « کاموی »
۵۳ : ـ تاریخ آل عثمان — » » حبیب الله خان
۵۴ : ـ دار المظلوم — » » عبدالقیوم خان
۵۵ : ـ دژوندانه دود — » » « [illegible] »
۵۶ : ـ دبری لار — » » « الفت »
۵۷ : ـ مختصر اولنه تاریخ — » » عبدالحمید خان
۵۸ : ـ دجواهرو خول — » » محمد امین خان
۵۹ : ـ خلاصهٔ میراث — » » حبیب الله خان
۶۰ : ـ ردتشبیه ضاد بالظا — » » حبیب الله خان باجوری
۶۱ : ـ روح الاجتماع — » » « واسعی »

شعبهٔ دوم :

۱ ـ مضامین ویادداشتهای لازمه وتراجم مهمهٔ اخبار که‌از منابع مختلفه ازقبیل جرائد ومجلات خارجی ترجمه وبمقامات مربوطه تقدیم شده‌است (۲۰۳۷) نمره .

۲ـ مراوده بادوایرمهمهٔ کتنگ فروشی‌های خارجه‌وتجدید اشتراك کتنگ‌های که‌میعاد اشتراك آن‌اختتام پذیرفته بودوترجمه عده‌زیادی از کتنگ های‌مذکور که بمسائل ومصالح افغانستان ویابه‌مسائل عمومی وآفاقی مربوط‌بوده‌ذریعه مترجمین اداره‌وتقدیم تراجم‌مذکور بدوایر مربوطهٔ دیگر (بالغ‌برسه هزار کتنگ جمع شده است .)

۳ ـ مضامین ومقالات که نسبت‌به‌تمام شئون افغانستان بحث رانده‌درجرائدومجلات مختلفه ترجمه وتراجم‌آن‌بدوایر مربوطه ویاجهة نشر واشاعه بجرائد داخلی تقدیم شده است .

٤ ـ ترتیب مقالات مفیده ازشعبه دوم نشریات به‌جهةنشر دراخبار های خارجه وارسال آن‌به‌دوایر اخبارهای خارجی .

۵ ـ اشتراك جرائدومجلات مختلفه‌برای اداره‌وتجدید اشتراك جرائدیکه میعادواشتراك آن بسر رسیده بود .

٦ ـ اقدامات برای خریداری یکعده کتب مفیده ازالسنه مختلفه برای کتابخانه ریاست ذریعه کتابفروشی‌ها ونمایندگیهای افغانی درخارج وتورید آنها ازخارج به کابل .

۷ ـاقدامات‌برای خریداری کتب وخریطه‌های لازمهٔ کارآمد دوایر مرکزی ریاست وهکذا اقدامات جهة اشتراك جرائد ومجلات مختلفه خارجی‌برای دوایر جرائدولایات .

۸ ـ مطالعه وتتبع مضامین ومقالات راجع بافغانستان ویاراجع بمسائل عمومیه در متجاوز از۵۰نوع جرائد ومجلات خارجی (که‌باثر اشتراك ویابصورت مجانی و تبادله باد اره وارد شده‌است) وانتخاب مضامین ومقالات لازمه ازبین آنها برای ترجمه ونشر .

۹ ـ ارسال یکعده معلومات‌نشریاتی وآثار مطبوعه‌ازقبیل‌روزنامه‌ها، مجلهٔ کابل، سالنامه‌ها ومخصوصاً سالنامه ۱۳۲۰ کابل ـ وآثارتازه‌مطبوعه‌پښتوټولنه وفوتوهای رجال‌ومناظرومؤسسات وغیره افغانی به‌مؤسسات علمی ومطبوعاتی خارجی واشخاص متتبع خارجی .

۱۰ ـ دوام دادن‌روابط سابقه‌واقدام برای‌تاسیس‌روابط عرفانی‌ومطبوعاتی جدید باکتب خانه‌ها ومقامات علمی وتاریخی خارجه.

۱۱ ارسال یکعده سالنامه‌ها وسایر نشریات افغانی به‌نمایندگی‌های افغانی درخارجه.

۱۲ ـ تهیه فوتوهای‌لازمه خارجی وداخلی جهة جرائد مرکز وولایات وجهة‌سالنامه‌کابل.

۱۳ ـ تدوین وترتیب اجمال‌های سیاسی موقوته وتقدیم وارجاع آن بمراجع مربوطه .

نشریات رادیو :

دوسال قبل این دستگاه درشب اول سال از طرف والاحضرت وزیرمعارف ومعاون صدارت عظمی کشوده شده بود . رادیو کابل درظرف این دوسال درتوان خود خدمتیکه میتوانست انجام داد وکوشید که اسباب خوشنودی شنونده گان رافراهم آرد . درمیان همین کوششها سال دوم نشریاتی پایان یافت واینك - بنشریات سال سوم خود آغازنموده هدفیکه رادیو کابل درظرف سال تعقیب کرد . عبارت ازسه نکتهٔ اساسی ذیل بوده اول - خدمت بزبان ملی پښتو که درین راه مانند سائر مو سسات خادم زبان ملی پښتو وظیفهٔ خود را بجدیت روز افزون انجام داده است .

دومین هدف اساسی رادیو کابل خدمت بهمعلومات وبلندبردن سویهٔ شنونده گان بوده که حتی الوسع با انتشار مقالات متنوع ومفید خواه ازجهت ازدیاد معلومات آفاقی وبین المللی وخواه ازپهلوی کمك بمسائل اجتماعی - صحی - اقتصادی - زراعتی - وغیره جنبه های زندگی تا اندازهٔ این وظیفه را درظرف سال انجام داد وازهردر بصورت مقالات مسلسل وبامتفرق ودیالوگ ودرامه وافسانه وغیره برای ازدیاد معلومات شنونده گان خود کار کرد .

هدف سوم رادیو کابل مشغول ساختن شنونده گان بود توسط موسیقی که شعبهٔ موسیقی نشریات رادیو که روز وشب آرزو دارد بذوق مردم خدمت کند درظرف سال باشنوانیدن انواع مختلفهٔ موزیك سرود ها - نغمه ها - ترانه ها - وغیره توانست حتی الامکان اسباب خوشی شنونده گان خود را فراهم آرد .

اینك خلاصه آنچه درظرف سال از اول حمل ۱۳۲۱ تا اول حمل ۱۳۲۲ در رادیو کابل انتشار یافته بعرض رسانده میشود که به سه قسمت ذیل تقسیم شده .

(۱) کنفرانسها - (۲) خبرها - (۳) موسیقی -

اول - درقسمت کنفرانسها ادارهٔ نشریات رادیو کابل توانست که بهمکاری فضلا وچیز نویسان پایتخت - طبق پروگرام موضوعات مختلف ۶۹۸مقاله انتشار بدهد که ازانجمله ۹۸مقاله تاریخی ۲۵ مقاله جغرافیائی ۳۹مقاله صحی ۱۲۳مقاله تربیوی واجتماعی واخلاقی ۸۴مقاله اقتصادی ۹۹ مقاله زراعتی ۴۵ مقاله ادبی ۴۲ مقاله سیاسی ۱۶ مقاله موعظهٔ دینی و ۲۰ مقاله متفرقه و ۲۰ پارچه نظم که مجموعاً ۸۲۷۶ صفحه و ۳۳ کلمه میگردد علاوه بر این از طرف صبح مقالات کوچکی بنام اموختنی که هر مقاله آن در حدود سه صفحه ۳۲ کلمه میشد نشر گردیده که مجموعاً درتمام سال بالغ بر سه صد مقاله بوده که اگر روی مقالات دیگر افزوده شود شمار مقالات را به ۹۹۸ وتعداد صفحات نشر شده را به ۹۲۷۶ صفحه میرساند .

دوم درشق خبرها خصوصاً برای انتشار آخرین اخباریکه [illegible]

خبرهای شب علاوه گردیده ورویهمرفته درظرف سال در حدود (۱۶۰۶۰) صفحه خبرانتشار داده شده .

سوم درقسمت موسیقی بانواع مختلف آن فعالیت بخرچ داده شد چه ازیك طرف بانتشار موزیك کلاسیك وازطرفی درنشرموزیك محلی بنام کلیوالی وروستائی وسوم باشاعهٔ موزیك مخصوص رادیو کابل سعی بعمل آمدازهرقسمت نظربگنجایش پروگرام ووقت برودکاست گردید که روی اینها ساختن ونشرنغمه های خوب ونغمه های که تهیه وریکارد های مخصوصهٔ رادیو کابل وبرود کاست نغمه های غربی توسط ارکسترا ازجملهٔ کارهای یکسالهٔ رادیوکابل حساب میشود . درهمینجا علاوه باید کرد که کورس موسیقی که در نیمهٔ اخیر سال گذشته تاسیس یافته بود امتحان سالانهٔ خود را درین سال بموفقیت به پایان رسانده وفعلا بدروس سال دوم خود دوام میکند وهم برای پیشبرد موسیقی ملی وآشناساختن شاگردان به آهنگ های پښتودرپروگرام کورس موزیك یك حصهٔ جدا گانهٔ درنیمهٔ دوم سال تخصیص وبکارخود کامیابانه ادامه داده . مجموع ساعات نشریات رادیو کابل درظرف سال که در روزهای عادی چهارونیم ودر روزهای جمعه ورخصتی و اعیاد پنج ونیم ساعت باشد بالغ بر ۳۰دقیقه ـ ۱۶۹۴ ساعت میگردد که بدینقرار تقسیم یافته .

تلاوت قرآن کریم	۲۵ـ۳۵ ساعت
موعظه	۲۰ـ۴۰ »
امورخانه	۲۵ـ۰۰ »
مضامین	۰۰ ـ ۱۷۵ ساعت
خبرها	۲۵ ـ ۳۹۵ »
درس پښتو	۳۰ ـ ۵۵ »
سازوآواز	۲۳ ـ ۷۹۴ »
سازغربی	۶ ـ ۴۵ »
ریکاردشرقی	۲۴ـ ۱۱۳ »
ریکاردغربی	۳۷ ـ ۳۴ »

بهمین صورت ادارهٔ نشریات رادیو درانتشار مجلهٔ پښتون ږغ قدمی دیگر برداشته وآنرا بشکل مجلهٔ ادبی ماهانه درآورد که متضمن پروگرام ماهانهٔ رادیو کابل میباشد که با وجود بحران کاغذ ومشکلات طباعتی امروز بموفقیت درسایهٔ علاقه‌مندی خوانندگان خود در صف مجلات وطن نشسته .

اینست خلاصهٔ کارهای که ادارهٔ نشریات رادیودرظرف سال انجام داده (فعالیت سالانهٔ شعبهٔ تخنیکی رادیو درذیل اجراآت وزارت پست وتلگراف ملاحظه شود) .

امور متفرقه :

۱ـ تعمیر یک عمارت جدید برای کورس موسیقی که دراواخر سال گذشته شروع و اکنون درجوار مدیریت نشریات رادیو بپایهٔ تکمیل رسیده ودارای تالار های دروس سازو آواز واطاق های اداره وغیره میباشد .

۲ـ تورید یک مقدار ریکارد خام وسامان ریکارد گیری که بواسطهٔ آن اکثر نغمه‌ها وآوازهای خوانندگان ونوازندگان وهمچنین نطق‌های رسمی وغیره ثبت وتهیه شده است .

د باختر آژانس

اول ــ ادارهٔ آژانس باختر مرکب ازشعبات ذیل میباشد :

۱ـ شعبهٔ اداری .

۲ـ شعبهٔ تدقیق .

۳ـ شعبهٔ مترجمین .

۴ـ شعبهٔ اطلاعات .

۵ـ شعبهٔ عکاسی وریپورتاژ .

۶ـ نماینده های آژانسی ولایات .

دوم ــ اجراآت سال ۱۳۲۱ این موسسه :

۱ـ خبرهائیکه درجراید مملکت بمنصهٔ اشاعه گذاشته شده است. ۲۴۴۵۸ خبر

۲ـ خبرهائیکه برای نشریات رادیو فرستاده شده است . ۱۲۴۸۰

۳ـ خبرهائیکه برای اطلاع دوایر مربوطهٔ مملکتی فرستاده شده . ۳۶۱۲

۴ـ مقالاتیکه دردارالترجمهٔ آژانس ترجمه شده و برای نشریات رادیو فرستاده شده درحدود ۳۰۰ مقاله

۵ـ از آژانس بمدیریت مطبوعات ولایات که اجمال خبرهای خارجه مخابره شده ۳۰۰۰

۶ـ خبرهائیکه ذریعهٔ نمایندگان آژانس ولایات و حکومات اعلی رسیده و نشر شده درحدود ۸۰۰۰ خبر

۷ـ اعلاناتیکه در آژانس ملاحظه و حکم نشر داده شده ۱۷۲۳

۸ـ عکسهائیکه ازمناظر طبیعی وقایع یکمها وسایر موسسات افغانی گرفته‌شده ودرجراید داخلی وقتاً فوقتاً نشر گردیده وهم برای بعضی مطبوعات خارجی روانه شده ۱۳۴۶ قطعه

این موسسه درابتدای کار خود میباشد ودرصدد است که وسایلی را برای تکامل خود تهیه نماید . بنسبت آغاز تا کنون دوره های تکاملی را پیموده است وهم اخیراً بکمک وزارت

پست وتلگراف موفق آمده است تایکدستگاه مستقل تلگرافی برای خود تدارك نماید چنانچه قسمت زیاد سامان ولوازم آن باوجود مشکلات موجوده درشرف وارد شدن بوده و عنقریب درالحاقیهٔ کلوپ رادیو که ازهر حیث مطابق مقتضیات فنی واداری آن میباشد تاسیس ودایر خواهد شد .

مدیریت عمومی پښتو ټولنه

مدیریت دایرة المعارف

نظر به پروگرام موضوعه تدوین دائرةالمعارف پښتوی افغانستان وتأسی نظریات معارف خواهانهٔ حکومت متبوعه مدیریت دائرةالمعارف در ظرف سال ۱۳۲۱ برعلاوهٔ غور و تدقیق دراطراف مواد ومعلومات مختلفه وحاصلهٔ سال ۱۳۲۰ موفق به جمع آوری وتهیهٔ قریب (۱۵۰۰۰۰) صفحه مواد متنوعهٔ علمی ازماخذ مختلفهٔ شرقی و غربی وهکذا نائل بفراهم آوری یك اندازه معلومات ومواد محلی ذریعهٔ فضلا وادباء وطن جهت دائرةالمعارف گردیده است . چنانچه به تطبیق ، تدقیق وتتبع موادحاصله وگردآمده بااصل ماخذها ومقابله باماخذمختلفهٔ دیگر صرف مساعی دارند . وعلاوه برای ترجمه وترتیب موادحاصله بزبان ملی ادبای لایق وفهیم پښتو را موظف وحصهٔ ازمضامین مرتبه وتدقیق شده را ذریعهٔ ادبای موصوف به پښتو آورده وآماده نموده است . رویهمرفته مدیریت مذکور برای تهیه وجمع آوری تمام شقوق علمی وفنی ومعلومات داخلی وخارجی دائرةالمعارف که اهمیت آن بهمه ارباب دانش هویداست دائماً با صاحبان تخصص واهل فن وذوات فاضل ودانشمند درتماس بوده و ساعی است تا پروگرام وسیع خویش را دررشته‌های مختلفه حسب مرام تعقیب وبخواست خداوندوتوجه ونظریات عرفان خواهانهٔ حکومت متبوعهٔ خویش وهمت وکمك ارباب دانش هر چه زود تر باین امر مهم وعالی بیش از پیش موفق آید .　　　　(ومن الله التوفیق)

شعبهٔ نقد وتبصره :

۱ ـ نشر مقالات ومضامین انتقادی وتبصروی بغرض اصلاحات ادبی وصحت پښتو ازطرف کېل پاچا « الفت » مبصر عمومی پښتو ټولنه .

۲ ـ ترتیب یك لایحه وانعقاد یك مجلس بزرگ فضلای مرکز بغرض توحید ادبی وتحریری پښتو

۳ ـ نگرانی ومراقبت پښتوی جراید ازطرف معاون شعبه ښاغلی عزیزالرحمن خان (سیفی)

٤ ـ نوشتن جزءدوم جلد پنجم پښتو کلی ـ ازطرف مبصر عمومی .

٥ ـ غور وتدقیق درجزءاول جلد ششم پښتو کلی .

٦ ـ همکاری ومعاونت باجراید .

۷ ـ تصحیح وترجمهٔ اسما واعلام وجداول رسمی دوایر باشتراك وهمکاری مدیریت قواعد .

۸ ـ نظر ثانی ودقت درپښتوی یک حصه از کتاب برلیتس اثر بناغلی (پژ واک) .

۹ ـ همکاری باوزارت جلیلهٔ معارف در انتخاب وتهیه اشعار ومضامین منثور برای کتب قرائتی .

۱۰ ـ نوشتن یک اثر منظوم بنام (زخمی زړه) بصورت یک رسالهٔ ادبی .

۱۱ ـ نوشتن یک رسالهٔ منثور دراطراف رسم الخط پښتو .

شعبهٔ قواعد

الف تألیفات :

۱ ـ جزء اول سمستر ششم پښتو، تالیف صدیق الله خان رښتین به اصول گرامر تطبیقی وتدریسی نوشته شده است . ۱۲۰ صفحه

۲ ـ یک گرامر جدید پښتو بطرز واسلوب نو که جامع کلیه قوانین بوده ازمکمل ترین گرامرهای پښتو بحساب می رود مؤلفین بناغلی صدیق الله خان رښتین ومولوی محمد شیر گل خان کاموی . ۳۰۰ «

۳ ـ تالیف یک حصه گرامر جدید بزبان پښتو ازبحث مصدر الی آخر بحث فعل مؤلف مولوی محمد شیر گل خان کاموی . ۱۹۶ «

٤ ـ کتاب مصادر پښتو بنام «دپښتو تاج المصادر» درحدود پنجهزار مصادر مؤلف محمد شیر گل خان کاموی .

۵ ـ یک رساله دراطراف املا ورسم الخط پښتو ،مؤلف ، بناغلی عبدالقادر خان ٤۰ «

یک کتاب بنام (پښتو لوستنه) در (۵۰) صفحه « «

۶ ـ جلد دوم پښتانه شعراء شامل «۱۱۰» نفر شاعر بطبع ونشر رسیده است ۳۰۰ «

درتدوین وترتیب جلد سوم پښتانه شعرا نیز کار شده است وتذکرهٔ شعرای حماسی نیز تاجائیکه ممکن بود ترتیب و فراهم شده . یک جلد

ب تراجم :

۱ ـ تراجم اصول نامه‌های شورای ملی . ۱۲۶

۲ ـ وضع لغات جدیده (٤۰۰) لغات .

۳ ـ پښتو نمودن سرلوحه‌ها واسمای دوایر دولتی وغیره (۵۰۰) جمله .

٤ ـ ترجمهٔ گرامر ترکی «تورکچه» مترجم بناغلی [illegible] وزارت جلیلهٔ معارف که بطور افتخار و رایگان ترجمه نموده است . یک جلد (قرار تشویق شعبهٔ قواعد به پښتو تولنه اهدا گردیده است .

۵ ـ کتب قلمی که قرار تشویق شعبهٔ قواعد بطور رایگان به پښتو تولنه اهدا گردیده است .

۶ ـ دیوان میرزا خان یک جلد «

۷ ـ تفسیر والضحی ، یک جلد .

۸ منهاج العابدین ، یك جلد .
۹ رسالهٔ پښتو دراطاعت اولوالامر ـ یك جلد .

شعبهٔ لغات

در شعبهٔ لغت علاوه برلغاتی که درسال ۱۳۲۰ جمع شده یك اندازه لغات دیگری نیز درکتب علمی وادبی قدیم پښتو وازمحاورات قبائل پښتون اتخاذ وبرآن افزوده شده است .

در لغات سال گذشته نیز تاحدی تدقیق وتحقیق بعمل آمده وبمحضر فضلای پښتو زبان گذاشته شده تابعدازتدقیقات کامل جهت تصحیح وتنقیح آن بصورت یك فرهنگ عصری جامع مورد طبع گذاشته شود .

شعبهٔ تالیف وترجمه :

الف :ـ (۱) ترجمهٔ کتاب عربی (کیف تحافظ علی صحتك) بنام روغتیا (۱۸۸) صفحه (۲) تالیف وتدوین کتاب جلددوم خوږ بانډار (۳۲۹) صفحه حاوی یکصد وسیزده حکایت (۳) رسالهٔ دمینوستاینه یعنی تعبیرات عاشق ومعشوق (۵۲) صفحه (٤) تکمیل واختتام ترجمهٔ کتاب اسرار زندگی بنام (دروغتیا عمومی قوانین) درحدود (٤۱۰) صفحه (٥) ضروب الامثال پښتو پنج صفحه (٦) مقابله و تصحیح اوراق دائرة المعارف (۱۲۰۳) صفحه (۷) مضامین متفرقه وترجمهٔ اصولنامه‌ها وغیره (۷۱) صفحه (۸) همکاری ونوبت‌دادن‌سرهای‌ملی به‌رادیو (٤٥) صفحه ښاغلی محمد گل‌خان « نوری » مدیر شعبهٔ تألیف وترجمه .

ب : (۱) ترجمهٔ کتاب سعادة الزوجین در حدود (٤۲۰) صفحه (۲) ترجمهٔ اوراق دائرة المعارف (۱۲۰۳) صفحه (۳) مضامین متفرقه وترجمهٔ اصولنامه ها وغیره (۹۳) صفحه ښاغلی مولانا عزیزالرحمن خان .

ج :ـ ترجمهٔ کتاب حکومت عوام ترکی در حدود (۱۰۰) صفحه که قریب الاختتام است عبدالحمید خان عضو شعبهٔ تالیف وترجمه .

د :ـ (۱) جمع آوری رباعیات وچهار بیتی های قدیمه (۱٦۳) صفحه (۳) نگارش (۱۳٦) صفحه مضامین برای جلد سوم پښتانه شعراء (۳) نیمگړی های ملی (۲٥) صفحه (٤) فراهم کردن اشعار حماسی (۱٥) صفحه (٥) تالیف کتاب وشتی که یك‌عده لطائف و فکاهیات میباشد (۱۲٦) (٦) کمك ونوبت دادن سرها به‌ادارهٔ نشریات رادیو ښاغلی غلام‌رحمن‌خان « جرار » .

هـ :ـ (۱) شرح حال سید جمال الدین افغان (٤٤) صفحه (۲) تذکرهٔ مشاهیر و علماء مشرقی (٦۲) صفحه (۳) ترجمهٔ کتاب روح التربیه (۲۰٥) صفحه (٤) معرفی (٦۰) نفر شعراء پښتو برای طبع جلدسوم پښتانه شعراء ښاغلی قاضی اورادالدین خان .

مدیریت کورس‌ها

الف : درسال ۱۳۲۰ درمرکز کابل (۱۰٤) کورس) جمله ۲۳۹ کورس
« « « « ولایات (۱۳٥) «)

❀ ❀ ❀

ب : « « ۱۳۲۱ درمرکز کابل (۱۳۰) کورس) جمله ۳۰۷ «
« « « « ولایات (۱۷۷) «)

از دومادهٔ (الف) و (ب) فوق واضح میگردد که نسبت بسال ۱۳۲۰ در سال جاری درمرکز ۲٦ودرولایات ٤۲ کورس‌اضافه‌وعلاوه درهرولایت یکیکنفرمامور نیزاعزام گردیده . ودرکورس‌های مستعجله یك‌تعداد متعلمین تحت تعلیم گرفته‌شد که‌پس‌ازنتیجهٔ‌امتحان و کامیابی آنها عدهٔ ازنفری‌مذکور بوزارت جلیلهٔ معارف فرستاده شده وازباقی‌نفری‌آن درخود شعبهٔ کورس‌ها کار گرفته می‌شود .

کورس‌های اکابر :

کورس‌های اکابر که درهذه‌السنه از طرف ریاست مستقل مطبوعات بتأسی نیات عرفان پرورانهٔ حکومت بهی‌خواه ما برای باسواد ساختن اشخاص کلان‌سال بی‌سواد که در مرکز وولایات تاسیس گردیده قرار ذیل است :

	دوائر ملی وغیره :	قشله های عسکری
کابل	۳٤ کورس	۳٤ کورس
قندهار	۹ «	۱۰ «
هرات	٤ «	۱٦ «
مزارشریف	٥ «	۱٥ «
مشرقی	۱ «	۱۳ «
میمنه	۹ «	.
فراه	۳ «	۳
غزنی	۲ «	٤۷
گردیز	- «	٥ «
قطغن وبدخشان	. «	۹ «
	٦٦ کورس	۹٤۱ کورس

از تمام کورس های فوق‌الذکر پښتو و اکابر همیشه تفتیش ، و از پروگرام تعلیمی شان وقتاً فوقتاً باخبری بعمل آمده و درختم هر سمستر کتاب پښتو کلی امتحان هرکورس اخذ ودراثر راپورهائیکه رسیده نتائج امتحانها مفصل ترتیب گردیده وعلاوه برای عموم کورسهای فوق‌الذکر کتب تعلیمی ، معلم ، تخته و غیره سامان تدریسی چه در مرکز و چه در ولایات تهیه و فرستاده شده .

مدیریت صحافت :

۱ : ـ تهیهٔ مضامین وکلان کردن قطع وحجم مجلهٔ کابل وترجمهٔ مضامین فارسی که از خارج پښتو ټولنه بغرض نشر رسیده ، وترجمهٔ بعضی مقالات ازعربی وجراید خارجی و مرتباً نشر مجلهٔ مذکور .

۲ : ـ تهیهٔ مضامین د کابل کالنی .

۳ : ـ تصحیح ونظر ثانی جلد دوم پښتانه شعراء ونگرانی طبع اوراق بازگشتی آن درمطبعه ازطرف «بینوا» و«نظامی» .

٤ : ـ ترجمهٔ کتاب برلیس به‌پښتو تقریباً (۶۰) صفحه ازطرف «بینوا»

۵ : ـ انتخاب آثارشعراء گذشتهٔ پښتو ونویسندگان عصرحاضروفرستادن آن‌بوزارت جلیلهٔ معارف بطور کمك ومعاونت تقریباً (۲۵۰) صفحه ازطرف «بینوا» و«نظامی» .

۶ : ـ کمك به‌نشریات رادیو .

۷ : ـ تصحیح اصل مضامین ونگرانی‌طبع کتاب کورسهای اکابر درمطبعه ازطرف نظامی.

مدیریت عمومی تاریخ

علاوه براموراداری که‌اجراآت آن‌بتوسط مدیریت عمومی تاریخ‌وموزه درسال ۱۳۲۱ صورت گرفته ، اجراآت ذیل نیز درمدیریت مذکور بعمل آمده است .

الف : مجالس : ـ این مجالس بر دو نوع است یکی مجالس بزرگ‌تاریخی که‌در آن تمام همکاران شعبهٔ تاریخ شرکت ورزیده ودرین سال دومرتبه انعقاد یافت ودوم جلسه های هفتگی که‌بحضور والا حضرت وزیر معارف (معاون صدارت عظمی) ورئیس‌مستقل مطبوعات واعضای مهم کمیسیون تاریخ درتمام سال منعقد شده‌است .

ب تالیفات .

۱ : ـ نگارشات ښاغلی احمدعلیخان کهزاد :

رسالهٔ توکیوها (ترکیها) دولت کاپیسا ، کوشانی‌های خورد یاشاهی های‌کابل ، ترکی شاهی ، برهمن شاهی ، رتبیل شاهان ومقابله بااعراب ، رسالهٔ اشکانی‌ها وپارتها و تجدید نظر

ونگارش رسالهٔ سلطنت مستقل یونانی‌های باختر ـ رسالهٔ رتبیل شاهان برای سالنامهٔ ۱۳۲۱
نگارش یک سلسله مقالات برای مجلهٔ کابل وارسال کنفرانسهای تاریخی برای رادیو کابل
وتشکیل جلسه‌های هفته‌وار تاریخی باحضور ع ، ج والاحضرت وزیر معارف (معاون صدارت عظمی)
درتمام دورهٔ سال .

۲ : ـ نگارشات شاغلی علی احمد خان « نعیمی »

فصل طاهریان برای تاریخ مسلسل افغانستان ـ تهیه مواد واسناد ویاد داشت ها ومأخذ
برای نگارش فصل صفاریها ـ رسالهٔ کوچک «غور» برای سالنامهٔ ۱۳۲۱ ـ یک سلسله مقالات
برای مجلهٔ آریانا ـ اهتمام درتصحیح وطبع وروش طباعتی مجلهٔ آریانا ـ یک سلسله مقالات
وتراجم برای مطبوعات مرکز .

ج نشریات :

علاوه بربعضی کتب تاریخی که تحت طبع گرفته شده، درین سال یک مجلهٔ جدید بنام آریانا
متضمن تحقیقات ومضامین تاریخی وعلمی نیز ازطرف مدیریت عمومی تاریخ تاسیس وچند شمارهٔ
آن تا کنون باضافهٔ مقالات بزبان فرانسه نشر وموجب دلچسپی مخصوص علاقه مندان تاریخ
وثقافت ملی قرار گرفته است .

مدیریت عمومی مطابع

الف : مطبعهٔ عمومی کابل که موظف به خدمات طباعتی دوایر مملکتی و امور نشریاتی
کلیهٔ مطبوعات وطن است درین سنه برعلاوهٔ ایفای خدمات مذکوره که تمام فرمایشات ادارات
دولت را ازقبیل طبع وتدارک کتب واوراق کار آمد اداری ومحاسباتی ومکتوب ومیتوت به
یک پیمانهٔ وسیع نظر به پیشرفت وتوسیع کارهای دولت تهیه نموده مجلات وجراید وطن را نیز با قشنگی
وتزئینات لازمه دارای فوتوها ونقشه‌ها وبتراعات خوبی وتازه گی حروف هریک را به موقع
معینهٔ نشر آن طبع وبمقامات مربوطه سپرده است . کذا بطبع تمام کاغذهای سگرت وغیره
درسال ۱۳۲۱ با اینکه قلت کاغذ ورسیدن مواد ومصالح طباعتی ازجملهٔ موانع و مشکلات
بزرگ که مطبعهٔ عمومی بشمار بوده ولی باوصف آن هیئت اداری این مطبعه بمساعدت وتوجه حکومه
بتدارک وتهیهٔ این ضروریات خویش ازداخل وطن وهم بمقدار زیاد از ممالک خارجه موفق
شده و بمقابل احتیاجات بیشتری که دوایر مختلف نشریاتی وتبلیغی وموسسات مختلف افزایش
فرمایش کرده است هیچ نوع سکته وتعطیلی واقع نگرده وفرمایش دهندگان ومشتریان خودرا
بهمه حال راضی و شادمان ساخته است .

ب : مطبعهٔ عمومی کابل درین سنه [illegible] امور [illegible] فنی و [illegible] امور

ادارههای دولت مطبوع بطبع وتدارك مواد آتی‌الذکر موفق گردیده است .

اول : طبع کاغذ های قیمتدار صکوك ازقبیل عرایض‌چهاپی ، نکاح‌نامه ، تذکره تابعیت پاسپورت ها اقسام‌صکوك‌کار آمدوزارت‌عدلیه‌ومحاکم شرعیه، تکت‌های تعرفه گمرکی‌وبسته‌چینی تکت‌های مختلف‌پستی، تکت‌های‌سینما، تکت‌های‌نمایشات مختلفهٔ‌جشن استقلال، تکت های‌پهلوانی وغیره که‌نسبت بسال‌های قبل فی‌صد پنجاه دریك‌قسمتی وفی‌صد سی درباقی‌قسمت‌ها زیادتر طبع وتزئید دران بعمل آمده است .

دوم : فرمایش طباعتی وزارت‌خانهاودوایردولت‌را ازقرار فی‌صدسی نسبت‌بسالهای ماقبل عموما بیشتر طبع وتهیه نموده است .

سوم : برای وزارت جلیلهٔ معارف ووزارت‌حربیه وریاست مطبوعات وقوماندانی مکتب حربیه وغیره باندازهٔ (۲۵۹۱۶۱) جلد کتاب‌طبع نموده است .

ج : مطبعهٔ‌عمومی درین‌سنه باوصف مشکلات موادتنها ازدرك کاغذ که‌جزو اعظم مواد کار آمد طباعتی اوبشمار است بمقدار (۷۳۴۵) گده کاغذ سفید از داخل وخارج تهیه و خریداری و درتحویلخانهٔ مواد خود ذخیره نموده است کذا باندازهٔ پنجاه‌ودو صند و ق بزرگ موادطباعتی ازهرقبیل‌مثل ادویه ومواد زنکوگرافی وادویه کارآمد آفسیت،رنگ های مختلف کارآمد طبع ازخارج تورید نموده است وهم یك‌مقدار لوازم واسباب کارآمد تخنیکی واداری‌خودرا که‌تدارك آن‌درخود کابل ممکن می شد از داخله تهیه‌کرده‌است.

د : دربودجه مداخل مطبعه درین سنه رویهمرفته ازقرار فی صد سی تزئید بعمل آمده ودرشق بودجهٔ مصارفات‌ومعاشات بااینکه مقدارکارقرار مندرجات‌فوق زیادشده ولی باآنهم مطبعه بطور همدردی باحکومت متبوع خویش تقریباً درحدود پنجاه هزار افغانی تنقیص نموده وکارگران‌خویش‌را ازنقطهٔ‌نظر اخلاقی واحساسات همدردی باحکومت ووطن به‌آن اندازه متحسس ساخته است که هرفرد زاید ازمقدارکارکردن سابق انهماك وعلاقه بکار های خود پیدا کرده اند واین تنقیص بیشتر به قسمت تهیهٔ کاغذ که درین فرصت خیلی مهم و قیمت آن روبه صعود است افزود شده .

ه : چون امور حفظ‌الصحهٔ کارگران خیلی طرف توجه‌بوده وازرهگذر مریضی وعلالت نفری مشکلاتی واقع می‌شد لذا درین سنه مطبعه بتجویز رئیس مستقل مطبوعات موفق گردیده تایکنفر داکتر صحیه‌را برای‌معالجه ومعاینهٔ امورحفظ‌الصحهٔ کارگران‌خود مستخدم قرارداده ودردواخانهٔ عمومی سالانه یك‌مقدار پول که بطور اعانه وهمدردی ازعموم نفری مستخدمین ریاست مطبوعات ومطابع ذخیره وجمع آوری میشود پرداخته وعندالحاجت بموجب تکت‌های معرفی ونسخه داکتر نفری مذکور دوای کارآمد خودرا اخذنمایند ، لهذا ازآغاز برج

میزان سال ۱۳۲۱ باینطرف امور مذکوره بدرستی تطبیق واجراء میشود .

و : نظر به ایجاب کار درین‌سنه تشکیل جدیدی درامورداخلی مطبعه بعمل آمده ودرین تشکیل برعلاوهٔ مدیریت عمومی ومعاونت اداری مدیریت عمومی وشعبات کنترول و اجرائیه مطبعه ومدیریت‌صکوک یك‌معاونت‌فنی ومامورریت‌های‌طباعتی وتخنیکی، دروازه ، زنکوگرافی آفسیت ، صحافی ، حروف‌چینی نیز تعیین وتشکیل گردیده است .

ز : چون امور تصحیح که‌یك شغل بزرگ وبااهمیتی‌درمطبعه بشمار است تاحال ادارهٔ مسئولی نداشته ومصححین‌مطابع درتحت نظر بعضی‌نمایند های دوائر نشریاتی اجرای این‌وظیفه را می نمودند ـ لذا ضرورت تاسیس وتشکیل یك‌دارالتصحیح رامقام ریاست ومدیریت عمومی مطابع احساس کرده ودرنتیجه به‌تشکیل یك‌مدیریت دارالتصحیح موفق گردید عجالتاً درتحت نظر یکنفر مدیرو۱۰ نفر اعضاء اداره مذکور دائر بوده وبامور تصحیح تمام آثار مطبوعه ازقبیل جراید مجلات کتب معارف وسائر فرمایشات طباعتی می پردازند .

برعلاوهٔ‌مواد متذکرهٔ گذشته اصلاحات و اقدامات نوینیکه بمطبعهٔ عمومی کابل از طرف‌مدیریت‌عمومی‌بعمل آمده خلص‌توضیحات آن قرارآتی داده میشود : ـ

اول : سیاهی کاپی که‌یك‌ماده‌مهم طبع‌شعبه‌لیتوگراف مطبعه بوده‌ودرسنوات قبل ازخارج توريد وبمصرف رسانیده می‌شد درین‌سنه نظربعدم ورود غالب‌مواد کار آمد طباعتی آنهم قلت پیدا کرده ومدیریت عمومی مطابع نظربرفع احتیاج فوری خود متشبث گردید تاتدارك آنرا بخود مطبعه بنماید لهذا درجستجوی‌مواد کار آمد آن وتحصیل نسخه ترکیب برآمده بالاخره موفق گردید که‌بعد ازامتحان وترکیب چندنسخه یکرقم‌موزون‌تر آنرا که بهیچ وجه باسیاهی خارجه تفاوتی‌نمیکند موردتطبیق وکار گرفتن قرار بدهد .

اینك‌بعد ازاخذ نتیجهٔ‌عملی که‌در آخر این‌سنه کامیاب شده است مقررداشته تادرسال آینده ۱۳۲۲ بواسطهٔ همان کارگر خویش که‌درین‌مطلب‌اعم از موفقیت‌نموده یکمقدار کافی ازسیاهی مذکور ساخته‌وبمصرف کاپی‌نویسی شعبهٔ‌لیتوگرافی خودبرساند .

دوم : چون درسنوات‌سابق ازیکطرف صفحه زنك مخصوص کارهای زنکوگرافی کار گرفته وکار از صفحها بعد آن اخذنمیگردید نظربااحتیاجی که شعبه زنکوگرافی بوجود زنك داشته وتوريد آن درین سنوات ازخارج دچار مشکلات گردیده لهذابه تشویق مدیریت عمومی‌مطابع کارگران‌فنی‌این‌شعبه آخرموفق گردیدند که‌بعد ازعملیات وتجربیات فنی صفحهٔ دوم‌زنك‌مذکور را برمثل صفحه اولی مستعدانیست‌بعضی نقشها واشکال خصوصاً اشکال هندسی قراربدهند گویااین موفقیت درتقلیل مصرف‌زنك بمطبعه عمومی کمك زیادی مینماید وآخراً بعدازاطمینان مقررشده که‌درسال ۱۳۲۲ در صفحه سابقه کار خارجه صرف برای

فوتوها و آنگونه تصاویریکه نقطه‌های باریك وقابل توجه دارد کار گرفته ونقوش واشکال معمولی را عموما درین صفحهٔ که جدید مستعد ساخته شده تثبیت نماید .

سوم : چون مطبعه عمومی در سنوات قبل نظر به پیدایش مواد ریخت حروف طباعتی از قبیل جست ، انتیمون ومس وغیره عندالحاجت هرزمانی حروف تازه بوسیله ماشین های حروف ریزی خود تهیه می نمود درین اواخر که مواد مذکور قلت پیدا کرده و مخصوصا تورید آن از خارج بهسکته دچار گردیده لذا مدیریت عمومی مطابع درمورد ریخت حروف تازه نظریات وتجاویز آتی را عملی نموده است :

اول : محفلی ازمتخصصین فنی وکیمیادانان درمدیریت عمومی تشکیل نموده وبه آرأونظریات شان نسخه‌های گرفته شده که بعوض بعضی ازمواد سابقه که امروز پیدایش ندارد دیگر موادی بکار برده می‌شود که عین همان کیفیت را درسخت ساختن ومستعد شدن فلز برای حروف طبع تولید می‌نماید وهم ازمواد مذکور در داخله بقدرحاجت دستیاب می شود .

دوم : یکمقدار حروف در مطبعه ازسابق موجود بوده وازیکمقدار کافی آن بواسطه نداشتن مصرف طبع کار گرفته نمی‌شد وهمچنین حروف ردی خود مرکز وولایات بعدازردی شدن مدت زیادی بیکار مانده وگداز نمی گردید اکنون چنین تجویز شد که ازعموم این دورقم حروف باایزادمواد تنقیص شده آن مطابق تجاویز فنی جدید گداز کرده وحروف جدید باقسام متعدد بقدررفع احتیاج چندوقتهٔ عموم مطابع مملکت تهیه شود تا درسال ۱۳۲۲ مطابع حروف کافی داشته ازتدارك موادخارجی وریختاندن حروف جدید آسوده باشد .

چهارم : دربرج قوس سال ۱۳۲۰ مجلسی مرکب ازنمایندهای دوایردولت نظر بدرخواست مدیریت عمومی مطابع درمدیریت مذکوره منعقد وراجع بصرفه جوئی کاغذ مذاکراتی شده وبالاخره دومطلب عمدهٔ ذیل درمجلس فیصله شده بود .

اول : تعیین مقدار تخصیصیه کاغذ برای هروزارتخانه ودایره ، دوم ازنقطهٔ صرفه جوئی تغیرشکل وقطع بعضی موادطباعتی. بالاخره درین سنه مدیریت عمومی مطابع موفق گردید که تمام نظریات مجلس را عینا تطبیق وعملی نموده واجرای تمام فرمایشات دوایررا بقدرتخصیصیه کاغذ آنها اجرا وبرای اجرای فرمایشات مزیده وکارهائیکه درین سنه طبع آن ازنقطه نظر توسیع وپیشرفت امور رسمی دولت باموسسات علمی واقتصادی اضافه تر نسبت بسالهای گذشته واقع شده یکمقدار کافی کاغذ ازداخله وخارجه تهیه کند چنانچه باساس همین نظریه مطبعه عمومی ازآغاز این سنه ۱۳۲۱ الی آخر موفق شده توانست که ازنوع کاغذ های ۱۶ ـ ۸ ـ ۶ پوند یکمقدار کافی تهیه وبرعلاوهٔ مصرف طبع فرمایشات مذکوره بمقدار ذخیره سابقه خود نیز بیفزاید.

همکذا آنچه درباب خوردشدن یا کمتر مصرف شدن کاغذ نسبت به بعضی ازکارهای طباعتی درمجلس مذکور تصویب شده بود موقع طبع وتطبیق عملی دردوایر دولت آنهم بکامیابی نتیجه

داده ومخصوصاً مطبعه نظر باینکه یکقسمت این فرمایشات را که تقطیع آن خورد شده است بکاغذ های تر یشه که سابق از ین مصرف فی نداشت طبع واجرا نموده است لهذا درصرفه کاغذ اقتصاداً ومادتاً تحصیل فایدهٔ زیادی نموده است والبته بعضی ازین فرمایشات که اسلوب تقطیع یا کار گرفتن ازهمین طرز نقصی درشکل وزینت طباعت یادر اجرای کار واقع نمیکند درنظر گرفته شده که درسالهای آینده ولو مقدار کاغذ کار آمد زیاد هم شود باز هم بهمین اسلوب طبع ومورد کار قرارداده خواهد شد .

پنجم : اجرای فرمایشات طباعتی درمطبعه عمومی سابق ازین به ملحوظ فن وسلسله شعبات فنی نشده ازدیگرسو بواسطه عدم ارتباط شعب فنی ودوایر حسابی درقبول واجرای یك فرمایش معایب زیادی داشته تعطیلات وسکته گی های زیادی در کار واقع می گردید . بالاخره درین سنه لایحه بعنوان تقسیم وظائف مامورین طباعتی واجرای فرمایشات طباعتی ازطرف مدیریت عمومی مطابع ترتیب گردید اکنون فرمایشاتیکه ازطرف دوایر ومقامات یا اشخاص انفرادی بمطبعه عمومی وارد میشود بدواً بدایره اجرائیه توصل نموده نوع وتاریخ فرمایش قید کتاب آردر وفرمایش شده سپس بدایره فنی سپرده می شود ودایره فنی بلافاصله ازطرف مجلس واعضائیکه از شعب مختلف فنی ترکیب می‌یابد در اطراف همان فرمایش غور وتدقیق لازم بعمل آمده سپس بمامور همان شعبهٔ که ابتداً اجرای فرمایش مذکور متعلق آن است سپرده شده تاریخ تسلیم وزمان اتمام طبع آن بکتاب مخصوص این کار بطور تعهد امضا گرفته وبمورد طبع میرسد وهم ترتیباتی درین دایره قرار داده شده که اولاً هیچگونه فرمایشیکه بدوا درمجلس مذکوره اجرای آن قبول میشود مسترد نگردد وعیناً بهمان فورم وشکل و کاغذیکه مقرر شده وهر اندازه فوتوها واشکالی که دارد مطابق آن اجرا وباز بموعدیکه مقرر وتعین گردیده عینا درهمان مدت باید فرمایش مذکور اجرا وعملی شود وهم اشخاص فرمایش دهنده در اطراف اجرای فرمایش خویش بهر زمانیکه خواسته باشند بادایرهٔ فنی مطبعه مخابره ومفاهمه کرده وسوای مسایل پولی وحساب اجرت که باجرائیه مطبعه کدام وقتی مجبور شوند دیگر هیچ بصورت آزاد وبسهولت تمام صرف بادایرهٔ فنی سروکار داشته ازمراجعات بدوایر مختلف مطابع بی نیاز خواهند بود .

ششم : در ماشین‌های آفسیت مطبعه عمومی قبل ازین چون فرمایشات [illegible] بواسطهٔ فلم مخصوص آفسیت ولو باشد طباعت معمولی هم می بود اجرا میگردید [illegible] وخصوصاً درین سنوات بواسطهٔ عدم توریه آن ازخارج در مصرف او [illegible] زیادتی بکار میرفت . آخراً مامورین فنی طبق نظریه مدیریت عمومی مطابع [illegible] کاغذ جلاداریکه درمطابع خارجه صرف برای جداول ازان کار گرفته میشد همان کاغذ را بطور تجربه مورد استعمال قرار داده وبعدازفیصله [illegible]

مذکور رسم ونوشته کرده وبعد بجای فلم در صفحهٔ جستی تثبیت و بماشین مذکور بکار انداخته است که نتیجهٔ آن کامیاب بر آمده وعجالتاً تمام اموریکه طبع آن به آفسیت لازم شود سوای آن قسمت جزئی که مراد از فوتوها ویا کارهای دقیق رسم بوده باشد باقی مطالب عموماً بکاغذ مذکوره قابل اجرا بوده وازین راه صرفه جوئی زیادی در مصرف فلمهای مخصوص آفست کرده می شود .

هفتم : تحویلخانه های موادخام وپخته ومخصوصاً تحویلخانهٔ تخنیکی مطابع که از روی تفریق مواد وتعین مقادیر دارائی آن ونوع ورقم اشیا انتظامی نداشته و مشکلاتی ازین راه در موقع اجرای مصرف یا موجودی تحویلخانه واقع میگردید . بالاخره درین سنه مدیریت عمومی مطابع مجبور گردید تاباوجود مشاغل مبرم تحویلخانه‌های مذکور درجریان اوقات مختلفه اوقاتی‌راهم برای تنظیم تحویلخانه‌ها تعین وبواسطهٔ یك هیئت بلد و ماهر این‌کار مواد محتوی تحویلخانه‌ها را تفریق ومواد مذکوره را بصورت درستی تنظیم نماید .

هشتم : برای اینکه ماشین‌ها بصورت صحیح کار کرده بتواند وازباعث کمی مصارف دهنی وغیره نقصی درعمر ماشین نرسد اخیراً مدیریت عمومی مطبعه یك هیئت فنی مرکب از متخصصین خارج مطبعه وداخل مطبعه را دعوت وبرای تدقیق مصرف حقیقی ماشین‌های مذکور تعین ودرنتیجه برآوردموزون ومحقق ماشین‌های مذکور را بوسیلهٔ هیئت مذکوره تحصیل ودرین سنه مورد تطبیق قرار داده است .

نهم : نرخ های مواد طباعتی واجرت های که ازین راه درمطبعهٔ عمومی سابق ازین اخذ وتحصیل میگردید باساس ثابت ومیعادی نبوده بلکه درمرور روزها وهفته‌هادچار تغیرات میگردید وبواسطهٔ این تغیرات ناگهانی درسنجش حسابی اشتباهاتی واقع می‌شد که غالباً سبب شکایت مشتریان گردیده وهم در دوایر حسابی تولید مشکلاتی می‌نمود آخراً مدیریت عمومی مطابع یك پروژهٔ اساسی باصول مروجهٔ مطابع دیگر ممالك ترتیب داده وبرای تکمیل واجرای عملی شدن آن درنظر گرفته تابمساعدت وزارت مالیه ودوایر مختلف خود مطابع باین زودی با جرای آن موفق گردد وعجالتاً تابوقت تکمیل مواد این پروژه همین اساس را درنظر گرفته وبنرخهای گذشته تجدید نظر وهرمطالبی را که ازاصول مقرره خارج میداند آنرا بطرز موجوده تطبیق ویك اندازهٔ عادلانه اخذ اجرت می‌نمایند .

دهم : درین سنه ریاست مطبوعات که تاسیس مطبعه وجریدهٔ ویرانگه را درولایت جنوبی درنظر گرفته بود لهذا مدیریت عمومی مطابع قبلاً بتدارك مستخدمین فنی مطبعه ازقبیل حروف چین کاپی‌نویس ماشین‌کار های حروفی ولیتوگرافی، سرمرتب آمادگی دیده بالاخره ماشین‌های طبع حروفی ولیتوگرافی باحروف ودیگر لوازم کارآمد امورطباعتی ویکنفر مامور متخصص خودرا بسمت مذکورفرستاده ومطبعه‌را تاسیس وبکار انداخته جریدهٔ مذکور را جاری

کیست که یك علودرجه ومکانی بزرگ درمیان مردم بخواهد وتنها به آرزو باشد هر کس میخواهد بایستی کار کند . (پول دومر)

وامورات طباعتی دوایر ودفاتر سمت مذکور که سابقاً درمرکز کابل طبع میگردید ازین تاریخ بیعد درخود آنسمت اجرا می پذیرد .

یازدهم : کذا در حکومتی اعلی میمنه که ریاست عالی مطبوعات تاسیس یك جریده ومطبعه را درنظر گرفته وممکن است درسال ۱۳۲۲ این منظور خود را عملی نماید لهذا مدیریت عمومی مطابع ازحالا مطبعهٔ حروفی وسنگی وتمام لوازم وسامان یك مطبعه مجهز ولوازم کافی را درنظر گرفته ونفر کار را انتخاب نموده است تادرسال ۱۳۲۲ مطبعهٔ مذکور را در انولا دایر نماید .

دوازدهم : بعداز تاسیس مطبعهٔ جنوبی چندی بعد مدیریت عمومی مطابع بمقصد معلوم کردن حسن اجراآت فنی مطبعه مذکوره و هم تفتیش مطبعهٔ سمت مشرقی که از چند سالی باینطرف امور داخلی آن مورد تفتیش قرارداده نشده بود لهذا یکنفرمامور متخصص خودرا بغرض تفتیش درین دو سمت اعزام وامورات هردو مطبعهٔ مذکوره را بازرسی نموده آنچه نقائصیکه بنظر میرسید اصلاح ولوازم کمبود آنهارا ارسال نمود .

سیزدهم : مدیریت عمومی مطابع بغرض استخدام نفر تعلیمیافته لایق درشعب زینکوگرافی وآفسیت وحروف چینی خویش سابقاً بوزارت جلیلهٔ معارف مقرر داشته بود که در مکتب صنایع یکعدهٔ ازطلاب آن اموطباعت را درتحت معلمی متخصصین خود مطبعهٔ عمومی کابل تحصیل نمایند چنانچه نفری مذکور تاکنون دران مکتب مصروف تحصیل این فن هم بودند آخراً نظر باحتیاج فوری که مطبعهٔ عمومی باستخدام نفر لایق داشته ومیل دارد که نفری متعلمین این فن را بزودی کامیاب وشامل کار سازد لذا باجازهٔ وزارت جلیلهٔ معارف نفر ابتدائی مذکوررا ازمکتب صنایع معارف جلب وکورس طباعتی را درخود مطبعهٔ عمومی در تحت نظر گرفته است تانفری مذکور بزودی کامیاب شده وشامل کار ساخته شوند .

چهاردهم : کذا آمده نفری طالب‌العلم مخصّص طباعتی مکتب صنایع را که دروس نظری را درمکتب صنایع میخواندند بغرض ساز وتمرین درشعب فنی مطبعه جلب وشامل کارهای عملی ساخته است تا بعد از اخذ امتحان شامل کار گردیده شوند .

پانزدهم : غالب دوایر ملکی مرکز بواسطهٔ داشتن ماشین های کستتر بعضی امورات طباعتی خودشانرا خود اجرامیکردند برای اینکه مطبوعات ازیکطرف به صفا نظم از نظر گرانی فعلی مطبعه کار گرفته شده وازطرف دیگر دوائر ازمصارف کستتر وتشکیل مامورین طباعتی فراغت حاصل نماید چنین تجویز نمود که تمام فرمایشات جزئی و کلی دوائر بمطبعه انجام شوند .

اجراآت ریاست تفتیش عمومی محاسبات مملکتی

۱ : ـ تفتیش محاسبات سنه ۱۳۱۸ الی اخر سنبلهٔ ۱۳۲۱ سه سال وششماه دافغانستان بانك
۲ : ـ تحقیقات تانکهای پطرول مرکز .
۳ : ـ تفتیش معاملات سنه ۱۳۱۸ الی سنه ۱۳۲۰ مطابع عمومی .
٤ : ـ تفتیش شعبات اجرائیه وکنترول ۲٦ مکتب مربوط وزارت معارف ازسنه ۱۳۱۹ الی سنه ۱۳۲۰ .
۵ : ـ تفتیش امور اجرائیه ومحاسبهٔ مکتب صنائع ازسنه ۱۳۱۹ الی سنه ۱۳۲۰ .

امور املاك

بدیهی است که توسعهٔ زراعت مهم‌ترین وسایل حیات بشربوده ویك قسمت عمدهٔ اقتصادیات یك مملکت منوط به معاملات زراعتی است وحکومت مقدس ترقی خواه ما که همواره عطف نظر مراحم شان در ترقی وتعالی این خاك مقدس است همانا در آبادی املاك موروثه مملکتی بیشتر صرف مساعی وتوجه فرموده جهته پیشرفت امورات مربوطه درصدارت عظمی مستقیماً یك مدیریت عمومی تشکیل وهم برای پیدایش وسائل آبادی املاك که حصهٔ بزرگ آن مربوط به وجود حیوانی است تربیهٔ حیوانات وطیور رانیز دران ضم ساخته است وبرای تهیه شیر وحاصلات مسکه وقیماق وسایل فنی آماده وبه سیستم عصری اقدامات وتحت عمل گرفته وبرای ارتقاء وپیشرفت هریك امور مذکور تدابیر لازمه اتخاذ وبه آبادی دهقان خانه ها وطیورخانه ها وحفر کاریزها واحداث نهرهای جدید ترتیبات اتخاذ واولتر که حصهٔ مهم آن موجودی وجریبی وقیمت املاك موروثی مملکتی است اقدامات منفعت بخش وسریعی بعمل آورده شده است که صورت اجراآت آن ذیلاً توضیحات داده میشود :ـ

الف :ـ اقدامات درشق املاك :ـ

چون سابقا دفتر اساسی واصولی احصائیهٔ املاك وواردات متعلقهٔ آن که تابلوی املاکی وارداتی رانشان داده بتواند وجود نداشته برای اکمال احصائیه املاك ازمدیریت عمومی املاك هیئتهای جداگانه تعیین ودرمواضعات معینه ترسیل واحصائیه صحیح املاکات از مواضع فیصله شده بذریعهٔ هیئت های مذکور بمدیریت عمومی املاك واصل وبه ترتیب دفتر اساسی واصولی به شعبهٔ املاك عملی گردیده است همچنان معاملات وارداتی به تشریح فوق به دفتر مذکور عملی وتابلوهای مفصل آن ماهواربه وزارت مالیه تقدیم گردیده است .

ب :ـ جز واملاك تکمیل شده :ـ

۱ ـ املاکات سمت جنوبی که سابقاً یك احصائیه املاکی بوضعیتی که طرف اطمینان

واقع شده بتوانند نداشته وبذریعهٔ هیئت مذکور مساحت آن تکمیل گردیده است یك اندازهٔ زیاد اززمینها که نا معلوم بوده نظر به موجودی بدست آورده وبسرجمع املاك افزوده شده که تماماً بالغ به (۱۳۷۸۹) جریب بوده وقیمت آن مبلغ (۲۷۹٤۷۷۵) افغانی میشود اوراق مذکور بمدیریت عمومی املاك رسیده وقید سرجمع شده وبوزارت جلیلهٔ مالیه هم نقلاً خبر داده شده است .

۲ـ سمت شمالی تاحصهٔ که رسیده بالغ بر(۷۳۳۸) جریب زمین موجودی وقیمت گردیده مابقیهٔ آن هم درشرف تکمیل است قیمت آن بالغ بر(۹۳۵۳۷٦) افغانی میشود .

۳ـ حکومات شش کروهی نیز بالغ بر(۷۳۲) جریب موجودی ومابقیهٔ آن هم عندالموقع تمام خواهد شد .

٤ـ حکومت کلان لهوگرد بالغ بر (۲٤۲۲) جریب و تاحصهٔ تکمیل شده وقیمت آن (۱٦۸۰۹۲) افغانی .

٥ـ سمت مشرقی بالغ بر(۲٦۱۷)جریب زمین موجودی ومابقیهٔ آن هم درشرف تکمیل است وآن هم علاوه میشود که نظر بسرجمع سابقه(۲۳۲۰)جریب زمین که بالغ بر(۳۸۳٦۱٥) افغانی قیمت آن شده افزود گردیده مجموعاً (٤۲۱۰۱٥) افغانی میشود .

ج :ـ املاکیکه جدید خریداری ودرمعرض استفاده گذاشته شده است :ـ

چون برای تربیه ونگهداری حیوانات ازنقطهٔ نظر ایجابات فنی وتربیوی لازم است تاطاقیکه تربیه وتکثیر نوع حیوانی وحاصلات منتظرهٔ آن بهتر وصحیح تر شده بتواند زمین های اتخاذ وبرای انتفاع همین مطلب بکار انداخته شود ازهمین نقطهٔ نظر مدیریت عمومی املاك درصدد بوده تا اراضی صالحی تهیه وتدارك کند واز راه نزدیکی نائل مقصد تربیوی بشود بالاخره برای تکمیل این مقصود درنقاط ذیل بقیمتهای مناسب که ازهر جهت منفعت بخش بوده خریداری نموده وعبارت ازمشروحهٔ ذیل است :

۱ ـ املاك بینی حصار
۲ ـ املاك تنگی توغچی
۳ ـ املاك کاریز میر

تبصره : ۱ ـ ازجملهٔ املاك مذکور املاك تنگی توغچی که بالغ بر ۹۷۸۸۸/۵٦ افغانی خریداری شده بود واملاك مذکور تحت اداره وآبادی گرفته شده بالاخره (۳۱۹۸۳۷) افغانی قیمت شده که نظر بخریده مذکور (۲۲۱۹۳۹) افغانی صرفه مفاد واقع شده است .

۲ ـ یك تعداد جریب زمین بغرض مفاد تجارتی خریداری ووا پس بفروش رسانیده شده که مفاد آن نظر به خریداری اولی بالغ بر پنجاه هزار افغانی شده .

د ـ املاکیکه بفروش رسانیده شده است :ـ

بعضی زمین های مزروعی حکومتی که در برخی ازنقاط بصورت مشتت و پرا گنده وجود داشته وطور خاطر خواه از آن کار گرفته شده نمی توانسته یااینکه برای منافع عمومی یا احتیاجات ضروریهٔ وارده ازآن کار گرفته شده نمی توانسته وبهمان وضعیت سالهای درازی باقی بوده است چون منظور نظر حکومت بهی خواه ورعیت نواز وملت دوست مان همیشه طرف آسایش ورفاهیت وآسوده حالی اهالی ورفع احتیاجات کافهٔ ملت بوده بهتر دانسته شده که همچه اراضی مذکور برعایای قریهٔ آن طور فروش داده وتعداد جریبی آن از سر جمع املاک حکومتی وضع گردد تا اهالی برای خود آباد وازآن استفاده ومنفعت ببرند . زمین هائیکه تا اینوقت بفروش رسیده ونسبت بقیمت گذشتهٔ آن مبلغ (۲۱۷۱۳۷) افغانی افزودی بعمل آمده است .

ه : ـ اقدامات راجع به تکثیر وافزودی آب برای اراضی مزروعی وباغی :

۱ ـ جهت تکثیر آب وفراهم آوری اسباب موجبهٔ آن حسب ایجابات اصولی زراعتی وتجربوی مدیریت عمومی املاک درتجسس منابع صحیحهٔ آن بوده است اخیراً به حفر کاریز ها و کشیدن جوی های قدیمه که آثار شان بوده ولی از آن ها کار گرفته نشده بود به تجدید حفر آن اقدامات لازمه شده چنانچه به حفر کاریزهای علی آباد که سابقاً برای باغ سناتوریم غیرمکفی بوده ودر سال گذشته به لای کشی کاریز وحفر سر چاه های جدید اقدام و کار آن تکمیل وحالا برای باغات سناتوریم ونباتات وحتی املاک مربوط تربیه خانهٔ علی آباد آبیاری مینماید .

۲ ـ کاریز قلعهٔ جواد نیز در سابق آب قلیل داشته وتنها باغ سناتوریم آبیاری و حالا به امتداد کاریز و لای کشی آن اقدام ودر امسال تا اندازهٔ بپایهٔ تکمیل رسیده وبه آب کاریز علی آباد وبه املاک مربوطهٔ آن معاونت مینماید .

۳ ـ بکاریز بغل کوه نیز بمثل کاریزهای متذکره اقدامات نافعهٔ نموده شده وبه تکثیر آب آن کوشش های مزیدهٔ بعمل آمده است .

۴ ـ کاریز حوض ماهی های باغ بالا که سابق در حصهٔ باغی رعیتی وحکومتی غیرمکفی بود بالاثر اقدامات مدیریت عمومی املاک بلای کشی وامتداد آن اقدام شده که حصهٔ بزرگ آن تکمیل و کار جزوی آن باقی مانده ودر امسال در حصهٔ املاک مزروعی وباغی آن معاونت شایانی نموده است .

۵ ـ کاریز مهتاب خانه که عنقریب رو به انهدام گذاشته وآب آن خشک گفته میشد تحت ترمیم گرفته شده وبس از نو آباد گردیده ومقدار کافی در آب آن افزودی بعمل آمده است .

۶ ـ در کاریز های سید آباد و حسین کوت وحشی بخشیار بحفر سر چاه های جدید وتجدید ولای کشی های آن کوشش های جدیدی بعمل آمده وبه تکثیر آب آن منتج گردیده است .

۷ ـ کاریز میرزا خلیل لهوگر وکاریز برك بافی وچهار آسیاب نیز مثل مادۀ ٦ اقدامات شده است .

۸ ـ قنات چمتله جدیداً تحت نظر وبر آورد گرفته شده که عنقریب درموقع بکار آن شروع خواهد شد .

۹ ـ یك جوی بزرگ درحصۀ نو آباد حکومتی کوهستان حفر واحداث وبه مزروعی ساختن مذکور عرصه ایست که اقدامات جدی بعمل آمده وتا حال (۲۳٤۷) جریب زمین که بالغ بر (۲۳٤۷۵۰) افغانی قیمت شده است که یکمقدار آن تا اکنون طور صحیح تحت زراعت آورده شده ونتیجۀ مفیدی داده ممکن در آتی بزودی ممکنه مجموعاً آباد و برای زراعت آماده ساخته شود .

و ـ آبادی چمن ها که حصۀ بزرگ آن در مرکز است تحت اجرا گرفته شده وکارهای آن بسرعت پیش میرود ودرنظر است که برای زراعت مستعد ساخته شود چنانچه یك حصۀ بزرگ آن مساعد وبرای چرایش وخوراك ایام سبز حیوانی ازان کار گرفته شده است.

ز ـ در بعض نقاطیکه زمین‌های حکومتی دراراضی رعیتی متصل هم واقع بوده ودر اثر مرور زمان حق آبۀ آن مغشوش وطور صحیح معلوم نبوده وعلی الاکثر نظر بوقوع بعضی اشکالات وارده زمین‌های زراعتی اهالی به اندازۀ حقوق شان آب نمیرسید ویا اراضی مزروعی حکومت فاقد حق آبۀ خویش گردیده باعث خسارات زراعتی میشده است که این خود علت بزرگ مانع پیشرفت امور زراعتی دیده می‌شود ـ این موضوع اولتر جالب نظر واقع گردیده بمقامات عالی مراتب عرض واستیذان شد از نقطۀ نظر مراحم وشفقت وزعیت نوازی های حکومت بهی خواه وملت نوازمان عنوانی مستوفیت فرمانی مبنی بر رفع تمام همچه مشکلات وتعین وتقسیمات صحیحۀ حق آبه ها شرف صدور یافته وتمام این مشکلات وارده را رفع ویقین است در آینده معاملات زراعتی را باعث رفاهیت وآسودگی اهالی را سبب خواهد شد .

ح ـ زمینهای حکومتی که در اطراف و نواحی پنجشیر بوده و تا اینوقت بصورت [illegible] لامزروع وغیر آباد بوده درین اواخر به آبادی آن اقدام و[illegible] گردیده است و برای زراعت مستعد ساخته شده [illegible] ازان کار گرفته شده [illegible] بالغ بر (۱۷۹۵۰ ـ افغانی و ۵۵ پول ۳٦ خروار و ۵۱ سیر و ۳ پاو) می‌شود که [illegible] از واردات جدید آن [illegible] می‌شود .

ط ـ باغهای مشرقی که سابق [illegible] واردات آن بالغ بر (۱۱۰۰۰) افغانی بوده در هذه السنه نظر به اقدامات وتوجه مسئولین [illegible] واردات آن بالغ بر (۵۰۰۰۰) افغانی گردیده وافزونی معتنابهی نموده است .

ی : معاملات سمت جنوبی که حسب احکامات جداگانه نموده شده است .

۱ـ یك حصهٔ املاك تکه‌وپارچهٔ گردیز که قابل استفاده نبوده ونسبت عایدات آن از حیث تشتت وپراگنده گی آن واینکه اگر تحت اداره گرفته شود نسبت تقرر صاحب کار وسرپرست وغیره مصارف آن بلند میرفت جهت استفادهٔ عامه قرار داده شده بعد تعیین قیمت فروش آن درنظر گرفته شده است .

۲ـ از آنجا ئیکه توسعهٔ اشجار و احداث باغهای باصفا سبب اعتدال هوا بوده اخصاً درخوست که بیشتر هوا حرارت‌داشته وجالب نظر بوده است بهاثر مصوبهٔ ریاست تنظیمیهٔ جنوبی واقدامات مدیریت عمومی املاك درنظر گرفته شده است تادرموضع مذکوره یك باغ تفریحی که دارای هرنوع اشجار بوده و درانجا غرس شود ترتیباتی اتخاذ و اقدامات اجرای آن عجالتاً گرفته شده است .

۳ـ همچنان درحصهٔ گردیز یك باغ تفریحی تحت نقشه وپروژه آمده وتحت اجراء است .

٤ـ علاوه براحداث باغهای تفریحی حسب منظوری مقامات صالحه ترتیبات فورم زراعتی درموضع خوست درنظر وتحت اجراء گرفته شده است .

۵ـ لست مفصل املاك مملکتی واقع خوست ترتیباتی اتخاذ ولست املاك قابل اداره وياصورت اجاره وی آن و اینکه قابل فروش است حسب منظوری مقامات رفیعه بمراجعش هدایات لازمه صادر شده است .

ك : تشکیل ماموریت املاك جنوبی .

چون امور املاك وباخبری‌ها ووارسی بمعاملات اراضی مزروعی و باغی جنوبی ترتیبات صحیحی نداشته از هر کدام محال تحت ادارهٔ مامورین آن نقطه اجراآت می‌شده ولی طوریکه لازم بوده وارسی در ستی اندران باره دیده نمی‌شد وهم یك دفتر مکملیکه تمام امورات آن‌را نشان‌داده بتواند وجودنداشته ازهمین نقطهٔ نظر مدیریت عمومی املاك اشکالات عایده را احساس نموده لازم وضرور دانست که مامورین جداگانه برای تدویر این وظیفه در سمت جنوبی داشته وامور املاك مملکتی‌را ذریعهٔ آنها تحت اجراء بگیرد مراتب را بمقام رفیعه تقدیم ونرهده‌السنه به تشکیل یك ماموریت باعملهٔ اداری وفنی موفقیت حاصل ومامورین آن مقرر وبکار گماشته شدند که فعلاً امور آن حسب خاطرخواه تحت اجراء است .

ل : تربیهٔ حیوانات واصلاح نسل آن :ـ

۱ـ تربیهٔ حیوانات بدوحصهٔ بزرگ منقسم شده که شق اول آن تجارتی بوده به تهیهٔ شیر ومسکه وقیماق وغیره متعلق بوده وحصهٔ دیگر آن برای اصلاح نسل حیوانی مملکت است که ازهردوشق آن تاالیوقت نتائج صحیح ومعتنائی گرفته‌شده‌است حیوانات‌مذکوره در ابتداء

تشکیل مدیریت عمومی املاک احصائیهٔ آن به‌تعداد (یکصدوهشتادوهفت فرد گاو و گوساله) وحالا چه ازخریداری وچه ازنسل خودتربیه‌خانه درمرکز تربیه‌خانه به‌تعداد(۶۲۶) فرد گاو شیری و گوساله های نسلی وغیره موجود است .

۲ـ برای حیات حیوانی وتداوی لازمهٔ آن یك شفاخانه اصولی تشکیل و درراس آن یکنفر سربیطار که بصورت عصری تربیه وبدارالفنون ترکیه اخذ تعلیم نموده است مستخدم وجهت استفادهٔ عامه قرار داده شده است .

۳ـ املاکیکه درحوالی کابل برای تهیهٔ خوراکهٔ حیوانی تخصیص داده شده و به‌مرفته ۷۹۹۵ جریب میباشد .

م ـ تعمیرات عصری رهایش حیوانی علاوه بتربیه خانهٔ علی آباد :

۱ـ تربیه خانهٔ چهاراسیاب برای رهایش (۴۰۰) فرد حیوان درسنهٔ گذشته احداث ودرامسال کار بزرگ آن بپایهٔ تکمیل رسیده مابقی آنهم درشرف تکمیل است .

۲ـ تربیه‌خانهٔ چهلستون برای سبز(۱۰۰فرد) حیوان درنظر و کار بزرگ آن بپایهٔ تکمیل رسیده که موجود حیوانات مذکور وایام سبز وموسم سرما بعلاوه باغ عمومی چهلستون وغیره زمین های قریب آن تمام میشود .
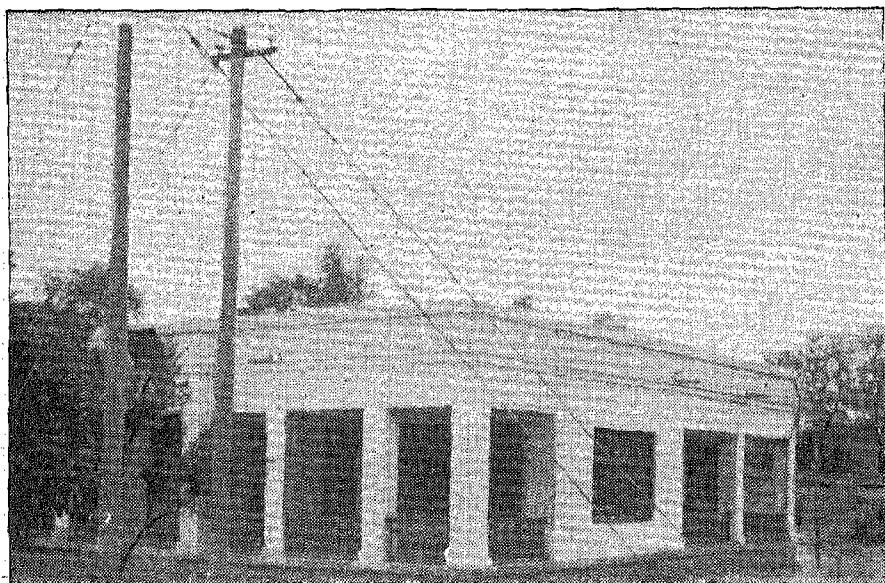
۳ـ تربیه‌خانهٔ موقتی دارالفنون بصورت طویله تحت ترمیم وفعلاً در انجا [illegible] داده شده به‌تعداد (۷۰۰) حیوان برای امسال [illegible] آینده [illegible] مذکور حمایه شده‌اند .

۴ـ تربیه خانهٔ [illegible]

[illegible]

[illegible]

دمخابراتو دمدیریت نوی ودانۍ په جلال آباد کښې
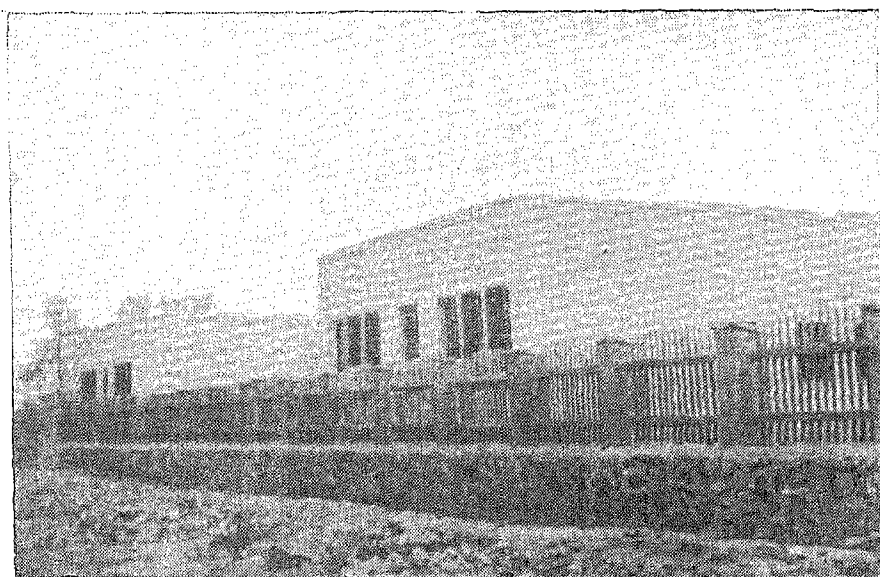
د جلال آباد نوی ملکی شفاخانه
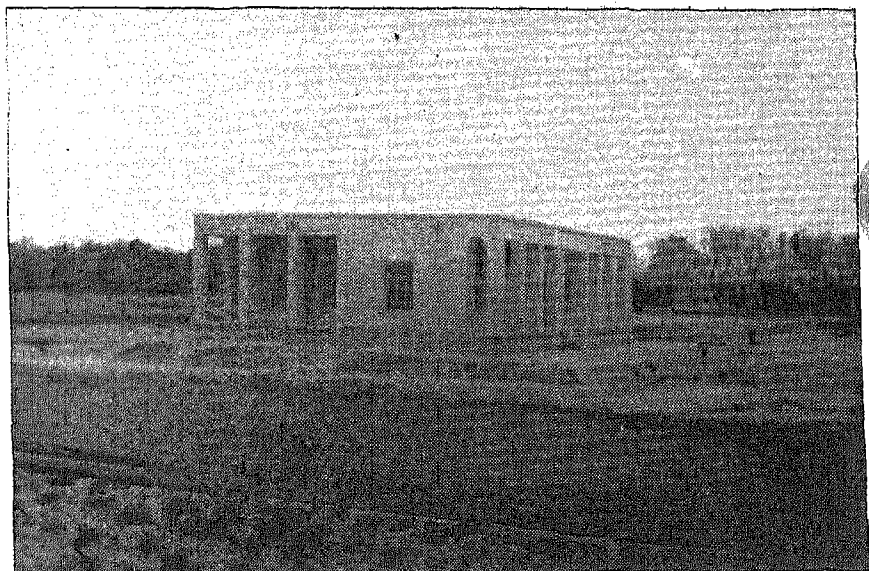
دمعارف داداری نوی ودانی په جلال آباد کښې
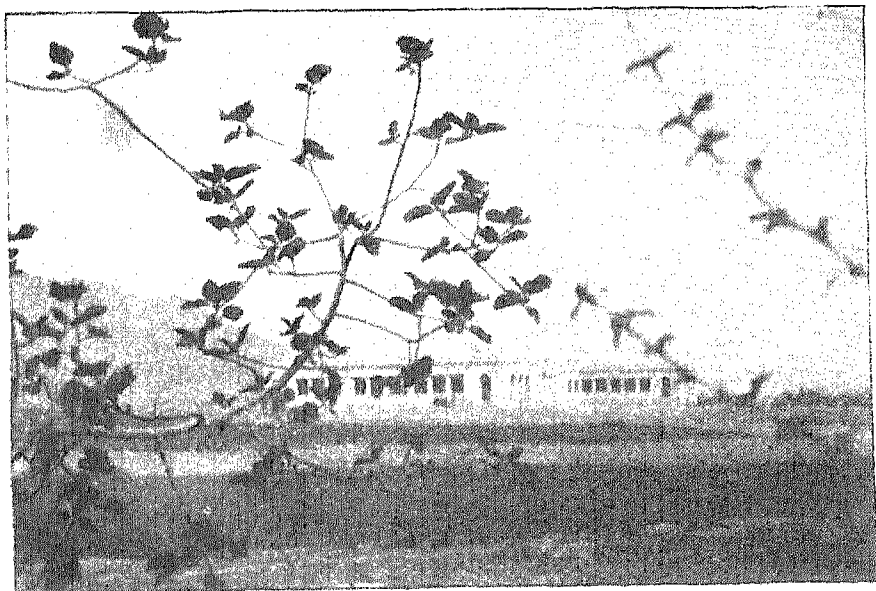
په ننګاهار کښې دسلطانپور منځنی ښوونځی
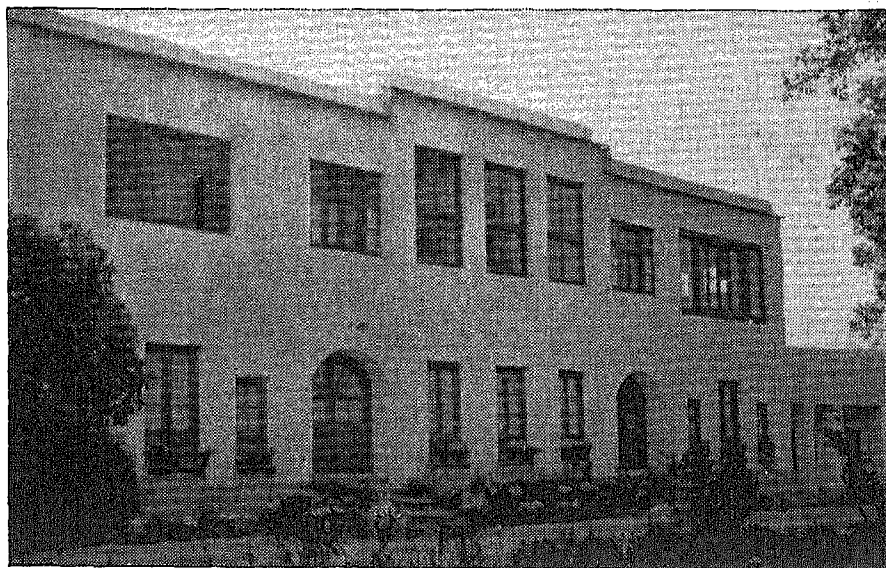
د جلال آباد د باغ کوکب په خوا کښې یوه نوی ودانۍ
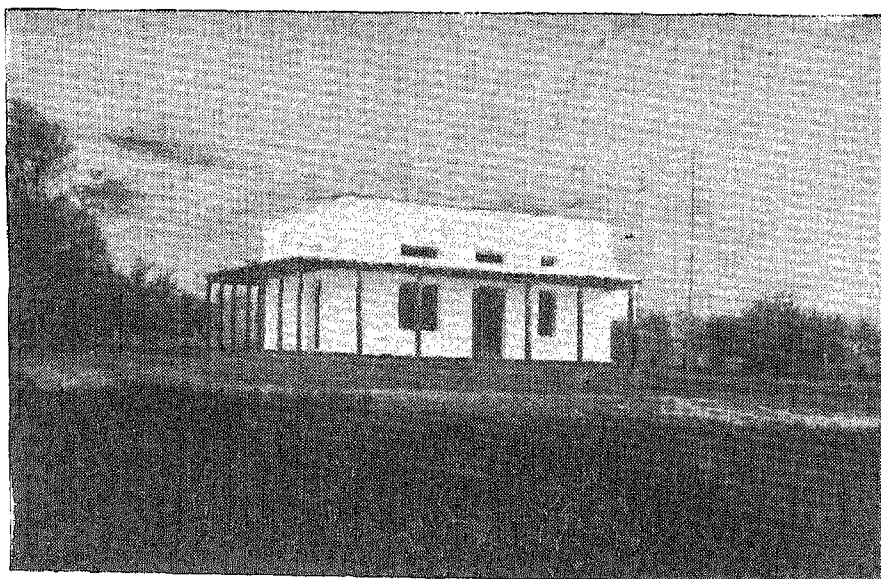
د مترولوژی د موسسې ودانۍ په جلال آباد کښې
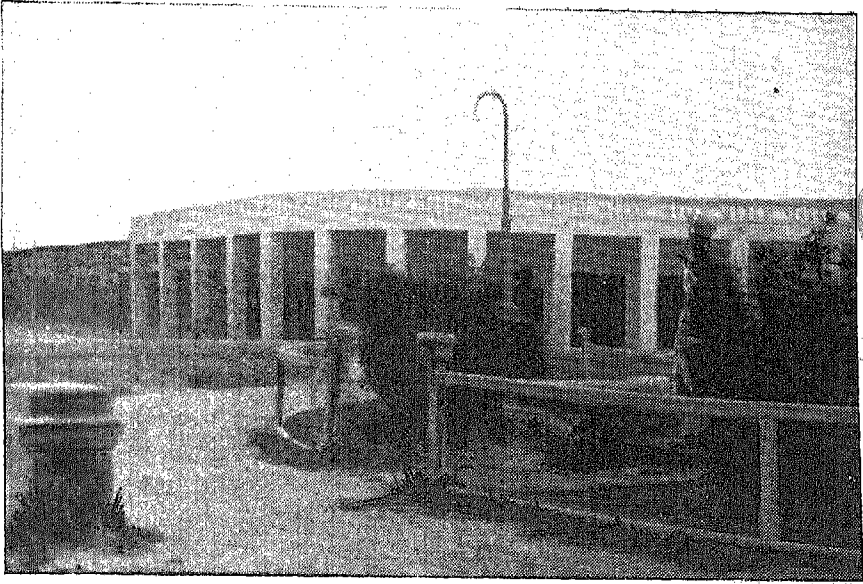
دجلال آباد دنوی ښار منځنی بازار
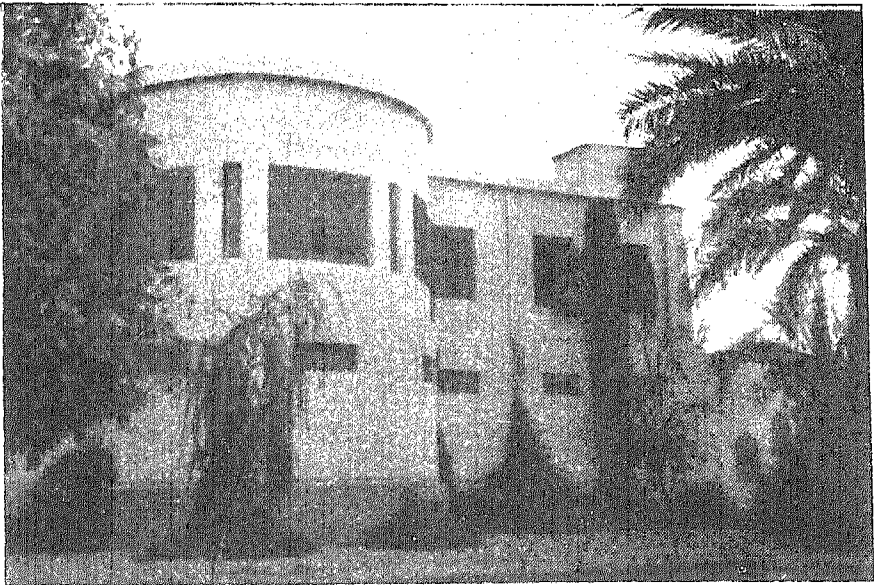
دحکومت یوه نوی ودانی پهجلال آباد کښې

د پښتو لیک

لیکوونکی ښاغلی ګل پاچا خان « الفت »

له څه وخته چه انسان پدې ځمکه میشت شوی او په غړېدلو سترګو ئې خپل شاوخوا کتلی دی د دنیا هر څه ورته د تغیر او تحول قبلوونکی ښکاره شویدی .

ښاغلی ګل پاچا خان « الفت »

د همدغه تغیر په رڼا کښې انسان د عالم په حدوث اقرار کړی او تغیر و تحول ئې د حدوث منطقی برهان ګڼلی دی ـ نو دا خبره چه د دنیا هر څه د زمان او مکان په امن کښې او ده ی رااوړی یا په بل عبارت تغیر او تحول قبلوی څه نوي خبره نه ده چه سړی ئې د استدلال په قوت اثبات وکړی او دبراهینو په زور ئې په خلقو باندی و منی ـ لکه څنګه چه زمونږ نور صفات تغیر مومی او مونږ پخپله هم سل رنګونه قبلوو، زمونږ ژبې هم له خانه څه داوسپنی کلا نه ده ګر زولې او لکه د صحرا لاله هر پسرلی په یوه رنګ نه وی ـ دیوې ژبې لغات او تراکیب ، املا او انشاء ، لیک او تحریر هر څه د تغیر لایتغیر قانون ته تابع او غاړه ایښودونکی دی .

که څوك دانه منی ، نو دیوه قرن پخوا کتابونه دې رااخلی او ودې ګوری چه څومره لغات هلته شته چه اوس نشته او څومره تصریفات په هغه وخت کښې شویدی چه اوس نه کیږی .

که سړی خپل ځینې پخوانی پښتو آثار او قلمی کتابونه مخی ته ونیسی ښاګلی چه یا ئې پیژنی ونه لولی او یا ئې وروسته ترلوېر دقت څخه په مطلب پوه شی ځکه چه د هغه وخت زړی املا او انشا اوس خپله په تقریبا بدله کړېده او نور څه ورځنی جوړ شویدی .

زمونږ د ملی ژبې لیکلی آثار چه زمونږ په لاس کښې دی او مونږ ته خپل پخوانی لیك یا د پښتو زړه املا او انشا راښئی له (۶۰۰ ه) را په دې خوا دی مګر دا ددې دلیل نشی کېدی چه

مونږ به پخواخه نه وی لیکلی او زمونږ لیك به‌وارد واره دسلیمان ما کوله تذکري څخه چه په (۶۱۲ه) کښې لیکل شوی‌ده شروع شوی‌وی . داخبره ثابته ده چه په یوه ژبه کښې یو کتاب لیکل له خپل ځانه محکښې دغه لیك ډېر عمر ثابتوی ځکه چه دیوه لیك دپاره ډېر مراحل په کاردی ترڅو چه دیوه کتاب دلیکلو استعداد پیدا کړی ، نوداخبره چه ... دولت ... کړېده او دپښتانه شعرا په لمړی جلد کښې هم دحکایت په ډول راغلي ده چې دپښتو د پاره پیرروښان رسم الخط وضع کړ او دپښتو مخصوص توری ئې وټا کل خومره غلطه او بې اساسه معلومېږی ځکه چه دپیرروښان له خیرالبیان څخه خوسوه کاله دمخه دسلیمان ما کو په تذکره کښې چه‌څو ځله‌ئې دپښتانه شعرا په لمړی جلد کښې زنګو گراف شویدی د پښتو مخصوص توری شته او داخبره ثابتوی چه داتوری په (۶۱۲)ه کښې هم لیکل کېده نو پیرروښان چه‌په(۹۳۲) ه کښې زوکړیدی څنګه ئې دپښتو دمخصوصو تورو مخترع اودلیك موجد ګڼلی شو .

مونږ اوس دپښتو دلیك دمیلاد کال یاقرن نشو ټېنولی مګر دومره و یلی شو چه دپښتو لیکلی آثارله (۶۰۰) ه څخه را یدې خوالېږو ډېرپیدا کېږی اوباید چه د پښتولیك ضبط له‌دغو آثارو څخه ډېرمخکښې پیداشوی وی .

راځواوس دې تورو خبروته چه‌دپښتولیك پخوا څنګه‌و، اواوس څنګه‌دی؟ څه‌څه‌تحولات پکښې راغلی دی اوڅه اصلاحات ئې قبول کړیدی ؟ - داټکی زمونږ په بحث کښې ډېره لویه برخه لری اودموضوع زړه بلل کېږی .

کوم زاړه اوقلمی کتابونه چه زمونږلاس ته راغلی دی او د پخوانی ضبط ... ورڅنې معلومېږی یادپروخت دلیك ډول څرګندوی دوه رازه ... [illegible]

دی چه دورو او حروفو ... [illegible] ... اتن کښې

تبدیل کېږی لکه چه ... [illegible] ... (هوسیږ) او (هوسېدل) لیکل شویدی یاکښې (هواد) (ا ...) او (...) لیکلی دی ... [illegible] ... دی چه

دیوه توری ... [illegible] ... (...) چه پخوا (...) او (...) (...)

لیکل کېده ... [illegible]

... رسم الخط اصلی ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

سدیږ راپدې خواپیداشویدی ـ ځینې لغتونه اواصطلاحات چه په پخوانیو کتابو کښې شته په ننني لیك کښې نشته ، هغه تصریفات او اشتقاقات چه (۷) قرنه پخوا کېدل اوس نه کېږی ، کوم لغاتچه پخوا په یوه معنی استعمال واوس ئې هغه معنی پاتېنې بدله کړېده یائې عمومیت اوخصوصیت موندلی دی دځینې کلماتو توری او حروف هم یا زیات شویدی یائې لزوالی پیدا کړېدی ، بعضې تورو خپل ځای نورو تورو ته پرې ایښی دی ، په ځینې الفاظو کښې توری د حرکاتو په ځای ایکل شویدی اوپه ځینو کښې توری لکه حرکات له لیکلو لوېدلی دی ـ دغه ټول تغیرات مونږ په درې برخو (لفظی تغیر ، معنوی تغیر ، دلیك تغیر) بېلولی شو .

(۱) لفظي تغیر ـ کوم تغیرچه دتلفظ له کبله زمونږ په لیکلو آثارو کښې لیدل کېږی هغه په دوه ډوله دی یوهغه تغیر دی چه دلهجې داختلاف په سبب پیداشوی لکه (څښتن) چه پخوا په ځینو کتابو کښې (تښتن) لیکل شویدی او اوس هم ځینې کسان تښتن وائی مګر لیکی ئې نه اوپوازی هدغه لمړی شکل په ننني لیك کښې غوره شویدی، یا لکه(کانړی) چه د (کوی) په عوض لیکل کېده اواوس ئې څوك نه لیکی .

بل هغه تغیردی چه دتېروخت اودنن ورځی په تصریفی اختلاف پوری اړه لری لکه (وړ) چه زمونږ په زړو آثارو کښې لیدلی کېږی اواوس هرڅوك(مړشو) لیکی ـ دغه رازنور تصریفات هم شته چه اوس عملاً متروك دی اوپه ځینو زړونسخو کښې پیدا کېږی لکه (وهېږی) چه دمیرزا خان انصاری په دیوان کښې ئې ګورو او اوس هرڅوك (هېر کړی) لیکی .

په دغه جمله کښې ځینې مصادرهم پخواوه چه اشتقاقات ورځنی شویدی اوپه زړو کتابو کښې شته مګر اوس ئې څوك نه پېژنی لکه : (نغوزل) او (پریملل) چه دمیرزا په دېوان کښې ورځنی (نغوزی ـ پر یملی) او داسی نور تصریفات شو یدی ، دآخوند درویزه په کتاب اوداحمد شاه بابا په دېوان کښې هم (دنغوزی) کلمه څوځو ځایه راغلې ده اومعلومېږی چه دا کلمه په هغه وخت کښې عمومی محاوره وه او زیاته استعمالېده مګر اوس‌نه په محاوره کښې شته اونه ئې په لیك کښې وینو ـ اودغه راز لغاتچه پخوا مستعمل و، او اوس متروك شو یدی نور هم ډېردی .

ځینې محاورات هم پخواوچه اوس نشته لکه (غوزایستل) چه درحمان بابا په دېوان کښې (غوز باسی) (مه غوز باسه) لیدل کېږی اوننني لیکوال ئې په عوض کښې(غوز نیول ، غوز اېښودل) استعمالوی .

دغه لفظی تغیر دکله دتو رو دتبدیل په سبب ، کله دتز ئید او تنقیص په اثر کښې او کله دتقدیم وتاخیرله کبله پېښېږی لکه : لمر ، نمر ـ اوښکی ، اوښی ـ ځمکه ، مځکه . . .

(۲) معنوی تغیر ـ مونږ پخپلو پخوانیو اواوسنیو کتابو کښې ځینې لغات ګورو چه پخوا

په یوه معنی اواوس په بله معنی استعمالیږی لکه : (هساك) چه دبیت نیکه په مثا جا ت کښې داسمان په معنی استعمال شویدي اواوس ئې لیکونکي په دغه معنی نه پیژنی، یا لکه (خړه) چه د میرزا خان انصاری په دیوان کښې دخالص په معنی را غلی دی او دخړه رحمت باران لیکل شویدی مګر په دې وخت کښې دخالص په معنی لږاو بې واده اومجرد سړی ته زیات استعمالیږی نو لکه څنګه چه زمونږ ځینی لغاتو دزماني په اغیزه خپله ظاهری بڼه بدله کړې یاتغیر کړیده ځینی لغاتو معنوی تحول کړی اوپه مفهوم کښې ئې تغیر راغلی مګر ددې لا مله چه دا بر خه زمونږ دمقالې له عنوان سره څه ډیر ربط نه لری نو په دې ځای کښې په همدغه اجمالی التفات اولنډ اشارت اکتفا کوو اودموضوع مهم ټکی ته راځو .

(۳) دلیك تغیر ـ دلته زمونږ مقصد دانه دی چه دلیك په شاوخوا کښې عمومی بحث وکړو یاد عمومی لیك تاریخچه ولیکو ځکه چه زمونږ عنوان دپښتو لیك دی نو هغه تغیر چه له (۶۰۰ ﻫ) را پدې خوا دپښتو په لیك کښې لیدل کیږی دبحث وړدی ـ کوم تغیر چه مونږ یې کښې بحث کوو هغه څه ډیر زیات عمر نلری ځکه چه له دغه وخت ځنی پخوا کوم لیکلی اثر زمونږ په لاس کښې شته او دپښتو دلیك هغه پخوانی دوری زمونږ له نظره تراوسه پټی دی نوڅو ویلی چه په هغو وختو کښې زمونږ خط څنګه و ؟ اوترشپږم هجری قرن پوری ئې څه تحولات پیدا کړه ؟ ـ وزوسته ردغه قرنه چه دپښتو د کوم لیکل شوی اثر څه نمونه مونږ سره شته هغه دسلیمان ما کو تذکرة الاولیاده چه دپښتانه شعرا په لمړی جلد کښې ئې ګورو ، اوزمونږ داد ب تاریخ ترڅاوره اودریم هجری قرن پوری دځینو پخوانیو اشعارو په استناد لکه : (دبیټ بابا دعا ، د ملکیار غرښتی د غزا سندره ، د ښکارندوی عاشقانه نغمه) چه پدغو څو صفحو کښې راغلی دی رسوی .

پدغه موده کښې چه مونږ دخپلی ژبې لیك ته ګورو نو مونږ ته ډیری موږی [illegible] مخصوص توری اوحروف چه په نورو ژبو کښې نشته او [illegible] اختصاص لری زمونږ په لمړی لیکلی اثر کښې هم شته اوزمونږ دنن ورځې رسم خط څخه ([illegible]) څه توپیر [illegible] لکه ډیر لږ اختلاف موجود دی چه دلته په دوو مادو کښې لیکل کیږی :

(الف) توری ـ کوم تغیر [illegible] زمونږ په پښتو توری کښې [illegible]

(۱) [illegible] توری پخوا [illegible] لیکل [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

شکل لږ څه اشکال پېښوی ، نو عملاً داشکل (ڼ) غوره او هغه بل ترک شو چه اوس نو هغه ټول کلمات چه دا حرف پکښې راځی لکه :

روڼ ـ بوڼ ـ سپېګڼه ـ بڼ ـ ګڼ ـ او داسی نور . . . . په دوهم شکل لیکل کېږی .

(۲) ځ ـ دا توری پخوا ډېر ځله او په ډېرو کتابو کښې داراز (څ) لیکل شویدی یعنی د (ځان) په عوض (څان) او د (ځنی) په ځای (څنی) لیدل کېږی مګر اوس هیڅوک د (ځ) په ځای (څ) نه لیکی او دغه دوه شکلونه دوه توری پېژندل شویدی چه یو د بل په ځای کښې هیڅکله نه لیکل کېږی یعنی د (ځار) او د (څار) فرق په لیکلو کښې کېږی او التباس نه پېښوی .

دا توری د میرزا خان انصاری او دولت په دیوانو کښې پهٔ شکل (د) هم لیکل شویدی چه صورت ئې د (د) دی مګر یو ټکی ورلاندی اینبودل شویدی لکه چه د دولت په دیوان کښې دا کلمې : (ځای ـ ځکه ـ ځیر ـ وینځه ـ ځی ـ ځنی) پهٔ راز لیکل شویدی (دای ـ دکه دیر ـ ویندہ ـ دی ـ دنی) او د میرزاخان انصاری په دیوان کښې هم یو غزل چه ردیف ئې (ځي) دی په همدغه شکل لیدل کېږی چه یوه مصرع ئې داده : چه داهسی شان په ناز په کرشمه د دغه راز نور اشعار هم شته چه دا توری پکښې همدغه راز لیکلی دی .

دا حمدشاه بابا په دیوان کښې دا توری په دری شعرو کښې په ی راز (د) لیکل شویدی یعنی ددال په شکل چه یو ټکی لاندی او یو دپاسه لری چه یو بیت ئې دادی :

چه داشان په لاله زار د ـ دریوهېږم په آزار د ـ

په ځینی پخوانیو کتابو کښې ځینی کلمات چه دا توری پکښې راځی داراز (ز) هم لیکل شویدی لکه (ځمکه) چه په ډېرو دیوانو کښې (زمکه) لیدل کېږی .

زمونږ د دې وخت لیکونکی هر یو د دې دواړو شکلونو یعنی د (ځ ـ ز) په فرق قایل او ټینګ دی مګر په ځای پېژندلو کښې ئې یو یوه ثابت او معین اساس نه دی روان ، ځینی کسان په دې باب کښې له خپل قرائتی او تلفظی تدقیق څخه کار اخلی په ځینو کلماتو کښې (ځ) لیکی او په ځینو کښې (ز) غوره کوی مګر د دې لامله چه دادواړه توری د هرچا په تلفظ کښې څه ډېر بارز او ښکاره فرق نلری نو بر سېره په دې چه نور خونښی قانع کولی نشی ځان هم په ځینو کلماتو کښې متردد وی نو دا کلمات : (ځوی ـ ځلمی ـ ګرزی ـ زری) څوک یو راز او څوک ئې په بل راز لیکی او هغه کسان چه (ځوی) په (ځ) لیکی جمع ئې (زامن) په (ز) لیکی بر سېره په دغو شکلو دی توری یو بل شکل هم پیدا کړی و ، چه هغه دا (ځ) دی مګر اوس ئې څوک نه لیکی .

(۳) ږ ـ دا توری د دولت په دیوان کښې په ی دول هم (ذ) لیکل شویدی یعنی دا کلمات (غوږونه ـ لږ ـ کېږی ـ شیږ ـ و نغوږی) داسی لیکل شویدی (غوذون ـ لذ ـ کېذی ـ شیذ ـ و نغوذی) .

(٤) ژ ـ داتوری ددولت په دیوان کښې یدې کلماتو کښې (ژوندون ـ و ژلی ـ ژر ژبه ـ بېژني) یدې رازلیکل شویدی (ږوندون ـ وږلی ـ ږر ـ ږبه ـ بېږني)

(٥) ی ـ داتوری په زړو آثارو کښې پهدوه ډوله لیکل شویدی‌چه‌معروفه او مجهوله ئې بولی ، معروفه په همدغه ډول یعنی گرده او مجهوله اوږده لیکل کېده چه اوس ئې مونږ فرق په ټکو باندی یدې ډول (ی ـ ې) کوو چه لمړی شکل دمعروفی دپاره اودوهم دمجهولی دپاره تخصیص مونږلی دی ـ یدی اوسنی نهضت کښې دې توری دیوه بل مخصوص آهنگ په لحاظ دوه نور شکلونه هم پیدا کړه چه هغه دادی (ئ ـ ی) چه‌لمړی شکل‌ته ثقیله او دوهم شکل‌ته تانیثی (ی) ویل کېږی چه‌د لفظ په‌لحاظ داد واړه شکلونه هیڅ فرق نلری مگر په گرامری لحاظ فرق پیدا کوی یعنی لمړی (ی) په‌افعالو کښې راځی اودوهم په اسماء کښې نوز مونږ په اوسنی لیك او تحریر کښې دا توری څلور ډوله لیکل کېږی سره له دې چه پوره (ی) چه ملینه‌ئې بولی بې‌علامې پاتېده .

(ب) کلمات: دپښتوځینو کلماتو هم په لیکلو کښې‌نسبت پخواته‌لږ اوډېر فرق پیدا کړیدی او دافرق یادحروفو اوتورو دااتصال او انفصال‌له کبله یادتزئید اوتنقیص په‌سبب پیدا شویدی چه‌حرکاتی توری یعنی‌هغه حروف چه دحرکاتو په‌عوض لیکل کېږی ډېر تاثیر پکښې لری چه داته لهدوه مادو لاندی ښودل کېږی :

(الف) د تورو تزئید او تنقیص :

(۱) مونږ ـ دا کلمه دسلیمان ماکو په تذکره کښې یمې ډون (مږ) لیکلی شوېده چه دوه حرفی کلمه بـایـد ورته ووایوه وروسته [illegible] په نوره [illegible] یعنی (و) پکښې زیات شوی او داصورت (مونږ) ئې پیدا [illegible] [illegible]

(۲) [illegible]

[illegible]

(یې) بەئې تەلیکلە چەدکسرې داظهار دپارەئې مونږ لیکو هغه (ی) چه دکلمې جز دە هم نه لیکل کېده دا راز کلمات زښت ډېر دی چه مونږ دلته دټولو لیکل ضرور نه ګڼو او په همدغومره نمونه اکتفا کوو، مګر دا باید ووایو چه په دغه پخوانی رسم‌خط کښې ځینی اشکالات و چه اوسنی لیک هغه رفع کړیدی .

(۳) (به ـ په ـ لکه ـ ته) داراز کلمات هم پخوا پدې ډول (ب ـ پ ـ لك ـ ت) لیکل شویدی اودغه (٥) چه اوس دفتحې داظهاردپاره دځینو کلماتو په آخر کښې لیکل کېږی او ډېر التباسات رفع کوی په پخوانی رسم‌خط کښې دډېرو کلمو په آخر کښې نشته ، دهمدې لامله (راته ـ زړو نه ـ که ـ زمکه) پدې ډول (رات ـ زړ ون ـ ك ـ زمك) لیکل شویدی او په ځینو ځایو کښې (لو یه) هم (لو ی) لیدل کېږی یعنی دغه راز غلطی چه ګرامری اساس ته‌ئې زیان رساوه هم پدغه رسم خط کښې شته چه په نوی رسم خط کښې ئې اصلاح شویده .

(٤) (لری ـ کوی) په پخوانیو کتابو کښې ددغسی کلماتو په آخر کښې (ن) هم په ځینو ځایو کښې زیات شویدی یعنی (لری) (لرین) او کوی (کوین) لیکل‌شو یدی .

(٥) ځینی کلمات چه په اوسنی لیك کښې دمغیره حروفو په‌اثر کښې په آخر کښې (و) پیدا کوی لکه : (دځوانانو ـ دیارانو ـ دمومنانو) په پخوانیو کتابو کښې بې واوه لیکل شویدی یعنی دغه واوچه اوس دکلماتو په‌اخر کښې زیاتېږی اودځېل ماقبل ضمه ښکاره کوی په‌ځینو پخوانیو آثارو کښې نشته .

(٦) چه ـ دا کلمه دسلیمان ماکو په تذکره ددولت په دیوان اودملامست په کتاب سلوك الغزات اوځینی نورو کښې پدې راز (چی) لیکلې ده .

(٧) کښې ـ دا کلمه په پخوانیو کتابو کښې پدې ډول (کښ) زیاته لیدل کېږی مګر په ځینو کتابو کښې لکه دملا جمعه اودولت اواحمد شاه بابا قلمی دیوانونه په‌دغه بل‌صورت یعنی پدې ډول (کښې) هم شته اوهمدغه‌شکل دپښتو ټولنې په یوه اوی مجلس کښې چه مخکښې ئې ذکروشو تصویب اوغوره شوځکه چه‌دا کلمه اوس هم‌په‌تر کیبی صورت کښې لکه ښېښنا ست ـ کښېوتل سره‌له (یې) لیکل کېږی که‌څههم په‌تر کیبی صورت کښې بې (ی) هم‌لیدل کېږی لکه چه‌دمیرزا خان انصاری اواحمد شاه‌بابا په‌دیوان کښې کښېوت لیکل‌شویدی او(کښېښېو) پدی راز (کښېښو) هم‌دمیرزا په دیوان کښې لیکلی دی دې کلمې دپښتو ټولنې له تصویب څخه مخکښې‌داوسنیو لیکوالو په‌تحریر کښې‌یو بل صورت‌هم پیدا کړی و ، چه‌هغه‌دادی : (کې)

(ب) دتورو اتصال او انفصال :

دپښتو ځینی کلماتو دتورو داتصال‌اوانفصال‌له لحاظه نسبت پخوا‌ته‌تغیر موندلی‌چه‌هغه نو دادی :

(۱) له ـ دا کلمه چه د مغیره حروفو له جملي څخه ده پښتو ابه اکثراً په لیکلو کښې له نورو کلمو سره یو ځای لیکل کېده لکه چه دا خوند درویزه په کتاب او د میرزا خان انصاری په دیوان کښې له څینو کلماتو سره یې راز لیکل شوېده (لذات ـ لچا ـ لهغو ـ لدېه ـ لکور ـ لنو ر چا ـ لیار ـ لخله) او اوس دا کلمات بېي راز (له ذاته ـ له چا ـ له هغو ـ له دې ـ له کوره ـ له نور چا له یاره ـ له خولې) لیکو .

(۲) به ـ په : ـ دا کلمې چه اوس ئې له بلې کلمې سره یو ځای نه لیکو پښتو اهل پېړ و کلماتو سره یو ځای لیکل شو یدی چه مثالونه ئې دادی (بم ـ بو اور ـ بی ـ بکله ـ بویل ـ بخله ـ بڅه ـ بمین)ـ اوس که مونږ دا کلمې لیکونو بېي دول به وی (به مې ـ به واوری ـ به ئې ـ به کله ـ به ویل ـ به خوله ـ به څه ـ به مینه)

(۳) نه ـ دا حرف چه دنفی توری دی او اوس ئې له څینو کلمو څخه جلا لیکو؛ پښتوا به ور سره یو ځای لیکل کېده لکه پدې کلماتو کښې (نهیڅوک ـ نبی ـ نکه) چه اوس دا راز لیکل کېږی (نه هیڅوک ، نه به ئې ـ نه کا) دا حرف اوس هم له څینو الفاظو سره یو ځای لیکل کېږی او له څینو جلا وی یعنې په (نکړی) کښې ئې متصل او په (نه کوی) کښې منفصل لیکو ـ که وو ایو چه ددې حرف په اتصال او انفصال کښې رو ښتې توری تاثیر لری خو پدې دواړو کلمو کښې رو ښتې توری هم غه یو کیاف دی چه هیڅ تغیر ئې نه دی کړی داهم څوک نشی ویلی چه د روښتی کلمې کلمو تی کیفیت څه اغیزه پکښې کوی ځکه چه (کړی) او (کو ی) دواړه یو را زفعل گڼل کېږی هسې نه چه یوه کلمه فعلی او بله اسمی کیف لری .

هم غه راز (مه) چه دنهی او منع کولو حرف دی په (مه کوه) او (مکړه) کلمه (مه) متصل او منفصل لیکل کېږی .

دغه ډول واړه واړه تیان تو ر هم پیدا کېږی چه مونږ ئې یو دا زوالی حرابوی [illegible] خطا پې نظمی ورځنی څر گندېږی ، مگر دا لازمه په ځای [illegible] او هغه بیان چه الفاظ دا ختلاف پلاسونی [illegible]
[illegible]

په یو راز لیدل کېږي او سړی گمان کوي چه دا دواړه دیوانو نه په یوه سړي لیکلي وي یعنې (بخره نمر ، وياله ، اوښی ، وکړ ، زمکه ، ورځ ، وېره ، اوده ، زېړ ، موندل) په دغو دواړو دیوانو کښې په یو راز لیکل شوېدي او که همدغسې پسې ځونو د سلیمان ماکو په تذکره کښې ئې هم موږ مگر دبی اطلاعی له کبله دپښتو د نهضت په روستيی دوره کښې دغه ادبی وحدت او دلیك یو والی ورو ورو په لته وهل شویدی او دغه یوه او په لاره په هېرو کوښو او کږوږو لارو بدله شوېده او په کور کښې کور کی جوړ شویدی .

په دغه راز کلماتو کښې که سړی وغواړی چه یو صورت غوره کړي او په لیك کښې په عمومی ډول قبول شي دلته دوه اشکاله پېښېږي: یو دا چه هر لیکونکي ته طبعاً هماغه صورت مقبول او ښایسته ښکاري چه د ده په ژبه او ږده کښې ځای لري او خپل ورته ښکاري . بل دا چه ددغه راز کلماتو دیوه صورت په انتخاب کښې صحیح فیصله چه په علمی اساس ښاوی په ځینی ځایو کښې گرانه معلومېږي ، مونږ کولی شو چه په بعضی الفاظو کښې دگرامر په لار ښودنه یا دپخوانی ادبی لهجې په قبلولو یو صورت غوره کړو ، مگر کله کله له داسې اختلافی صورتونو سره هم مخامخ کېږو چه هلته د ترجیح وجه سړی سمدلاسه نه مومی او دې ته احتیاج پیدا کېږي چه د ژبې په ریشه کښې ښه تحقیقات وشي او اصلی صورت له نورو صورتو څخه دفیلولوجی او علم الاشتقاق په اساس وپېژندل شي .

نو مونږ باید دخپل لیك اصلاحات له هغه ځایه شروع کړو چه هلته دفیصلی اساس شته یعنې هغه اختلافی صورتونه چه زمونږ په پخوانی ادبی لهجه کښې نشته او اوس پیدا شویدی او صحیح مقنع دلائل ئې هم ایجاب نه کوي یا هغه لهجوی تغیرات چه قواعد او گرامر ئې نه مني او دلیك یو راز والی خرابوی باید له خپل لیك څخه وباسو او ورو ورو په ژبه کښې یوه لهجه چه هر څوك ئې په لیك او تحریر کښې مراعات وکړي پیدا کړو .

زمونږ د تحریری لهجې په گډوډولو کښې دخیلو او مقفن کلمات هم ډېر تاثیر لري او دلیکونکو داختلاف موجب گرځي یعنې ځینې کسان (خلق) او ځینې (خلك) لیکي ، مگر دقلم په لیکلو کښې هیڅوك د (کلم) طرفدار نه دی او باید چه نه وی ځکه چه دخیل لغت باید پخپل اصلی صورت ولیکل شي او له مقفناتو ځنی ئې فرق وشي همی نه چه (کلم) ، مقفن وبولو او په تحریر کښې حق ور کړو نو هر کله چه قلم په قاف لیکو خلق به څه دلیل خلك لیکو مگر دلته یوه خبره شته چه خلك او کلم سره له دې چه په دواړو کلمو کښې عام پښتانه قاف په کاف بدلوی او د نوعیت په لحاظ هیڅ فرق نلري بیا هم فرق لري ، ده یو سړی (کلم) ولیکی ښائی چه هر څوك ورباندې هاها جوړه کړي مگر هغه لیکونکی چه خلك لیکي هغه ته څوك څه نشي ویلی بلکه ددې لا به (خلق) لیکونکو اعتراض کوي ، دا ځکه چه یوه کلمه په تحریر کښې په بل ځیر داخلول هر چا ته بدایسی مگر هغه الفاظ چه پخوا په لیك کښې راغلی دی که څه هم څه منطقی دلیل ونلري څوك ئې دومره ډېر مخالفت نه کوي نو ددې دپاره چه زمونږ په لیك کښې یو راز والی پیدا شي دا راز شیان هم د بحث وړ دي .

رتبیل شاهان

کابلی

ښاغلی احمدعلی خان کهزاد

پرده های تاریکی که مرور قرون متمادی روی صفحات درخشان تاریخ افغانستان گسترانیده بود درین چند سال در اثر زحمات وتتبع مشتی از جوانان کم کم بر داشته شده وامروز بصورت غیر محسوس روشنی خفیفی بنظر میخورد که باوجود کمی نور قدم های لرزان ما را بطرف حقایق مسلمه رهنمونی میکند .

آنها ئیکه در تاریکی محض قدم برداشته ورفتند تااین چراغ کوچک وکم نور را بدست آوردند امروز بااطمینان قلب وقدمهای متین وسنجیده پیشتر میروند ویقین است که فردا اولادان متتبع وخردمند افغانستان بافکار تازه ووسایل مکمل تر علمی شروع بکار نموده حیثیت مقام ورول تاریخی افغانستان رادرخود کشور در صحنهٔ آسیا ودر تاریخ عمومی دنیا تعیین خواهند کرد .

ښاغلی احمد علی خان کهزاد

یکی از دوره هائیکه در تاریخ کشور ما [illegible]

[illegible]

تاریک مانده [illegible]

[illegible]

مختلط گردیده ومنابعی‌هم که در دست است چه‌چینی چه‌ترکی ، چه‌کشمیری وهندی و چه عربی وفارسی هر کدام شاهان وسلاله های سلطنتی رابه اسم ونام ونشان علیحده یاد میکنند . اگر قضایافقط از یکطرف یعنی به‌استناد یکی ازمأخذ سنجیده شود شاید راهی بدست آید ولی اگر قرار باشد که موضوع در روشنائی همه مدارك دیده شود وباید همدیده شود وبهم تطبیق گردد کار خیلی مشکل میشود ولی‌چون یگانه راه تحقیق همین‌است بدان اقدام میکنیم امید است درین دورهٔ خیلی مهم تاریخ کشور ماهم روشنی بیفتد و روزنهٔ کوچکی برای تحقیقات آینده باز شود .

* * *

دراطراف نام « رتبیل »

خاطرات ملی بعد ازهزار سال اسمائی ازقبیل رتبیل ، زنتبیل ، زنبورك وبعضی و اقعات بزرگ مربوطهٔ آنها مانند ساختن دیوارهای بالای کوهای کابل وعجله‌ئی که‌در آبادی، واتمام آن در کار بود بیاد دارد . این خاطره های کوچك و پراگنده یادی از همان دورهٔ تاریخ مااست که‌میخواهیم حتی‌الامکان‌دراطراف آن‌روشنی بیندازیم . داستان‌های‌عوام‌رتبیل، زنتبیل زنبورك همه را (شاه) وقلهٔ بلند دنبالهٔ کوه شیردروازه را که فراز (جبه کهنه)یعنی بالای یکی ازموقعیت‌های قدیم شهر کابل واقع‌است‌بنام «تخت زنبورك» یادمیکنند وازخود کلمهٔ «تخت» هم معلوم میشود که «زنبورك» شاه بوده وچون شاهان ما یادگار های زیادی در کهستانات مملکت ازخودباقی گذاشته‌اند بدون چون‌وچرا میتوان‌گفت که‌قلهٔ مذکوریکی از تماشاگاهای زنبورك شاه بود وچون مقصد درینجا صحبت دراطراف خودنام است بدان عمیق میشویم : در خاطرات عامیانهٔ مردم کابل نسبت به رتبیل وزنتبیل ، اسم زنبورك بیشتر عمومیت دارد . درآثار وکتب‌چاپی مخصوصاً منابع‌عربی ازقبیل فتوح‌البلدان بلاذری ، کامل ابن‌اثیر وطبری وغیره این اسم بصورت (رتبیل) ضبط شده بعضی مآخذ وآثار فارسی که‌ازین عصر وازین شاه ودودمان او صحبت مینمایند این اسم را به صورت های مختلف قید کرده اند ابو سعیدعبدالحی بن‌الضحاك بن‌محمود گردیزی درزین‌الاخبار که‌تاریخ تالیف آن‌را به۴٤٠ هجری نسبت میدهند اورابه‌اسم «رتبیل» خوانده چنانچه بطورمثال گوید (۱) : . . . . پس ازسیستان به‌بست آمد وبست‌را بگرفت وازانجا به‌پنجوای تکین‌آباد آمد وبارتبیل حرب کرد وحیله‌ساخت ورتبیل را بکشت وپنجوای برخود بگرفت . . . .

تاریخ سیستان که‌به‌تصحیح ملك‌الشعراء بهار درطهران به‌سال ۱۳۱٤ شمسی بطبع رسیده

(۱) صفحهٔ ۱۱ ، کتاب زین‌الاخبار تالیف ابو سعید عبدالحی بن‌الضحاك بن‌محمود گردیزی بسعی واهتمام وتصحیح محمد ناظم طبع برلین سنه ۱۳٤۷ هجری مطابق ۱۹۲۸ .

ودرحدود بین ۴۴۵ـ۷۲۵ هجری تالیف شده این نامرا گاهی بصورت (زنتبیل) گاهی (زنبیل) ضبط کرده وحتی در دوسطر پشت هم ، هم این کلمه باملای متفرق نوشته شده مثلاً را جع به آمدن ربیع الحارثی به سیستان ضمناً چنین مینگارد ، (۲) " . . . . . واندر سنه سبع واربعین به بست واخدوان ناحیت شد وآن زنبیل که رفته بود بااوحرب کرد وزنبیل ازپیش او برفت وبزمین هند روان شد . . . . . "

دورهٔ که دراین مقاله میخواهیم مطالعه کنیم دوره ایست که درمیان دو دین و دومذهب واقع شده . میشد که این دوره را میان دو چیز دیگر هم قرار داد ولی چون تاریکی ها وخالیگاهای تاریخ چهار گردمارافرا گرفته عجالتاً چوکات را وسیع تر گرفتیم تاباسیر مطالعات ونزدیک ساختن وقایع حدود محدودتری برای آن تعین کنیم . علاوه برین این دوره را ازین جهت هم درچوکات بزرگ میان دومذهب قرارداديم که قسمت بزرگ حوادث آن قسمت حوادثی را که شاید بواسطهٔ ضیقی جای درین مقاله گرفته نتوانیم ، واقعات جنگ های مذهبی تشکیل داده زیرا رتبیل ها همان شاهانی هستند که از سال های ۳۲ هجرت تا فتح کابل بدست یعقوب بن لیث صفاری در ۲۵۸ هجری مدت ۲۲۸ سال باقوای های عرب مقابله کرده اند در حقیقت این دوره دوصفحه از تاریخ کشور وورقی از زندگانی ملی ما را تشکیل داده است ، یکی بدیگری مربوط است ، یکی بدیگری پیوسته است ویکی بدون دیگری فهمیده و نوشته نمیشود .

* * *

معمولاً چنین تصور میشود که بعد از کوشش های بزرگ [illegible] (از اوائل عهد مسیح تاربع اول قرن سوم) رول مهمی درین گوشهٔ آسیا بازی کرده اند روح [illegible] نظام سلطنتی ، تشکیلات اداری ومقاومت نیروهای [illegible] در دره های صعب المرور [illegible] اسلامیت رواج می یابد و درمقابل [illegible] سامانیان ، صفاریان روحیات ملی را بیدار می سازند [illegible] حقایقی که در آن [illegible] گاهی کشور [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

(۲) صفحهٔ ۵ [illegible]

که مرکز اداری سلطنتی وقوای محتشم بزرگ ملی همیشه درعقب دیوارهای سنگی این سرزمین وجود داشت ودرمقابل هر پیش آمدی اثبات وجود میتوانست .

۞ ۞ ۞

چیزیکه درباب تاریخ سیستان قابل ملاحظه است این است که این اسم را به ضبط معروف آن رتبیل یك دفعه هم ذکر نکرده است .

۞ ۞ ۞

درنسخهٔ مجمل التاریخ پاریس صفحهٔ ۲٤۷ (۱) این اسم بصورت رتبیل قید شده وگوید : « . . . پادشاهان زمین کابل وسندرا رتبیل گویند . »

۞ ۞ ۞

قراریکه آقای ملك الشعرا بهار درپاورقی (۲) صفحهٔ ۹۱ تاریخ سیستان مینگارند چنین معلوم می‌شود که دریك نسخه ترجمهٔ طبری که دراواخر یااوائل قرن ششم هجری نوشته شده همه‌جا این اسم (زنتبیل) ضبط شده ویکجا هم (زنده پیل) آمده ، دراین پاورقی آقای بهار باین نتیجه میرسد « که اصل این کلمه زنتبیل بوده وزنتبیل همان زنده‌پیل است که درادبیات فارسی هم مکرر درتعریف پهلوانان استعمال شده . . . »

۞ ۞ ۞

دریك نسخهٔ دیگر ترجمهٔ طبری که آقای بهار دیده ومتعلق به کتابخانهٔ معارف مشهد است این اسم را زنبیل قید کرده اند .

۞ ۞ ۞

قراریکه ازروی پاورقی های صفحهٔ ٤۱۷ جلد دوم تاریخ هند تالیف هلیو بر می آید واصل آنها متاسفانه نزد نگارنده نیست این اسم را مولفین غربی هنوز هم بصورت های مختلف تر دیگری قید کرده اند .

۞ ۞ ۞

اوکلی Ockley درتاریخ سراسن‌ها (۲) صفحهٔ ٤۹۰ شاه مذکور را « زنتیل Zentil » خوانده ، ویل Weil درتاریخ خلفا (۳) بزبان جرمنی صفحهٔ ٤٤۹–٤٦۱ او را به نام « زنبیل Zenbil » یاد کرده .

۞ ۞ ۞

رینود Reinaud درخاطرات هند (٤) صفحه ۱۷۱–۱۷۲–۱۷۸ (رتبیل Rathil و « زنبیل Zenbyl » خوانده .

(۱) صفحه ٤۱۷ جلد دوم تاریخ هند تالیف سر ه اچ ، هلیو .

(۲) Hiotory of the Saraceus Rohis Edit.

(۳) Cejeschichte de Chalifen.

(٤) Memoire sur l'inde.

توماس E.Thomas درژورنال انجمن شاهی آسیائی جلد ١٢ صفحه ٣٤٤ (١) شاه موصوف را « رتپیل Ratpil » یاد نموده .

* * *

پرایس Price در تاریخ قدیم مسلمانان (٢) صفحه ٥ـ٤٥٤ اسم شاه را بصورت های (رتیل Reteil) ، (راتیل Ratteil) تذکار داده .

* * *

ابن‌خرداد به (Oxford Ms) صفحه ٢٦ می‌نویسد : ملك سمر قند طرخان سکستان رتبل) املای اسم شاه باوجود یکه سه دندانه دارد فقط دونقطه ت بالای خانهٔ وسطی گذاشته شده و موسیو میتا رد Meytard درژورنال ازیاتیك سال ١٨٦٥ صفحه ٢٥١ از فقرهٔ فوق « پادشاه سیستان رتبیل » استخراج وترجمه کرده است .

* * *

ازروی صفحه ٤١٦ جلددوم تاریخ هند تالیف هلیو چنین برمی آید که تاریخ (الفی) که ازان درپاورقی اسم برده شده اسم شاه کابل را بنام « رنبل Ranbal » یاد کرده .

* * *

مولانا نورالدین محمدعوفی درجامع الحکایات خود قسمت اول باب سیزدهم ، حکایت ٢١ (٣) تحت عنوان یعقوب لیث وروحیهٔ جالب وجهی ازملاقات موسی ملاله صفاری و پادشاه کابل نقل می‌کند که شاید از روی متن انگلیسی ترجمهٔ آن را بجای خود ... [illegible] حکایت پادشاه کابل که معروف مطالعهٔ اسم او ... بصورت (رو ...) یاد شده .

* * *

تاریخ هندوستان ... که چچنامه معروف شده و در سنه ٦١٣ هجری از طرف علی بن حامد بن ابی بکر الکوفی از روی نسخهٔ ... [illegible] شده است درمواد مختلف ازیکی ... (ر ...) ... [illegible] نسخه‌های خطی این کتاب ... [illegible] خوانده (٤) ازروی ... [illegible]

---

(١) صفحه ٣٤٤ Journal of the Royal Asiatic Society Vol. XII

(٢) Retrospect of the Mohammedan History Vol. I.

(٣) صفحه ... [illegible]

(٤) صفحه ... [illegible]

هندوسند تابع او بودند (۱) ودرین وقت هنوز مسلمان نشده بود و کشورش بدست مسلمانان نه افتاده بود .

* * *
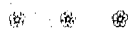
پرفیسر «ولسن» در «آریانا انتیکوا» صفحه ۱۳۳ درباب این پادشاه می نویسد : « . . . دراخیر قرن ۷ م مسلمانان در کابل حتی درشمال کوها به بت پرستانی مقابل شدند که پادشاه آنها (رتنه پاله Retna-pàla) نام هندی داشت وابن حوقل که نگارشات او تحمیلاً مربوط به قرن ۱۰ م است می نویسد که مسلمانان زمانیکه حصار شهر را متصرف شده بودند خود شهر هنوز بدست بت پرستان یعنی اهل هنود بود . . . »

درپاورقی نمره یك همین صفحه نام شاه کابل را شرح داده مینویسد : « که مولفین اسلامی این اسم را بصورت رتبیل ، رتپیل، رتبل، رنتل، زنتیل وغیره قید کرده اند واین اختلافات املائی ناشی خاصیت حروف رسم الخط فارسی است . «پرایس» میگوید که این نام یاتاتاری ویاهندوئی است ودرهندوبودن آن شبهه نیست واصل آن رتون پال Rutun-pàll یا «رتنه پاله Retna-pàla» بوده وقراریکه پرایس بملاحظه میرساند خانوادهٔ این شاه «دربخاریا Bokharia» املا کی داشتند . . . . .

* * *

از روی پارهٔ ماخذی که فعلاً دردست نگارنده میباشد ازین بیشتر نمیشود دراطراف نام « رتبیل » چیزی نوشت البته این هم بجای خود کافی وتا اندازهٔ زیاد نظر یات مارا راجع به نام « کابل شاهان » این وقت وسعت می بخشد . تاجائیکه عجالتا قضاوت میتوان کرد این نام اسم خاص کدام شاه کابلی نبوده بلکه عنوان یك دودمان بزرگ است که ماخذ عربی پیش ازدوصد سال ازان ها صحبت میکنند وبدون اینکه اینجا دقیق شویم گفته میتوانیم که ازسال های اول هجرت تازمان سلطنت یعقوب بن لیث صفاری درسیستان درتمام این مدت طولانی رتبیل شاهان بین هامون سیستان وسند حکومت نموده اند واین خود دلیلی است واضح که این اسم اسم خاص یك شخص نبوده بلکه اسم یالقب دودمانی بوده که پادشاهان کابل وزابل ورخد وسیستان وزمین داور بدان یاد میشدند . شاید اسم اولین پادشاهی هم باشد که سرداران عرب درسیستان ودلتای هیرمند بار اول باحکمرانان یاشخص خود اومصادف شده وپسان ها اولادهٔ اورا تازمان آخرین فتح کابل بدست یعقوب لیث همان یك نام یاد کرده رفته اند . بعد ازینکه جنوب هندوکش به تدریج ازسواحل هامون سیستان دراثر پیشرفت مسلمین ازدست ایشان براٌمد بطرف شرق پسپا شده رفته درکشمیر وسند واراضی ماورای آن درقلمروهای نسبتاً کوچك

---

(۱) صفحه ۱۲۶ چچنامه

وحدودی بنام «ملك سند» سلطنت خود را ادامه دادند. چون ازروی الهندالبیرونی ومسکوکات وازروی اشارات مورخین عرب راجع به دین آنها میدانیم که درین وقت سلسلهٔ برهمنی یا هندو در کابل به سلطنت رسیده بود احتمالات زیاد به این دلالت میکند که این اسم اصلاً هندوئی بوده باشد.

قلمرو سلطنت: اگرچه معمولاً خاطره های ملی ومخصوصاً داستان های عامیانهٔ اهالی کابل رتبیل زنتبیل وزنبورك شاه را که مقصد ازان دودمان رتبیل شاهان کابل باشد، شاهان کابل میدانند ولی در حقیقت دامنهٔ حکم فرمائی آنها از کابل حتی به معنی جامع آن هم خیلی ها وسیع تر بود قراریکه ازمنابع مختلف عربی معلوم میشود شاهانیکه به لقب رتبیل یا یکی از صور مختلف آن یادشده اند درمقابل سرداران عرب وسپاه ایشان ازیك منطقهٔ بسیار وسیعی دفاع میکردند که ازهامون سیستان تا کوهای کابل وحتی تاسواحل سند انبساط داشت، قراریکه درصفحات پیش ذکرشد مجمل التواریخ رتبیل را پادشاه «زمین کابل وسند» خوانده و چچنامهٔ راسل را بصفت «ملك سند» یاد نموده. ملك الشعراء بهارایشان راپادشاهان کابل وسجستان ورخج (۱) میداند.

همین قسم که کابل غیرازشهر مفهوم جغرافیائی مختلفی داشته و «زمین کابل» یا «کابل زمین» علاقهٔ وسیعی را دربر میگرفت رخج یا رخد یعنی زمین داور وقندهار فعلی وسجستان یعنی حوزهٔ سفلی هیرمند وسیستان هم رقبه های مختلفی را احراز کرده و وقتی هم بوده که تمام اراضی جنوب هندوکش از حدود کرمان گرفته تا کشمیر ولب دریای سند و از زمین داور گرفته تاسرحد مکران حتی تا اوقیانوس بنام سیستان یاد میشد چنانچه تاریخ سیستان عین این حدود را درصفحهٔ ۲۵ چنین قید کرده: «... وحد شرقی اقصی کشمیر است تا لب دریای محیط واز سوی غرب زان سوی سند (۲) ...» [illegible] (۳): [illegible]

[illegible]

[illegible]

---

(۱) صفحهٔ [illegible] تاریخ سیستان [illegible]

(۲) [illegible]

(۳) [illegible]

جغرافیائی خاص داشت عبارت از سیستان ودیگر مفهوم عام به معنی جامع ترکه حدود آن شرح یافت وشامل بست ، رخد ، کابل ، زابل ، نوزاد ، زمین داور ، اسفزار و حاشیهٔ باریکی ازجنوب غور وگردیز وغزنی وقسمتی ازبلوچستان تاحدود مکران بود « لوستر انج » درنقشهٔ سوم کتاب اراضی خلافت شرقیه حدشمالی این قطعه‌را که‌بطول بین هامون و رود سند انبساط دارد باخطی معین کرده که از جنوب اسفزار وحدود جنوبی غور به رود خانهٔ پنجشیر تماس نموده وخود رودخانهٔ کابل بقیهٔ آن‌را تارود خانهٔ سند معین نموده است . به این ترتیب اگراراضی مذکور باتشکیلات ونام‌های جغرافیائی امروز تطبیق‌شود چنین برمی آید که رتبیل به‌سیستان‌افغانی وسیستان‌فارس ، ولایت‌قندهار ، زمین‌داوروپشت‌رودوگرشك وفراه وارزگان ، دیراوت ، فلات غلزائی ، مقر ، غزنی ، کابل ، سمت‌جنوبی وننگرهار وحصه‌ئی ازبلوچستان تاحدود مکران سلطنت وحکم فرمائی داشت .

پایتخت دودمان‌رتبیل پوره‌معلوم نیست . درجنگ‌ها بااعراب چه‌دربست چه‌درزرنج چه دررخد و کابل وگردیز درهمه‌جاشخصاً خود شاه‌حضور داشته‌وازاو اسم برده‌شده است اکثر احتمالات به‌این‌دلالت میکند که کابل‌مرکز وپایتخت آنهابوده‌باشد زیراخصوصاً بنام‌پادشاهان (کابل‌زمین) یادشده اند والبیرونی درین وقت‌ها در جنوب هندوکش محض‌از (کابلشاهان) اسم می‌برد ویادداشت های‌هیوان ـ تسنگ هم‌درسال های که‌مشرف به‌ظهوراعراب درسر حدات غربی خراسان میباشددولت کاپیساراچنان‌مقتدرتصور میکند که « ممالك‌همسایه‌ازبیم آن بجان می‌ارزیدند »

※ ※ ※

مقام رتبیل شاهان در سلسلهٔ تاریخ افغانستان :

موضوع‌بسیارمهم‌ومشکل که‌تاحال‌مطالعه وحل‌نشده‌وحل آنهم‌باوضعیت موجودهٔ معلومات ما مشکل است این‌است که‌رتبیل شاهان درسلسلهٔ خانواده های سلطنتی ، آریانا ، خراسان ، افغانستان عبارت ازکی‌بوده وبکدام‌سلسله تعلق‌میگیرند ؟ منابع‌غیرعربی راجع‌به آنها چه میگویند وتاکدام اندازه میتوان این‌مدارك را بانگارشات مورخین عرب سرداد .

درین شبهه‌ئی نیست که‌اگر مطالعهٔ موضوع بصورت منفردومستقل مدنظر می بود شهادت مورخین عرب آنهم ازچندین زبان کفایت میکرد ولی چون ربط موضوع به‌سلاله های سابق وقدیم کشور در کرونولوژی تاریخ عمومی افغانستان‌اهمیت زیاددارد ومورخین‌عرب‌ازسلاله هائی که‌پیش ازنشر دین مقدس اسلام در کابل زمین سلطنت نموده اند اسم نمیگیرند ناگزیریم به‌منابع دیگر هم‌رجوع کنیم تاسررشته بدست آید ومطلب خوب‌تر فهمیده شود .

پیشتر اشاره نمودیم که‌بعد ازسقوط کوشانی های بزرگ درربع اول قرن سوم مسیحی

دودمان دیگری در کابل واراضی متصلهٔ آن بسلطنت رسید که بنام (کوشانی های خورد) یا (کیداری) یادمیشوند این خاندان احفادمستقیم همان کوشانی های بزرگ اند که در شروع دورهٔ فترت شاخهٔ باختری و کابلی بهم متحد شده وتقریبا یك ونیم صد سال در تاریك ترین دورهٔ تاریخ افغانستان تا ربع اخیر قرن چهارم مسیحی سلطنت نمودند .

چون ساسانی ها بیش ازبیش جسارت می‌نمودند هیاطله درین وقت از کهستانات بدخشان فرود آمده فارسی ها وگوپتاهای هندی را در خاك های خودشان عقب نشانیده وتااواسط قرن ٦ مسیحی ادارهٔ مملکت بدست ایشان بود .

مقارن بااین وقت درمنگولیا وآسیای مرکزی اقوام زردپوست ژوان ژوان ها وتیو کیوها سر اشغال اراضی درزدوخورد شده وبدون اینکه اینجا تفصیل داده شود تیو کیوها بطرف غرب تغییر محل داده رفتند ودو امپراطوری بنام ترکان شرقی وغربی در صحنهٔ پهناور آسیا تشکیل دادند وایستامی خاقان ترکان غربی با خسروانوشیروان ساسانی اتحادی بسته و دولت هیاطله را درحوالی ٥٦٦ مسیحی مضمحل نمودند ودیری نگذشته بود که دراثر تمایل ایستامی به دولت رم شرقی (بیزانس) اتحاد ترك وساسانی برخورده و (تیو کیوها) یعنی ترك ها درتخارستان وباختر واز آنجا بجنوب هندوکش نفوذ یافتند وساسانی ها بحواشی غربی پس گشتند ومقارن بااین وقت چیناتی ها هم در تخارستان ظهور کردند به این ترتیب بعد از هیاطله عناصر ترکی هم پیداشد واین عناصر کم وبیش باقبایل زابلی هیاطله ودیگر شاخه ها وعناصر آن ویا کوشانی ها که به نمد ادز یا ند ر ند ر ه های جنوب هند و شبی سکنی داشتند و مخصوصا بعد ازسقوط هیاطله از نقاط مرتفعه وقلل جبال شرقی آریانا فرود آمده بودند مخلوط شده واز اختلاط آنها عنصری بمیان آمده است که عرق کوشانی وترکی در آنها بیشتر است وبعد از ٥٦٦ یعنی بعد ازتاریخ سقوط هیاطله زمام حکمفرمائی [illegible] است ودودمان سلطنتی رتبیل شاهان کابل [illegible] [illegible]

[illegible]

حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله وسلم رحلت فرمودند و حضرت ابوبکر صدیق (رض) به خلافت مسلمین انتخاب میشدند بدینقرار سالهائی که زایر مذکور ازافغانستان بطرف هند میرود و باز از آنجا مراجعت نموده وبطرف مملکت خود عازم چین میشود آخرین سالهای زندگانی افغانستان قدیم است دین مقدس اسلام تازه ازشبه جزیرهٔ عرب بطرف شرق منتشر شده وهنوز به مملکت ما نرسیده است یعنی تقریباً ۱۰،۱۵ سال دیگر در کار بود زیرا به بعضی نظریه ها قشون عرب در زمان خلافت حضرت عمر رضی الله تعالی عنه (سال ۲۲ یا ۲۳ هجرت) به سرحدات غربی سیستان ظهور نمودند و قرار برخی شواهد دیگر سیستان در زمان خلافت حضرت سیدنا عثمان رضی الله تعالی عنه بدست ربیع بن زیاد الحارثی فتح شد بهر حال برای مطالعه دورهٔ که مصروف آن هستیم، همان دورهٔ که گفتیم میان دودین واقع شده است واینك حالا ازنزدیك تر آنرا نگاه میکنیم معلومات زایر چین هیوان-تسنگ و آنهائیکه بعداز او آمده اند برای حصه پیش از اسلام وشهادت مورخین عرب برای حصهٔ اسلامی فوق العاده مهم است. این دومنبع یکی متمم دیگر است و برای فهمیدن روح قضایای دورهٔ که دران عرف، عادات آئین اخلاق وسیاست وهزار چیز دیگر یکدفعه تغیر میکند وانقلاب فکری در اذهان باشندگان کشور بعمل می آید مطالعه ومقایسهٔ هردو حتمی ولازمی است وعجالتاً این کاررا درمورد رتبیل شاهان کابل بعمل می آریم .

هیوان - تسنگ در ۶۳۲ یعنی ۱۰ یا ۱۵ سال قبل از تماس قشون عرب به سرحدات کشورما وسال قبل ازفتح اول کابل بدست اعراب در کاپیسا که کابل در اینجا جزء آن است از سلطنت مقتدری صحبت میکند که تقریباً ازبامیان تاشهر تا کنزیلا کنار اندوس انبساط داشت وچهارهزار (لی) احاطهٔ آن بود که به حساب امروز مساحهٔ قلمرو این سلطنت تقریباً ۲۳۰۴ کیلومتر مربع میشود (۱) هیوان- تسنگ راجع بدین ومذهب وپیروان بودائی وبرهمنی وتعداد روحانیون فریقین وعدهٔ معابد وحاصلات زراعتی و آب وهوا وغیره معلومات مفصل میدهد که اینجا بدان کاری نداریم ومطلوب ماشخص خود شاه است. زایر چین درین باب می نویسد : "شاه ازنژاد تسالی Tsa-li (کشتاتریا طبقهٔ جنگجو) است. مرد بامعلومات واحتیاط کار است دلاوری وتندی مزاج عین فطرت او است ازاقتدار ونیروی او ممالك مجاور چون بیدمیلرزند وبرده ایالات حکمفرمائی دارد . رعیت خودرا دوست میدارد وازآنها حمایت میکند ، پابند دیانت بودائی است ، هرساله مجسمهٔ طلائی بودارا به ارتفاع ۱۸ فت ساخته ودرحفلهٔ نجات که بنام (موکشامها پاریشاد) تشکیل میشود مردمرا دعوت میکند وبه محتاجین وغربا وبیوه زنان ومردان زن مرده صدقه وخیرات میدهد (۲)

ازین بیانات واضح معلوم میشود که درسال های مقارن انتشار اسلام وورود قشون عرب

(۱) صفحهٔ ۱۰۱ افغانستان تالیف (اندره دولو) (۲) صفحهٔ ۱۰۱ افغانستان تالیف (اندره دولو) صفحه ۱۴ جلد اول خاطرات هیوان تسنگ ترجمه استانسلاس ژولین .

درحواشی غربی افغانستان ورسیدن آنها به سیستان درجنوب هندوکش در کابل وزابل دولت مقتدری وجود داشت که پایتخت آن شهر کاپیسی (بگرام) بود قلمرو این سلطنت بطرف شرق (لان پو) لغمان، (نا کی هولو) نگاراهار اجلال آباد و ننگرهار، (کان تولو) پشاور حالیه وچار صده واندو (تاچاشیلو) تا کزیلا وضلع راولپندی حالیه را دربرمیگرفت وباسلطنت کشمیر که بدست « کار کوتا درلاب ها وردهانا Karkota Durlabhavardhana (بین ۶۳۱ـ۶۳۳) اداره میشد تماس داشت وحتی درقلمرو این راجاهم تا کوهای نمک « سانگ هو پولا Sang-ho-po-la » پیش رفته بود بطرف غرب شاه کاپیسا براراضی « تسو - کو - چا Tsu-ku-cha » که آن را (تسو کو تا) هم خوانده اند وعبارت از ارا کوزی یونانی ویا قلمرو زابلستان می باشد حکم فرمائی داشت . تنها این خطه هفت هزار (لی) احاطه داشت وازان معلوم می شود که بطرف غرب نفوذ دولت کاپیسا خیلی ممتد بود(۱) وروی همرفته از تا کزیلا تا کناره های هیرمند نفوذ وآمریت داشت .

این سلطنت مقتدر که هیوان - تسنگ باجزئیات از آن صحبت میکند قرار شهادت زائرینی که بعد ازاو آمده ورفته اند بهنیرو واقتدار کامل درجنوب هندوکش دوام داشت چنانچه در حوالی ۷۲۰ـ۷۳۷ مسیحی که تقریباً ۹۰ سال بعد ازمسافرت زایر اول الذکر شود زایر دیگر چینی موسوم به هوی تچا او Houei-Tcheao از پادشاه خیلی مقتدری در امیان صحبت می کند که « تحت اثر وسلطهٔ کدام پادشاه دیگر نبود . پیاده نظام ورساله خیلی قوی ومتعدد داشت وممالک دیگر جرئت نداشتند که به او حمله کنند . . . » علاوه برین این را هم تصریح میکند که پادشاه یکنفر (هان Han) یعنی آریائی بود . در ۷۵۳ تقریباً ۳۳ سال بعد زایر دیگر چینی ون کانگ Won-Kang حین عبور از گندهارا درمعبدی اقامت داشت موسوم به معبد (جو - لوشه) پادشاه که موسیو سیلوین لوی بزرگترین مستشرق فرانسه او را لالشیه یکی از شاهان دودمان [illegible] حساب می کند(۲) قرار [illegible] زایر [illegible] از اعقاد کنیشکا میدانستند درشوقت در گندهارا حکمفرمائی داشته [illegible] سال های مقارن ظهور سرداران عرب درحواشی سیستان (۳۰ هجری [illegible]) [illegible] تا یکقرن بعدتر (۷۵۳ مسیحی) به وجود حکومت های مقتدر در جنوب هندوکش [illegible] که قرار ادعای خود شان وشهادت [illegible] [illegible] [illegible] وشاهی واعقاد کنیشکای [illegible] میدانستند [illegible]

* * *

حالا [illegible] به نگارشات مورخین عرب وفارسی [illegible]

---

(۱) صفحه ۸ فصل دوم [illegible] های افغانستان [illegible]

(۲) [illegible] از [illegible] شماره [illegible] ۱۹۳۲ [illegible]

ازکدام پادشاهان صحبت میکنند وقرار تذکار آنها قشون عرب از سرحدات سیستان گرفته تا کابل باکی وکدام قوه مواجهه شده اند .

قشون عرب باتفاوت نظریاتیکه موجود است باراول یا در سال ۱۸ هجری یا ۲۲ و یا ۲۳ هجری درسرحدات غربی کشورما تماس حاصل نموده‌اند آنچه مسلم است این‌است که بعد از سال ۳۰ هجرت که مصادف به (۶۵۰) مسیحی می‌باشد تماس لاینقطع بین خاك ما وسرداران عرب پیداشده وازین تاریخ به‌بعد تازمان فتح کابل بدست یعقوب‌بن‌لیث‌صفاری در(۲۵۸ هجری مساوی ۸۷۹م) سرداران عرب از سرحدات غربی سیستان گرفته تا کابل به یاد شاهانی مصادف شده‌اند که آنها را بنام های رتبیل ـ رانتبیل ـ زنبیل ـ زنتبیل یاد کرده اند .

اولین سردار عرب ربیع‌بن‌زیاد به امر عبدالله بن‌عامر در سال ۳۰ هجرت داخل‌سیستان شده زرنج مرکز آن را فتح کرد . بهاساس تاریخ سیستان ژرال‌عرب با (ایران‌بن‌رستم‌شاه) شاه سیستان مقابل شد بلاذری این‌شخص را(ابرویز مرزبان سیستان)خوانده‌وبعضی‌ماخذ دیگر ازشاه نام‌نمیگیرندلیکن قراریکه ازوقایع مابعد یعنی‌ازتصادمات‌سرداران‌عرب باحکمفرمایان‌محلی معلوم می‌شود این شخص یا «ایران شاه» یا«ابرویز» مرزبان یانایب‌الحکومه ئی بیش نبوده که ازطرف پادشاهان نیمروز وزابل وکابل یعنی رتبیل شاهان مقرر می‌شدند .

* * *

درسنه سی‌وسوم هجرت عبدالله بن‌عامر ، سردار دیگری را که عبدالرحمن بن‌سمره نام داشت به سیستان فرستاد . مشارالیه زرنج والرخج وبلادالداور را مطیع ساخت ودرجبل‌الزور زمین داور که درآنجا معبد معروف «زور» وقوع داشت بامدافعین وقشون رتبیل مقابل شد .

* * *

تاریخ سیستان (صفحه ۹۱) مینگارد ربیع‌الحارثی در سنه ٤۷ هجرت در بست ورخد با(زنبیل) یا(زبیل) مصادف شد وازین‌تاریخ به بعدهمیشه نام رتبیل بحیث‌شاه ومدافع‌ازسیستان گرفته تا کابل برده می شود .

* * *

عبدالله بن‌ابی بکره‌درسنه۵۱ هجری به‌سیستان آمده‌ودربست ورخد و کابل با(زنبیل) محاربه نمود واخر بادوهزار درم بااو صلح کرد .

* * *

درسال ٦٤ هجری (۶۸۳ مسیحی) عبدالعزیز بن عبدالله بن عامر والی سیستان شده ووقتیکه‌ازبست‌سوی کابل میرفت دربیابان با «زنبیل» مصادف شد. تاریخ سیستان‌لشکر او را ترکی خوانده درنتیجه رتبیل شاه کابلی شکست خورده وکشته میشود قرار تذکار بلاذری رتبیل

درین جنگ ازدست ابوعفراء عمیر المازی بقتل رسیدوعبدالله که درغیاب عبد العزیز حکمران سیستان مقرر شد با رتبیل یا صحیح تر بگوئیم با پسرو جانشینش داخل جنگ شده و کار رتبیل شاه به صلح خواهی کشید .

❀ ❀ ❀

درعهد خلافت عبدالملک مروان . چون عبدالله امیه از طرف حجاج یوسف والی خراسان وسیستان به سیستان آمد درقلعه بست با رتبیل محاربه نمود وباز طرفین صلح نمودند.

❀ ❀ ❀

هکذا درعهد حجاج ، سردار دیگر عرب عبدالله بن ابی بکره یادرسیستان یاطوریکه از بعض منابع دیگر استنباط میشود درمملکت رتبیل درحوالی کابل جنگ سختی میان قشون عرب ورتبیل شاه واقع شده ومسلمانان شکست خوردند . این واقعه در ۷۸ هجری (۶۹۷ مسیحی) واقع شد.

❀ ❀ ❀

حجاج برای پوشانیدن شکست خود در ۸۱ هجری (۷۰۰) مسیحی عبد الرحمن بن محمد بن اشعث را با چهار هزار نفر بقصد کابل به سیستان فرستاد تا قشون ولایت اخیر الذکر راهم با خود گرفته وجانب کابل حرکت کند. جنگهای میان او و (رتبیل) یا (رتبیل) درزابل و کابل واقع شد و با مخالفتی که مابین حجاج وعبدالرحمن محمد الاشعث واقع شد و شرح آن اینجا مورد ندارد سردار مذکور نزد رتبیل شاه پناه برد .

❀ ❀ ❀

درعصر ولیدبن عبدالملک ازطرف حجاج که والی عراقین وخراسان وسیستان بود قتیبه بن مسلم درسنه ۹۷ درحوالی کابل با رتبیل دچار محاربه گردید.

❀ ❀ ❀

درعصر خلافت هشام (۱۰۵ هجری) از طرف خالد بن عبدالله [illegible] بن [illegible] به جنگ آمده و با رتبیل مقابل گردید [illegible]

صحبت میشود زیرا درجمله اسرا او راهم گرفته بودند .

❀ ❀ ❀

در دوره عباسی از رتبیل شاه چندان اسمی برده نشده وچنین مینماید که در اثر جنگ های طولانی خسته وضعیف شده وعموماً در کابل مستقر گردیده وقهراً تن به اطاعت داده تا اینکه سلطنت صفاری تشکیل وروابط میان بغداد وشاهان صفاری تیره وبالاخره قطع میشود در عصر زمامداری یعقوب لیث مجدداً رتبیل روی صحنه می آید واز بست گرفته تارخد وکابل جنگ های سختی میان ایشان واقع میشود وچون مرکز ثقل رتبیل شاه درین وقت بیشتر زابل یعنی حوالی غزنی وکابل میباشد آخرین جنگ‌ها در سال ۲۵۸ ﻫ (۸۷۹ مسیحی) درکابل واقع میشود چنانچه زین الاخبار وتاریخ سیستان این قصه را تذکار داده اند ومحمدعوفی درجامع الحکایات خود مفصل صورت جنگ رتبیل شاه وموسس سلاله صفاری را در کابل شرح میدهد .

❀ ❀ ❀

باتذکار اسمای یکدسته سرداران عرب که منابع عربی وفارسی مفصل ازانها صحبت میکنند معلوم میشود که اقلاً از سال ۳۰ هجری(۶۵۰ میلادی)تا ۲۵۸ هجری (۸۷۹ میلادی)هرسردار ی که ازطرف مقام خلافت ونایب الحکومه‌های خراسان به سیستان اعزام شده همگی بلااستثنا در یکی از نقاط سیستان یانیمروز خواه در بست خواه در زرنج خواه در رخد خواه در زابل و کابل وگردیز درسنه وتاریخ معین به پادشاه مملکت که رتبیل باشد وبرادران وخویشاوندان وقشون اومقابل شده‌اند که شرح وتفصیل فتح وشکست طرفین وغلبه وضعف یکی از آنها وصورت مذاکرات صلح ودیگر چیزهای مربوطه مبحثی است طویل که صفحات سالنامه حتی اختصار آن را هم اجازه نمیدهد .

❀ ❀ ❀

قراریکه ازمطالعه مسکوکات برمی آید والبیرونی مورخ معروف دربارغزنی در کتاب الهند خود شرح میدهد آخرین سلسله های معروف شاهی جنوب هندوکش که مرکز آن ها عموما کابل بوده بدون دخل درجزئیات به اسم ولقب (شاهی)یا (کابل شاهی) یا (کابلشاهیان) معروف اند که آن راهم بازبه دوسلاله مجزی تقسیم میکنند که یکی را معمولا (ترکی شاهی) ودیگری را (برهمن شاهی) میخوانند موسس سلاله اول الذکر برهاتگین Barhatakin وآخرین پادشاه آنها (لگه تورمان) نام داشت که تا ۸۷۵ مسیحی در کابل سلطنت نموده اند وقرار تذکار البیرونی ۶۰ نفر از آنها به سلطنت رسیده است . مشارالیه یکی از پادشاهان آنهارا بنام (کنیک) خوانده وبنای یك استوپه بزرگ پشاور رابه اونسبت میدهد ازروی لفظ « کنیك » وازتاسیس بنای استوپه مذکور وتعداد ۶۰ نفری که به این خاندان نسبت میدهد بدون شبهه معلوم میشود که مقصود او ازین خاندان همان دودمان کوشانی است که سلاله

خورد وبزرگ وحتی اسلاف اخیر آنها را که از روی عرق باهیاطله وزابلی وتیو کیو هم کمی مخلوط شده اند در برمیگیرد و گاهی بشهادت مسکوکات به اسم (دودمان تجن) هم یاد میشوند وهیچ موردندارد که آنهاراترك خواند. البیرونی‌هم سلالهٔاجداد آنهارا به کنیشکای بزرگ کوشانی نسبت میدهد .

سر سلسله دودمان (برهمن شاهی) یا (هندوشاهی) کابل (کالار) نام شخصی است که در دربار (لگه تورمان) آخرین شاه دودمان فوق الذکر سمت وزیری داشته وازحوالی ۸۷۰ تا اوائل قرن ۱۱ یکعده شاهانی مانند(اسپالاتی) (سامانتا Samanta) (کمالو Kamalu) (بهیما Bhima)(جیپال Jayapala) (انندپال Anandapala)،(تاروجانپال Tarojanapala) از میان آنها سلطنت نموده اند که جنگ های سبکتگین وسلطان محمود کبیر غزنوی زابلی ازمیان آنها جیپال را بیشتر درزبان های معروف ساخته است وسلطنت برهمن شاهیان کابل بطرف شرق تاچترال وباسین وگلگت وسیلاس و کشمیر انبساط داشت . بطرف شمال فوق آنها درماورای هندوکش واضح تصریح نشده ولی بطرف غرب کناره های هیرمند و سیستان حکم فرمائی داشتند . پس قراریکه اشاره شد از روی ماخذ عربی وفارسی‌وماخذی که‌ازعربی ترجمه شده چنین برمی آید که ازسال های ۳۰هجری تا۲۵۸ (از ۶۵۰ تا۸۷۹ مسیحی) درمدت بیش ازدوصد سال که سرداران عرب به کشورما دست‌ومحاربه داشتند همیشه درجنوب هندوکش باشاهانی مقابل شده‌اند که آنهارا به نامهای‌رتبیل،رانتبیل،زنبیل،زنبیل،رتبیل وغیره [illegible]

* * *

حالا که یك موضوع ویك عصر را ازنقطه نظر [illegible] به این نتیجه رسیده ایم که میان دو سلهٔ فوق [illegible] واثر این چنین ومنابع کشمیری ومسکوکات [illegible] ازهمان یك سلسله شاهان ودودمان های شاهی [illegible] تاجائیکه ضرورت داشت تفصیلات هرشوشرح [illegible]

در دوره هائیکه مورخین عرب [illegible] والبیرونی([illegible]) مورخ [illegible] دودمان وکلمه‌ها [illegible] میکنندوباشی [illegible]

[illegible] کشمیری و [illegible] دودمان های سلطنتی [illegible]

که آخرین شاهان کابل چه برهمن وچه ترك وچه کوشان به صفت (شاهی) یاد شده اند ازقبیل : برهمن شاهی کابل ، هندوشاهی کابل ، ترکی شاهی کابل یا کابل شاهیان وغیره . البیرونی درتاریخ (الهند) خود حینیکه ازدودمان شاهی کابل درمناصفهٔ اول قرن ۱۱ مسیحی صحبت میکند هم آنهارا به صفت (شاهیا) یاد میکند . ازطرف دیگر «رتبیل» باصور دیگری که ضبط شده مانند زبیل، زنبیل ، رنبل ، رتبیل، زابورلك در عرف وداستان های عوام همه به صفت « شاه » ملحق بوده وازروی توافق سنه وتاریخ وزمان محل حکم میتوان کرد که ایشان حتماً جزء همین دودمان (شاهی) کابل اند .

برای ارتباط موضوع متذکر میشویم که کلمهٔ (شاه) ازعصر کوشانی های بزرگ یعنی ازقرن اول مسیحی باینطرف روی مسکوکات کوشانی های بزرگ وخوردو خاندان کیدار ودودمان (تجن) کاپیسا وگنده هارا وغیره دیده شده. وبارسم الخط یونان وکوشانی وخروشتی تحریر گردیده.

(شااو نانوشااو) یکی از القاب کنیشکا است که در مسکوکات او ضبط است (وشهنشاه) معنی دارد . موسس سلالهٔ کوشانی های خورد (کیدارا) در مسکوکات خود را (کیدا را کوشان شاه) خوانده همین قسم درچندین سلسله مسکوکات معاصر این وقت صفت شاه وشاهی دیده میشود از آن جمله یکی مسکوکات است که به دودمان (تجن شاهی) نسبت میشود ونمونه های آن اززمین داور ورودبارو سواحل هیرمند وزابلستان وفرزان وسگاوند وازنقاط بین غزنی وکابل بدست آمده وبلاذری هم یك دفعه بدون اینکه اسم شاه کابل راتذکار کند اورا بصفت (کابل شاه)خوانده ودر جاهای دیگر از (رتبیل)نام میبرد . همین قسم صاحب تاریخ سیستان در صفحه ۸۷ از پادشاه کابل محض بصورت (شاه کابل) یاد میکند این همه قرائن یکجا شده وقرار نظریه (ری H.C.Ray)معلم تاریخ وسانسکریت یونیورستیه کلکته نشان میدهد که یحتملاً (رتبیل های) ماخذ عرب که آنهم بجای خود لقب است نه اسم خاص، جزء (شاهی های) کابل بودند که ازاواسط قرن ۵ به بعد سلطنت کرده اند. آیا این رتبیل ها همان شاهان کاپیسا میباشند که هیوان- تسنگ زایر چین ازآنها ذکرمیکند ؟ جواب این سوال عجالتاً مشکل است ویك طرفه چیزی نمیتوان گفت. قرارنظریهٔ مستر ری چیز مسلمی که اینجا ذکر میتوان کرد این است که رتبیل ها در وسط قرن ۹ مسیحی یعنی عصری دردرهٔ کابل سلطنت داشتند که قرارنظریهٔ البیرونی و(کلهند) مورخ کشمیر سلالهٔ ترکی شاهی از بین رفت ودودمان برهمن شاهی کابل عرض وجود کرد . درین صورت مدقق مذکور رتبیل هارا شاهان کاپیسا قیاس میکند وعلاوه مینماید که درین وقت شاهی بنام کار کوتاس Karkotas در کشمیر به سلطنت رسیده وشهپر تا کرپلاراشغال کرد ودامنهٔ نفوذ شاهان کاپیسارا بطرف شرق محدود ساخت وآنها هم بطرف جنوب غرب نفوذ خودرا توسعه بخشیده وقلمرو خودرا تا کنار هیرمند ودریا چهٔ سیستان انبساط دادند و از همین جهت بار اول درین حصص باسر داران وقشون عرب مقابل شدند (۱) بااین ترتیب وضعیت (شاهی ها) میان دوقوهٔ باریك

(۱) صفحه ۷۱ The Dynastic Hiotory of Northern Iidiavol.I by Ray.

وخطرناك شده وانقلابی رخداد. (کلار) وزیر برهمنی آخرین شاه ودودمان ترکی شاهی یعنی «لگه تورمان» رامجبور نموده وسلالهٔ هندوشاهی رابمیان آورد و پادشاهان آن دودمان قراریکه بیشتر هم ذکر شد تا زمان سلطنت البتگین وسلطان محمود کبیر زابلی در حوالی سمت مشرقی دوام داشت ودراثر فشار لاینقطع خاندان آل ناصر غزنه درربع اول قرن ۱۱ مسیحی مضمحل شدند واحفاد آنها بخاك هندی عقب نشستند ودر آنجا درقلمرو محدودتری به حکمفرمائی ادامه دادند و تعقیب آنهامطالعات عمیق تری بکاردارد .

رتبیل شاهان وقشون عرب:

فصل مهمی که رتبیل شاهان در تاریخ کشور ما اشغال کرده اند عبارت ازمقابله های آنها با سرداران وقشون عرب ومحافظهٔ خاك مملکت است وهمین دفاع ومقابله ها ومفاهمه های دو صد ساله است که رول تاریخی آنهارا معین کرده ومتن نگارشات خود مورخین عرب اسباب معرفی وشهرت آنها گشته . در اوائل این مطالعات متذکر شدیم که کشور کهسار ماهیچ وقت فاقد قوای نیرومند ملی وقائدین توانا ومدبر نبوده واین وضعیت را هر مرتبه حملات بیگانه خودش ثابت وآشکارا ساخته قشون نیرومندعرب که یکدسته از سرداران آن رامختصراً نام گرفتیم همان قشون بزرگ ومحتشمی است که دولت سامانی رادر یکی دومیدان مضمحل ساخته وبعد ازدوقرن هم بوره کهستانات بلند کشورمارامتصرف شده نتوانست ورتبیل شاهان کابل وامرای دست نشاندهٔ آنها از هامون سیستان گرفته تاسند درهر نقطه ئی سخت جنگیدند، گاهی قشون عرب غالب شد گاهی نیروی رتبیل ، گاهی این باج پرداخت و گاهی آن حیات خودرا بهزر سرخ خرید چندین دفعه مفاهمه بمیان آمد ، چندین مرتبه عهد بسته شد هر شهری چندین مرتبه از دستی بدستی افتاد ولی رتبیل شاهان و نیروی ملی تا زمانی بوره مضمحل نشد [illegible] یعقوب لیث صفاری با دستهٔ نیرومندی از فرزندان خود این کشور به مقابلهٔ آنها بر نخاست . چیز مهمی که از خلال جنگهای اعراب ونیروی ملی معلوم میشود این است که رتبیل شاهان عموماً خود شان درهر نقطهٔ که جنگ بود به قیادت نیروی خود حاضر بوده و جنگ میکردند . از روی مطالعهٔ جنگ ها وطرز وسیاست نظامی رتبیل شاهان واضح معلوم میشود [illegible] جغرافیائی وتوپوگرافی محلی دران مداخلت زیاد دارد [illegible] زمین عموماً دو شکل داشت یکی هموار وجلگه ئی [illegible] کهستانی دشوار گذار مانند اراضی [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

وشریح بن‌هانی الحارثی باجمعی ازنظامیان عرب بقتل رسید و آوازهٔ این‌شکست بزرگ حجاج وخلیفه عبدالملك مروان‌را بیقرار ساخت،مجدداً خلیفه وامیرخراسان بمشوره وتهیه نقشه مصروف شدند تاهنگامهٔ این شکست فاحش را خاموش سازند . کامل وطبری میگویند که۲۰ هزار از بهترین جوانان بصره و ۲۰ هزار هم از میان اهل کوفه انتخاب کردند که جمله چهل‌هزارنفر شود . صاحب تاریخ سیستان اظهار میکند که از یکصدو بیست هزار نفر چهل هزار نفر مرد جنگی وکارآزموده انتخاب کرده وبابهترین اسلحه وادوات واسپهای تازی مجهز گردانیدند واز زیبائی وحشمت‌زیادنام آنرا (جیش‌الطواویس) یعنی(قشون طائوسان) ماندند وبه‌سرکردگی آن‌عمربن‌عطا(۱) یاعطاردبن‌عمیر التمیمی‌را معین کردند وعبدالرحمن‌بن‌محمدالاشعث الکندی‌والی سیستان هم برآنها سرپرستی داشت . رتبیل شاهان بااین قشون نیرومند وزیبا پنجه داده و به مقابله های سختی ادامه دادند . قسمتی از حصص غربی کشور رتبیل بدست اعراب افتاد ولی فتوحات خود را ادامه داده نتوانسته ومتوقف شدند وباقی اقدامات را به سال آینده موکول کردند واگرنگارشات ابن‌اثیر درین زمینه تصدیق شود شکستی‌که بالاذکر نمودیم درین جنگ نصیب اعراب گردید .

بهرحال از روی این دوتمثال واضح معلوم می‌شود که بهترین ومجهزترین قوای عرب هم درمقابل نیروی کابل شاهان کاری به‌آسانی ساخته نتوانسته وبه ناتوانی خود اعتراف کرده است . جنگ هائی که تنها برسرکابل شده نشان میدهند که باوجود سقوط شهر وخرابی حصار وبروج آن باز درهفت مرحله حملات عرب شهر بکلی بدست آنها نه افتاد ورتبیل شاه تازمان ملك الدنیا یعقوب لیث صفاری دراینجا حکومت میکرد . جنگ های دوصد سالهٔ قشون عرب بارتبیل شاهان موضوعی است بس‌طویل وپیچیده که اینجا متاسفانه بواسطه ضیق صفحات معینه مقاله نمی‌توان داخل جزئیات شد حتی عمومیات راهم پوره نمی‌توان تذکار داد لذا بهمین سیر عمومی اکتفا گردید .

* * *

درباب جنگ یعقوب لیث بارتبیل شاه کابل، گردیزی یك اشارهٔ مختصر اکتفا میکند ولی این‌قضیه درجامع‌الحکایات محمدعوفی که کتابیست نادرتحت‌عنوان یعقوب‌لیث وروسل Rusal مفصلتر آمده روح مطالب را ازروی متن انگلیسی مذکور از صفحه ۱۷۶ جلددوم تاریخ هند تالیف هلیوذکر میکنم .

بعدازینکه یعقوب‌لیث به مراتب بلند شکوه وجلال رسید بنای کشورکشائی را گذاشت . صالح نصر که یعقوب دردورهٔ گمنامی دربان او بود فرار نموده بهروسل Rusal پیوست واورا تحریك نمود که به یعقوب لیث حمله کند . روسل قشون خود را جمع نموده وصالح نصر را

(۱) صفحه ۱۱۳ تاریخ سیستان .

سرعسکر دستهٔ پیش قراول مقرر کرد . یعقوب لیث وقتیکه از قضیه مطلع شد اشخاص باتجربه را جمع نموده وازآنها راجع به حمله روسل نظریه خواست . آنها مشوره دادند که بر دشمن حمله کند . اگرچه قوهٔ او کم است بمدد خداوند غالب خواهد شد ولی حتی المقدور از جنگ خندق وسنگر خود داری نماید وقتیکه یعقوب قشون خود را سان دید از سه هزار سوار بیش نبود معذالك بقصد مقابلهٔ روسل برامد وچون به بست رسید مردم میگفتند که چطور باچنین قوه کم وعده قلیل سوار باروسل جنگیده می‌تواند ؟ یعقوب چون میدانست که بااین قوه به روسل مقابل شده نمی‌توا ند ازدرفریب پیش آمده یکی ازنوکران معتمد خود را باپیامی نزد روسل فرستاد که می‌خواهم به ملاقات مشرف شوم وقبول اطاعت نمایم . همین قسم به قشون خود گفت که به ملاقات روسل میروم ولی ملتفت باشید که نزد او هرچه که من کردم شماهم بنمائید . وقتیکه ایلچی یعقوب نزد روسل رسید وپیام رابه او رسانید خیلی خوش شد زیرا از او درهراس بود وپیوسته به نقاط مختلف کشور او حمله میکرد واطاعت او خاطرش را آسوده می‌ساخت . لذا ازایلچی اوبخوشی وگرمجوشی استقبال کرد وبه یعقوب پیغام فرستاده وبه او وعده ها داد . یعقوب قاصد های خودرا یکی پشت دیگر فرستاده میرفت و به عساکر خود میگفت که بااین ذریعه قوه دشمن رامعلوم میکنم .

وقتیکه هردوعسکر بیکدیگر مقابل شدند روسل صالح نصر را خواسته و گفت چون دشمن برای تسلیم واطاعت آمده جنگ مورد ندارد . سپس طرفین روزی رابرای مفاهمه معین کردند چون روسل بسواری اسپ عادت نداشت بالتخت روان نشست و[illegible] روی [illegible] او را بمیدان ملاقات بردند . روی تخت خود نشست وبه عساکر خود امر کرد [illegible] اوصف بکشند . یعقوب باسه هزار سواران رشید خود میان صف [illegible] زره پوشیده بودند ونیزه های خودرا عقب اسپها مخفی داشتند . وقتیکه یعقوب [illegible] روسل رسید سر خودرا بصورت اتقیا [illegible] کرد ولی نیزه را [illegible]

[illegible]

ظفر متعلق بکسا نیست که بیش از دیگران استقامت دارند . (ناپلیون)

نگاهی بغور

بناغلی علی احمد « نعیمی »

مقدمه ـ موقعیت جغرافیائی غور ـ نظری بتاریخ غور ـ مقامات واماکن تاریخی غور

مقدمه :

درتشکیلات مملکت حکومت کلانی موجود است که بنام غور یادمیشود . اگرچه منطقهٔ که امروز بدین نام یادمیشود درقسمت جنوب شرق ولایت هرات بیش از یک ناحیه نسبتاً کوچکی را دربر نمیگیرد ولی کسانیکه به تاریخ باستانی و کار نامه های کشورکشائی وجهانداری مردان نامی سر زمین با افتخار آریانای قدیم یعنی افغانستان عزیز امروزی سر و کاری دارند درخلال این اسم زیبا یك چنان جهان و سیعی را تما شا میکنند که بر علاوه خاك کشور ، سند و بلو چستا ن و قسمتی ازفارس را نیز د ر بر میگرفت اگر بعبارت هولدچ انگلیس بگوئیم از شنیدن نام غو ر سر ز مینی بنظر ا نسا ن تجسم میکند که ازاقصای هندوستان تافارس واز آمو رتا هر موز امتداد داشت . (۱)

بناغلی علی احمد خان « نعیمی »

چو ن مجله وسالنامهٔ کابل که در طی عمر چندین سالهٔ خود پیوسته خدمات شایان وآبرومند درراه احیای افتخارات اسمای تاریخی وجغرافیائی مملکت ازخود نشان داده ومیخواهد این اقدامیات را پیوسته ادامه بدهد اینست که امسال اینجانب را افتخاربخشید که مقالهٔ تحت عنوان غور تهیه نمایم . تاحتی المقدور برین ناحیهٔ کهستانی که چون قلب آهنین ونیرومند کشور است ازهر جهت روشنی وپر توی بیفتد ونام آن برای دفعهٔ دیگر ازازاویهٔ فراموشی ونسیان برون آید .

---

(۱) THE GATAS-OF ANDIA مؤلفه هولدچ .

استقامت واعتماد بخود موانع را نمی شناسد و محال را ممکن میسازد . (ژره می کولیه)

البته خوانندگان محترم میدانند که چیز نوشتن در باب غور که یکی از مناطق سخت کوهستانی آسیا بشمار میرود . کار مشکل است زیرا این سرزمین سنگی که بگفتهٔ فریه قلعه عظیم و مستحکمی است در مرکز و مرتفع ترین نقاط بلند و بزرگ آسیا تاامروز بکس اجازه نداده است که از بیرون آمده اطراف و زوایای اسرارآمیز آنرا بنظر غور و دقت مشاهده نماید واز همین جهت است که سیاحین جغرافیه نگاران و مستشرقین کمتر سخنی در باب غور گفته اند . معهذا باوجود قلت مدارک واسناد تاجائیکه ماخذ کمک میکرد و تااندازهٔ که از توان این عاجز ساخته بود معلوماتی فراهم گردید که تقدیم خوانندگان عزیز میگردد . امید است در آینده نسل جوان ما در پی موضوع افتاده آنرا روشن تر بسازند تا اگر خدا خواسته باشد روزی بهر سنگ و چوب آن آشنا باشیم .

موقعیت جغرافیائی غور .

اگر نظری به نقشه جغرافیائی کشور بیفگنیم یک سلسله جبال عظیم رامی بینیم که از شرق بطرف غرب صف کشیده و از مرکز گذشته تقریباً تا منتهاالیه سمت غربی مملکت میرود . و اراضی نسبتاً پست تر را بدو حصه ازهم جدا میسازد . هرگاه یکی ازاین سلسله کوهها را که از منتهاالیه شرقی مملکت یعنی از واخان شروع گردیده و بطرف غرب بحدود بامیان ختم میشود و آنرا بنام سلسلهٔ هندوکش یاد میکنند از سلسله کوههای مرکزی جدا سازیم یک سلسله جبال دیگری در مرکز کشور بجا میماند که بنامهای کوه بابا و کوه سفید و کوه سیاه وغیره یاد میشوند . تمام سرزمین کوهستانی که بطرف جنوب این کوهها وقوع داشته هیرمند بطرف شرق و جنوب آن افتاده است درقدیم بنام غوریات میشد . وادی غور یک سلسله جبال [illegible] دیگری هم از خود دارد که بعضاً شرقاً غرباً و برخی شمالاً جنوباً امتداد دارند .

غور یا همان سرزمین [illegible] کوهستانی مملکت [illegible] تشکیلات سیاسی و ولایتی امروزهٔ افغانستان [illegible] ذیل میباشد :

[illegible]

[illegible] مربوط میباشد . (۱)

(۱) [illegible]

جغرافیه نگاران قرون وسطی این منطقه رامنبع دریاهای بزرگ ومتعدد ازقبیل هریرود هلمند ، خاش رود ، دریاهای فراه ، نگاشته وسر چشمهٔ دریای مرغاب راهم درحصهٔ سر حدی ناحیهٔ غوروغرجستان قرار داده اند . (۱) لوسترانج صاحب کتاب خلافت ارضی شرقیه میگوید که در قرن ٤ هجری بقرار قول ابن حوقل غور باداشتن جلگه ها ووادیهای پر جمعیت وحاصل خیز خود بداشتن معادن طلا ونقره معروف بوده است .

در زمانه های پیش ازاسلام یعنی در اوقاتیکه غور وجبال فیر وزه بدست اجداد سلطان غیاث الدین شهنشاه معروف غور بود افغانهای همین کوهستانات مرکزی همواره درمقابل کشا کش وتهاجمات پی درپی موجودیت مستقلانهٔ خودرا حفظ کرده است. دراواسط قرن ٦ هجری یعنی درهمان موقعیکه سلطان نیرومند وشهنشاه مقتدرغور سلطان غیاث الدین برار یکهٔ سلطنت غور جلوس نمود ، نام با افتخار غور از نقطهٔ نظر سیا ست جها ن کشائی وفتوحات مفهو م وسیع وبسیار وسیع را اتخاذ کرده غرباً شامل تمام ولایت خراسان حالیه وسیستان وجنوباً بلو چستان وشرقاً تماماً ممالک سندوپنجاب الی دهلی ونواحی آن گردید . وازجهت شمال ولایات مرو وبلخ وطخارستان را الی کوه های پامیر وچترال دربر گرفت .

موسیو فریه سیاح معروف فرانسوی که دراواسط قرن نزده عیسوی درفارس و افغانستان مسافرتی نموده وازراه سیاحت بغور آمد (١٨٤٥-١٨٤٦) درسیاحت نامهٔ خود میگوید که ایالت غور واقع بجانب جنوب شرق هرات مملکت آن شهزاده گان وشاهان بود که برروی خرابه های قلمرو سلطنت سبکتگین وپسرش سلطان محمود غزنوی سلطنت تازهٔ برپا ساختند . این قسمت پاروپامیزاد درآن اوقات مسکن قبیلهٔ بودٔ موسوم بهسور که هنوزهم سه یا چهارهزار خانوادهٔ آن درشمال غرب ایالت غور باقیمانده وامرار معیشت میکنند . بهما ن اندازهٔ که جنگ داخلی کشور سبب انحطاط وتنزل قبیلهٔ سوری گردید برعکس بهمان اندازه قبیلهٔ تیمنی روبه ترقی وانبساط گذاشته ولایت غور را که ازسوریها خالی گشته بود اشغال وآنرا مسکن ومقر اساسی خود ساختند (۲) . (ص ٥٠٤ ج اول فریه) .

---

(۱) صاحب طبقات ناصری نیز در ضمن یک سلسله حکایات غور را به نسبت کثرت چشمه سارها هزار چشمه میخواند .

(۲) تیمنی ها از قدیم ترین مردمان آریانا هستند چنانچه مور خین قدیم یونانی و غیره ازین قوم باسمای مختلفی یاد کرده اند وقرارنگارشات ایشان از همان ازمنهٔ بسیار قدیم غور ناحیهٔ مسکونی این قوم بوده است . بناغلی کهزاد در کتاب آریانای خود که معرفی کننده اسمای تاریخی وجغرافیائی قدیم افغانستان است درضمن دیگر قبائل باستانی کشور شرحی در باب تیمنی ها نوشته است که ازنقطهٔ نظر تحقیقات وتتبعات تاریخی فوق العاده مهم و جالب نظر (ما بقی در صفحهٔ ١٦٠)

کسانیکه ازناخوشی میترسند قبلاً مریض وناخوش هستند . (البرت هوبارد)

چون موقعیت کهستانی ناحیهٔ غور صعب المرور ودارای دره های سهمگین می باشد وازطرف دیگر وسایلی هم دردست نیست که درنقاط مختلفهٔ آن رفت وآمدشده مشروحاً معلوماتی درباب جغرافیای آن تهیه میگردید اینست که تماماً نقاط این ناحیه مجهول مانده ونمی توان بااسناد تاریك و ناقصی که دردست است داخل جزئیات شد .

فضای وادی غور باز ، وسیع بوده دریای شفاف وخروشانی دربین آن جریان دارد که بعدازطی فاصلهٔ کمی بافراه رود یکجامی شود . تیواره که امروز مرکز حکومت کلانی غوراست تقریبا دروسط کوهستانات ایالت واقع است . درجنوب تیواره درعقب یکسلسله کوهای گره خورده وادی وسیع وپراز اشجاری وجود دارد که در آن دوموضع مهم بنام نیلی وزرنی واقع است . این دوموضع از زمانه های بسیارقدیم مسکونی بوده وازجملهٔ مناطق مهمهٔ غورباستان بشمار میروند . چنانچه دراطراف وجوانب آنهابقایاوخرابه های تاریخی بسیار بنظر میرسد . جام قلعه نیز درهمین وادی وسیع بنزدیکی زرنی به بلندی کوهی آباداست .

یکی ازمقامات مهم ومسکونی امروزه منطقهٔ غور قلعه یمان است که درشرق تیواره در منصب دریای هلمند واقع گردیده ومرکز مهم قبیلهٔ تیمنی می باشد . درینجا نیز آثار وابنیهٔ تاریخی موجود است چنانچه هولدچ هم در کتاب خود بدان اشاره نموده است . نیلی وزرنی بواسطهٔ یکراه قافله رو ازیکطرف وبذریعهٔ راه دیگر باتیواره که بنوبهٔ خود باراه دیگری بهرات رابطه دارد ، از طرف دیگر مرتبط می باشند . ازهرات بزرنی ازراه پرچمن که موقعیت خوبی دربین این دو موضع دارد نیز می توان رفت . فرسی دربین هرات وتیواره افتاده وخواجه چشت تقریبا می توان آنرا منتهاالیه سرحد غربی ایالت غور گفت بقول ادریسی هفت روزه راه از هرات فاصله دارد . بوالك بطرف شمال غرب مرکز غور واقع وباوادیهای اوبه مجاوراست .

(بقیه صفحهٔ گذشته)

می باشد . جاغری موصوف میگوید تیمنی های امروزه را هرودت [illegible] وهمچنان [illegible] حقیقت گفته های هرودت را تذکار می [illegible] تیمنی [illegible] Thamani [illegible]
هرودت [illegible] آنها [illegible] Tiams [illegible]
[illegible] Ares [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Thamani [illegible]
[illegible] Tymani [illegible]
(ص ۱۰۸ [illegible] آریانا مولفهٔ [illegible])
[illegible] صفحه ۱۷ و ۳۲ [illegible]

نظری بتاریخ غور :

همان طور که منطقهٔ کوهستانی غور ازنقطهٔ نظر جغرافیا مجهول مانده وبجزئت داخل جزئیات آن شده نمی‌توانیم تاریخ باستانی وقرون قبل از اسلام آن نیز خیلی تاریك بوده ودرباب آن مدارك واسناد موثوقی تاحال بدست نیامده است . اگرچه در بعضی کتب ومآخذ اسلامی درخصوص ملك‌های غور معلوماتی موجود است ولی بیشتر اساس این معلومات چنانچه در اکثر نگارشات شرقی معمول است بیشتر جنبهٔ افسانوی دارد . که ازهیچ نقطهٔ نظر مورد اعتماد نویسنده گان امروزی قرار گرفته نمی تواند . اینکه آئین منطقهٔ غور قبل ازاسلام چه بوده بهیچ صورت چیزی نمی‌توان گفت زیرا تاهنوز تدقیقات ، تفحصات ، وحفریات فنی درزمینهٔ تاریخ باستان این سرزمین بعمل نیامده اگرچه آئین بودیسم منا صفهٔ شرقی افغانستان را ازبلخ وکابل الی قندهار استیلا نموده بود واز طرف دیگر در همان آوانیکه دین مقدس اسلام به‌تدریج تاحوزهٔ هیرمند وزابل وکابل یعنی درمنا صفهٔ جنوبی هندوکش پیش آمده وانتشار یافت ودرسال ۳۳ هجری عبدالرحمن بن‌سموره حکمران ولایت سیستان مقرر گردید بلاذری درقسمت کوهستانی بلادداور یازمین‌داور که در آن اوقات شامل منطقهٔ ایالت غور بود به‌نزدیك کوهی که اعراب آنرا جبل‌الزور خوانده‌اند ازمعبد با شکوه وآئین دیگری صحبت کرد که به آئین بودیسم هیچ مناسبتی ندارد . مگر معهذا نمی توان گفت کدام یك ازین دوآئین توانسته بود تاقلب غورانتشار یابد . مگر به‌نسبت اینکه تا اواسط قرن اول هجری معبدمعروف وباشکوهی مانند معبد زوراز آفتاب پرستی که شعبهٔ از آئین برهمانیسم بشمار میرود ، دریکی از حواشی جنوبی غور برپا بود وبت مشهور طلائی آن که دارای چشمان یاقوتی بود بدست عبدالرحمن والی‌سیستان ازهم‌شکست ، وهمچنان بنابر آنکه درمسکوکات دوسلسله شاهان جنوب هندوکش که به‌تجن شاهی ونیکی ملکا معروف اند مجسمهٔ شونا رب النوع آفتاب دیده می‌شود (۱) بصورت احتمال میتوان گفت که باید مردمان وباشنده گان حصهٔ مرکزی غور هم پیروآئین شونا یعنی آفتاب پرست بوده باشد. راجع به‌زبان غوریها تاجائیکه مأخذ شهادت میدهند کدام لهجه مخصوصی ازلهجه های زبان‌باختری بوده است که بافارسی ودیگر زبانهائیکه در اوائل قرن پنجم هجری معمول بودند، شباهتی نداشت . چنانچه صاحب تاریخ بیهقی میگوید که بسال ۴۱۱ هجری هنگامیکه سلطان مسعود در زمان حیات پدر خود سلطان محمود از هرات بعزم تسخیر غور حرکت کرده قلاع کوهی « برتر » و « رزان » را تسخیر نمود درعلاقهٔ « تب » پیشرفت ورسولی به نزد حکمران « تب »

(۱) شمارهٔ ۱۹۰ سال ۱۳۲۱ روز نامهٔ ملی انیس مقالهٔ جبل الزور بناغلی کهزاد .

فرستاد واورا به قبول انقیاد خود دعوت کرد ابوالحسن(۱)و«شیروان» (۲) خوانین غور را که قبلاً باوی پیوسته بودند . بارسول خود جهت ترجمانی فرستاد . و همچنان هو لدچ در کتاب معروف خود راجع بزبان مردمان غور میگوید : «اهالی آن بالسان مخصوص تکلم میکنند که مشابه به لسان اهالی خراسان نمی‌باشد .» (۳) تحقیقاتی تاحال در باب لغات این ناحیه بعمل نیامده ولی درین هیچ‌شبهه نخواهد بود که مردمان کهسار غور بایکی از لهجه‌های السنه اوستائی تکلم می‌نمودند . چنانچه خود کلمه غور هم قرار معلوم باید از کلمه « گر» اوستائی گرفته شده باشد که عیناً مرادف آن درپشتو کلمه «غر» یعنی کوه موجوداست .

خاندان معروف سلاطین غور که در دورهٔ فترت سلالهٔ غزنوی بروی کار آمده زمام ادارهٔ کشور کهستانی آریانارا بدست گرفتند ، از طایفهٔ سوری افغان است که در بین دگر قبائل باشهامت افغان خیلی عزیز ومحترم می‌باشد .

اجداد سلاطین غوری از زمانه های قبل از اسلام ریاست اقوام افغانی غور وجبال فیروزهٔ را دارا بودند وباپادشاهان مقتدر کشوردرهرموقع معاونت های شایانی نموده اند . مؤرخین میگویند که « سجا » نام یکی از اجداد سلاطین غوری از مشاهیر و اشراف غور ومعاصر فریدون بود . همچنان‌شنسب جداعلای این خاندان بزعم مورخین باحضرت خلیفهٔ چهارم کرم‌الله‌وجه معاصر بوده است . امیرفولادی نیز که از اجداد سلالهٔ غوری است در زمانهٔ استیلای عرب ، موقعیکه در خراسان علم های حریت خواهی بلند گردید ، جهت از پادر آوردن حکومت بنی‌امیه لشکری ازمردمان غور غور ترتیب داده با بومسلم خراسانی کمك ومعاونت نمود ودرآن کارنامه بنوبهٔ خود سهم گرفت . (۴) بنجی [illegible] بن نهاون معاصر هارون رشید وسوری جد غوریها معاصر خانوادهٔ شاهی صفاری بوده واز قائدین حربی آن زمان بشمار میرفته است .

محمدسام معاصر سلطان محمود غزنوی بوده وبا آن پادشاه بزرگ در [illegible] خدمات شایانی کرده که از آن به بعد این خانواده واولاد او در سلطنت [illegible] حاصل می‌نمایند .

شاهان غوری از سال ۵۴۵ هجری [illegible] علاءالدین [illegible] سوری [illegible] را گذاشته اند که [illegible]

---

(۱) دوکتور ناظم از قول بیهقی میگوید که [illegible] ابوالحسن [illegible] (صفحه ۷۷ ترجمه کتاب سلطان محمود) (۲) [illegible] غرجستان میباشد (دوکتور ناظم) (۳) صفحه ۲۱۱ [illegible] Races of India [illegible]
(۴) طبقات ناصری .

سلطنت های بزرگ وکوچك تشکیل دادند مانند خلجی‌ها، سوریها ،وغیره . محمدسام سوری شخصاً در اوایل حکومت سلطان محمود غزنوی گاهی به تجارت بین افغانستان وهند مشغول بوده وتمایلی به خانی وریاست نداشت ولی حینیکه لشکرکشی های سلطان کبیر غزنه در هند شروع گردید وی باقوم خود بمعیت سلطان پیوسته برای جهاد قیام کرد وخانواده اش مورد عزت واحترام دربار غزنین واقع گردید . سپس در یك مسافرت بحری غرق وا سیر پنجهٔ امواج شد . درعهد سلطان ابراهیم غزنوی حسین بن‌محمدسام بریاست قراولان شاهی تقرر داشت . ودختری ازخانوادهٔ شاهی سلاطین غزنوی‌را سلطان‌ابراهیم بحباله نکاح‌او درآورد. حسین‌را از آن‌شهزاده‌خانم هفت‌پسر بود : اول‌ملك فخرالدین که‌ازطرف پدروالی بامیان‌بود واولاداورا ملوك شنسبانیهٔ‌بامیان گویند. دوم قطب‌الدین‌محمد که‌آخراً بهرامشاه غزنوی دختر خودرا بدوداد .سوم شجاع‌الدین چهارم ناصرالدین محمد که‌ولایت‌زمین داور بوی متعلق بود . پنجم‌سیف‌الدین‌سوری که‌بعد از انقراض خاندان‌غزنوی پادشاه غزنی‌شد ششم بهاءالدین‌سام پدرغیاث الدین‌پادشاه غورهفتم علاء الدین جهانسوز .

مسعود بن ابراهیم غزنوی شاه‌حسین را بفرمان روائی غور اعزام نمود . چون ضعف درامور ادارهٔ غزنویان واقع شده بود حسین باستقلال تمام بحکومت پرداخته واولاد های خودرا دربلاد بامیان که‌حاوی‌قسمت‌های‌افغانستان مرکزی‌وشمال شرقی‌بودو هم‌بحصهٔ‌زمینداور که بعضی از حصص قندهار وسیستان را دربرمیگرفت، تعین نمود .بعدازشاه‌حسین قطب‌الدین پسرش پادشاه غور گردید . قطب‌الدین محمد که‌اورا ملك الجبال هم‌میگویند یك‌ذات‌لایق، قابل‌ودر بین‌اولاد شاه‌حسین غوری ممتاز بود . هوای عظمت وبزرگی درسر داشت شهر فیروزکوه‌را بنانهاده محل ادارهٔ غورقرار داد . بهرامشاه غزنوی از شهرتش هراسیده‌وی رابه‌بهانه ازغور به‌غزنین خواست . اولاً محبوس وبالاخره مسمومش کرد . دراثر این‌واقعه سلسلهٔ اتحاد غوریها وغزنویها ازهم گسسته اولاد شاه حسین برسر انتقام‌آمدند .نخست ملك سیف الدین برادر ملك قطب‌الدین که بغزنین اقامت داشت از قتل برادر متألم شده بغور آمدوبه تشکیل سپاه پرداخته متوجه غزنین شد. بهرام‌شاه راخلع‌وفرار هندساخت وخودش برتخت شاهی غزنی جلوس نمود .درآخر همان‌سال مردم‌غزنین باوی‌مخالفت کرده‌بهرامشاه‌را دوبار به سلطنت دعوت نمودند وملك سیف الدین بدست بهرام شاه بقتل رسید . قتل سیف‌الدین بعلاوه انتقام گذشته سرداران ونامواران غور را مشتعل ساخت . این است که سلطان علاؤالدین که بتوصیهٔ برادر خود ملك قطب الدین برتخت غور جلوس نموده بود با دوازده هزار سپاه بجانب غزنی روان شد وملك شهاب الدین را به نیابت خود بغور گماشت چون یمین‌الدوله بهرام‌شاه از آن حال واقف گشت باسپاه‌عظیمی ازراه بلاد گرمسیرورخج

وتکین آباد روی بطرف زمین داور آورد . ولی سلطان علاءالدین قبلاً بالشکر های خود بزمین داور رسیده بود . بهرامشاه رسولانی بجانب او فرستاده امر کرد که مجدداً به جانب غور باز گردد . علاؤالدین برسر ستیز آمده جنگهای سختی در گرفت. عساکر بهرامشاه متواری گردیده علاءالدین چنانچه معروف است به انتقام خون برادران خود شهر زیبای غزنین را بسوخت وملقب بجهانسوز شد . بعدازین واقعهٔ جهانسوز دوباره بغور مراجعت کرده بر خلاف اسلاف خود مناسبات را باسلطان سنجر سلجوقی قطع کرده بنای جنگ جوئی را گذاشت تاآنکه بالاخره درسنهٔ ۵۵۱ وفات یافت .

بعداز اوپسرش سیف الدین محمد بر تخت فیروز کوه جلوس نمود، پادشاه عادل و کریم النفس بود . ملك غزنین بهپسر عم خود سلطان غیاث الدین محمد داد . درزمان او چون حکومت سلجوقیان اوبضعف نهاده بود بعد از سلطان سنجر سلجوقی (۱) بلخ رامسخر نمود . غزان بجنگ او آمدند درین جنگ مجروح گردیده بالاخره بدرود حیات گفت سنه ۵۵۸ هجری سلطان غیاث الدین ابوالفتح محمد بن سام برادر زادهٔ جهانسوز که در زمان سلطنت عم خویش درقلعهٔ جیرستان غور محبوس بو دوسیف الدین پسر عمش اورا درعهد خویش ازحبس رهانیده بحکومت غور گماشت ، بکرت آرا به تخت سلطنت فیروز کوه جلوس نمود . این سلطان از شاهنشهان نامور افغانستان است . در ابتدا بامور داخلی کشور پرداخته سپس بفکر توسعهٔ قلمرو خویش وقائم نمودن امپراطوری بزرگی در وسط آسیا گماشت . در سنه ۵۷۲ هجری شهاب الدین برادر خود را رسماً به سپه سالاری کل قشون بتسخیر ولایات متصرفی سلطان محمود غزنوی درهند اعزام داشت . درین جنگ شهاب الدین ملتان و بعضی نواحی دیگر را در حوزهٔ تصرف در آورد . بعداً در سال ۵۷۵ مجدداً شهاب الدین بامر برادر خود غیاث الدین بعد فتوحات بیشتری در هند حرکت کرده در سنه ۵۷۶ به پنجاب حمله برد و خسرو ملك آخرین سلطان دودمان محمودی را [illegible] ولایت را متصرف شد بسال دیگر سند را فتح نمود [illegible] خسرو ملك [illegible] ولایات متفرقهٔ هند را [illegible] در یکی از قلاع فیروز کوه محبوس شد . (۲)

در سال ۵۸۸ هجری [illegible]

[illegible]

[illegible] در سال ۵۸۶ سلطان شهاب الدین [illegible]

---

(۱) صفحه ۱۹۳ [illegible] التواریخ .

(۲) [illegible]

بعزم فتوحات بیشتری بطرف هند حرکت کرده ازضمیمه‌نمودن بعضی اراضی دیگر به قلمرو بزرگ فیروزکوه قطب‌الدین ایبك‌را که ازکارمندان وفادار بود ، به‌نائب‌الحکومگی هند گماشته خود دوباره به‌پایتخت‌غور مراجعه نمود .

چون درزمان سلطان غیاث‌الدین بزرگ قلمرو سلطنت غور خیلی‌وسعت یافته‌بود سلطان موصوف نظر به‌کارفهمی وقوهٔ ادارهٔ که‌داشت تشکیلات‌منظمی جهت حفاظهٔ خاك‌های مفتوحه وغیرمفتوحه‌ترتیب‌داد . بدین‌معنی‌که قسمت مرکزی‌قلمرو خودرا که عبارت‌ازولایت غور ، خراسان غزنی ، قندهارو بلخ‌بود مستقیماً تحت ادارهٔ خود گرفت . قسمت ولایات بلوچستان‌وصو به‌سرحد وسند وپنجاب‌را به‌ادارهٔ برادرخود شهاب‌الدین وا گذاشت . وحصهٔ شمال شرقی کشور را که‌شامل خان‌آبادوبدخشان وبامیان‌ودره‌های سمت‌شمالی کابل‌بود ، به‌ملوك بامیان که از اعمام خود سلطان بودند، سپرد . بالاخره درسال ۵۹۹ بعمر۶۳ سالگی پدرودحیات گفته در مسجد جامع هرات در جهت شمال غربی آ ن مدفون گردید . بموجب وصایای آ ن شهنشاه مغفور شهاب‌الدین ازخراسان که‌در آن‌جا مشغول برقرارکردن‌نظم ونسق‌بود بفیروزکوه آمده رسماً به‌تخت امپراطوری جلوس کرد .

شهاب‌الدین ابوالمظفر بن سام مدت چهار سال باکما ل اقتدار برسریر شهنشاهی غور فرمان روائی کرده آخرالامردرسوم شعبان سال۶۰۳ هجری‌درحال ادای‌نماز موقعیکه ازهند مسافرت می‌نمود درکنار نهر نیلاب بدست چندنفر ازهندیان شهید شد (۱) چنانچه در تاریخ وفات اوسروده اند :

شهادت ملك بحروبر شهاب‌الدین	کزابتدای جهان‌مثل اونیامد یك
سوم زغرهٔ شعبان سال‌ششصدودو	فتاد دررهٔ‌غزنین به‌منزل دم یك

بعدازسلطان‌شهاب‌الدین برادرزادهٔ اومحمودبن‌سلطان غیاث‌الدین محمدبن‌سام که درزمان سلطنت سلطان شهاب‌الدین حاکم سیستان واسفزاربود مالك‌تخت شهنشاهی‌فیروزکوه گردید مدت هفت‌سال سلطنت‌نمود تاآنکه‌درسنه۶۰۹ روزی‌اورا دریکی‌ازاطاقهای‌قصر سلطنتی کشته یافتند . با مرگ این سلطان تهاجمات خوارزمشاهان وسپس تاخت وتازچنگیزخانی بر غور وولایات مربوطهٔ آن شروع گردیده بکلی سلطنت‌مقتدرمحلی‌غور منقرض میگردد . اگر چه بااین تهاجمات بربرانه مغلها حکومت مرکزی غورمنحل گردید ولی شعبات‌مهم دیگری ازآن درهند مانند خلجی ها و سوریها وهمچنان درخود کشور مانند ملوك کرت‌بجا ماند‌که سالهای دیگر دارای اقتدار ونفوذ زیاد بودند . اگر ما خواسته باشیم ازآن‌دودمانهای غوری که درهندیادرخود افغانستان بعدازانقراض غوریهای فیروزکوه‌بمیان آمدند بصورت بسیار مختصر

(۱) بمقالهٔ بناغلی غبار به صفحهٔ ٦٧ شمارهٔ اول سال دوم مجلهٔ کابل مراجعه شود .

حرف بزنیم اولاً خارج از موضوع ماست وثانیاً مقاله طویل خواهد شد و صفحات سالنامه گنجایش آنرا نخواهد داشت .

مقامات واماکن تاریخی غور :

درغورقرن ششم هجری که مرکز سلطنت پهناور ودودمان غوری بود، چنان شهرها وقلاع بزرگ، مستحکم ومجللی برپابود که آوازهٔ شکوه وعظمت آنها درطی چندین قرن ازبین نرفته واسمای محونا شدنی آنها تاابد در صفحات تاریخ پرافتخار ماثبت خواهد ماند . درمآخذ و مدارك اسمای زیادی ازین شهرها واماکن باستانی درضمن تذکار واقعات جها نکشائی ورزم جوئی شاهان مظفر غور ذکر شده ولی بازهم چون مسئله عدم تدقیقات در باب سر زمین تاریخی غور بمیان میآید نمی‌توان موقعیت اصلی ایـن شهرها وقلاع را بصورت قطع در کوهستان های صعب المرور غور امروزی تعین نمود. با آن تاجا ئیکه توانستیم تفصیلات و چگونگی آنهارا ازمدارك وکتب مختلفه بدست آوردیم که ذیلاً نگاشته می شود :

فیروز کوه :

فیروز کوه حصار کهستانی بود در سرزمین غور یا سطوح مرتفع هزاره جات امروزی که ازطرف قطب‌الدین معروف بملك الجبال درناحیه موسوم به [illegible] ورساوه [illegible] یافته بود . (۱) ومدتها در زمان دودمان غوری مقام پای‌تخت ومرکزیت راداشت . یاقوت [illegible] این شهرتاریخی بحث نموده اماما سفانه تفصیلات نداده است .

بهاؤالدین سام که درسال ٥٤٤ هجری جانشین برادر گردید بوسعت آن افزود و [illegible] ترتیب فیروز کوه در دورهٔ حکومت معزالدین محمدسام [illegible] گردید. [illegible] وقصر سلطنتی آن خیلی باشکوه بوده [illegible] ٦٠٨ [illegible] خوارزمشاهان [illegible] گرفت . ودرسال ٦١٩ و ٦٢٠ [illegible] چنگیز [illegible] او کتای [illegible] خراب شد .

[illegible] فیروز کوه [illegible]

[illegible]

(۱) شهرهای افغانستان [illegible]

بركنار معاون فراه رودواقع وتا كنون درنزد اهالي محل بنام غور معروف است . (۱)
اگرچه قبيلهٔ كه به اسم فيروز كوهی مشهور اند امروز در وادی مرغاب سكونت دارند و لی
قبيله مذكور غژدی نشين بوده وضرور نيست كه تصور كنيم فيروز كوه همدرهمان وادی وقوع
داشته است تيواره درخاك قبيله تيمنی واقع وباهرات وفراه ووادی بالای هريرود بآسانی
می تواند مراو ده نمايد بنابر آن آنرا بااطمينان كا فی می توان موضع اصلی فير وز كوه
دانست .

قصر بز كوشك :

اين قصر معروف ازكاخ های عالی وباشكوه شهرفيروز كوه است كه درزمان سلا طين
غوری تعمير يافته بود . اين كاخ عظيم مانندديگر آثار وبناهای زيبای فيروز كوه در اثر
تهاجم بربرانه چنگيزی بكلی ازبين رفته واثری از آن بجانمانده است . محمود پسرسلطان
غياث الدين ابوا لفتح محمدبن سام ملك علاوالدين علی شاه بن سلطان تكش خوارز مشاه راكه
از دربار برادر خود سلطان محمد خوار زمشاه فرار كرده به فيروز كوه پناه آورده دراثر
عهد نامهٔ كه ميان اووسلطان خوازم شاه بسته شده بود بهمين قصربزكوشك محبوس كرد . ازجمله
مآخذ يكه دردست است طبقات ناصری نسبتاً تفصيلات بيشتری درباب اين كاخ معروف غور
ميدهد چنانچه ميگويد : « آن قصر عمارتی است كه درهيچ ملك وحضرت مثل آن قصری بارتفاع
وتدوير واركان ومنظرها ورواقات وشر فات هيچ مهندسی نشان نداده است . بربالای آن
قصرپنج كنگرهٔ زرين مرصع نهاده اند هريك در ارتفاع سه گروچيزی، ورد عرض دو گز
ودو همای زرين هريك بمقدار شتر بزرگ نهاده ، آن شرفات زرين وهمارا سلطان غازی
معزالدين ازفتح اجمير بوجه خدمتی وتحفه بحضرت سلطان غياث الدين محمد سام فرستاده بود
باسيا رتحف ديگر چنانچه حلقهٔ زرين بازنجير زرين وجريرهٔ كه دايرهٔ اوپنج گز درپنج گز بود.
ودو كوس زرين كه در گردونه آوردند و سلطان غياث الد ين آن حلقه وزنجير وجريرهٔ
درپيش طاق مسجد جامع فيروز كوه بفرمود تاباياويختند وچو ن مسجد جامع را سيل خرا ب
كرد آن كوس وحلقه وزنجير رابشهر هرات فرستاد تامسجد جامع رابعد ازآنچه بسو خته
بود ازآن وجوه عمارت كردند . » -

ز رنی :

ازنقاط تاريخی غور است كه بطرف جنوب كهستا نات غو ر دروادی وسيع و شا دابی

(۱) به صفحه ۲۰۵ الی ۲۲۵ كتاب دروازهٔ های هند مؤلفه هولدچ مراجعه شود .

افتاده است . تاحال مسکونی می‌باشد وازروی خرابه‌هاوبقایای تاریخی که‌درهر گوشه وکنار آن یافت می‌شود معلوم است که‌درازمنه قدیم یعنی درعهد شکوه وجلال دودمان غوری ازمراکزمهم ، آباد ، وپرنفوس‌بوده است. درماخذ کمترنامی‌ازآن ذکرشده منهاج‌السراج که‌خیلی نزدیك به عهد سلاطین غور میزیسته وکتاب خودرا درهند به دربار شعبه سلاطین شمسیه‌غورنوشته است سنه (۶۵۸) بنام‌زرنی ازکدام شهر، علاقه ، یاکوهی نام نبرده است ولی درجزء اول طبقات خود درضمن وقایع عصر امیر سوری از پنج پاره کوه غور سخن رانده وکوهی رابنام «وزنی» چنین تعریف میکند «: چهارم کوه وزنی‌است که بلاد داور والشت وقصر کجوران درشعاب واطراف اواست .» اگر نظری بجغرافیای غوربیاندازیم شهر وناحیه موجوده زرنی راکه هولدچ وفریه از آن مفصلاً حرف میزنند عیناً در همان موقعیت می‌یابیم که‌منهاج السراج ازموقعیت وزنی تعریف میکند مگر باوجود آن نمی‌توانیم حکم کنیم که‌وزرنی عبارت ازوزنی صاحب طبقات ناصری است .

فریه درسیاحت نامه خود زرنی راپای‌تخت قدیم غورنوشته ومیگوید که‌از آن امروز جز بقایائی باقی نمانده است . زرنی‌یك‌شهر قدیمی وفرسوده‌ایست که‌تماماً آنرا خرابه‌های عمارات سنگی وخشت پخته پوشانیده است . این شهر دریك درهٔ سنگی ولی حاصلخیز وشاداب واقع بوده وفضای آن نشاط آور است . کوه بچه هائیکه دراطراف آن وقوع دارند همه بادرختان عظیم وتاك‌ها پوشیده شده‌وبنظر چون تکهٔ زمردی می آیند . آبهای فراوان درهر گوشه وکنار این‌درهٔ که‌در هرقدم آن‌یك خرابه افتاده ، جریان‌دارند . شهر زرنی تقریباً چهل فرسنگ ازهرات فاصله داشته ودرآن تقریباً بیش از ۵ هزار ازمردمان سوری وتیمنی سکونت دارند .

قلعهٔ خیسار :

از قلاع مشهور ومستحکم غور است که در زمان علاءالدین ابوالفتح سلطان معروف تعمیر گردیده . درکتب ومآخذ از آن تذکار زیاد شده اگرچه [illegible] [illegible] وکلیه قلاع وشهرهای آن مستحکم ومتین بوده ، ولی خیسار از همه [illegible] [illegible] . در موقع حمله چنگیزی علاوه بر آنکه [illegible] ازقتل وتعمیر آن در شگفت مانده . این قلعه مانند دیگر مقامات تاریخی غور [illegible] [illegible] گردیده وقول فریه بفاصله کمی بطرف شرق [illegible] [illegible] فیروزکوه است ، واقع میباشد فریه میگوید(۱) : [illegible] است [illegible] اطراف آنرا کوه بچه های [illegible]

---

(۱) صفحه ۹ جلد ۳ فریه .

کوچکی وجود دارد که‌دارای یك‌فرسنگ وسعت‌بوده ودربین آن جزیرهٔ کوچکی بادرختان کاج وصنوبر وگز دیده می‌شود . ودر بین درختان جزیرهٔ مذکور یك عده خرابه هائی دیده می‌شود که مردمان بومی آنرا بنام بتکاه می‌خوانند. درباب‌خود قلعهٔ خیسار میگوید: « قلعه جنگی خیسار به بلندی یك‌کوهی که بسهولت نمی‌توان بد انجا رسید واقع بوده وباخشت پخته تعمیر گردیده است . این قلعه از طرف جنوب راه دشوار گذاری دارد وبسمت جنوب آن یك‌قنات مخروبه دیده می‌شود که ازآن‌آب «چالاپ‌دالان» بشهرمی آمد. طاقها و رواق های بسیار در خرابه های این شهر هنوز هم بپا ایستاده است که خشت وگل آنها زمین را پوشانیده است . » رفعت و شکوه این قلعه را در زمان آبادی آن ، سیفی هروی در تاریخ مشهور خود چنین تعریف میکند : « چون چنگیز خان قلعه های جبال وحصار های امصار خراسان را فتح کرد و چون کار بمحاصرهٔ قلعهٔ خیسار رسید عزیمت آن کرد که ازابنای خود یکی‌را باسپاهیان بولایت غور بفرستد تاقلعهٔ محروسه خیسار را بگیرد . سپاه او عرضه داشتند قلعه درغایت محکمی و بلندی است . دست‌هیچ متصرفی بدان نرسیده ونخواهد رسید الا ملوك اسلام غور را . لشکر بمحاصرهٔ آن فرستادن وولایت غور را خراب کردن ازمصلحت بعید می‌نماید. چنگیز خان فرمود که نقاشان مانی دست که آن قلعه را دیده باشند وطول وعرض وبلندی وپستی اورا مشاهده کرده حاضر گردانند تاهیاکل اماکن وصور مواضع غور را باقلعهٔ محروسهٔ خیسار برکاغذی برکشند . چون نقش بندان ماهرو چهره کشایان حاذق بخامهٔ قدرت و پرکار همت واقلام بدایع وارقام صنایع ورنگ‌آمیزی دل انگیز مثال قلعهٔ خیسار برکاغذی منقش کرده پیش چنگیزخان آوردند چنگیزخان یك‌زمانی اثر تعجب بدیدهٔ بینش نهاده در آن صورت دلپذیر ونقش بی نظیر نگه کرد وبر مداخل ومخارج عقبات جبال غور واقف گشت وصعوبت مناهیج وضیق طرق اطراف یمین ویسار واوج وحضیض قلعهٔ محروسهٔ خیسار بدیده روی به‌امرای‌سپاه ومقربان درگاه کرد وگفت مثل این‌جای واین‌مکان شاید کس ندیده است وکس‌نخواهددید. » بالاخره مجبوراً فرمان‌حکومت‌غوربه‌نام ملك رکن‌الدین کرت فرستاد. (۱)

قلعهٔ سنگی:

قلعه وشهر تاریخی غوراست که هنوز هم درنزدیکی قلعهٔ خیسار یاقیسار خرابه های آن وجود دارد . بنای آنرا سلطان‌حسین‌غازی نهاده(۲)این‌قلعه هم‌مانند قلاع دیگر غور مورد

(۱) تاریخ ملوك کرت مؤلفهٔ شاغلی گویا اعتمادی که هنوز به طبع نرسیده و در مدیریت عمومی تاریخ محفوظ است .

(۲) صفحه ۹ جلد ۲ فریه .

تاخت وتاز وحشیانهٔ مغلان قرار گرفته وبکلی خراب شده است . چون مواد عمرانی آن ازسنگ است ازاین جهت به قلعهٔ سنگی معروف شده است . فریه که آنرا تقریباً دریك قرن پیش بچشم سر مشاهده کرده میگوید که قسمت بالائی آن بکلی هموار است، ودیوارهای دورادور آن باسنگهای بزرگی که بصورت خشن تراشیده ویکی بروی دیگر بدون واسطهٔ کدام سمنت قرار گرفته اند ، آباد گردیده است . مگر باوجود آن این دیوار ها باندازهٔ مستحکم واستوار هستند که تاحال تهاجمات ومرور زمانه نتوانسته است آنهارا بکلی از بین ببرد .
درپای این دیوارهاوهمچنان درسینهٔ آنها گیاهان خود رو روئیده وآنهارا مستور نموده است . دربین شهر جز حیوانات وحشی کسی سکونت ندارد . آب این قلعه از قنات های منشا به به قنات قلعهٔ خیسار می آمده ودرحوض وسیعی که در مرکز قلعه واقع است جمع وذخیره می شده است . در کناره های این حوض بعضی ستون پارهها افتاده که معلوم می شود در قدیم اطراف آن باستونها محاط بوده است. بسمت شمال شرق قلعه یکدروازه ابتدا آبدموجود است که با ریجه های سنگ فرش شده و گوئی بطرف خزانه میرفته است .

فخر آباد .

فخر آباد نیز از قلاع وشهرهای مستحکم غور است که در [illegible] غوری داشته این قلعه بفاصلهٔ دو ساعت راه بطرف جنوب قلعهٔ خیسار و در دامنهٔ سنگی واقع بوده و هنوز هم مسکونی می باشد . ولی شهر بکلی خراب گردیده [illegible] بخود گرفته است . در اطراف ونواحی آن خرابه های زیادی موجود است ، که اهالی قریه از خلال آنها مسکوکات طلا ونقره بتعداد زیاد مکشوف میکنند .

معبد زوربادن :

[illegible]

یازور یادمی شد . وسیاح بزرگ چینی نیز بزبان خود ازآن شرحی نوشته است . بناغلی کهزاد در مقالهٔ جبل الزور خود منتشره درشمارهٔ ۱۹۰ سال ۱۳۲۱ روزنامهٔ ملی انیس با تفصیلات مفصل وتحقیقات تازهٔ ازین معبد وموقعیت آن تذکار نموده وما نکات مهم آنرا دریدنجانقل می‌نمائیم : « بعد ازینکه عبدالرحمن بن سمره شهر زرنج وبست را اشغال کرده بطرف حوزهٔ علیای هیرمند بعلاقه الرخج وبلاد الداور متوجه شده ودر علاقهٔ کهستانی زمین‌داور نزدیك کوهی که اعراب آنرا جبل الزور خوانده اند به معبدی برخورد که در آن مجسمهٔ بزرگ طلائی باچشمان یاقوتی وجود داشت موسوم بهزوریازون .

عبدالرحمن دست های هیکل مذکور را شکستانده وچشمان آنرا برون کشید و بمردم فهماند که از دست این بت کاری ساخته نیست که بشما امداد نماید . معبدی که این بت در آن وجود داشت وکوهیکه معبد مذکور دردامنهٔ آن بناشده بود بنام همین مجسمه بهمعبد زور وجبل الزور شهرت یافته بود . نا گفته نماند که این معبد واین بت در دوره های پیش ازاسلام خیلی ها شهرت داشت هوان تسنگ زایر چینی که در سال ۶۳۰ مسیحی وارد مملکت ماشد بعد از مراجعت ازهند وقتیکه رهسپار چین می شد ازراه سمت جنوبی وغزنی گذشته و باراول ازین هیکل صحبت میکند وازمعاو ماتی که میدهد روشنی خوبی به این معبد وبت معروف آن می افتد . مشار الیه این مجسمه را بنام شونا یاد کرده ومیگوید که معبد آن در جنوب علاقه «تسا وکوتا» برفراز کوهی آباد است . علاقهٔ تساوکوتا که زایر چینی تذکار داده غزنی وقندهار ودرهٔ هیرمند را در برمیگیرد ومی توان آنرا مرادف زابل خواند . به این ترتیب دیده می شود که ازروی معلومات هیوان تسنگ سراست بجائی میرسیم که عبدالرحمن بن سمره بت زوریازون را دیده است .

اوسترانج معبد معروف زور را درنزدیکی شهر «ورتل» قرار میدهد واصطخری آنرا بنام تل و مقدسی داور یاد میکند . وازشهر بست سه روزه راه دورتر دردامنه های کهسار زمین داور وحوزهٔ علیای هیرمند وقوع داشت . »

خلج :

خلج هم یکی ازبلاد کوهستانی ومستحکم غور است که در تاریخ افتخارات کشور ما مقام ارجمندی را دارا می باشد . موقعیت آن قراریکه نامه نگاران عرب می نگارند بایددر جنوب یاجنوب غرب مرکز کوهستانات غور بوده باشد . این شهر تاریخی ازبس شهرت فوق العاده داشت ، تا کنون نام آن ازناحیهٔ غور بکلی محو نشده وهنوزهم درست بجانب غرب غور کوهی ووادئی بنام کوه پیرخلج اشتهار دارد . خلج از آن نقاط کشور است که تاابد اسم آن از صفحات تاریخ محو نخواهد شد زیرا سلالهٔ معروف خلجی های افغان درهند ازمردمان باشهامت و غیور

همین نقطهٔ کوچك بودند . اگرچه‌تاهمین تازه گیها این حقیقت تاریخی ازنظرها پوشیده مانده بود ولی دربن اواخر بشاغلی کهزاد در مقالهٔ کوچك خود بنام خلج زمینه را روشن ساخته است (۱) . چون موضوع آن‌سراسر به مرام مقالهٔما مطابقت میکند البته بی‌مورد نخواهد بود که بعضی نکات برجستهٔ آنرا درینجا نقل نمائیم .

میگوید : «درهند یك‌خانوادهٔ دیگر افغان‌هم بعدازیك‌سلسلهٔ موالی‌غور به سلطنت رسید وازسال ۶۸۷ تا ۷۲۱ هجری ۵ نفر از ایشان برتخت دهلی نشسته اند که به سلسلهٔ دودمان خلجی معروف اند . و موسس آنهم ملك جلال‌الدین فیروز شاه خلجی است . بعض مورخین که از خارج قلم برداشته ودراطراف تاریخ ملی ما نگارشاتی بعمل آورده اند بدون تأمل محض بملاحظهٔ اینکه یکی ازطوایف ترکی‌ما وراءالنهر بهاسم خلجی یاد شده سلاطین خلجی افغانستان‌را دودمان ترکی خوانده ، بعضی مورخین خودما هم درتحقیقات خود راه افراط‌را پیموده‌وازدلسوزی زیاد از خلجی ، غلجی ساخته اند که معرف کتلهٔ معروف غلزائی است حال آنکه حقیقت بخیال‌من غیرازین هردواست . غلجی‌ها نه ازطایفهٔ ترکان ماوراء النهراند ونه‌باغلجی‌یاغلزائی‌ها ارتباط دارند . بلکه‌اهل وباشندهٔ‌خلج‌اندوخلج از نقاط آبادان و معروف افغانستان مرکزی است که‌بصورت دقیق‌تر می‌توان آنرا به‌اصطلاح امروزی درغورو قرار تعبیرات جغرافیون‌عرب درجمله تخوم زمین‌داور قرار داد . واصطخری زمانیکه از بلاد داور صحبت‌میکند مواضع‌غور وبغنین‌وخلج وبشلنگ‌را اسم می‌برد بس‌خلج یکی ازشهرهای آبادان ومانند بغنین وبشلنگ ازقلعه های مستحکم وحصین غور بود .

این نقاط هر کدامش درتاریخ افغانستان رول مهمی بازی کرده . این مهد [illegible] مردمانی است که‌نگاه شان ازعقاب گرسنه تیزتر است وازقلل [illegible] خود را از نقاط دور افتاده ماوراء افق تجسس می نمودند . [illegible] غور بود که از غور مردمانی برخاسته دردهلی بنام سلاطین غوری یاموالی غور سلطنت [illegible] قد بلند کرده [illegible] .

بشلنگ:

[illegible]

(۱) شماره ۱۶۱ [illegible] ۱۳۳۱ [illegible]

سلطا ن محمودشهنشاه‌کبیر غزنه درسنه ۴۰۱ هجری شخصاً بنفس خویش آنجارفت و باغوریها بکوه فشلنگ حرب صعب کرد وبسیاری از مسلمین کشته شدند چنانچه فرخی سیستانی این محاربهٔ سلطان را چنین توصیف میکند :

آنکه برکند بیک حمله درقلعهٔ طاق
آنکه بگشاد بیك تیردر ارگ زرنگ

آنکه زیرسم اسپان سپه خورد بسود
بزمانی در و دیوار حصار پشلنگ

ولی ابن اثیر وحتی دوکتور ناظم صاحب کتاب سلطان محمود درین جنگ از حصار بشلنگ که‌تاریخ سیستان (۱) وشعر فرخی شاهد آن است نامی نبرده وبعوض آن از قلعه آهنگران که‌آنهم بذات خود ازقلاع معروف غور بشمار میرفت ذکر می‌نمایند .

قلعهٔ آهنگران :

درکتب ومآخذ ازآن مکرراً تذکارشده حمداله مستوفی آنرا چنین تعریف میکند: « غور ولایتی‌است وشهرستان آنجا را رود آهنگران خوانند . شهری بزرگ است وگرمسیر وآب وهوایش‌درسازگاری‌وسلامت،ازمیوه‌هایش‌انگوروخربوزه‌نیکو است(۲) » موقعیت این قلعه پوره معلوم نیست ولی قرار نظریه بارتولد روسی (۳) شاید همان دهی باشد که امروز به همین اسم در قسمت علیای هریرود واقع است ولی راورتی ازین آهنگران همان ده آهنگران را خیال کرده که‌در حواشی‌غزنه کاین بود (۴) ابن سوری که‌ازملوك معروف غور است درسنه ۴۰۱ هجری باسلطان محمود غزنوی که شخصاً درین جنگ حضورداشت درین‌قلعه مقابله‌ها نمود تاآنکه اسیر گردیده بغزنه‌فرستاده شد ولی ابن سوری مرگ را براسارت ترجیح داده زهری را که در زیرنگین انگشتر داشت مکیده درعرض راه بمقام « کدن » Kidan ترك زندگی گفت .

قلعهٔ مندیش :

مندیش در ازمنهٔ ملوك وسلاطین غور شهرت واهمیت بزرگی داشته اگرچه در مآخذ ازآن مکرراً ذکرشده ولی موقعیت اصلی آن ازروی نگارشات قدیم چندان پوره معلوم

---

(۱) صفحه ۳۹۰ تاریخ سیستان .
(۲) صفحه ۱۸۸ نزهت القلوب مستوفی .
(۳) جغرافیای تاریخی ایران .
(۴) تبصره صفحه ۳۲۱ ترجمهٔ انگلیسی طبقات ناصری .

نمی‌شود . از گفتهٔ منهاج السراج صاحب طبقات ناصری چنین برمی‌آید که باید شهر و قلعهٔ مندیش در حواشی شمال شرقی ایالت غور کائن بوده باشد چنانچه در ضمن تذکار پنج پارهٔ کوه‌عظیم ومعروف غور میگوید : « یکی از آن (زارمرغ مندیش) است که‌قصر ودارالملك شنسبانیان دردامان آن کوه است وچنین تقریر کنند که سیمرغ، زال زرا که پدر رستم بود درآن کوه پرورا نیده‌است.» چون‌دار الملك ملوك شنسبانیه غور بامیان بوده می‌توان گفت که قلعه وشهروایالت مندیش درقسمت شمال شرقی‌غورواقع بوده‌است درزمان عباس بن‌شیش که‌یکی ازملوك‌محلی‌غور است‌مندیش رونق واعتبار شایان نظرداشته ودر آن آبادیها وعمرا نات زیبا وباشکوه موجود بوده است . در طبقات ناصری مذکور است که « عباس بن‌شیش درولایت مندیش بخط سنگه آن قلعهٔ اصل‌را که بسطاء ضحاك بنا کرده بود به‌تجدید آن عمارت فرمان داد واستا دان کامل از اطراف حاصل کرده دیوارها برسم باره ازآن قلعه بردوطرف شیخ‌کوه « زارمرغ » بر کشید و در پا ی آن کوه، بالا ی تلی‌قصری‌بلندبنا فرموده به‌دوازده برج ودرهربرج بصورت برجی از فلکی دریچه نهاده شش‌برج شرقی وشمالی وشش برج غربی وجنوبی وهر برج بر صورت برجی ازفلك بنگاشت ووضع آن چنان کرد که هرروز خورشید از دریچه که مطلع آ ن بودی درتافتی چنانچه اورا معلوم گشتی که‌درآن‌روز آفتاب در کدام درجه از کدام برج است وآن وضع‌دلیل است بر حذاقت واوستادی امیرعباس درعلم نجوم (۱) و درعهد اوقصرهای غورمبنی‌شد و کثرت پذیرفت . »

موقعیت مندیش را دوکتور ناظم نیز درحدود بامیان بشمال شرق غور قرار میدهد چنانچه در ضمن اسیر شدن ملك سوری بدست سلطان محمود [illegible]
و فوت شدنش در این راه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

(۱) میگوید ملك عباس بن‌شیش [illegible]
[illegible]
(۲) ص ۷۶ کتاب سلطان محمود [illegible]

میرفتم تاپای قلعت. قلعهٔ دیدم سخت بلند ونردبان پایهای بیحدواندازهٔ چنانکه بسیار رنج رسیدی تاکسی برتوانستی شد . (۱) »

خوابین :

ایالتی بوده درقسمت جنوب غور که سلطان محمود کبیر در حدود سال ٤٠٥ هجری از راه بست وزمین داور بدان جا لشکر کشیده چند ین قلاع مستحکم آنرا فتح نمود . موقعیت آنرا دربین سرحدات شمالی کوهستانات زمین‌داوروحصهٔ جنوبی غورقرار میدهند . بیهقی میگوید : « خوابین ناحیتی است ازغور پیوسته بهزمین داور وآنجا کافران پلیدتر وقوی‌تر بودند ومضایق بسیار وحصار های قوی داشتند . (۲) » در زمان سلطان محمود ولشکر کشی های او ، حکومت این ناحیه متعلق به‌ابوالحسن خلف بود که در لشکر کشی شهزاده مسعود برغور درسنه ٤١١ هجری شرکت داشت .

حصار سیفرود :

ازمحکم ترین قلاع کوهستانی غور است که بنای آنرا سلطان بهاؤ الدین محمد سام بن عزالدین حسین نهاده وازمقابله‌های سختی که‌در زمان حملهٔ چنگیز خانی درین قلعه بوقوع پیوسته شهرت واهمیت آنها دوبالا شده‌است . صاحب‌طبقات ناصری یکی ازجنگهای این قلعه رادر مقابل عساکر مغل چنین ذکر میکند : « چون سلطان محمد خوارزم شاه از طرف بلخ بطرف مازندران رفت فرمان داد تاملك قطب الدین آنا قلعه‌را عمارت کرد وفرصت اندك بود بربالای قلعه یك حوضی بیش عمارت نتوانست کرد . بعد ازآن فرمان بدو ماه لشکر مغل درآمد وبیش مجال عمارت نماند . درآن حوض بقدرچهل روزه آب به‌جهت‌اهل قلعه جمع کرد لشکرگاه مغل باطراف غور درتاخت وجمله مواشی‌غور ازهمه اجناس بدست کفار افتاد واهل غور ازدرمی چهار درنگك شهادت‌یافت‌ملك قطب الدین بالشکرخود درآن قلعه پناه جست . «منکوته نوین » و«قراچه نوین» و«البر نوین» بالشکر انبوه بپای آن قلعه آمدند وچون ایشانرا معلوم‌شد که‌اهل قلعه‌را آب اندك است درپای سیفرود لشکر گاه نصب گردانیدند وجنگك در آغازیدند ومدت ٥٠روز برآن‌قلعه‌جنگهای‌سخت کردند (۳). » قلعه سیفرودبالاخره‌ازین محاصره‌خلاص گردید ومجدداً بسال ٦١٧ هجری سپاه مغل به‌آن حمله وحشیانه آورده محو وفنایش ساختند .

---

(۱) ص ٦٨ بیهقی .

(۲) ص ١٠٩ بیهقی .

(۳) صفحه ٢٥٥ منتخبات ادبیات فارسی ازطبقات ناصری .

قندهار

بناغلی عثمان خان « صدقی »

اوضاع جغرافیائی :

بعد از کابل بزرگترین شهر افغانستان قندهار است که مرکز و لایت قدیم ارا کوزی ویا اراچوسیه و یا فرارنوشته های مورخین وجغرافیه نگاران- عرب الرخج والرخذ میباشد .

بناغلی عثمان خان « صدقی »

شهر قندهار بعرض ۳۱ درجه و۳۷ دقیقهٔ شمالی وطول ۶۵ درجه و۴۲ دقیقهٔ شرقی از گرینوچ واقع وازسطح بحر ۳۴۶۲ فت بلند می باشد . قندهاردرمیان اراضی حاصلخیزی دریای وادی ترنک افتاده که از دریای [illegible] بواسطهٔ سلسله کوه کوتاهی جدا می‌شود. این کوهها حصهٔ سفلی وادی را بدو حصه منقسم نموده وموازی با کوهها تا بیست میل میرود . این کوهها را تورکانی می نامند که [illegible] بمعنی سنگ سیاه بوده وازسطح زمین [illegible] فت بلند است . قندهار را [illegible] کوههای دارای قله های بلند و [illegible] گرده ، وادی قندهار فوق العاده حاصلخیز [illegible] وشاداب [illegible] می باشد [illegible]

[illegible]

قندهار در جائی واقع است که فاصلهٔ آن از کابل (۳۱۵) میل ، از هرات که بطرف شمال غرب آنست (۳۷۰) میل و فاصلهٔ آن از چمن جدید که نزدیك ترین نقطهٔ سرحدی میباشد (۳۸۰) میل است.

شهر قندهار فعلی بشکل مستطیلی است که عرض وطول آن دوهزار گز درهزار وششصد گز ومحیط آن قریب چهار میل است . بلندی دیوار از (۲۵) تا (۳۰) فت بوده وعرض آن (۱۵) فت می باشد ـ خارج دیوار خندقی است ده فت عمیق . دیوار شهر چار بازار بزرگ دارد که درمرکز یکی دیگررا تقریبا بزاویهٔ قائمه قطع می کنند ومرکز آن سابقاً گنبدی داشت ، بازار های قندهار عریض وبشکل خیابان مشجر است دکانهای آن برنده دار ودلباز است . عمارات شهر قندهار رویهمرفته همه بصورت گنبدی آباد شده . مهمترین عمارتی که ذوق معماری را نمایندگی میکند مقبرهٔ پادشاه بزرگ اعلیحضرت احمد شاه بابا است این مقبره با گنبد بزرگ ومقبول ومنارهای قشنگ حاوی نمونه های خوب خطوط ونقاشی است . چار بازار شهر را بچهار محلهٔ بزرگ تقسیم نموده که اهالی در آن سکونت دارند .

درچار سمت شهر چار دروازهٔ بزرگ وجود داشت که موسوم به کابل ، شکارپور ، هرات ، وعیدگاه بود . واین دروازه ها بمقابل بازار های بزرگ واقع اند . علاوه بر آن شهر دو دروازهٔ خورد نیز دارد که در نصف حصهٔ غربی آن بوده وموسوم به توپخانه وبردرانی میباشد . دروازهٔ عیدگاه از بین شهرستان (ارگ) می گذرد که محوطهٔ مربع شکلی بوده وهر ضلع آن (۲٦۰) گز طول دارد .

قریب چارمیل دورتر ازشهر موجودهٔ قندهار در دامنهٔ کوهی که بالاخره بزمین های هموار می انجامد . خرابه های شهر قدیم قندهار دیده میشود که در سال ۱۷۳۸ میلادی ازطرف نادرافشار غارت وخراب کرده شد . از بالای کوه یك شهرستان کوچکی ناظر خرابه های نیمه مدفون است . درسمت جنوب غرب شهر وشمال شرق کوه ، چل زینه است که درسنگ آهك ساخته شده ویك محوطهٔ کوچك گنبدی داری رهبری میکند . در ینجا بعض خطوط فارسی نقر شده که متضمن پارهٔ از تاریخ قندهار وشرح وسعت سلطنت امپراطور بابر است .

قندهار بزرگترین مرکز تجارت افغانستان است . دربازارهای آن مال التجارهٔ ممالك مختلفه بمشاهده میرسد . اهل قندهار استعداد خوبی درتجارت دارند . واردات عمدهٔ قندهار رخت ، چرم ، قند ، فلزات ، رنگ از خارج وقالین ، برك ، پوستین ، ابریشم وغیره از ولایات داخلی مانند کابل ، هرات ، غزنی است . صادرات آن پشم ، پنبه ، میوه ، ابریشم ، انگوزه وغیره است .

امروز مهمترین تجارت قندهار پشم ومیوه است . فابریکهٔ میوهٔ قندهار اقسام کانسروه وشیرینی تهیه کرده بداخل وخارج صادر می کند .

گندهاره وارد شده باستناد یاد داشت های او درین عصر ایفتالیت ها به گندهاره هجوم آوردند . یك حصهٔ از مردم گندهاره برای حفاظهٔ کشکول بودا از دستبرد یفتل مهاجرت نموده به آراکهوزی آمدند که غالباً درجای شهرقدیم قندهار بوده ونام کندهارا را نیز باخود آورده بهمان منطقه که آباد شدند گذاشتند واین مسئله درمشرق زمین امثال زیادی دارد . همان گندهارا بود که قندهارشد اماچون شهرت نداشت مخفی ماند وازنظر جغرافیه نگاران عرب واسلام گریخت زیرا درین اوقات شهرمهم منطقه پنجوائی وتکین آباد بود امادرین هیچ شبهه نیست که قندهار بحال ده ، قصبه ویاشهر کوچك کم اهمیتی وجود داشته وفردوسی نیز ازان ذکرمی کند که کورنگ شاه پادشاه زابلستان کنیز کی قندهاری داشت وگوید .

بدش قند هاری بت قند لب   که ماه ازرخش خیره گشتی بشب

منوچهری دامغانی هم میگوید (یاقندلب نگاری کز قندهار باشد)

زابلستان عبارت از غزنین ومنطقه های پیوسته به آن وغالباً تاقندهار باشد وگندهار یاقندهار شهر کی در مملکتش که بحسن شهرت داشته بوده . پس میتوان گفت که نام قندهار خیلی تازه است (۱) .

تاریخ قندهار :

صحبت مادر زمینهٔ نام قندهار طوریکه دیده شد هنوز مکمل نیست لذا دنبالهٔ آنرا گذاشته قندهارراحتی الامکان درتاریخ می جوئیم ومی نگریم که سیل حوادث درسر نوشت این شهر چه تأثیرنموده است اگرچه مقصدما از تعقیب تاریخ قندهارشرح تاریخ مفصل آنست ولی از آنجا که صفحات محدود ومعین اجازه نمی دهد بایك نگاه تند ومجمل از آن میگذریم وتکمیل مقصد اصلی رابه آینده می گذاریم :

ولایت قندهار که نام قدیم آن هرخواتیش است که هرودوتس آنرا هراواتی و سائر یونانیان آراخزیا ساختند تاریخ پرآشوبی دارد . سرگذشت قدیم آن هنوز درپس پردهٔ مجهولات است . بعد از سقوط سلطنت های قدیم آریانا وانقراض سلسله های پیشدادیان و کیانیان بلخی دولت ماد در مدیا و در فارس دولت هخامنشی تاسیس گردید. کوروش کبیر فارسی هشت سال برای تسخیر ولایات آریانا سعی کرد اما نتیجهٔ حاصل نموده نتوانست و بالاخره درجنگ باقبائل ولایات غربی افغانستان درسال ۵۲۹ ق م کشته شد . امابعد ازوی ولایات آریانی بنام ملحق بدولت هخامنشی شدند ودرهر کجا حکمداران محلی مستقلانه بسرمی بردند . درهنگامیکه کمبوجیه پسر کوروش مصروف جنگها وحوادث مصر شد

۱ ــ نام قندهار درشماره اول سال اول مجله آریانا دیده شود .

ازکار خیر دست باز داشتن شر بزرگی رامرتکب شدن است .   (ژان ژاك روسو)

شخصی برد یا نام خروج وبر ضداو شورش کرده سرداران را طرفدار خود ساخته بنام بردیا پسر کوروش کبیر پادشاه فارس گردید . درینوقت اوضاع کشوری فارس خراب شده بود مخصوصاً ولایات مفتوحهٔ آریانا تماماً ارتباط خودرا ازمرکز فارس قطع کرده بودند . بردیا برای مطیع ساختن هرخواتیش یعنی اراکوزیه لشکری فرستاد ولی حکمران محلی آن که قوت زیاد داشت اورا شکست داد . داریوش کبیر بردیارا بکشت ، وبر آریانا لشکر کشید وتاحوالی رودسند بدست آورد که درین جمله اراکوزی نیز شامل بود . اما همینکه اقتدار دولت هخامنشی کم شده رفت مخصوصاً در عصر داریوش سوم ولایات آریانا یکی مستقل گردیدند ، حکمرانان ولایات آریانی که دولت روبزوال هخامنشی را میدیدند در صدد چارهٔ کار خود برآمدند . بسوس حکمران باختر ازیکسو وبارسانتس Barsantes والی درنگیانا واراکوز یا ازطرف دیگر در خیال سلطنت افتاده بودند و در هنگامیکه جنگ (گوگاملا) سبب شکست پادشاه هخامنشی شد بسوس تاج شاهی آریانارا [illegible] بارسانتس نیز که هم خیال جدی بسوس بود بطرف درانگیانا واراکوزیا آمده [illegible] دولت خود را بنماید . اما تمام این پلانها درانوقت پیش قشون کشی اسکندر مقدونی [illegible]

درین وقت ولایت اراکوزی ودرانگیانا متحداً تابع یک حکمران بود [illegible] بارسانتس نامداشت . این شخص در استخلاص وطن خود بسیار کوشید [illegible] بادولت فارسی هخامنشی بود ، ازهمین جهت درسال (۳۳۰) ق . م داریوش سوم [illegible] هخامنشی را باتفاق بسوس حکمران بلخ ازبین برداشت [illegible] اسکندر باقشون قوی او [illegible] کرده ودر آن وقت [illegible] حکمران [illegible] واراکوزیه را بکلی دست وپاچه ساخت . بارسانتس [illegible] اسکندر [illegible] فارس بدست او خبر داشت واز [illegible] اسکندر [illegible] مطیع بود [illegible]

[illegible]

[illegible] Arachosia [illegible] Phoklis [illegible] Ozola [illegible] Azola

آزولا را [illegible] Ghazaristan [illegible] Ghazar [illegible]

[illegible]

ما نند همه کارها درازدواج هم‌محبت بالا تر ازثروت شناخته میشود . (مویر)

بیوتBiüt، فرسا گکPharsag، کوروشاد Chorochad ، دمتریاس ، والکسزاندر وپولس که پایتخت ولایت وبر کنار رود ارا کوتس یعنی ارغنداب واقع بود . بیوت را عبارت از بیجس Bigis یا بست می‌دانند .

از ملاحظهٔ تاریخ می برآید که‌بعد از آنچه گفتیم اسکندر مردمان دیگری را که بنام ارا کوتی یادمیشدند تابع ساخت . این‌مردم یعنی اراکوتی Arachoti مردمانی بودند که باطراف قندهار وروود ارغنداب می‌زیستند . از جملهٔ شهر های که‌مورخین یونانی ذکر کرده اند بطور صحت نمی توان گفت که کدام آن بر جای قندهار قدیم آباد بوده ، امامیتوان گفت که شهر ارا کوتس که‌متعلق بمردمان اراکوتی وبر کنار دریای ارا کوتس واقع بود ممکن است شهرقدیم قندهار (در صور تیکه رود ارغنداب در مسیر اولی خود فرض کرده شود) ویا غالبا پنجوائی باشد . بهرحال ارا کوتس قندهار قدیم و یاپنجوائی باشدیانباشد یقیناشهری‌بوده که‌بر کنار دریای‌ارغنداب ونزدیکی های‌قندهار وجود داشته . اسکندر طوری که‌عادت داشت برای رهایش‌عسا کر یونانی خودقلعهٔ نظامی اساس گذاشت وآنرا اسکندریهٔ اراکوزی‌خواند. مورخین یونانی این‌قلعه‌را طبق‌عادت خود شهرخوانده‌اند واین اشتباه سبب گردید که‌تاامروز بعضی‌مورخین اروپائی وشرقی رابخطا برده ومیگویند که بانی قندهار اسکندر است درتابستان سال ۳۲۹ ق‌م دیوار های این شهر بقدر کافی بلندشده‌بود که اسکندر(ممنن) راوالی آن مقررداشته‌وعدهٔازعساکرخودرادرآنجامقیم ساخت و بطرف کابل حرکت نمود . بعدازمرگ اسکندر برسرتقسیم دولت وسیع‌او هرج ومرجی دربین سرداران عسکر او روی دادوهریک از ایشان ادعای جا نشینی اسکندر رانمودند . سلیوکس درمناطق مشرق زمین‌اعتبار قایم کرد وکارش‌رونقی گرفت . درآریانا حکمرانان محلی موقع‌را مغتنم شمرده درصدد آن شدند که‌نفوذ یونانی‌را براندازند . یونانیانی که در افغانستان مانده بودند نیزدر زیر اثر این‌محیط درفکر قطع روابط خود بامرکز بابل شدند . از جملهٔ حکمرانان بومی که درین وقت در ولایات مهم‌آریانا حکمرانی داشتند بدینقرارند : سیبرتیوس Sibyrtios حکمران اراکوزی وگدروشیا (ولایت قندهار و بلوچستان) ستاساندروس Stasandros حاکم آریاودرانگیانا ، ستازانور (Stasanor) حکمران باختر وسغدیانه بود . اینهاهمه درپی استرداد قوت ازدست رفته شدند وتااندازهٔ هم موفق آمدند . درین اثنا درهند دولت موریا تاسیس یافت وسلطنت وسیع‌آن از بنگال تاانیدس وسعت گرفت . سلیوکس ملتفت این امربود وهمینکه موقع مناسبی یافت بشرق آمد اما شکست خورد ومجبور گردید که‌ولایات پاروپانیزادی ، آریا واراکوزیه وگدروشیارا به چندراگپتاواگذارد . ازان بعد چندی اراکوزی وبعض ولایات آریانا بنام مطیع دولت موریا گردید

درین اثنا دیودوتس حکمران باختر باانتی او کس سوم پادشاه یونانی بابل قطع رابطه کرده خودرا مستقل دانست ۲۵۶ ق م دیودوتس دوم در سال ۲۳۵ ق م بسلطنت رسید . انتی‌اوکس‌سوم که باپارتها درحال مجادله‌بود صلح کرده ودرسال ۲۰۸ ق م بباختر حمله آورد درین وقت درباختر یوتید یموس ، دیودوتس دوم‌را بقتل‌رسانده پادشاه باختر شده بود . انتی‌اوکس سوم باختررا محاصره واین محاصره تاسال ۲۰۶ ق م طول کشید و بالاخره بین طرفین صلح‌شد وانتی‌اوکس سوم ازراه کابل بطرف اراکوزیه آمد وسیستان را طی‌کرده بطرف بابل برگشت .

درین‌وقت ازیکطرف دولت موریاروبضعف میرفت وازطرفی هم انتی‌اوکس مراجعه کرد لذا وقت برای ترقی وپیشرفت دولت باختر درزیر ادارهٔ یوتیدموس مساعد گردید . چندی نگذشت‌که‌یوتیدموس پادشاه‌باختر برعلاقهٔ جنوب هندو کش که‌درزیر ادارهٔ پادشاه کابل‌موسوم به‌سوفاگزینوس Sofhagesenus بود حمله نموده وآنرا بدست آورد ، وبس ضمیمهٔ دولت باختر ساخت . بعد ازیوتیدموس پسرش دمتریوس پادشاه‌شد وحصهٔ بزرگ هندرا فتح‌کرد وسیالکوت‌را مرکز متصرفات هندی دولت‌یونان وباختری‌ساخت سپس ایوکراتیدس از غیاب دمتریوس درهند استفاده‌نموده درباختراعلان شاهی‌نمود وبعدازاوپسرش هلیوکلس به‌سلطنت رسید ودراثر ظهور اسکائی‌ها نفوذدولت باختر ازشمال هندوکش بجنوب آن منتقل گردید .

درحدود سالهای (۱۵۰ـ۱۵۵ ق م) اسکائی‌ها ازرود آمو گذشته سلطنت یونانی باختررا برانداختند وپادشاه یونانی باختر بوادی کابل آمده در [illegible] جنوبی هندوکش قرار گرفت . اسکائی‌ها بطرف هرات رفتند وچون درمغرب سلطنت قوی پارت بود لذا بسیستان وقندهار فرود آمدند ، ودر بین اسکائی‌ها [illegible]
(۸۸ ـ ۱۲۳ ق م) مهرداد دوم [illegible] اسکائی‌ها [illegible]
نمود ، اما بعدازمرگ مهرداد دوم سیستان وقندهار [illegible]
در [illegible]
ونونیس Vonones [illegible]
پادشاهی اورا [illegible] Spalirises [illegible]
پادشاه گردید [illegible]
[illegible] Gondophares [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

درین زمان دولت بزرگ کوشانی تاسیس می یابد وکجوله کدفیزس یا کدفیزس اول بعد از انتظام دولت خود درباختر بطرف کابل آمده آنرا متصرف وسپس بطرف ولایت قندهار لشکر کشیده همه را داخل قلمرو خود میسازد. قندهار تاپایان دورهٔ کوشانی های بزرگ مانند سائر ولایات آریانا درامنیت و پیشرفت معنوی بسر می برد. مخصوصاً دورهٔ کنشکای بزرگ یکدورهٔ مجدد اعتلای دولت آریانا است که از آن فیض این ولایت‌رانیز بهره می‌رسید. اما بعد ازسقوط کوشانی‌های بزرگ مخصوصاً بعد ازوفات هو یشکا پنجمین جانشین کنشکاولایات افغانستان ازدوطرف‌تحت تهدید قراریافت یکی ازطرف شمال وهجوم هیاطله‌ودیگر ازطرف‌غرب وظهور دولت‌جوان ساسانی. بعد ازمرگ (واسودوا) درحوالی سال ۲۲۰ م عظمت کوشانی‌ها ازبین رفت. میگویند که‌بهرام دوم ساسانی درحوالی سالهای ۲۷۷ ـ ۲۹۴ میلادی ویا در اواخر قرن سوم مسیحی سیستان را فتح کرده وباشاه کابل داخل مجادله شده ازسیستان بطرف وادی هلمند و ارغنداب آمد. اما دروقت انوشیروان که‌هجوم هیاطله زیاد واقتداردولت ساسانی‌هم بمعراج خود می‌رسد ودرمقابل دولت کیداری وکابل شاهان بکلی ضعیف می گردند رخج وزابلستان نیزمانندباختر وتخارستان داخل حوزهٔ ساسانی میشود. چه انوشیروان درسال ۵۶۲م بادولت بیزانس صلح پنجاه ساله کرده وازموقع استفاده نموده برای جنگ با هیاطله آمادگی می کند و برای اطمینان از پیشرفت خود قبلاً با ترکها برضد آنها متحد می گردد. کیفیت این جنگ در دست نیست اما پادشاه هیاطله معدوم می گردد. در نتیجه رود جیحون سرحد قرار یافته وشاه ساسانی باختر، تخارستان ورخج را بدست می آرد. اما عکس العمل آن دربعضی ولایات افغانستان مشاهده می گردد، باینمعنی که وادی کابل وزابل وبلوچستان وحوزهٔ پشاور وسوات و غیره درتحت امرای محلی مستقل می‌شوند که مهمترین شان رتبیل های کابل هستند که قندهار نیز در دست شان بود.

ظهور دین مقدس اسلام وانتشار آن باعث فتوحات اعراب در مشرق زمین گردید، مسلمانان عرب بعد از فتح فارس وانقراض دولت ساسانی به خراسان این زمان یا افغانستان نیز لشکر کشیدند سیستان در سال ۲۳ هجری وقندهار درسنه ٤٤ هجری فتح گردید. قندهار درمقابل مسلمانان بسی مقاومت کرد موسیو فریه Ferrier که از جملهٔ سیاحین قرن ۱۹ است نظریه هر بلو Her Belot را که بهاساس جمله های اخوان الملك (*) می باشد چنین نقل کرده جملات اخوان الملك اینست: درسال ۳۰٤ هجری (۹۱٦م) در عهد خلافت

(*) شاید اخوان الصفا باشد واین سلسله مجلاتی که در قرن ٤ هجری نشرمی شده.

حمله آورد واورا بکلی مستأصل ساخت .

بعد از انکه تاثیرات روان سوز چنگیزی از بین رفت سلسلهٔ کرت‌ها باقتدار آمد و ملك شمس‌الدین (دوم) کرت درسال ٦٧٦ هجری قندهار را محاصره نمود و قندهار در حوزهٔ دولت ملوك کرت در آمد . درعهد آخرین پادشاه سلالهٔ کرت یعنی ملك غیاث‌الدین پیرعلی تیمور هرات را فتح کرد وآل کرت را خاتمه داد وبعد ازان قندهار را فتح نموده بهنواسهٔ خود پیرمحمد تسلیم داد ۷۹۱ هجری مطابق ۱۳۸۹ م .

دراواخر قرن پانزده‌عیسوی قندهار در جملهٔ سلطنت هرات شامل بود ونخستین بارنام قندهار بحیث ضرابخانه در مسکوکات سلطان حسین بایقرا ظاهر گردید . دروقت سلطان حسین سردار ارغون ذوالنون بیگ حکمرانی زمین داور وسائر مناطق را بدست آورده قندهار را پایتخت خود بساخت . اقتدار او درقندهار خیلی زیاد گردید . در آخر دورهٔ سلطان حسین مرزا که شیبانی‌موقع راغنیمت شمرده‌به‌بلخ حمله نمود درقندهارپسر ذوالنون‌بیگ موسوم به‌شاه‌بیگ ارغون حکمرانی داشت . همینکه شیبانی هرات را از اولادسلطان حسین بایقرا بدست آورده مشغول زد وخورد بود بابر که در کابل اقتدار حاصل کرده بود بطرف قندهار حمله نموده وشاه بیگ راازقندهار راند وآنرا بدست آورد مورخهٔ ۹۱۳ هجری (۱۵۰۷م) . اما شاه بیگ بزودی بعد ازآمدن شیبانی شهررا بدست آورد و چندین سال مستقلانه زندگی کرد .

درین وقت أوضاع عمومی افغانستان خیلی بحران آمیز ودچار حوادث مبهم بود چه‌ازیکطرف دولت بزرگ هرات روبزوال رفت وشیبانی ها آمده بلخ ، هرات وقندهار را بدست آوردند ازطرف دیگرصفویها روبعروج گذاشته‌بدین اطراف چشم دوخته بودند و در کابل بابرشاه اقتداری بهم رسانده درصدد جهانگیری برآمده بود . شاه‌بیگ ارغون موقع رامغتنم شمرده به‌آرامی ومستقلانه درقندهار بسربرد تاانیکه باز بابر شاه آنرادرسال ۹۲۸ هجری ۱۵۲۲م بدست آورد . درین هنگام دولت بابری در هندوستان هم‌قائم شده‌بود اما حالت قندهار خیلی پرهیجان بود هردودولت‌جوان ونوتاسیس که‌درصدد بسط دادن خاك بودند برین منطقه سر نزاع افتادند وقندهار مصدر جنگهابین این‌دو دولت گردید . لذا صفویها بقندهار لشکر کشیدند درسال ۹٤۱ هجری (۱۵۳۵م) سام میرزایکی ازشاهزادگان باغی‌صفوی آنرابدست آورده روابط را بامرکز فارس قطع کرداما طهماسپ‌شاه‌آنراباز‌مسخر نمود وازطرف خود حکمرانی موسوم به بوداق خان قاجار مقرر داشت که این شخص سال بعدازطرف‌شهزاده کامران پسر بابر شاه برطرف گردید . چه کامران بعد از شکست برادر خود همایون از دست شیرشاه سوری بافاتح مشهورهند خواجه کلان بیگ مغل بکابل وازآنجا بقندهار آمده آنرا از دست

صفویان رهائی داد هنگامیکه همایون پادشاه مغولی هند از هند بطرف افغانستان رانده شد قندهار بدست کامران میرزا بود . همایون در ضمن درخواست مساعدت ازشاه صفوی وعده کرد که قندهار راتحفهٔ صفویان می کند ، اما بوعده وفانکرد وصفویان خیال بدست آوردن آنرا کردند، ولی ناکام شدند . درزمان اکبرشاه مغلی هند درسال ۹٦٥ هجری (۱۵۵٦م) طهماسب شاه قندهار رابدست آورد واکبر آنرا تاسال ۱۰۰۳ هجری (۱۵۹٤م) بدست آورده نتوانست ازان ببعد تاسال ۱۰۳۱ هجری ۱٦۲۱م که عصر جهانگیرباشد قندهار داخل قلمرو مغلهای هندوستان بود. امادر سال مذکورفارسی‌ها باز آنرابدست آوردند. شاه‌جهان درسنه ۱۰٤۷ هجری یعنی ۱٦۳۷ میلادی بازآنرا تسخیر نمود وآخرین بارشاه عباس صفوی درسال ۱۰۵۸ هجری ۱٦٤۸م بر آن بطوری دست یافت که مغلهای هند دیگر رهائی داده نتوانستند. چنانچه یکبار اورنگ‌زیب امپراطور مغلی باقوت پنجهزار آدم بران حمله آورد وناکام شد ودرسال ۱٦۵۲م کوشش دیگر اورنگ‌زیب باز ناکام گردید . همچنان تاسال ۱۷۰۹ بدست صفویها بماند تا اینکه سردار بزرگ غلجائی حاجی میرویس خان هوتکی درصدد رهائی قندهار وافغانستان برآمد وکامیاب گردید وپسرش محمود دولت فارسی راضمیمهٔ افغانستان نموده وسلسلهٔ صفوی راخاتمه داد ، دولت فارس تاظهور دولت نادرافشار ضمیمهٔ مملکت افغانی بود.

درسال ۱۱٤۹ هجری (۱۷۳۷م) نادر افشار اصفهان راترک وبطرف قندهار لشکر کشید وآنرا محاصره نمود وبالاخره بعداز دوسال محاصره آنرا فتح کرد . دربن ضمن در بیرون قندهار در موضع قرارگاه خود درسرخه شیر قلعهٔ عسکری بساخت و آنرا نادر آباد نام کرد ازینجاست که بعض‌ها باشتباه درافتاده اورا بانی قندهار می‌خوانند نادرافشار درسال ۱۷٤۹ مقتول شد ونوبت سلطنت به بزرگترین شاهان درانی اعلیحضرت احمدشاه رسید . اعلیحضرت احمدشاه رشتهٔ گسیختهٔ سلطنت را دوباره پیوند و دولت جدید افغانی را بنا کرد . اعلیحضرت موصوف بعداز تحکیم دولت خود مرکز شهررا تبدیل کرده بجائی که امروز شهر قندهار برپاست آورد . [illegible] بنیاد شهر قندهار فعلی را از کتاب سراج التواریخ که باستناد تاریخ سلطانی وغیره نوشته شده بالاختصار نقل می آید . مؤلف سراج التواریخ بعد از [illegible] اعلیحضرت احمدشاه در سال ۱۱۷۲ [illegible] بخشی [illegible] چنین می‌نویسد :

پس از نزول اجلال از آنجا اعلیحضرت احمدشاه [illegible] که هوای نادر آباد از سبب [illegible] فرموده درجای [illegible] با فضای خوش آب و هوای [illegible]

وعمیقی درساحل غربی رودارغنداب حفر نموده جا ب دشت کشیدن فرمود که تعمیر شهر نماید، وازین معنی طائفهٔ الکوزائی که مالك آن اراضی بودند مانع آمدند واین امر باعث فسخ عزیمت وی گردیده فعلادست ازکار کشید تاکه بعد ازچندی والدهٔ ماجده اش بجوار رحمت حق پیوسته درآنجا دفنش فرموده موسوم بروضه اش نمود وعزم کرد که درحدود غربی قریهٔ مرد قلعهٔ احداث شهر نماید طائفهٔ بارکزائی مانع آمدند واعلیحضرت احمدشاه ازحلمیکه داشت هردو طائفه را ردو بدی نفرمود اماقوم فوفلزائی ایثار نموده املاك خود را عرضه کردند. اعلیحضرت موصوف پذیرفته درجائیکه حالا شهر موجوداست موازی دوازده قلبه وار زمین که ازروی تخمین معادل ششصد جریب باشد مهندسی فرموده اساس شهری نهاد و در شهور سال ۱۱۷٤ دست بکار برده برعهدهٔ همت تمام طوائف درانی چنان نهاده قرار داد که بقرار تقسیم برادرانه هرقبیله سکه وکوچهٔ بنام خود عمارت نماید. . . دروسط شهر که محل ومرکز اسواق است گنبدی بزرگ وبقعهٔ سترگ بنیادنهادوپس ازاتمام باره وبروج وکندن خندق همه علماء ومشایخ وسادات وفقراوایتام را صلای عام در داده دعوت طعام فرمود وبعداز بذل انعام وصرف طعام همگنان بدعای اختتام پرداخته وشهرا حمد شاهیش نام نهادند، مورخین دیگر گویند که اعلیحضرت موصوف شهر را اشرف البلاد نامید. اماعوام نام قندهار را به آن دادندوبرای تفریق ازقندهار قدیم قندهار احمدشاهی گفتند. امروز ازعمر این شهر یکصدو نود سال سپری میشود. شهر قندهار که پایتخت اعلیحضرت احمد شاه بودبعد از وفاتش بحال مرکز ولایت درآمد وپسرش اعلیحضرت تیمور شاه کابل رامرکز دولت خودساختند. اما درینعصر که آبادی وعمران مملکت میرود باساس حفظ الصحه صورت بگیرد خارج ازقندهاراحمد شاهی دامنهٔ شهر وسعت داده شده امروز قندهار ازبهترین وبزرگترین شهرهای افغانستان است.

این بود مختصر تذکری از قندهار. انشاالله بزودی ممکنه یادداشت های مفصل خود را سروصورت داده کتابی مفصل درین موضوع تقدیم خواهم کرد.

مأخذ

تاریخ سلطانی

سراج التواریخ

حدودالعالم

بلاذری

تاریخ سیستان

جغرافیای تاریخی ایران

تذکرهٔ تاریخی وجغرافیائی شهر های آریانا (صدقی)
اسکندر وآریانا (صدقی)
تاریخ افغانستان (نلسن)
آریانا انتیکوا (ولسن)
نگاهی بتاریخ قدیم افغانستان (یعقوب حسن خان)
زین الاخبار گردیزی
سیاحتنامهٔ فریه (ترجمهٔ انگلیسی)
انسائیکلو پیدیای بریتانیکا
« « « اسلام
اراضی خلافت شرقی (لوسترنج)
رهنمای افغانستان (محمد علی)
تحفة الکرام
بعضی سالنامه‌های کابل وغیره

گلهای کوهی

(۲)

بناغلی عبدالرحمن خان «پژواك»

بناغلی پژواك

پارسال تحت این عنوان سطر وصفحه ئی چند نگاشته وبخوانندگان تقدیم کردیم ودر پایان نبشتهٔ خویش نوشتیم: «چون متأسفانه امسال دراثر قلت کاغذ صفحات سالنامه برای مضامین طویل گنجایش نداشت واز طرف دیگر نمی توانستیم ازمطالب خود صرف نظر نمائیم لذا بامید سال نیکوتر آینده بقیهٔ مطالب را به سالنامهٔ دیگر حواله میدهیم ومن الله التوفیق»

امسال خدا را شکر گذاریم که تا حدی میتوانیم آرزوی خودرا بر آریم وهر چند مشکلات پارسالهٔ مارفع نشده است باز هم میکوشیم که پارهٔ ازمطالب ما ولو خیلی مختصر باشد بخوانندگان محترم رسانیده شود .

«دسته بندی»: صاف باید گفت که از طرف برخی ذوات در دسته بندی حقیقی اشعار ملی تصرفاتی شده است که این کمترین آن را لازم نشمرده واز ذوات محترم عفو می خواهد . البته واضح است که دسته بندی این اشعار دو وجه دارد : وجه ساختمان و وجه معنی ؛ در وجه ساختمان که نمی توان تصرفی نمود بنا بر ارتکاب یك سهو اجتهادی که سر چشمهٔ آن احساسات تند نویسندگان همچه مطالب در مورد زبان ملی شان است واز طرف دیگر فکر مقابلهٔ زبان ملی بازبان های دیگر ایشان رابه چنین تصرفات واداشته است اشعار ملی پښتو را معناً به اشعار عشقی ، رزمی ، اعتقادی ، تصوفی ، فلسفی وغیره وغیره تقسیم فرموده اند وهم به مهارت زیادی برای اثبات مطلب خود امثلهٔ تهیه نموده اند که شایان آفرین است ولی از نقطهٔ نظر حقیقت جوئی پیدا کردن یك یا دو حتی ده مثال (آنهم درحالیکه من

در آوردی نباشد) در تمام ادب یك قوم بزرگ کفایت نمیکند که یك نام جدید در فهرست انواع زیاد کند.

بهر کیف این عاجز نظریهٔ شخصی خود را عرض نموده وبه معرفی نامهای اشعار ملی می پردازد.

از نقطهٔ نظر ساختمان: ازلحاظ اوزان ، تعداد مصرع ها ، تفریق شکل ساختمان و نامگذاری های ملی بطور اشعار ملی بچند دستهٔ ذیل تقسیم می شود :

(برای آنکه ضمناً کار دیگری هم کرده وبخوانند گانیکه از فهمیدن معنی اشعار یکه مثال می آوریم محروم اند ترجمهٔ امثله را هر چند خارج موضوع باشد نیز تقدیم می نمائیم)

۱ــ لنډ ی : که دارای دو مصرع اولی کوتاه و همواره دارای نه سیلابه و دومی دراز تر وهمیشه شامل سیزده سیلابه است . بنام لنډوی ، ټپه ، ټکی مصره وبدله دربین پښتو زبانها شناخته می شود . ازلحاظ کثرت دربین تمام انواع اشعار ملی پښتو مقام اول را اشغال کرده است ، هیچ افغانی پیدا نمیشود که چندی ازان رابه حافظه نسپرده باشد . اکثراً بجای ضرب المثل در بین صحبت ها شنیده می شود . همگی بالااستثنی سهل ممتنع است . اکثر حصهٔ سرود های عامه را تشکیل میدهد . در موقع سرودن در دیگر اقسام اشعار ملی نیز ازان کار میگیرند که در موقع آن فهمیده خواهد شد . تعداد لنډوی آنقدر زیاد است که بهر فرد افغان متجاوز از صد لنډوی میرسد .

مثال :

سبا به بیا لنډوی سا ربیږی
د دښت ګلان به سالمانه بوږینه

فردا باز بارها بسبد خواهد شد ، گلهای دشت دامن را بو خواهند کرد .

۲ــ غزل : چیزیکه پښتو زبانها آن را غزل نام میدهند از غزل فارسی فرق دارد ، شیوهٔ غزل فارسی نیز اشعاری در زبان پښتو موجود است ولی دربین اشعار ملی نمیتوان آن را سراغ کرد بلکه در دیوان های شعرا [illegible] . آنچه بصورت غزل فارسی است آن را باصطلاح [illegible] [illegible] [illegible] دارد [illegible] [illegible] [illegible] سرود [illegible] [illegible] (باصطلاح ادب پښتو) [illegible] می خوانند .

چون اکثراً دوفرد انتخاب می‌نمایند باین‌مناسبت بقیهٔ غزل (باصطلاح ادب فارسی) بحساب نیست درآمده وبه‌همان دوفرد منتخب که اکثراً چارمصرع گزیده است اهمیت داده می شود .

آنچه‌را در ادب‌پښتو غزل می‌گویند درآثار شعرای صاحب‌دیوان دو دومصرع دارد که در بعضی غزلها سیلابه‌های دومصرع باهم‌مساوی نه‌می‌باشد یعنی‌می‌شود که‌یکی کوتاه و دیگری دراز باشد . ولی درغزلهای ملی دارای دو«سه» وحتی چارمصرع«می‌باشند .

آن قسمتیکه دارای چار مصرع است بدونوع تقسیم می‌شود :

یکی آنکه درهر بند همه مصرعها مانند بیت نخستین درازمی‌باشد ودیگری آنکه درهر بند سه‌مصرع دارای یك وزن وقافیه وکوتاه ومصرع‌چارم مساوی مطلع و درقافیه نیزتابع قافیه مطلع می‌باشد .

هرغزل دارای یك مطلع‌است که درمصرع سوم ویاچارم هربند قافیه وردیف آن تکرار می‌شود	مثال :

شین رنگین ئی واغوست	دوپټه‌ئی کړه په سر صنم

راغله برابر صنم

شین رنګین‌ئی واغوست	محبوبه گل خندانه شوه	رو رو راروانه شوه

داد گل غنچه وه	رابیرونه له بوستانه شوه	ښه راته عیانه شوه

مخ ئی له حجابه را څرگند کړ په‌هنر صنم

راغله برابر صنم

ترجمه :

لباس سبزورنگین بر کرد	شال را بر سر انداخت

محبوبه به آرایش تمام آمد

لباس او سبز و رنگین است	محبوبهٔ من گل خندانی شده است

آهسته آهسته بسوی من می‌خرامد . غنچهٔ بود که‌از باغ بیرون آمد	پیش‌روی‌من‌ظاهرشد

رویش را ازنقاب به صنعت وهنر بمن جلوه داد

محبوبه به آرایش تمام آمد

۳ــ چهاربیته : موضوع چاربیته عشق وحماسه است ولی علاوه برین دوبرخی مضامین طویل و افسانه ها را در قالب چاربیته می‌توان یافت . این نوع درسرود وساز وآواز یك قسمت بسیار مهم شمرده می‌شود وچون افسانه های رزمی ویا برخی افسانه ها ومضامینیکه که منبع الهام تخیلات وتفکرات مذهبی است بیشتراز طرف شعرا بوسیلهٔ

از طعنهٔ مرد ما ن باك مدار واز پیغور شان شرم مکن . وقتی پدرم ازخانه برون رود روی این پالنگ (۱) سرخ باهم می‌نشینیم و آرام می‌شویم .
مجبور نماز دیگر بشتاب من برای گرفتن آب بگودر می روم تا با هم همراه باشیم .
مضمون این چار بیتها یاعشقی و یارزمی است افسانه‌ها وحقایق تاریخی عشقی ورزمی عموماً درهمین نوع شعر گفته شده اند .

مثال دیگر : دښائست آواز دلاړه په عالم کښې اور په اور
زه د سوی یم په اور تیك د کوز کله له جینه

دښا ئست آواز دی لاړه په کابل په هندوستان
څکه ناست یمه حیران را رسیږی یا نصیبه
عاشقی ده دېره گرانه خی دا وښکومی باران
پری می لوند شولو گریبان یویه نشوم په ترتیب

په هرچا باندی تیریږی د فانی دور دوران
خوك راځی خوك تری روان که شم یاروته قریب
یاری خیل دی که پردی را کوی راته پیغور
ستر گی نشه نیولی گوره دوب یم ستا په مینه
دښایست آواز دلاړه په عالم کښې اور په اور
زه دسوی یم په اورتیك دکوز که له جینه

د نری زنی د پاسه د خالونه دی قطاره
توری زلفی د تار تار دی پرتی لکه اوریځی
په سینه کښې دیخ شویدی د مینی دوه اناره
درته پروت یمه بیماره دا رومی د مرض ګی
رب دنکه خوك په رنځ باندی د مینی گرفتاره
ئن د ځان کړ او سنګا ر بیګا می په اورسوزی
گله زیرشی گله یم شی سره گنګرو د کوی شور
قدم آخلی په تکور ښاپیری را ځای له جینه
د ښایست اواز دلاړه په عالم کښې لور په اور
زه د سوی یم په اورتیك د کوز که له جینه

---

(۱) تخت خوابیست بصورت چار پائی باپایهای رنگین وبا فت زیبا که درموقع عروسی ساخته می‌شود ودرهرخانه موجود است .

ضمیر کامل و لی شغل ضمیر پریشان است . « ویلیم کوپر »

ترجمه

هنگامهٔ حسن و آوازهٔ بناگست تو در آفاق عالم پراگنده شده است ... مرا در آتش سوختی تیکه را ازجبینت فرود آر. آوازهٔ حسن تو تا کابل وهند رسیده ، من در حیرت نشسته ام . ای نصیب وقسمت من تو بمن می رسی. عشق بازی کار مشکل و سنگینی است باران اشك های من فرود می آید گریبان من ترشده است نمی دانم به چه ترتیبی - دور فانی دوران بر هر کسی میگذرد کاروان زمان جاریست کسی می آید و کسی میرود . هر کس خودرا به محبوبش نزدیك میخواهد آشنا و بیگانه بمن طعنه میزنند وبمن پیغور میدهند چشمهایم را نمیتوانم بالا کنم بمن نظر کن وبنگر دربحر عشق تو غرق شده ام - هنگامهٔ حسن تو در آفاق پراگنده شده است مرا دردادی تیکه را ازجبینت فرود آر. بالای ذقن باریك وزیبای تو خال هاقطار اند. زلفهای سیاهت مانند ابرها فرود آمده اند روی سینه ات دوا از عشق به ... رسیده است من بیمار تو ام تو دوای دردمن هستی ، خدا کسیرا بدردعشق گرفتار نکند امروز آرایش کرده ای ، شب مرا به آتش می سوزی، گاهی زیر وگاهی بم میشود ... وپازیب های تو هنگامه وشور برپا کرده اند قدمهای تو شمرده و کنده کنده برداشته میشود . پری هستی که از خطهٔ چین آمده ئی هنگامهٔ حسن تو درافاق پراگنده شده است مرا آتش زدی . تیکه را ازجبینت فرود آر .

۵ - ناری یاغزونه :- این نوع اشعار را میتوان اشعار آزاد نامید درناری یاغزونه دو مصرع می باشد گاهی هردو مصرع هم قافیه وهردو مصرع باهم برابر می باشند و گاهی به بعضی ناری ها بصورت لنډی دارای یك مصرع کوتاه ویك مصرع دراز می شند درناری اتحاد قافیه وردیف شرط نیست این اشعار را میتوان مانند دیگر اشعار ... قانون عروض در آورد . درین قسم اشعار اکثرا افسانه ها و ... طویل سروده میشود وجه تسمیه عموما اینست که این اشعار ... که یکی بدیگری ... میشود . این نوع را ... وفراه ناری ودر دیگر قسمت های ... [illegible]

مثال : ازافسانه های ملی فتح خان .

[illegible]

[illegible]

ترجمه :- [illegible]

[illegible]

مثال : ازافسانهٔ مؤمن خان [illegible]

[illegible]

تا دسفر موزی یه پنبو کړی
دزیرو گلوباغ یه چاسپاری مینه

تو موزه های سفررا بپا کردی ، ای محبوب من این باغ گلهای زرد را به که میسپاری
مؤمن‌خان درجواب اوغگ کرد .

ما دسفر موزی یه پنبو کړی
دزیرو گلوباغ یه خدای سپارم مینه

من موزه‌های سفررا بپا کردم - باغ گلهای زرد رابخدامی سپارم

در اینجا باید متذکر شد که شیرینو وقتی باغ گلهای زرد میگوید روز های هجررا تخیل مینماید وبه ظرافت تمام در حالیکه ارغوان زارحسن خود را ازرفتن محبوبش زعفران زار می بیند خویشتن را بباغ گلهای زرد تشبیه میکند .

٦- بگتی :- این نوع مانند لنډی قسم شعر ملی و خیلی مؤثر است وپر از جذبات می باشد شعر ای ملی درین قسمت داد سخن داده اند جز اینکه انسان درمقابل این اشعار بو جد آید وبه حیرت گرفتار شود چیزی نمیتواند . سراینده درموقع سرودن وشنونده در وقت شنیدن این اشعار مست وملنگ میشود. من تعبیر بهتری ازین برای حالت وجد و طرب ندارم . راستی را که این اشعار شراب احساسات هستند که درساغر قلب می‌ریزند وسر شار میشوند - بگتی مانند چاربیته یك مطلع‌دارد که دارای دومصرع مساوی وهم قافیه میباشد وبعد ازان هر بند دارای چهار مصرع می آید که‌ـه مصرع اول آن باهم‌هم‌قافیه ومصرع چهارم بامطلع هم قافیه میباشد وباز سر بامطلع تکرار میشود .

«ونی خدای شنې کوی» .

رحمان بابا وایي :- څوك له خاوروشي یو ګل پیدا کولای   د ده له خاورو پیدا کړی ګلستان دی .

یا دا خبره چه : «خونه پناجوړه وی - ور ترکاڼ ترا شی»

لغوی حقیقت : هغه دی چه یو لفظ په لغت کښې د یوشي د پاره وضع شوی وی لکه د «مردارهډی» لفظ چه د (خره) د پاره ټاکلی شوی دی ، یا د «اورلړونی» لغت چه د «آتش کاو» د پاره راغلی دی - حمید وایي :

«بې حمیده مه کړې خدا مجلس د دلبرانو   دا خومې باید دی اوراه څنګه اورلړونی»

شرعي حقیقت : هغه دی چه د مېنې او شرعي امورو ته په شرع کښې یو لفظ ټاکل شی ، لکه د «لمونځ» لفظ چه په شرعي حقیقت کښې د مخصوصو اقوالو او افعالو د پاره راوړل کېږی لکه رحمان بابا چه وایي :-

«چه د زړه حضور ئې نه وی په لمانځه کښې   په کار نه دی مقتدی وی که امام»

مګر لمونځ په لغوی حقیقت کښې له «لمانځنې» څخه اخیستل شوی دی چه د احترام او ستایش او نازولو او نیه قول په معنی راغلی دی او په ادبیاتو کښې په دې معنی ډېر استعمال اری لکه خوشحال خان چه وایي :- «کله کله خوار خوشحال وته نظر کړه   د عاشق لمانځنه هیڅ عیب و ننګ نه ده»

بلخای وائي :- «په چاداد په لیه لمنځ کوې فلکه !   په چاوانی په اوز یو په څجو نه»

عبدالقادر خان وایي :- «که لمنځن ویل دی نه کېږی وماته   کله کله را ته کړه خبره سپوره»

عرفي حقیقت : هغه دی چه په عام عرف کښې کوم لفظ د یوشي د پاره وټاکل شي لکه «دمېړه» لفظ چه په لغت کښې وهر ناریته ته ویل کېږی ، مګر په عرف کښې د ښځې و سړی ته چه په پارسی ئې «شوهر» بولی ټاکل شوی دی .

مثلاً خوشحال وایي ! «د مېړه په زیره نه خاندی نور څه کا   چه د بل سره خبری کا خمسوری»

دوهم اصل — مجاز

مجاز په لغت کښې لاری ته وایي او په اصطلاح کښې د لفظ هغه معنی ده چه حقیقتاً دده د پاره نه وی وضع شوې مګر دا ضروری ده چه د حقیقي او مجازی معنی په منځ کښې باید یوه علاقه او قرینه وي ، که علاقه په منځ کښې نه وی د هغه لفظ استعمال په مجازی معنی کښې غلط دی ، مثلاً یو سړی کتاب ته اشاره وکړی او ووایي :- «دا آس واخله !» د دغه مجاز بالکل غلط دی ، ځکه چه د کتاب او آس په منځ کښې هیڅ علاقه او قرینه نشته .

مجاز هم که د لغت په اصطلاح و ، لغوی مجاز ئې بولی او که د عرف په اصطلاح و ، عرفي ئې بولی مثلاً که د «زمری» لفظ د ټاکلی حیوان په معنی واخیستل شی لغوی حقیقت دی او که زړور سړی

یعنی مرا دشی لغوی مجاز بااله کیږی ، لکه ملکیار غرشین چه وایی :-

که تینګ کړو زړه وته پرېږی یونه چه زمری یونه

اسلام زاځه‌ده‌ی ځښتن مومل دی

دعرفی مجاز مثال لکه د «پښتو» لفظ چه‌دژبی په‌معنی‌حقیقت‌او د «عهد، قول، شرافت او ښو اخلاقو» په‌معنی‌عرفی مجازدی، مثلاً پښتون چه‌دچا سره عهداوقول وکړی نو وایی : «پښتو می ورسره کړې‌ده» اویا چه‌څوک شرافت‌اوښه اخلاق نه‌لری، یاله خپله‌قوله مخالفت وکړی نو پښتانه وایی ؟ «بې پښتو سړی دی!»

خواجه رزق‌الله دپښتو پخوانی شاعر وایی:

دبلا غشی می خوړی له پښتو زه خواجه رزق‌الله نه پرېږدم پښتو

چه خبر شوم دحملې‌دکوم غلیم دغیرت څولی می‌خاڅی له و پښتو

له دوهم بیته څر ګندیږی‌چه ددوهمی مصرع پښتو دشرافت اوعزت‌نفس په‌معنی‌راغلی‌ده .

دمجاز دوه‌ډوله

مجاز دوه دوله لری: یو مرسل مجاز - بل مستعار مجاز .

دمخه موږ ویل چه دحقیقی اومجازی معنی ترمنځ علاقه ضروری‌ده اوس باید پوه‌شو چه علاقه وپېژنو

یا دمجاز بیان وکړو ! علاقه دحقیقی اومجازی معنو په‌منځ کښې ومناسبت‌دی، نو که په‌دې مناسبت کښې تشبیه وه مستعار مجاز ورته‌وایی او که نه وه مرسل مجاز ئې بولی .

مرسل مجاز : مرسل‌مجاز هغه‌دی چه دتشبیه علاقه ونه‌لری(۱) بلکه [illegible] خصوص علاقې

لری‌چه موږ [illegible] راوړو :

که څه هم [illegible] پښه وبشت [illegible]

[illegible] (۱۸) علاقې‌دی :

[illegible]

[illegible]

[illegible]

۱ - [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

(۱) [illegible]

نو په گریوان کښې داو ښکو تو یول خو دپټوالی سبب دی ـ ذکر سبب شو مراد ځنې مسبب دی .

۲ ـ مسببیت: مسببیت هغه شی دی چه مسبب دسبب پر سببیت موقوف کوی او مجازاً ذکر مسبب شی مراد ځنې سبب وی، لکه خو شحال چه وایی :

چه آئینی ته ، ښکاره دیدار کړی ؟ آئینه درسته سره گلزار کړی
چه شونډی کښېږ دی د جام په مور گو ؟ او به په جام کښې روب انار کړی

دلته ذکر مسبب چه روب انار دی، مراد ځنې سبب چه د شونډو د سوروالی انعکاس دی .

۳ ـ کلیت: کلیت هغه شی دی چه نورو ده ته د جزئیت نسبت ولری او مجازاً ذکر کل شی مراد ځنې جزء وی . لکه د خوشحال بیت چه دی :

گو تی و منډه په غوږو تری تېرېږه ذاکر زرنگرونه کازره په درم کښې

خوشحال چه وایی : گو تی په غوږو و منډه یعنی د گوتی سر ، نه ټولی گو تی ، نو ذکر کل شو مراد جزء دی .

٤ ـ جزئیت : جزئیت هغه شی دی چه بل شی نسبت ده ته کلیت ولری او مجازاً ذکر جزء شی مراد ځنې کل وی . رحمان بابا وایی :

وړاندی سرای لره توښه تره رحمانه خو سفر دی کړی نه دی له دې سرایه

ذکر سرای چه جزء له دنیا باله کیږی مراد ځنې دنیا یا عقبی ده .

۵ ـ لازمیت : لازمیت هغه شی دی چه دده وجود د هغه بل له وجوده سره لزوم ولری . نو دا روا ده چه مجازاً لازم ذکر شی او مراد ځنې ملزوم وی، لکه د لمر د راختلو پر وخت چه وویل شی : «رنا را پورته شوه !» یعنی لمر را پورته شو ـ دلته رنا د لمر سره لازمه ده او لمر ملزوم دی نو ذکر «رنا» مراد ځنې لمر شو .

٦ ـ ملزومیت : ملزومیت هغه شی دی چه دده وجود په وخت کښې د بل شی وجود لازمیږی ، نو مجازاً روا ده چه ذکر ملزوم شی مراد ځنې لازم وی، لکه د ښائست په وخت کښې چه څوك وایی : «لمر سرای ته راولوېد !» یعنی د لمر رنا سرای ته راولوېده که ناوی لمر خو په اسمان کښې دی . دلته «لمر» ملزوم او «رنا» لازمه ده ، ذکر لمر مراد ځنې رنا ده .

۷ ـ اطلاق : اطلاق هغه دی چه قیدونه پکښې نه وی او مجازاً مطلق راوړه شی مراد ځنې مقید وی لکه خوشحال چه ویلی دی :

دسبا باده ! گذر په چمن بیا کړه په چمن کښې رنگا رنگ گلونه واکړه

۱۲ ــ مظروفیت : مظروفیت یاحالیت هغه‌دی چه‌یه بل کښې حال یا مظروف وی او په مجاز کښې حال یا مظروف ذکر شی مراد ځنې محل یاظرف وی لکه دچاڅخه چه در نګ مشوا نۍ چپه اور نګ ئې توی شی نوور ته وا ئی : «رنګ دو لی چپه کړ ؟ » یعنی مشوانۍ‌دی ولی‌چپه کړه ، نو ذکر رنګ چه مظروف اومرادځنې ظرف چه مشوانۍ ده یالکه «دااوبه چپه کړه » یعنی ګیلاس‌یا کوزه چپه کړه . . . . . .

۱۳ ـ بدلیت : بدلیت‌هغه شی چه‌له بله شی څخه بدل راغلی‌وی.اوپه مجاز کښې ذکر بدل شی مراد ځنې‌مبدل وی لکه چه یوروړی وائي :

« ما پورله ځانه واخاوه »

په پورته مثال کښې «اخول » د «ادا کولو » بدل راغلی دی ، نو دلته ذکر بدل‌مراد ځنې مبدل‌دی یعنی ماپورادا کړ .

۱٤ ــ مبدلیت : مبدلیت هغه دی چه‌دده څخه بل شی‌بدل وی اومجازا ذکرمبدل شی مراد ځنې‌بدل وی ، لکه دیوه سړی پلار چه چاوژلی وی اودوژلی‌شوی زوی‌دپلارقاتل‌مړکړی نو پښتانه وا ئی :

« پلانکی پلار واخیست »

یعنی‌دخپل‌پلاربدل ئی‌واخیست نو ذکر پلار(مبدل) مرادځنې‌بدل چه‌عوض دی .

۱۵ ـ آلیت : آلیت هغه دی چه یوه شی ته‌د اثر رسولو واسطه اووسیله وی اوپه مجاز کښې آله‌راوړه شی‌مرادځنې هغه‌اثروی چه‌دده په‌ذریعه څرګند یږی لکه یوسړی‌چه چا په غوږه ما لی غولولی وی نو وائی :

« پلانکی په‌خوږه ژبه وغولیدم »

ژبه آله‌دخبرو ده ، دلته‌ذکرژبه مرادځنې خبری‌دی ، یعنی‌دپلانکی په‌خوږو خبروغولیدم .

عبدالقادر هم‌ویلی‌دی‌بیت :

« د ربو هیڅ چه په ژبه مې ئې باسی   چه ویلی شي د اهسی مطو لی »

ذکر ژبه چه آله‌ده ، مراد ځنې‌خبری‌چه‌دژبې اثردی .

۱٦ : مجاورت : مجاورت دیل‌شی ګاونډه تو‌ته‌وائی ، چه‌په مجازکښې ذکر ګاونډی شی مرادځنې مجاوریعنی هغه شی چه‌دی ئې ګاونډی دی ، لکه یوه ښځه چه باعفته وی نو ددې په حق کښې ویل کیږی :

۱ : **مصرحه :** هغه‌ده چه مشبه به ذکرشي مرادځنې مشبه وی اودا ځکه مصرحه بولي چه مشبه‌به صریحاً راوړه کېږی .

مثلاً دخوشحال بیت دی :

چه د غوزو درلې نه وینم په سترګو　　　　درګوهر می په‌هرهر بانه سفته شی

په دوهمه مصرع کښې درګوهر مشبه به‌راوړه شوی‌دی مرادځنې اوښکې دی چه‌مشبه بللی کېږی ذکرمشبه به‌مرادځنې مشبه دی .

۲ :- **مکنیه :** هغه‌ده چه مشبه راوړشی‌اومرادځنې مشبه به‌وی‌اوپوشی دمشبه به‌له اوازمو څخه هم ذکرشیء داهم ځکه مکنیه بولی چه مشبه به پټ وی اومکن وپټوالی ته وائی .

لکه حمید چه ویلی دی :

زړه‌می له غیرته په‌کو ګل‌دننه دودشی　　زمنځ چه‌دی بې فهمه‌وهی ګوتی په کاکل

زمنځ مشبه مراد ځنې « مشاطه » چه‌مشبه به‌ده او ګوتی و هل دمشبه به داوازمو څخه باله کېږی .

یامثلاً حنان وائی :

پرعصا نرګس تکیه کړېده ولی　　　　شوه وریښه ستا دسترګو بیماری

دلته نرګس مشبه اوبیمار مشبه به‌دی اودمشبه به‌لازم لکړه لګول دی .

دمصرحې دواونه : مصرحه استعاره اته دوله لری :

۱ - اصلیه ۲- تبعیه ۳- ترشیحیه - ٤ - مجرده - ٥- مطلقه ٦ - عنادیه ۷- وفاقیه ۸- تمثیلیه

۱ : - اصلیه هغه‌ده چه دمستعار لفظ په‌کښې جامدوی .

مثلاً خوشحال وائی :

که پرون وې زړه او سترګی　　　　راشه نن ځان د جهان یې

په پورته بیت کښې ذکر مشبه به‌چه زړه او سترګی دی مرادځنې مشبه چه « محبوب » دی د « زړه » او « سترګی » الفاظ جامدهم دی یالکه قلندر شاعر چه وائی :

نه دی چالیدلی صبح وشام په‌یوه ځای کښې

ما نه لمر ښکاره شو ستا د زلفو په تورتم کښې

ذکر لمر مرادځنې مخ دی .

۲ : - تبعیه هغه ده چه دمستعار لفظ په‌کښې مشتق وی لکه دوه تنه چه په‌سخته جګړه نښتی وی او بل سړی ووائی : -

« سره مره ئې کړه‌ورشه بګا ښ‌ئې وکړه »

سخته جګړه کول له وژلو سره مشابهه شوه او دتشبیه علاقه‌ئې عذاب‌او زحمت دی چه په

۷ : ـ وفاقیه هغه ده چه دواړی خواوی (مستعار منه اومستعار له) په یوه شی کښې یو ځای کېدلای شی، لکه : « د علم تشبیه په ژوند سره » ځکه چه علم او ژوند دواړه په یوه سړی کښې یو ځای کېدلای شی، یا دنا پوهی تشبیه له مرګ سره .

لکه ملا عبدالباقی اخند چه وایی :

عزیم وایی سخت دښمن ته منتخب اوشمس راوړی
چه بې علمه زندګی کړی زما په رنګ دی ژوندی مړی

۸ : ـ تمثیلیه هغه ده چه په ده کښې مشبه او مشبه به دواړه مرکب وی او وجه شبه له ډېر و امورو څخه منتزع شوې وی، لکه د پښتو دا متل چه : « دیوه لاسه ټک نخېژی » دهغه چا د پاره مثال شی چه غواړی یوازی په کوم کار شروع وکړی مګر دلاسه ئې پوره نه وی نو دا پورته متل ورته وایی .

په پورته متل کښې مشبه به « دیوه لاس ټک نه ختل » دی او مشبه « و یو نکی » دی . نو هر څوک چه وی .

له دې څخه څرګنده شوه چه ټول متلونه تر دغی استعاری لاندی راځی مګر هو ، چه مشهور شوی وی ځکه چه لمړی یوه خبره وی، چه تر خولې ووزی او مشهوره شی نو متل ګرزی او د بل چا د پاره مثال کېدلای شی .

دریم اصل ـ تشبیه

د تشبیه لغوی معنا : تشبیه په لغت کښې د دوو شیانو د معنوی ګډون(۱) وڅر ګند پدو ته وایی ، نو که دا ګډون حقیقی وی او که خیالی وی ـ او مطلب له معنوی څخه هغه صفت وی چه د دباند نیو موجوداتو څخه نه وی لکه : پوهنه ، زړور توب ، پانور ، د بریالی او توربالی ګډون په کوراو کالو کښې تشبیه نه باله کېږی ، ځکه چه په دوی کښې مشترك امر دباندنیو موجوداتو څخه دی .

د تشبیه رکنونه :

تشبیه څلور رکنونه لری : ـ هو ، یو شی چه له بله سره تشبیه کړشی ، لمړی شی ته مشبه دوهم ته مشبه به وایی . او د دوی په منځ کښې معنوی ګډون د تشبیه یا د شبه وجه بولی او ویونکی ته ئې « مشبه » د « ب » په کسره ویل کېږی .

د مشارکت بیان : مقصد له مشارکته د مطابقی معنی په اعتبار دلالت دی نه په التزامی معنی ځکه چه دا خبره چه « بریالی او توربالی ماته راغلل » که څه هم په التزامی معنی کښې چه « راتګ » دی مشارکت سره لری ، مګر په مطابقی معنا کښې مشارکت نه لری ، ځکه چه مطابقی معنا خو د هر یوه د « راتګ » ثابتوالی دی ، داسی نه چه د دوی له بله سره مشابهت مقصد دی . او که چا قصد آو اخیست البته هغه به خو د تشبیه له پوله وباله شی .

مشارکت په « مشبه به » کښې د اصلیت پر ډول دی .

---

(۱) اشتراك

برای دستان بیکار شیطان کارهای شرارت آمیز ونامشروع ایجاد میکند. «اسحاق واتز»

د تشبیه دوې خواوی :

دتشبیه دوې خواوی یعنی مشبه او مشبه به، یا داسی وی چه ادراک یې په یوه د پنځو حواسو کېنږی او یا په مدرک په عقل وی. هغه چه په حواسو سره یې ادراک وی دادی :

دلیدلو دحس مثال :

ملا جمعه شاعر وائی :ـ

داسی حسن لکه ستا مخ دی یولی   ومی نه لید دیمن په تر کستان کښې

داروید لو دحس مثال :

حنان شاعر وائی :

آوازه دا ستاد زلفو ما کړه پورته   کله زغ کا چه د خنځیر ی د یوانه شو

د زلفو آوازه (انګروزه) د خنځیر له زغه سره تشبیه شوی دی.

د بویو لو دحس مثال :

ملا جمعه وائی :

د ختن د مشکو کله داسی بوی وی   لکه نن چه ئې زه وینم ستا په خان کښې

د څکلو دحس مثال :

حنان وائی :

تبسم ئې له دشنامه سره خوږ له ګیا   قند [illegible] ګی تر [illegible] شراب

د دشنام خوږ له او د تر خوشراب خوږ له سره تشبیه کړه شو.

او هغه دواړی خواوی چه ادراک ئې په عقل پوری اړه لری داسی دی لکه د وهمی تشبیه له ډوله سره او [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

دخیال او وهم پېلوالی :

[illegible]

[illegible]

[illegible]

یعنی «وهم» هغه شیان تصویروی چه لیدلی شوی نه وی او خیال د حسی مدرکا تو څخه تجاوز نه کوی گویا وهم پر غائب حاکم دی .

د تشبیه وجه : د تشبیه وجه د مشبه او مشبه به تر منځ دویونکی په نظر کښې یوه مشترکه معناده مگر، هو په مشبه به کښې په داصلیت او په مشبه کښې به د فرعیت په توگه وی .

دویونکی نظر ددې دپاره ضروری دی چه مثلاً د «کرمخان» او «زمری» په تشبیه کښې که څه هم دوی په ډېرو ذاتیاتو او عرضیاتو کښې اشتراك سره لری لکه حیوانیت، جسمیت، وده بښو ریدونه، وجود یانور . . . مگر دویونکی مدنظر «زړور توب» او مېړانه ده نه بل شی، نوکه د دوو شیانو په منځ کښې دویونکی په نظر تساوی وه د تشابه حکم لری او که دویونکی په نظر د طرفینو په یوه خوا کښې د تشبیه دوجه زیاتوالی او په بله خوا کښې ئې کموالی وی د تشبیه حکم لری . دا خو څرگنده شوه چه د تشبیه وجه تر مشبه باید په مشبه به کښې د اصلیت په توگه او بشپړه وی مگر څو ځایه د ضرورت په ډول له دې تعریفه څخه عدول هم کېږی مثلاً :

۱ :ـ هغه تشبیه ده چه د مشبه به اصلیت او بشپړتوب تر معقولی مشبه هیڅ امکان ونه لری، لکه د سپوږمۍ سره د خدایتعالی تشبیه، یو حدیث شریف دی چه :ـ

« سترون ربکم کماترون القمر لیلته البدر» ترجمه : ژردی چه تاسی به خپل خدای د څلور لسمی شپې د سپوږمۍ په شان وینیء . دلته د سپوږمۍ زیاتوالی هیڅ امکان نه لری .

۲ :ـ هغه ځای دی چه سلب راغلی وی لکه دا آیت شریف چه :

« یا نساء النبی لستن کاحد من النساء» یعنی ای د نبی (ص) ښځو! تاسی داسی نه یاست لکه نوری ښځې . د لته نوری ښځې مشبه به دی مگر ځکه چه سلب راغلی دی نو له مشبه به څخه هم ښه والی سلب شو، مقصد دا دی چه تر نورو ښځو ښې یی . .

۳ :ـ هغه ځای دی چه معشوقی ته پخپله ددی له ځانه سره تشبیه ورکړه شی .

٤ :ـ هغه ځای دی چه د مشبه د کاملوالی ادعا پر خلاف راوړه شی یعنی بر عکس د هر څه چه مشبه به صلاحیت واری هغه و مشبه ته ورکړ شی لکه رحمان بابا چه وائی :

داهلال دی چه لیده شی په شفق کښې — که په لاس د گل اندامی سپین وښی دی

په دې بیت کښې وښی مشبه به او هلال مشبه دی .

داهم باید وویل شی چه د تشبیه وجه د هر تېر او اولس په نظر کښې ځانته ځانته جلوه لری . ممکن دی چه د یوه اولس د تشبیه وجه به د بل اولس په نظر کښې بده وی، یعنی هر اولس ځانته د تشبیه وجه لری .

او د تشبیه وجه باید پر دواړو خوا و صادقه شی که پر یوه د طرفینو صادقه نه شی تشبیه فاسدیږی .

د تشبیه د وجه ډولونه : د تشبیه وجه د وجود په اعتبار چه مشبه او مشبه به ته عارضیږی

دوهم قسم دادی چه مشبه او مشبه به او دتشبیه وجه دري سره مرکب حسي وي لکه خوشحال خان چه وایي :

پښتنو زلمیو بیا لا سونه سره کړه — لکه باز منګلي سري کاندي په ښکار

سپیني توري ئې ګلګوني کړې په وینو — په ا هار کښي شګفته شو لاله زار

په دوهم بیت کښي دشاعر مقصد دسپینو تورو د ګلګونېدو تشبیه ده د اهار دوخت له لاله زاره سره ، چه مشبه اومشبه به اودتشبیه وجه دري سره ځانته ځانته یو مرکب او مجموع حسي هیئت باله کېږي یالکه عبدالقادر خان چه وایي .

ژړاو سره نمري اغوستي ګلرخانو — وایي سبر و نو رنیول ګلونه

دریم هغه قسم دی چه مشبه مفرد حسي اومشبه اودتشبیه وجه مرکب حسي وي .

لکه رحمان بابا چه وایي :

په شرابو کښي خوند نشته د شکر و — دیار شونډی هم شراب دی هم شکر

شونډی مشبه اومفرد حسي دی ، شراب اوشکره مشبه به اودتشبیه وجه دسوروالي اوخوږوالي ترکیبي اوامتزاجي حالت دی .

څلورم قسم هغه دی چه مشبه به مفرد مشبه اودتشبیه وجه مرکب حسي وي لکه حنان چه وائي :

سره لبان دي په خندا کښي هسي زیب کا — لکه ګل چه په ګلزار کښي وغوړېږي

سره لبان دخندا په حالت کښي مشبه او ګل مشبه به دی دتشبیه وجه د ګل غوړېده اود خندا ترکیبي حالت دی :

اوهغه چه د تشبیه وجه مرکب عقلي وي لکه درحمان بابا دا بیت چه وائي :

علمیت د بی عمله عالمانو — لکه ګنج د کتابو په خره بار شه

په دی بیت کښي دتشبیه وجه (محرومیده له نفع څخه دی، سره دزحمت اخیستلو)

دتشبیه وجه چه متعدده وي

دتشبیه وجه چه متعدده وي پر دری ډوله ده :

لمړی- هغه ده چه ټوله حسي وي لکه دیوی مڼي تشبیه له بلی سره په رنګ خوند او بوی کښي .

دوهم هغه ده چه ټوله عقلي وي لکه دیوه مرغه تشبیه له کارګه سره دنظر په تېزوالي اودجماع په سپکوالي کښي رحمان باباوائي :

په دوران کښي هسي رنګ دلبر پیدا شه — ګو یا بل د نمر د پا سه نمر پیدا شه

چه انسان حسي او لمر عقلي دی .

دتشبیه اقسام دتشبیه دوجهی په اعتبار :

تشبیه دتشبیه دوجهی په اعتبار پر دوه تقسیمه راغلي ده ، لمړی تقسیم پر دوه ډوله دی؛

مجمل ، مفصل

مجمل هغه دی چه تشبیه وجه په کښی ذکر شوی نه وی دا بیا پنځه نوعی دی .

لمړی هغه ده چه که څه هم د تشبیه وجه ذکر نه شی لا هم هر څوک په پېژنی چه د تشبیه وجه پلانی شی دی لکه د سړی تشبیه له زمری سره چه د تشبیه وجه هر چاته ښکاره ده چه میړانه او زړه ور توب دی .

دوهمه هغه ده چه غیر له خواصو بل چاته ښکاره نه وی لکه د عام تشبیه له زوند سره د تشبیه وجه دادراك خواده .

دریمه هغه ده چه نه د مشبه او نه د مشبه به کوم وصف په کښی ذکر شی او مراد له وصفه څخه په دی ځای کښی دادی چه د وجهی مشبه ته اشاره نه وی .

څلرمه هغه ده چه یوداسی وصف ذکر شی چه د تشبیه و جهی ته په کښی اشاره شوی لکه خوشحال چه وائی :

سپینی توری ئی ګلګونی کړی په وینو په اهار د ښی شګفته شولا له زار

دلته سپین والی او سوروالی د مشبه صفت او بدلی دی نو ځکه شوه چه په دی ځای کښی د تشبیه وجه د سوروالی او شین والی اجتماع او ګډون دی .

پنځمه هغه ده چه د مشبه به داسی وصف راوړی چه د تشبیه وجه ښی ښکاره شی :

مفصل :

مفصل هغه دی چه یخپله د تشبیه وجه یا د تشبیه د وجهی مستلزم راوړه شی لکه منصور چه وائی :

د بادام په دودمی زده سوری سوری شی ‌ ‌ ‌ چه را یوره په غمزه ستر ګی نه کړی

د تشبیه وجه سوری سوری کیدل دی .

او د مستلزم مثال لکه د اعرابی جمله : الکلام الفصیح کالعسل فی الحلاوه

د تشبیه وجه په دی ځای کښی هغه ضمنی میل دی چه د حلاوت سره لازم دی .

دوهم تقسیم :

د تشبیه دوهم تقسیم دوه ډوله دی :

۱ - قریبی مبتذل ۲ - لیری غریب .

قریبی مبتذل هغه دی چه فکر له مشبه د مشبه به پلو ته بی له تکلیفه او د ... او لوی والی او انتقال اسباب څو شرائط دی :

۱ - د تشبیه د وجهی وصف ... لکه ... والی .

۲ - په ذهن کښی د مشبه به حضور ... لکه ... سره ... شی ... سره د ... زمانه لکه وائی :

شام سحر می دغه ستا زلفی رخسار دی — نورمی مه پوښته له شام او له سحره

۳:ـ دمشبه به د نږدېوالی نسبت له مشبه سره لکه د تی تشبیه له اناره سره .

لیری غریبه تشبیه :

دلیرېوالی اوغرابت اسباب هم څو شیان دی :

۱:ـ چه د تشبیه وجه متعدده اویاله څو شیانو څخه مرکبه وی، لکه دمخه چه ویل شوی دی .

۲:ـ چه مشبه به له مشبه سره یو لیری نسبت ولری .

۳:ـ چه په ذهن کښې دمشبه به حاضرېدل د ندرت په توګه وی .

داهم باید وویل شی چه بلیغه تشبیه هغه باله کېږی چه غرابت اولیری والی ولری، نه نږدېوالی اوابتذال . اوهرڅومره چه د تشبیه وجه له ډیرو شیانو څخه مرکبه شوی وی هغو مره غرابت اولیری والی پیدا کوی نو که دا ترکیب وهمی وی او که خیالی یاعقلی وی . اوکله په مبتذله تشبیه د یوه خاص تصرف یاشرط په سبب له ابتذاله وزی لکه رحمان بابا چه وایی:

نمر سپوږمی، می په پا لنګ د پاسه رغړی — چه می یار په بالښت و لګوی سر

د نمر سپوږمی سره تشبیه مبتذله شوې ده، مګر په پالنګ د پاسه د نمر او سپوږمی رغښتل دا تشبیه له ابتذاله باسی .

د تشبیه غرض :

د تشبیه غرض اکثره، مشبه ته راجع کېږی اودانو پرڅوقسمه دی :

لمړی هغه دی چه تشبیه غرض دمشبه د وجوهو دامکان بیانول وی چه دخپلی ادعا د ثبوت د پاره دلیل هم راوړی لکه وایی چه :

بېنوا ناست یم، مدام څمو شه — بېلتون می باسی، له عقل وهوشه
او ښی می څاڅی، دزړه له نمه — اوبه تو ئېږی د دیګ له جوشه

«پیر محمد کاکړ»

دلته د تشبیه غرض دزړه له نمه او ښکی تو ئیدل دی، چه په ورستنی مصرع کښې ئې دلیل راوړی دی .

دوهم هغه دی چه د تشبیه غرض دمشبه دحال بیان وی لکه د یوه شی تشبیه له بله سره په توروالی، سپینوالی یانورو صفتو کښې اوپه دی قسم کښې دا شرط شته چه دمشبه به حال څرګند وی او که نه تشبیه دحال دبیان دپاره نه باله کېږی .

مثلاً علیخان وائي :ـ

زه د ریسی درسته شپه پټ ژاړم لکه پرخه
ته سبا خندان لکه ګل واز ګریوان د چا ئې؟

دتشبیه اقسام دتشبیه داداتو په اعتبار :

هغه تشبیه چه تشبیه ادات (حروف) پکښې نه وی ذکر شوی «موکده» بولی او چه دتشبیه ادات پکښې راغلی وی هغې ته مرسله اومطلقه وایی موکده پر دوه ډوله ده :

یوه هغه چه فقط دتشبیه ادات حذف کړی لکه علیخان چه وایی :

توری زلفی سپین رخسار ورځځه غواړم لکه خدای ته لاس په شام اوسحر نیسم

بله هغه ده چه هم د تشبیه ادات حذف کړی اوهم مشبه په و مشبه ته مضاف کړی لکه رحمان بابا چه وائی :

دریغه نخل د عشق نوی زر غون شوی چه له ښاخه ئی د غم ثمر پیدا شه

نخل مشبه به اوعشق مشبه چه نخل عشق ته مضاف دی دتشبیه ادات هم نشته .

په عمومی طور دتشبیه اقسام

قوی - متوسط - ضعیف

دادری سره اته قسمه دی :

۱:- هغه وی چه مشبه اومشبه به وویل شی مگر دتشبیه ادات او وجه محذوف وی لکه: اسلم زمری دی .

۲ - هغه دی چه د پوښتنی په ځای کښې مشبه هم نه راوړی لکه :« زمری دی »دا دهغه چا په جواب کښې چه «توریالی څنگه سړی دی ؟»

۳ :- هغه دی چه یوازی دتشبیه حرف حذف شی لکه :

«اکرم په جنگ کښې زمری دی» یعنی لکه زمری .

٤:هغه دی چه د پوښتنی په ځای کښې مشبه هم حذف کړی لکه :

« په جنگ کښې زمری دی »

د یو چاد پوښتنی په ځواب کښې.

۵:-هغه دی چه د تشبیه وجه حذف کړی لکه:

«توریالی لکه زمری دی ».

٦ : هغه دی چه د پوښتنی په ځای کښې مشبه هم حذف کړی لکه :

«زمری دی» د پوښتنی په ځواب کښې :

۷ : - هغه دی چه څلور سره راوړی لکه:

«توریالی په زړورتوب کښې لکه زمری دی »

۸ : هغه دی چه د پوښتنی په وخت کښې یوازی مشبه حذف کړی لکه څوک چه پوښتنه وکړی:

« توریالی څنګه‌وی ؟ » په‌ځواب کښې ورته‌وویل شی :

« په‌زړوړتوب کښې لکه زمری دی »

ددې اتو قسمو څخه لمړی دوه‌قوی‌دی . دآخر دوه ضعیف دی اوداتورخلور متوسط دی .

دتشبیه دوجهی اواداتودحذف په‌حالت کښې دقوت سبب دا د ی : هر کله‌چه ادات حذف شی ګوا کی مشبه عین مشبه‌به‌وی ، داتشبیه نوبلیغه تشبیه‌ده .

او که‌د تشبیه وجه‌حذف کړی عمومیت حاصلیږی ، داتوبلیغه ده ، نوبه‌هره‌تشبیه کښې‌چه یو له دوی څخه ذ کر شوی‌وی ، نسبت‌وبورته ته کمزوری‌اوضعیفه‌ده ، اوکه‌دواړه پکښې‌ذ کر شوی‌وی داتو تر ټولو ضعیفه ده ،

څلرم‌اصل کنایه

د کنایی‌بیان په‌بره و سرکال کنائی کښې دتشبیها و سره ذ کر شوی‌دی .

روش اقتصادی افغانستان

درحال حاضر

بناغلی محمد قدیرخان «ترکی»

در تمام ادوار تاریخ اقتصادی یعنی در دورهائیکه اقتصادیات بین المللی بحال طبیعی (نورمال) بوده اعمال وافعال مالی، تجارتی وصنعتی بدون مواجهه باموانع وعوائق به جریان طبیعی خود ادامه داده است فصول وموضوعات مهمهٔ اقتصادی ازقبیل: تولید، تداول واستهلاک در تحت یکی ازین دورژیم: اصول آزادی واصول حمایه اداره گردیده است اماوقتی وضعیت طبیعی مبدل شده بحرانی درافق سیاسی دنیانمودار ومبدل به جنگ میگردد اولاً دول متحارب وبعدازان باندازه وتناسب وسعت واتساع ساحهٔ حرب دول بی طرف به اقتصادیات خویش جنبهٔ خصوصی وغیر طبیعی داده اقتصاد طبیعی ونورمال رامبدل به اقتصاد جنگ مینمایند.

تظاهرات اقتصادیات جنگ که اکنون دردنیا دارای عمومیت است انواع زیادی دارد مانند کنترول برتولید، استهلاک اداره اعاشهٔ عامه، تبدیل فابریکات سائره بفابریکات تولید آلات جنگ وامثال این ها که بحث در تمام این ها درین مقاله ازموضوع ما خارج بوده صرف درزمینهٔ چگونه گی تولید، توزیع تداول واستهلاک مواد ولوازم خوراکه وپوشاکه وموضوعات مربوط به آن ها وتطبیق آن باتدابیر متخذهٔ حاضرهٔ مملکت مابحث خواهیم کرد:

کنترول برتولید:

تولید یابنام دیگر استحصال از موضوعاتی است که درهیچ زمان وبه هیچ وجه دول ازان بی نیاز مانده نمی توانند وحکومات همیشه وبه انواع وسائل ودست آویز برای رفاه وآرامی عامه در زمینهٔ تولید مداخله مینماید مثلاً دراوقات عادی یعنی ازمنهٔ که افق سیاسی دنیا روشن بوده مناسبات بین المللی بحال طبیعی خودادامه داشته باشد دولت ازدو نقطهٔ نظر بر تولیدات مداخله میکند واین دونقطهٔ نظر یامالی ویا صحی واجتماعی میباشد مداخلهٔ دولت در تولید از ناحیهٔ مالی این است که دولت بعضی از شعب صنعتی یازراعتی را که فائدهٔ زیادی داشته باشد ودولت نخواهد آن فوائد هنگفت وعظیم بدون حق بدست اشخاص رسیده وجامعه ازان محروم بماند مستقیماً ویا بطور غیر مستقیم اداره مینماید اما زمینه هائیکه دولت از جنبه های صحی واجتماعی بر ان ها مداخله میکند بسیار زیاد است مثل مداخله برخرید وفروش تمباکو، تریاک ویا کنترول مؤسسات وشرکتهائیکه جنبهٔ عرفانی واجتماعی دارند مانند سینما ها، تیاترها ومراکز رادیو وغیره.

امادر زمان حرب ملل متحارب بنابر حوائج ضروریهٔ جنگ وتامین مایحتاج حربی وملل بی طرف بواسطهٔ بندش راه های تجارت که مولود محاصره های اقتصادی وخطوط وسیعهٔ جبهات جنگ میباشد

میتواند به فقیر مطابق فقر وبه دارنده بحال دارائی اولباس تهیه کنند. درنظرمن وشاید مذکری نداشته باشد که این شرکت ازجنبهٔ اینکه مبرم ترین احتیاج افراد ملت را که عبارت ازلباس میباشد فراهم مینماید خدمت بزرگی به اقتصادیات واجتماعیات مملکت خواهد نمود وازین جهت ما منتظریم متصدیان این کار تا کجا خواهند توانست این مطلب بزرگی را که مایهٔ امیدواری همه میباشد انجام بدهند.

درزمینه های دیگر استحصالیه هم تااندازهٔ که ممکن بوده سرمایه وقوهٔ کار افراد مملکت کفایت میکند سعی وتوجه بعمل میاید مثلا بواسطهٔ جنگ راههای تجارت مسدود شده وتجارت یکی ازمواد یکه شدیداً ازین وضع متاثر شد تجارت شکر بوده است زیرا عمده ترین مراکز استحصالیهٔ شکر درماورائی خط حرب واقع شد باید درین صورت برای این مادهٔ مهمهٔ که از لوازم اولیهٔ خورا کهٔ مردم است توجهی نموده میشد همین بود که دولت فابریکهٔ شکر بغلان را بکار انداخته ازیک طرف مواد ابتدائیهٔ فابریکه را باتوجه تمامی فراهم مینماید وازجانب دیگر پیوسته برای رفع حوائج مردم شکر بیرون میدهد وآن را بوسائل خوبی که درذیل عرض خواهد شد توزیع مینماید.

برای اینکه به بافندگان ونساجان حصص مختلف مملکت که با کارگاهای دستی به بافتن پارچه مشغول اند مواد ابتدائیه فراهم گردد دولت بوسیلهٔ وزارت اقتصاد وریاست مستقل زراعت دربذرپنبه درحصص مختلف مملکت توجه خاصی مبذول میدارد.

البته دریک مملکت وقتی که مواد اولیهٔ صنعت زیاد میشود علتی دربین نیست که صنایع مربوط به آنها ترقی ننماید. برای رفع حوائج اهلیه دولت بسائر فابریکه ها توجه خاصی مبذول میدارد تا هر کدام به قدر قدرت خود درین ازمنهٔ بحرانی که تجارت دنیا تقریبا به حال صفر رسیده برای احتیاجات افراد مملکت مایحتاج شان را فراهم نمایند ازهمین سبب مصنوعات تمام فابریکات نساجی مملکت درنندارتون ۱۳۲۱ قابل تقدیر بود ومیتوان امیدوار بود که اگر به همین طرز ورفتار به کارهای خود ادامه بدهند امیداست که مدت کمی به پیش رفتهای قابل تقدیری نائل گردند.

رویهمرفته مداخله وهدایت دولت درامور صنعتی ومشی اقتصادی که حکومت متبوعه در زمینهٔ استحصالات اتخاذ نموده درنظرما بسیار مثمر ومفید است وامید است ازین راه بتوانیم بسرعت پیمانهٔ استحصالات را باندازهٔ برسانیم که حوائج عامهٔ ملی مارا تکافو کرده درین اوقات بحرانی بخارج محتاج نمانیم.

کنترول برتجارت :

البته بیاد داشته باشید که تجارت ازشعبی میباشد که از همه زیاده تر مورد سوء استعمال وبی انصافی مردم واقع می شود یعنی اگر تجار دارای انصاف ووجدان صحیح وسالم نباشد احتمال دارد دراثر احتکار، گران فروشی وسائر اعمالیکه ازان ها سر میزند صدمات زیاد وسنگینی به مردم که هر آن باتجار طرف معامله میباشند وارد گردد پس درتمام ممالک عادت است که در ازمنهٔ غیر عادی مانند قحط، جنگ وغیره اولین کاریکه مینمایند کنترول برتجارت

میباشد چنانچه امروز بواسطهٔ جنگ بین المللی درتمام ممالک چه متحارب وچه بی طرف کنترول شدیدی بر تجارت قائم کرده اند .

افغانستان ازممالکی است که باممالک دیگر دنیا روابط تجارتی داشته و ازحیث واردات و صادرات رول خوبی درتجارت دنیا بازی میکند وازین جهت بعد از آغاز جنگ موجوده اقدامات مهم وتدابیر خوبی ازطرف دولت بوسیلهٔ وزارت اقتصادملی درتجارت مملکت اتخاذ گردیده است که اینک درذیل خطوط اساسیه اقدامات مذکوررادرتحت عناوین مختلفی ذکر مینمایم :

I : تجارت واردات :

۱ :ــ کنترول نرخها :از ابتدای آغاز جنگ موجوده ازین طرف حکومت متوجه موجه ترقی وتموج نرخ های اموال وارداتی ومخصوصاً منسوجات که ازمهمترین اقلام واردات ماميباشد بوده پیوسته کوشیده است درائر تدابیر ومساعی اصولی تجارتی واقتصادی نرخها بحال عادی نگه داشته شود دولت در زمینهٔ نرخ های اموال وارده مخصوصاً رخت در داخل همین گونه اقدامات بود که دفعتاواقعهٔ معروف (پرل هاربر) رونما ودرین جاپان وامریکا بهم خورده جاپان بامتحدین مخصوصاً انگلیس وامریکا اعلان جنگ دادوقتی جاپان داخل جنگ شد چون اکثر اقلام وارداتی رخت باب ازجاپان وارد مملکت مامیگردید اموال وارداتی مخصوصاً رخت باب زیاده تر موضوع مراقبه و کنترول حکومت قرار گرفت .

حکومت درین وقت محض تامین رفاه و آسودگی عامه وانکه افراد مملکت مرا [illegible] بخطر قیمتی و گرانی نرخ اشیانشوند اقدامات بسیار مؤثر و جدیت فوق العادهٔ بخرج داده است.

۲ : ذخیرهٔ مال: دردنیاوقتی میخواهند به یک شی انحصار [illegible] نرخ آن را بلند [illegible] نگه دارند اولاً از همان شی یک مقدار زیاد ذخیره [illegible] این ذخیره برای این است که اگر [illegible] سود درنرخ ها [illegible] [illegible]

[illegible]

وزارت اقتصاد ملی که پیوسته برای حفظ وضعیت بازار ها و تامین استراحت و آرامی مردم در تحت هدایات حکومت متبوعه کار میکند و از هیچگونه توجه و وارسی با مور محوله باز نمانده و نمی ماند در روز هائیکه جنگ شدت کرد و راه آمد و رفت تجارت مسدود گردید خواست در زمینهٔ تمام ما یحتاج ملی ذخیرهٔ اموال داشته با شد پس یکی از ان ذخایر اموال که از اموال وارداتی تهیه نموده است ذخیرهٔ منسوجات وارده است .

برای اینکه قیمت منسوجات از تزلزل مصئون بوده قلتی در آن زمینه احساس نگردد وزارت اقتصاد ملی شرکتی بنام (دمرست شرکت) تاسیس نمود .

این شرکت قرار اساسنامهٔ خود موظف است یکمقدار مال مهم وارداتی خود را ذخیره نماید طوریکه در فوق عرض کردم مقصد این شرکت از ذخیره نمودن اموال وارداتی این است که بعد از یك مدتی یك ذخیرهٔ هنگفتی از منسوجات داشته و باین وسیله جلو قحطی و گرانی قیمت منسوجات را بگیرد .

این شرکت در حصص مختلفهٔ مملکت دکان های مخصوصی داشته در آن دکان ها منسوجات خود را به قیمت های مناسبی که تاحد زیادی رعایت خریداران در آن متصور میباشد بفروش میرساند.

۳ــ سهمیه بندی پطرول و بوره : البته همه میداند که پطرول و بوره از امتعه ایست که مورد احتیاج زیاد بوده نمی توان بدون آن ها چنانچه شاید گذاره نمود پس متعاقب ظهور و اشتعال آتش جنگ بین المللی حکومت متبوعه در تولید بوره در خود مملکت سعی نمود و از جانب دیگر دراثر قلت آن ها در بازار های خارج مجبور گردید تا توزیع و مصرف آن را زیر اداره بگیرد .

ادارهٔ حکومت بر پطرول طبعا از تردد عراده ها و وسائل نقلیه تا حدی کاست زیرا به عراده های معینی بمقدار مشخص پطرول داده میشود ازاین جهت اموال زیادی که سابقاً بوسیلهٔ موتر حمل ونقل داده میشد از لحاظ صرفه جوئی پطرول معطل ماند در نتیجهٔ این اقدام موترهای شخصی بدون استثناء حمل ونقل مواد عمرانی ، مواد ارتزاقی (غیر از گندم) محروقات و برخی از اموال تجارتی معطل مانده باین صورت موازنهٔ مصرف پطرول استوار گردید .

هم چنان از اسراف شکر که سابقا شکر را در موارد مختلفی بکار میبردند بوسیلهٔ معرفی نامه هائیکه از مقامات رسمیه باشخاص داده می شود و یا دکان ها و مراکز فروش معینی که به هدایت دولت در هر حصهٔ مملکت باز گردیده است جلوگیری به عمل آمد .

II تجارت صادرات :

در قسمت تجارت صادراتی مملکت هم مانند تجارت وارداتی مذکور اقدامات جدی وقابل تقدیری نموده شده که نمی توان تمام آن ها را درین مقالهٔ کوچك جا داد پس بصورت نمونه بسه قلم عمدهٔ آن که عبارت از :

۱ : صادرات پوست ، پشم و پنبه .

۲ : ـ صادرات میوه .

۳ ـ احصائیهٔ تجارتی اموال صادراتی . میباشد اشاره مینمائیم :

<u>۱ ـ صادرات پوست ، پشم وپنبه :</u> این سه قلم از مهمترین اقلام تجارت صادراتی مابود که دراثر ظهور جنگ وعمومیت آن در راهای معروف و بزرگ تجارتی (که اکثر بازارهای مذکوردرماورای خطوط موجودهٔ جنگ واقع میباشد) تقریباً بازارهای فروش خودرا ازدست داده اند .

البته از دست رفتن بازار های فروش این مواد برای تجارت صادراتی ما و بالنتیجه موازنهٔ تجارتی مهم است اما تدابیری که دولت اتخاذ نموده برای اینکه بعد از ختم جنگ دوباره به همین مقیاس بلکه زیاده تر از آن جریان خواهد کرد خیلی امید افزا میباشد .

دولت وقتی که دید درتجارت صادراتی پوست، پشم وپنبه از ناحیهٔ جنگ بین الملل سکته گی عاید گردید فوراً برای جلوگیری ازاختناق آن به گدام واذخار مواد مذکوراقدام نمود .

این اقدام دولت که درین زمینه نموده از متین ترین کار هائی است که درین زمینه باید عملی میشد زیرا : در دنیا وقتی علتی در بین آمده از فروش امتعه جلوگیری مینماید واز بین مرکز استحصال و بازار فروش مانعی سد و مانعی پیدا می شود بهترین تدبیر (اگرچه تا حدی گران تمام می شود) همین اصول گدام نمودن و ذخیره کردن است . [illegible] اگر گدام ننموده و یک باره گی مستحصلین آن مثلاً از پوست، پشم [illegible] از استحصال مواد مذکوردست بکشند باید ازاشتغال باین عمل منصرف شوند و [illegible] گوسفند [illegible] گوسفندهای خودرا برای قصابی ببازار بکشند ومستحصلین پنبه [illegible] زرع پنبه [illegible] به زراعت آن بزراعت مادهٔ دیگری [illegible] [illegible]

ازرمه داری بازمانده گوسفندهای خودرا بقصابی [illegible]

این وضع [illegible] خواهد [illegible] [illegible] و [illegible] پشم و پنبهٔ دهقانی [illegible] ازبین رفته در صورت اصلاح شدن اوضاع تجارت [illegible]

[illegible]

[illegible]

<u>۲ ـ صادرات میوه :</u> [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

مقدار وهم از جنبهٔ قیمت ترقی شایانی نموده است ووزارت اقتصاد ملی پیوسته میکوشد تااین وضع رادر تجارت میوهٔ افغانستان ادامه داده وهنوزهم به پیش برد . اقدامات وزارت معزی الیهارا که درین زمینه نموده ومینماید ازهر جنبه قابل تقدیر دانسته ازنام بردن آنها بنابر ایجابات مسئله خود داری مینمائیم وامیدواریم بتوانند آنچه درذل دارند اجرا وبران موفق گردند .

۳ ـ احصائیهٔ تجارتی اموال صادراتی: داشتن یك احصائیهٔ صحیح تجارتی برای فهمیدن موازنهٔ تجارتی مملکت از ضروریات اولیهٔ ادارهٔ اقتصادی کشور است وهیچ مملکت نمی تواند سیاست ومشی درستی دراقتصادیات مملکتی خود داشته باشد تااحصائیهٔ کاملی از تجارت خارجی خویش بدست نداشته باشد .

احصائیه های صحیح تجارت برای اقدامات دولت، ارباب تجارت، صاحبان صنعت وبالاخره برای اکثری ازمردم دراعمال وافعال مسلکی شان رهنمای صادقی میباشد .

وزارت اقتصاد ملی درین اواخر به سلسلهٔ اصلاحات دیگر تجاریهٔ خود خواسته است احصائیهٔ درستی از تجارت مملکت دردست داشته باشد ازهمین جهت درتحت اثر مدیریت عمومی تجارتی آن یك شعبهٔ مکمل احصائیهٔ تجارتی وجود دارد که پیوسته برای تدوین احصائیه های درست ومکمل اقتصادی داخل سعی وعمل میباشد چنانچه از اقدامات مهمی که در تجارت خارجی از نقطهٔ نظر اخذ احصائیه به عمل آمده تغیر سیستم موجودهٔ احصائیهٔ تجارت خارجی میباشد چه قبلاً درترتیب وتنظیم احصائیه های تجارتی نرخهای اموال وامتعهٔ صادراتی ازروی بازارهای داخلی درنظر گرفته میشد؛ این اصول ازروی تحقیقات ومطالعاتی که اخیراً نموده شد ناقص ظاهر گردید باین صورت ونقص آن این بود که چون دراحصائیه های تجارت نرخهای بازارهای داخلی اعتبار داده می شد ازین جهت چون اموال صادراتی درخارج مملکت بلندتر از نرخهای داخلی بفروش میرسید پس امکان نداشت موازنهٔ درست وصحیح واردات وصادرات مملکت بدست آید اکنون درنتیجهٔ تطبیق سیستم جدید احصائیهٔ اموال صادراتی تنها درگمرك کابل درظرف شش ماه ۱۳ ملیون افغانی نسبت به طرز سابق زیاده تر عیان گردیده است .

این بود تدابیری که وزارت اقتصاد دراموال صادراتی ازنقطهٔ نظر تدوین احصائیهٔ تجارتی اتخاذ نموده واراده دارد درخصوص تثبیت اموال وارداتی نیز ترتیباتی اتخاذ کند زیرا قراریکه اطلاع گرفته ایم وزارت معزی الیها درین زمینه هم مشغول مطالعه وتحقیق میباشد .

کنترول براستهلاك :

درفوق عرض کرده بودم که درمواقع باریك ونازك یعنی درازمنهٔ حرب وسائر بحران های اجتماعی وسیاسی دولت درسه زمینه امکان دارد مداخله وسه شعبهٔ ازحیات اقتصادی رازیر کنترول خودقرار بدهد؛ تولید، تداول واستهلاك؛ دربارهٔ وضعیت دولت درمواجههٔ تولید وتداول بطور

مختصر صحبت نمودیم اکنون باید وضعیت دولترا درمواد استهلاك مطالعه کنیم :

ازهمه اولتر باید اعتراف کرد که حکومت متبوعهٔ ما یك حکومت ملی است ومنتها الیه آرزو وآمال آن رفاهیت وآسوده حالی ملت عزیز افغان میباشد پس اقدامات مذکور تماما منحصر به خدمت برای ملت وصداقت درراه رفاه ملت میباشد وپیوسته میکوشد کاری انجام بدهد که نتیجهٔ آن برای ملت مفید وتوده ازان فائده بردارد بنابرهمین عوامل وقتی که آتش جنگ در اروپا مشتعل وشعله های دود آلود آن به پاسیفیك هم سرایت کرده وعالم شمول شد مسئلهٔ آذوقه واعاشهٔ ملی زیاده تر کسب اهمیت نموده دولت جداً دران مداخله کرد واین مداخلهٔ دولت برای جلوگیری ازاحتکار، بی انصافی تجار، استفاده های ناحق وبی جهت مردم طفیلی وبالاخره خسارهٔ عامه بوده است .

دولت درسایهٔ مداخلهٔ خود که درزمینه استهلاك نمود بعضی ازمواد وما یحتاج ضروریهٔ مردم راتابع رژیم معروف (کوپون) قرارداده باین وسیله ازاسراف، احتکار وسوء استعمالیکه امکان داشت درمواد موصوف رونما گردد جلوگیری کرد .

دولت درقیمت اشیای وارداتی مخصوصا ارخنباب که زیاده مورد احتیاج وضرورت مردم میباشد بواسطهٔ ظهور جنگ مخصوصاً سرایت آن در شرق اقصی روز بروز بلند میرفت پس بدستیاری وزارت اقتصاد ملی واطاقهای تجارت کوشید تا ازبی انصافی هائی که درین زمینه دکاندار وتجار وارد کننده مینمایند جلوگیری نماید همان بود که تمام اشیای ضروریه را نرخ هفته از روی انصاف وعدالت که هم تجار و دکاندار متضرر نشوند وهم اهالی بی جهت زیر بار نگردند تثبیت وبلدیهٔ روز نامهٔ اصلاح اعلان کردند. توجهی که دولت درین زمینه دارد تنها مکتفی باعلان نشده کوشش کرد تا که [illegible] مختلفه تعقیب نماید که نرخ نامه ها [illegible] عملی شوند و آنهائی را که ازین راه تخلف نموده بودند مجازات نمودند .

خلاصه دولت در زمینه های توزیع، تجارت واستهلاك از ابتدای جنگ تا امروز [illegible]

[illegible]

این بود مختصری از مطالعاتی که [illegible] ([illegible] واستهلاك) [illegible] (دافغانستان بانك و [illegible]) [illegible]

علاقهٔ تغذیه با صحت عامه :

غذائیکه میخوریم

بناغلی رشید «لطیفی»

بناغلی عبدالرشید خان «لطیفی»

ادارهٔ سالنامه نظر به سابقهٔ چندین سالهٔ نگارنده به موضوعات صحی وعلاقهٔ نزدیکی که بطب واطبا داشتم نگارش قسمت صحی سالنامه را به دوش اینجانب تحمیل نمود. دربین موضوعاتیکه برای نگارش در ذهن من خطور نمود مهمتر ازهمه موضوع غذا وصحت را تلقی نموده واینك به استناد ماخذیکه در دست است مطالعات خویش را درین زمینه تقدیم میدارم، امید است درین موضوع مهم وحیاتی روشنی مختصری انداخته ونواقص آنرا بعدها اطبای صاحب صلاحیت در سایر مطبوعات تکمیل نمایند.

موضوع تغذیه :

بااینکه انسان از آغاز خلقت اهمیت تغذیه را در تقویهٔ بدن وغلبه برمرض احساس کرده بود، اما طب تااین نزدیکی ها بعلاقهٔ که بین تغذیه وصحت عامه موجود است طور لازم توجه واهتمام نداشت واین موضوع ازطرف اطباء محدود ومنحصر به بعضی اعتقادات عمومی ومبهمی بوده وبیشتر این نظریه بین ایشان قایم بود که گرسنگی مؤدی به ضعف مقاومت وجود شده وازهمین لحاظ است که شخص گرسنه یانیم گرسنه بیشتر از سایرین دچار امراض میگردد. وهمچنان نسبت مبتلایان سل بین طبقاتیکه تغذیهٔ خراب می نمایند بیشتر ملاحظه شده ووباها وبالخاصه تیفوس باظهور بحرانهای اقتصادی یاجنگ هائیکه با آن قیمت های احتیاجات اساسی ومخصوصاً غذا بلند میرود توام میباشد.

بعد ازین دوره بااینکه طب به تحلیل تغذیه وتقسیم آن به مواد پروتینه ونشاسته ئی ودهنی واملاح معدنی وآب مشغول شده ودرین زمینه مطالعات زیادی بعمل آمد. اما تمام این مباحث باوصف اهمیت آنها فقط قسمت جزئی از حقیقت علاقه بین غذای انسان وصحتش رابمیان آورده

زیرا ابحاث مذکوره فائدهٔ اغذیه را از حیث قیمت حقیقی آن در حیات انسان و صحتش ومعروضیت اوبه امراض ومقاومت دربرابر بیماریها واضح وروشن ساخت.

گویا تغذیه از وجهه علمی جدید مسئلهٔ کمیت نبوده ومقصد پر ساختن معده نمیباشد، بلکه وجود مواد لازمه درخوراکها ازقبیل ویتامین ها واملاح معدنی وپروتین ها وغیره است که سلامتی بدن را ضمانت کرده وآنرا دربرابر حملهٔ ناخوشی های گوناگون حفظ می نماید. خدمت بزرگی که کنون علمای تغذیه بما می نمایند همین است که معیارهای (ستاندارد) اغذیه را که برای جسم مفید وموافق هستند برای ما وضع می نمایند مثل: شیر، مسکه، پنیر، انواع سبزیها، تمام مشتقات شیر، میوه جات تازه تخم مرغ، ماهی ها وگوشت ها . . . تمام این مواد درقطار اغذیهٔ واقیه (پروتکتیو) بحساب میروند وصحت عامه هم منوط به مقدار استهلاک این اغذیه است.

البته درین تردیدی نیست که طبقات دارا درهر نقطهٔ جهان که باشند بقدر کفایت وحتی بیش ازلزوم ازین مواد بدست آورده توانسته ودرینمورد موضوع بحث واقع شده نمیتوانند اما برای طبقات متوسط ویاپائین تر ازآنها اغذیهٔ که حاوی تمام مواد حیاتی فوق الذکر باشند میسر شده نتوانسته وهمین علت است که حکومات دنیا برای حفظ حیات وموجودیت ملل شان به تامین غذای صالح و کافی برای کافهٔ افراد ملت صرف مساعی می نمایند. درین زمینه نخستین قدمی که باید برداشته شود بلند بردن سطح معیشت ملت است که مسئلهٔ مشکل ومتعسری میباشد زیرابرای تامین این مقصد لازم است که تمام ملت از حیث عایدات شان غنی بوده وثروت بصورت عادلانهٔ تقسیم شده باشد که اینهم مشکل ومتعذر است، چه درغنی ترین ممالک دنیا هم این ترتیب از حیز امکان خارج بوده ومثلا ملت انگلیس که بثروت وتمول خویش مشهور بوده وسطح معیشت یک فرد عادی آنهم بقدری بلنداست که باهیچ ملت دیگری مقایسه شده نمیتواند. با آنهم از روی اعتراف بزرگترین علمای تغذیهٔ آنها نصف ساکنین فقیر ایشان غذای صحیح ومکملی که علم جدید توصیه نموده و ضامن صحت فرد ومقاومتش بمقابل مرض میگردد یافته نمیتوانند. همچنان درامریکا هم که ثروت و تمول آن وردزبانها است در سنه ۱۹۲۹ هوور رئیس جمهور آن بزبان خود اعتراف واظهار نمود که درولایات متحده نه ملیون طفل موجود است که ازسوء تغذیه شکایت می نمایند واین کیفیت از معاینهٔ طبی در اطفال مدارس و ظهور امراض دندان نشوهٔ استخوانها و ضعف بنیه بخوبی مشهود میگردد.

درینجا برای واضح شدن مطلب بهتراست بعض احصائیه هائی را ازمقدار انتشار سوء تغذیه در ممالک مختلفه بغرض معلومات قارئین محترم نشان دهیم تاموضوع خوبتر ذهن نشین گردد:

در امریکا طوریکه پیشتر هم ذکر نمودیم اقلا در حدود هشت ملیون محصلین محتاج تغذیهٔ اضافی میباشند وازروی یک بحث دیگر یکه بین (۶۰۱۵) طفل درسن تعلیم اجرا شده

معلوم گردیده است که نود فیصد مقدار قانونی غذا برایشان میسر نمیشود و ۵۷ فیصد از روز ولادت شان اصلاً شیر تازه ننوشیده اند ، وقریب (۶۰) فیصد مزهٔ تخم مرغ یا میوه و قریب (۵۰) فیصد سبزیجات سبز را در حیات شان نچشیده اند .

در پاریس معلوم شده است که فیصدی بیست تا سی از اطفال طبقات فقیر از نقطهٔ تغذیه بحالت خیلی اسف ناك و خرابی میباشند . درانگلستان این نسبت فیصدی (۲۵) ملاحظه شده و (۵۰) فیصد اطفال محتاج تغذیهٔ اضافی و هفت فیصد مستعد به قبول مرض سل بوده اند .

نسبت خرابی و فرسوده گی دندانها در اطفال اروپا بین ۵۰ تا ۹۵ فیصد میباشد .

در دنمارك طوریکه ملاحظه وتحقیق شده است فیصدی ۳۳ نفر بنابر عللی که مهمترین آن سوء تغذیه است به خدمت نظامی پذیرفته نمی شوند . این نسبت در فنلاند فیصدی بیست ویك و در پولاند فیصدی پنجاه میرسد بلکه در یکی از دول بزرگ این نسبت رد شدن از خدمت نظامی از فیصدی ۵۴ در سنه ۱۹۲۳ به فیصدی ۶۷ در سنه ۱۹۳۳ ترقی کرده بود .

در زنهای حاملهٔ بعض ممالك ظاهر شده است که مقدار هموگلوبین درخون شان از (۵۰) فیصد به (۸۰) فیصد پائین آمده و (۵۵) فیصد به اعراض قلت کلسیوم نظیر آلام عضلات و خستگی که در شبانه روز حتی بوسیلهٔ خواب هم رفع نمی شود وعدم توانائی نشستن یا خوابیدن مدت درازی بیك حالت دچار بوده اند .

در اینجا باید بخاطر داشته باشیم که این احصائیه ها متعلق به زمان پیش از جنگ حاضره میباشند که دنیا به امن وسلام بوده وراه ها و طرق مواصلات باز و مظاهر رفاهیت و تنعم در تمام دنیا موجود بود اما وضع امروزی که بواسطهٔ جنگ در دنیا واقع شده است البته با این احصائیه ها هیچ طرف مقایسه واقع شده نتوانسته و صدمات های حیاتی مواد این جنگ را در ممالک محاربه و غیر محاربه که اقلاً از تکلیف جنگ متأثر شده اند خود خواننده پیش خود سنجیده میتواند .

علت و اساس عمدهٔ سوء تغذیه دو چیز است :

۱ ـ فقر

۲ ـ جهل

البته فقر سبب اولی [illegible]

[illegible]

اما جهل [illegible]

افراد [illegible]

تغذیه و [illegible]

خوراك ها ئی را که برای زنده و سلامت بودن [illegible] لازمه و ضروری

مهیا شد انتخاب نمایند .که در این قسمت باید تشکیلات صحیهٔ مملکتی داخل عمل شده وذریعهٔ رادیو وتبلیغات مختلفه از قبیل جراید و سینما و نمایشات و غیره به توده این موضوع را ذهن نشین نماید .

یکی از وسایل فعالی که حکومات برای مجادله باسوء تغذیه در طبقات فقیره به آن متشبث می شوند عبارت از اینها است :

۱ ـ تنظیم اسعار ؛ بصورتیکه بین قیمت های خریدهای کلی وجزئی فرق بسیار مختصری موجود باشد؛
۲ ـ اعطای غذای مکملی که دارای تمام عناصر لازمه باشد هفتهٔ یك مراتبه به اطفال مدارس .
۳ ـ مراقبت شدید در صاف و سالم بودن اغذیه وعاری بودن آنها ازغش .
٤ ـ دادن خوراك های مجانی به اطفال مدارس تا آنچه را که وجود ایشان از عناصر حیاتی بواسطهٔ تغذیهٔ ناقص در خانه از دست داده است تلافی نماید .

این اقدامات در ملل دیگر از روی احصائیه ها ئیکه نشر داده اند خیلی ها مفید و مؤثر واقع شده و نتایج رضایت بخشی ازان گرفته اند ، والبته در محیط ما هم اگر زیر تجربه گرفته شود ممکن است در بعض قسمت های که گرفتارفقر تغذی میباشند مفید واقع شده بتواند. دراینجا بی مناسبت نخواهد بود اگر بصورت اختصار مهمترین مواد وقائی را که بایست در غذای روزانهٔ انسان موجود باشند باذکر امراض واعراضیکه در صورت فقدان یاقلت مواد مزبوره در غذا نشأت مینمایند مورد بحث قراردهیم و طبعاً این قسمت رهنمائی بهتری برای اشخاصیکه میخواهند غذای کامل وصحی بخورند خواهد نمود :

مواد غذائیهٔ واقیه	امراض واعراضیکه در اثر فقدان یاقلت آنها در غذای انسان نشأت مینماید .
۱ ـ تمام مواد پروتینیه	فقر پروتینی درخون که مؤدی به ارتشاح جسم میشود .
۲ ـ مواد پروتینیهٔ که محتوی اسید های امینیهٔ معینی میباشند : مثل تریپتوفان ، ارجنین، هستیدین ، تیرو سین سستین ، فنیل ، انین وامثالها که مخصوصاً درگوشت هاوجگر وگرده وماهی ها و شیر و تخم یافت می شوند .	این مواد عبارت ازهمان مواد پروتینی است که برای نموی جسم وتجدید سلول های آن لازم بوده وفقدان یاقلت آن در غذای انسان مؤدی به متوقف شدن نمو در طفولت از حیث طول ووزن می شود وهمچنان ضعف قوت بدنیه را بار می آورد
۳ ـ کلسیوم : که مخصوصاً درشیر ، پنیر زردی تخم ، سبزیجات وغیره یافت میشود .	رشیتیزم در اطفال ، نرم شدن استخوان ها دراشخاص بالغ ، زیادشدن قابلیت شخص برای

برنج ، عدس ، باقلاو سبزیجات سبز وهمچنان زردی تخم وخمیره یافت میشود .	
۱۰ ویتامین (ب۲) : عبارت از مجموعهٔ ویتامین هائیست که هنوز درقید بحث میباشند وبطور مرجح یکی از آنها همان حامض نیکوتین یا نیکوتینامین است و مخصوصاً در گوشت ها وگرده وشیر وسبزیجات سبز وخمیره یافت میشود.	مرض بلاگرا
۱۱ ـ ویتامین (ج) : در سبزیجات تازه غیر مطبوخ ازقبیل کرم، کاهو، پیاز ، سبزی پالك، بانجان رومی، آب بانجان رومی، آب لیمو ، راوند، شلغم ومیوه جات یافت میشود ودر مواد حیوانی غیر ازشیر موجود نمیباشد .	مرض اسکربوط ـ آلام وورم در مفاصل نقصان در وزن جسم، تعب ، فقدان اشتها، تغیر رنگ سیما وزردشدن آن، زیادشدن قابلیت بمقابل میکروب های امراض ساریه وشاید باروماتیزم وقرحهٔ معده واثنی عشری هم ارتباطی داشته باشد.
۱۲ ـ ویتامین (د) : مخصوصاً در مواد غذائیهٔ که دارای ویتامین (۱) میباشند یافت میشود وجسم هم میتواند در داخل خود آنرا زیر تاثیر روشنی آفتاب یا اشعهٔ مصنوعی ماورای بنفش تهیه نماید .	برای امتصاص کلسیوم وفوسفور درامعاء و تمثیل آنها در جسم برای جلوگیری از مرض رشیتیزم در اطفال و نرم شدن استخوانها در کلانها لازم است .
۱۳ ـ ویتامین (ك) :	هبوط مادهٔ تخثر درخون که ممکن است منتج به قابلیت نزف الدم واستمرار آن موقع حدوث آن گردد.
۱٤ ـ عامل داخلی که مخصوصاً درمعده یافت شده وبعد از آن در کبد بعد از تفاعل آن باعامل خارجی غذا ذخیره میشود .	مرض انیمیای خبیث
۱۵ ـ عامل خارجی که عادتاً دراغذیهٔ که شامل ویتامین (ب۲) میباشند یافت میشود.	مرض انیمیای دارای خلایای بزرگ

با آنکه درین جدول خویش از ویتامین (ه) یا (E) و (ف) یا (F) که تا کنون وجود کدام رابطهٔ بین آنها وانسان ثابت نشده است وهمچنان بسیاری ازمواد معدنیه واملاح دیگر ازقبیل سودیوم وپوتاسیوم ومگنزیوم و منگانیز و کلور وغیره را که برای ترکیب

مایعات و انسجهٔ مختلفه جسم لازم هستند ذکر نکردیم ، اما همین مختصری را هم که از آن معلومات دادیم برای توضیح علاقهٔ غذای انسان به وقایه و حفظ الصحه اش کافی خواهد بود . چنانچه از روی همین مختصر نیز فهمیده میتوانیم که لااقل درحدود (٦٠) امراض و اعراض است که دارای رابطهٔ مستقیم به تغذیهٔ ناقص میباشند ، و از مهمترین این امراض و اعراض طوریکه پیشتر ملاحظه کردیم یکی (تاثر نموی جسمی) بواسطهٔ فقدان مواد پروتینیه که با اسیدهای امینیك و بعضی ویتامین ها مشحون باشند درغذا است که این امر با لخاصه در دورهٔ طفولیت و جوانی دارای اهمیت زیادی است . و دیگر (زیاد شدن قابلیت بمقابل جراثیم امراض) است که هر دوی اینها بصفت غیر مستقیم مؤدی یك سلسله امراض دیگری میشوند ، و میتوان قوای مفکره را که در اثر سوء تغذیه متأثر میشود نیز به اینها علاوه کرد .

باری از ملاحظهٔ این حقایق که ذریعه تجارب زیادی صحت آنها ثبت گردیده و علاوتاً بسیاری از این امراضیکه ذکر یافت فقط ذریعهٔ اصلاح غذا بی اینکه هیچ دوائی استعمال شده باشد شفایاب گردیده اند میتوان به این نتیجه رسید ، و نظر خوانندگان محترم را بمواد واقیه ملتفت و مواد غذائی را به دو قسمت مهم و رئیسی جدا نمائیم :

۱ ـ اغذیهٔ واقیه : که برای نمو و تجدید عناصر و انسجهٔ مختلفهٔ جسم لازم بوده و بایستی در غذای یومی انسان موجود باشد . این اغذیه [illegible] ماهی و روغن های آن ، شیر و [illegible] و میوه جات [illegible]

۲ ـ اغذیهٔ طاقت : [illegible]

[illegible]

تقریباً بیگانه میباشد روشنی کافی انداخته باشیم ودر پایان این مبحث شاید بیمورد نباشد اگر به مسئله غذا از نقطهٔ نگاه محیط خویش هم یکنظر اجمالی بیندازیم :

علاقهٔ نزدیکی که غذا بصحت داشته ومعلومات فوق مؤید آن است نزد اکثریهٔ افراد ما تقریباً مجهول بوده وشاید عدهٔ معدودی ازمنور ترین ومستعد ترین طبقات وطن ما یافت شده بتوانند که به غذای خویش ازوجهه صحی ومطابق دستورات حفظ الصحه اهتمام ورزیده وخوراك خودرا ازحیث حاوی بودن مواد لازمهٔ حیاتی آن تهیه وآماده نمایند نه ازحیث رنگ ومزه .

ما تا کنون به غذا فقط ازرهگذر اینکه سد جوع مارا نموده ومنتها به ذایقه مطبوع وگوارا باشد نظر کرده وهمیشه درتجسس خوراك هائی بوده ایم که مطابق خواهش وآرزوی نفسی مابوده نه موافق احتیاج وجود وسلامت بدنی ما ... بهمین نسبت اغذیهٔ ما اکثریاً از حیث طعم ومزه ورنگ بسیار جالب بوده اما از نقطهٔ غذائیت و حاوی بودن مواد ما به الاحتیاج وجود خیلی ها فقیر میباشند . برای اینکه خوراك های ما طعم بهتری داشته ورنگ جذاب تری به آنها داده باشیم اکثریاً مواد حیاتی آنهارا سوختانده وتلف کرده واز صفات غذائی ایشان فیصدی هشتاد میکاهیم . گوشت ها ازهرقبیل که باشند همینکه بدست آشپز ما پخته شد در اثر جوش دادن زیاد یا بریان کردن فیصدی نود خاصیت خود راازدست میدهد سبزیجات رادرحین جوش دادن وبعد سرخ کردن دربین روغن خراب ساخته ومواد غذائی شان راتلف میسازیم . برنج های صاف کرده وبریان شده وروغندار جزاینکه معده را پر نماید بوجود کمتر فایده رسانده میتوانند . شیر مسکه، ماست پنیر خوب بسیار کم وبه ندرت درخوراك های ما دخیل هستند . وبا اینکه محیط ماالله الحمد ازحیث وفرت نعمت، آفتاب خوب، هوای صاف ومحیط سالم بازهم به بسیار قطعات جهان رجحان وبرتری بارزی دارد حالت سوء تغذی بالخاصه درطبقات پائین زیاد ترموجود بوده واگراحصائیه گرفته شود شاید رقم درشتی رادرتمام مملکت تشکیل دهد واگرآفتاب، هواء آب میوه جات فراوان ما که کمابیش دردست رس هرغنی وفقیر میباشد نمی بود شاید وضعیت سوء تغذیه که عامل اول آن عدم معلومات ما به این موضوع وثانوی تااندازهٔ هم قلت مواد اولیهٔ غذائی ازقبیل شیر ومسکه وتخم مرغ وامثال آن است دربین محیط بیش ازهر محیط دیگری موجود می بود . وبازهم اگر مقامات مسئول از حالا درصدد چاره جوئی برایند وازیك طرف فکر عامه رادرین قسمت تنویر نه فرمایند وازطرف دیگر ازگران شدن وقلت یافتن مواد مهمهٔ غذائی بو سایل ممکنه جلوگیری نفرمایند شاید بسانها وضعیت ازین ناحیه و خیم ترشده برود . من بسهم خود درین زمینه اشارهٔ مختصری کرده وتکمیل آنرا به ارباب فن ومسلك میگذارم .

هر کله چه داقن په تعلیم او تربیه کښې خصوصاً د کوچنیانو په روزنه کښې ډېره اغېزه او لوی اثرلري، نو ځینې ابتدایي قامونه په تربیه کښې قصوته پوره اهمیت او لوړ مقام ور کوي هر کله چه کوچنیانو فطرتاً د قصو او جغرافیائي حکایاتو سره ډېره مینه لري، نو هغه پلرونه او استاذان چه خپل کوچنیان اوشاگردان د قصو او افسانو داوریدلو څخه منع کوي ، دوی گوا پر هغو ظلم کوي، او هغه د خپل فطري حق څخه منع کوي .

هر کله چه قصې او افسانې د کوچنیانو د خوشحالۍ دپاره یوه ښه وسیله ده او ددوی په دغه ذریعه تعلیم او تربیې اوزده کړې ته مینې پیدا کیږي ، او د قصو او نکلو په اوریدلو ددوی په فکرو او دماغو کښې ډېر افکار او الفاظ او عبارتونه ځای نیسي، او بې زیاره او بېله کوښښه ددوی په ذهن کښې ډېر مفید معلومات ذخیره کیږي ، او په دې ذریعه ئې ژر په فکر او ذهن کښې معلومات ځای نیسي ، نو له هم دې کبله دوی فطرتاً ددې شیانو وارو یدوته مینه او شوق لري .

دامعلومه خبره ده چه د درس عادي کتابونه او الفاظ او مطالب ددوی په فکرو کښې یو بې فائدې او وچ شی ښکاریږي ، او د قصو او افسانو الفاظ او مطالب ددوی په فکرو کښې دیوه ژوندي متحرك شي په شان ځای نیسي ، او د هغو معلوماتو په سیوري کښې ددوی پوهه او معلومات زیا تیږي همدا سبب دی چه ځینو ممالکو ددې فن دپاره لویې لویې موسسې ودانۍ کړې دي ، او په دغه مو سسو کښې د قصو په قالب کښې خپلو کوچنیانو ته تاریخي ، جغرافیایي حقایق او شخصي آداب او نور علوم ورزده کوي .

بر سیره پر دې افسانې ځانته یو خپل پوره اهمیت او لوړ قیمت لري ، ځکه چه افسانه د جمیله فنونو څخه یوه ښکلې برخه ده چه د کوچنیانو او لویانو د ټولو د زړه تسلي پرې کیږي ـ افسانه ده چه اوریدونکي ته خوند او مزه ور کوي؛ د قصې په اوریدلو سره د سړي روح مهذب او صفا کیږي او د جمال حاسه تغذیه پیدا کوي ـ افسانه د کوچنیانو څخه د درس ستومانتیا لیرې کوي او نوی درس ته ئې مینه او شوق پیدا کوي ، افسانه د کوچنیانو عقلي او جسمي قوه نوي درس ته چمتو کوي ـ افسانه متعلم ته دایثار ، صدق ، اخلاص درس ور کوي .

افسانه په شاگرد کښې ارادي قوه پیدا کوي ؛ افسانه یو داسې قالب دی چه په دې کښې ډېر علمي او جغرافیایي او نور ډېر ډېر حقایق په ډېره اسانتیا سره ځای شوی دی .

افسانې د یو ملت د ژبې د نثر او ادب مهم غړی او رکن دی او د ملي افسانو څخه د هغه ملت اصلي او قدیمي ادبیات او ځینې تاریخي احوال او نور خصوصیات لکه عاشقانه احساسات ، حماسیات ، زړور توب ، مړانه ، سخا ، عفت ، ناموسداري ، ساده والی ، اجتماعي ژوندون او نوري اخلاقي ښېگڼې معلومېږي ـ افسانې دي چه د خپل ملت پخوانی ادبیات پخپل زړه کښې بېله کم تغیره څخه ساتي تر هغه وخته چه عربو په اندلس کښې فتوحات کول ، د فرانسه شاعري هم لکه د نورو غربي اقوامو په شان بې خونده وه ، بلکه دوی هیڅ ادب نه درلود ، دونه قدرو چه په لاتیني قصو کښې ددوی شعر او ادب محصور وو ، چه د غه قصې به ځینې پادریانو په خپلو کلیساگانو کښې کولې .

ای مرد ساعات زمان را پیش از اینکه از تو گریزان شود بحقیقت آن قبول کن. «شیلر»

افساني دي چه د خپل محیط او ملت خصوصیات او اخلاقي ښېگڼې، لکه مړانه، عفت، دیانت، شجاعت عدل، انصاف، اتفاق، ورور گلوي، غیرت، او پاك عشق او ساده او بې ریا او بې الا یشه مینتوب چه د تاریخ څخه پټ پاته شوي دي وراتلو نکو زمنو ته او ښاروي اوور ښيي ئې، یعنی دیوه ملت اخلاقي او غریزوي هنداره ملي قصې او افساني دي.

اوس د لته په مطلب شروع کوم؛ د پښتانه د ملت د هغو قصو نمونه تر هغه اندازې چه زما په وس کیږي او زما معلومات مرسته را سره کوي لیکم:

زمونږ ملي افساني او نکلونه اکثره د پخوانیو زمانو او پېړیو څخه را پاته شوي دي چه له دې جملې څخه یوه د طالب جان یعنی ملا عباس او گل بشري افسانه ده، بله د جلات او شمایلې، او د موسی خان او ولیجان و گلمکۍ افسانه، بله د فتح خان او رابیا افسانه او نوري دي چه تر ننه پوري مونږ د دې افسانو په صحیح تاریخ سره نه یو کامیابه شوي چه په کم وخت او کمه زمانه کښې وي؟ که څه هم د دغو افسانو له رویه څرگندیږي چه دا افساني تر اسلام وروسته دي؛ مگر سره له دې مونږ پر دې یقین نشو کولای ځکه چه پر افسانو باندي محیط، مذهب، زمانه پوره اغیزه کوي، او لځیني مواد او نومونه ئې اړوي؛ د جلات خان او شمایلې په قصه کښې د خونکار او مسلم پاچانو نه یاد شوي دي چه په بلخ کښې وه، او د موسی جان و ولیجان په نکل کښې د سهیل پاچا نوم ذکر شوي دي چه دې پهلوانانو جنگ ورسره کاوه، مگر د سهیل او خونکار او مسلم په نوم سره پاچهان تر اسلام وروسته مونږ ته تاریخ نه دي راښوولي؛ مثلاً د فتح خان قصه ده وایي چه فتح خان د قلعهٔ بست او دا سلم خان پاچا زوی و او د نقل دیوي د دېو نارو څخه څرگندیږي چه فتح خان بریڅي پښتون و، د فتح خان مور وایي:

اوردي وسي د بریڅو په سپین زیرو
مرور ئې پخلانه کی لاد لاسه ور شي یاغي ملکونه

فتح خان وایي:

هندوستان مي د مچیو گړتیني دی
هر څوک ئې وهمه نه خلاصیږي د شپیتو بریڅو ورځ په ورځ کمی دی

نکلچیان او راویان متفقاً وایي چه فتح خان او د ده ملگري ټول بریڅي وه؛ بریڅي اوس هم د اوسني افغانستان د هلمند د روډ پر غاړه او قلعهٔ بست او بنه تیمور او ښو راوك کښې اوسیږي او په هندوستان کښې یو ښار هم د دې قوم په نامه «بړایچ» شته او د دوی په عصر کښې د قلعهٔ بست ښار آباد او منظم ښار وو، او قلعهٔ بست دا سلم خان پاچا پای تخت او مرکز و، د دغه ځای په څخه شپیته تنه بریڅي د فتح خان په مشر توب او د کرمخان او یردل خان او زرداد خان په معاونت د هند د فتح د پاره تللي او د شمس الدین پاچا سره ئې جنگونه کړي او هلته ټول شهیدان شوي دي، مگر د بلي خوا دا د چه تاریخ نه د مخه تر اسلام نه وروسته تر اسلام دا سلم خان پاچا په نامه په بست کښې یو پاچا ښوولي دي

په هر صورت زمونږ مطلب دادی چه زمونږ ځینې افسانې زړې دی چندا نې تاریخ او زمانه ئې نه ده معلومه او د ځینو افسانو تاریخ او زمانه څه نه څه معلومه ده، مثلاً لکه دادم خان اودرخانې افسانه، خویشکیار او شاتر ینې افسانه، قطب خان او نازو اودلی وشهو افسانې چه داخلور واړه افسانې د جلال الدین محمد اکبر مغولی (۹۵۰ ه تر ۱۰۱٤) په باچهی کښې وې، یعنې ددې تولو پهلوانانو افسانې اوددوی ژوند په یقینې ډول سره تر زرم هجری کال دمخه اوتر (۹۵۰) وروسته یقینې دی ځکه چه ددوی په قصو او نارو کښې ډیر ځله دا کبر باچا نوم یادیږی، او دهغه وخت د حکومت صوبه دار چه د کابل حاکم او محسن خان نومیده ادم خان په افسانه کښې یادشوی دی، او محسن خان حقیقتاً دمغلو دامیرا طوری له خوا د کابل حاکم وو (۱)

څرنګه چه ادم خان په پهلوانی او جنګیالی توب اودرباب په وهلو سره مشهور وو، نو ځکه دده دغسې نور ځوانان هم خوښ وه، خویشکیار چه اصلی نوم یار او د قندهار دارغنداب د خویشکو د کلی و، او قطب خان دده مشهور یاران وه، او قطب خان دادمخان اخښی و، چه نازو نومی خور ئې ور کړې وه، او بیا دادمخان مرینې بلو نامی په مړ کړی؛ دادوه پهلوانان جلاجلا افسانې لری .

د نبادی او بیبو دافسانې زمانه هم نه ده معلومه، دونه قدر معلو میږی چه سید معصوم دسید صفائی زوی متخلص په « نامی » سره چه د جلال الدین اکبر لوی سپه سالار او لوی مورخ و، او دهجری زرم کال په حدودو کښې قندهار او فراه ته راغلی دی په خپل کتاب « تحفهٔ معصومی » کښې لیکی چه زه په دی سفر کښې د نبادی او بیبو دچه دوه تنه رښتنی مینان په دلارام کښې یو ځای سره ښخ دی زیارت ار ه ورغلم نو که نبادی او بیبو ددهٔ وعصر ته نږدې مړه وای خامخا به ده اشاره ورته کړې وای، ځکه چه میر معصوم خو لوی مؤرخ او متجس سړی وو

ظریف خان او ما بی هم دقندهار د کشکنخود یادفرام دچراد کلی وه، عنعنه وائی چه ظریف خان دنبادی خان تر بورو (۲) او دنبادی خان دافسانې ثبوت خو دزرم هجری کال په دی خوا ونه شو، نو ضرور دا افسانه هم تر دغی زمانې لا پخوا تیره شوې ده وایه کیږی چه ددی پهلو انانو د کلاو کنډوالی تر اوسه هم شته .

دمومن خان قبر که څه هم په قندهار کښې دملا صاحب داداخوند دغو ناوی د کلی سره پریوه لوړه غونډ ی معارفی کیږی مګر زمانه او وخت ئې نه دی معلوم، فقط ددې افسانې

(۱) اخوند درویزه مشهوره مؤلف هم په دغه عصر کښې ژوندی و، او د محسن خان صوبه دار نوم په خپل کتاب مخزن الاسلام کښې اخلی .

(۲) څرنګه چه د ظریف خان او نبادی خان د ننګل نارې پریوه وزن او یوه سورددی چندانې توپیر نه سره لری، نو ښایی چه دوی سره پهلوان او دیوه عصر وی . نور دی ؟

په یوه ناره کښې ومغلو ته اشاره کیږي ، دمغلو دوره خوتر زرم هجری کال دمخه او ورو ستهموره ـ دمومن خان په نکل کښې وائي :

ځوانانو ننګ راباندې وکې ـ پلار مې مغل دی ماشا مار لره لیږ یه

زمونږ ملي افسانې دادب دګورنې ښخه دي یاد تاریخ غږي ګڼلی کیږي :

دمخه موهم وویل چه افسانې اوتاریخ چندا نې توپیرنه سره لري که ئې ولري هم لکه خوراو ورور داسې به وي : هغه واقعه چه نیټه ئې صحیح معلومه اوپه پوره عنعنه یا دیوه مورخ له خوا دلیك په جامه کښې ونښتله شي عیناً تاریخ ګڼله کیږي ، اوهغه واقعه چه نیټه ئې بشه توی معلومه اودلیك ښخه دبا ندې پاته شوي وي اود خلکو په خولو کښې په عنعنه سره ویله کیږي البته افسانه بلله کیږي ځینې علما نکلونه او روایات دروایي اشعارو په توله کښې ګڼي او عیناً ئې دادب یومهم غړی بولي اوځینې علما ئې دتاریخ ښاخه بولي

زمونږ ملي افسانې دوې برخې لري : یوه برخه ئې هغه چه ددوه پهلوانانو اوپه پالي اوتب اومړانه ، غیرت ، شجاعت یادووو مینو دمینې وقایع اوداسې حالات پکښې بیانیږي ، پله بل عبارت دقصي وقایع ښئي ، اوبله برخه ئي نظم ده چه دمېن اود مینې اوپور وخلکو چه په دغه افسانه کښې شامل وي ناري او ددوي عرض وداد اوسوال وجواب په خاص ډول نظم اوږدې سره راوړلی او ویلی کیږي دې نظم ته دبختیار اونکیږي [illegible] دنکلی [illegible] دپښتو پر موسیقي اوغنائي سر باندې په لوړ اواز ویلی کیږي [illegible]

دطبیعت مظاهر لکه عشق خوشالیا وصال اولوپښه [illegible] زمونږ دملي افسانو لمړۍ برخه تاریخي اواصلي وقایع ګڼله کیږي [illegible] جوهر او دملي ادب زوړ اساس [illegible] ښخه دي اوهم زمونږ [illegible]

زمونږ دملي افسانو اقسام :

زمونږ ملي افسانې [illegible]

عشقي افسانې لکه [illegible]

افسانه [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

یو بل قسم افسانې هم شته چه ټول اساس ئې پر هول، بېره، هیبت ایښو شوی دی د‌داراو‌هول مناظر داسې رسموی چه یو یوره او غښتلی تر اثر یدی لیکونکی ئې پښې هم نه شی رسمو لای لکه دزېږ بانې او نورې افسانې ؛ ځینې افسانې دی چه اروېدونکی ته‌خالص دعبرت درس ور کوی ځینې افسانې اروېدونکی پر علم او فن او کمال تشویق کوی لکه دمسگر او نجار او نورې افسانې (۱)

البته داچه پر ته دهغو افسانو څخه چه‌ناری لری چه‌هغه خاص رزمی اوبزمی گڼلی کېږی نورې په سوو افسانې دی چه‌تقریباً هر یوه جلا جلا درس او مضمون لری، داسې افسانې هم ډیری لرو‌چه په‌هغو کښې د پېریانو، دیبانو او جادوگرو او اسم‌گرو او نور طلسما ټونه بیان شوی دی ؛ مثلاً لکه دعربی او انگلیسی دالادین او څراغ افسانه لکه چه‌عیناً همدغه دڅراغ افسانه په پښتو کښې هم شته چه‌دمضمون له‌حیثه هیڅ توپیر نه سره لری .

افسانه او محیط :

پښتانه وایی چه لکه غر هغسې ئې کر بونه ، لکه محیط هغسې ئې سړی، یعنی څرنگه چه محیط وی هغسې ئې انسانان وی، او دهغه محیط اثر او اغېزه دهغه ځای داوسېدونکو په‌غړو او په طبیعت، او روحیاتو کښې کېږی، څرگنده ده چه‌د یوه ملت ادبیات او افسانې ددوی دطبیعت، او رو حیاتو سره سم او زیږیدونکی دی، دتودو ملکو دوگړو په‌غړو کښې تل سستی او رخاوت وی ، له‌دې لامله عزم او ثبات هم په‌دوی کښې چندانی نه‌ښکاری، تل په‌اتی او بې‌فکری اخته‌وی، نه‌د کار مینه لری ، او نه دسبا فکر کوی، ټوله احساسات ئې سوځلی او مړه وی ، ددوی او په خاصه به‌داوی چه دوی یو گړی په‌تماشو او مېلو او بل گړی به‌په‌غم لړلی او دگرمۍ په‌مدافعه به‌اخته وی .

د سړو ملکو دوگړو هم تل ژوندون گران او په کړاو اخته تل ئې اندېښنه دخپل ژوندن او دهغه‌شی په‌تلاش کښې وی چه‌ددوی دژوندون سره مرسته او کومک کوی ، لکه تاوده او گرم کالی ، داستوگنې ځایونه او نور ، په‌همدی سبب‌داسې وگړو مزاج تل سوړ او همېشه هېښ‌ییښ پاته ، ټول حواس ئې وخپل ژوندون ته‌متوجه‌وی، دبلې خوا دچرت او خبر و اتر و څخه او پدلی وی .

دمعتدلو ملکو وگړی تل جوړ او روغ وی ، ځکه‌چه دمعتدلو ملکو په فصلو کښې د صحت خاصه او روغتیا شته ، نو له‌همدې لامله‌ددوی مزاج او طبیعت او احساسات هم‌ژوندی او روغ وی .

(۱) وایی چه په‌پخوا وختو کښې یو مسگر او یو نجار وو، چه مسگر داسې داوسپنې ماهی تحت‌البحری غونډی‌جوړه کړې وه چه‌دریاب ته‌به‌ئې واچاوه، سړی به‌ئې په‌منس کښې وه دددریاب ټوله ماهیان او لوی نهنگان به‌ئې ښکار کول او وژل - او نجار داسې یو طیاره غونډی صندوق جوړ کړی وچه هغه به‌الووت او دوه کسه ئې ورلای شو ، په‌یوه ساعت کښې‌به‌ئې دلسو شپو منزل پرې کاوه ، همدا افسانه مالیکلې او په پښتو ټولنه کښې‌شته . «محمد گل نوری»

صفت نه کوو، بلکه دنوری دنیاو ښن خلک چه په دې افسانو کښې خه لاس او تتبع لري هم ددې صفت کوي .

سی، ای، براون انګلیس وائي چه دپښتو ادبیات دپښتنو پوازنی داحساسا تواو عواطفو تاریخ، او اخلاقو مظهر دی، دا اشعار دونه طبیعي او مؤثر دي چه پر اوریدونکي بې اختیاره اغېزه کوي، مثلاً که دجنګ بیان کوي نودستي داوریدونکي سترګي سري او دځایه بې ځایه شي، دجنګ حسیات ئې په جوړ راشي . او په هغه ځای کښې چه دعشق بیان کوي داوریدونکي پر عواطفو دونه اغېزه کوي اودونه ئې عواطف نري اورقیق کړي چه ددهاو سېلي او اوداوه ددهدزړه او عواطفو نمایندګي کوي دا ځکه چه دونه لطیف او جنګیالي احساسات دهیڅ قوم په زړو کښې لکه دپښتون تېرچه دي ژوري رېښې نه دي ځغلولي . له دغو ادبیاتو یو قسمت همدغه افساني او د افسانو ناري دي .

بل خصوصیت او مزیت ئې دادی چه دپښتو زاړه او پخواني زغونه او آوازونه ئې په خپل زړه کښې ساتلي او بیاله کم تغیر څخه ئې کټ مټ لکه پخوا چه وه ترننه ورځې پوري را رسولي دي، دا زغونه او ناري دعربي او فارسي، هندي زغو او نارو سره هیڅ مشابهت نه اري، ونور دلیل ته حاجت نشته البته پر و بهزمونږ دملي افسانو ناري اوریدلي وي، او یقین به ئې شوی وی چه دا پر عربي اوزانو نه برابر یږي، ددې دثبوت دپاره بهمونږ لاندې یوه ودوې نمونې هم ولیکو :

دفتح خان په نکل کښې دفتح خان پلار اسلم خان چه فتح خان دپلار بې صلاح په نیمه شپه کښې دکوچ نغاره وډنګوله مخ دهندوستان پر خواتلی پر فتح خان ناره کوي :

څه کې څه کې داهوړي فتح خان څه کې

پر نیمه شپه ئې نغارې وډنګولې – اوپه خدایه خان پر کم اورې واته کې .

ددې نارې لمړی مسری دوولس سېږه (سلېل) اوځلیر ویښت توریده، اودوهمه مسری ئې پنځوېښت سېږه اونه څاویښت توري ده .

دجلات خان په نکل کښې شمایله ناره کوي :

که کراردي نن زماشوی کرار دی

ناسې ښیبنې سهپاو چه پر مخ ئې دخونې زمري پرهار دی

د دې نارې لمړی مسری ۱۲ سپږه او ۲۲ توری ده، او دوهمه مسری ئې شل سپږه او ۳۹ توری ده .

دظریف خان په نکل کښې دظریف خان مینه شمایې ده په پلټون کښې ناره کوي .

زده زده یم خلکو زده یم، سینه کبابه پر اورپرته یم که ددې واری

په ظریف خان وي سي مړونه شوم، ټکه مي بولي حرامزاده یم

های های حرامزاده یم

دا ناره توله په یوه اواز په یوه سا پیوسته ویله کیږي، او توله یو بند ده، آخره جمله ئې تکرار کیږي – کوا کی لمړی مسری ئې ٤٤ سپږه او ۸۷ توری ده، او اخره یعنی دوهمه مسری

هغه وچه برېتونه ئې په خوله چخ کړه توره ئې پسې لېښته کړه د شمس الدین حاضر باش ئې په یوه کلله تیت پترك کړه فتح خان ئې را ایله کړی .

داوګوری چه د فتح خان ټول یاران شهیدان شول، رابیاورته وویل چه اوس نو یوازی پاته شولی ځان تسلیم کړه . فتح خان څه جواب ورکوی :

که تیتی د ګوارو ځانګې تیتی
یامی خوری یامی موریی، خوګې نه کړم پرداسینه سینه یخی

فتح خان په یوه سر د بسته لښکر سره وجنګېدی څو په اوسترې کښې دېښتو پر ننګه دی هم شهید شو، او پخپله دښمن شمس الدین د ده پر ننګه اودده پر توریالی توب امناو کړه، او پس له مرګه ئې پرده تصدیق وکړی او په لوړ اواز ئې ناره پر وکړه :

فتح بریت دی د سروزرو په شپېلۍ کی
ته لایق د مرګی نه وی فتح خانه، ته لایق وې د ډیلی د با چهی

د موسی جان او ولیجان په نکل کښې چه موسی جان او ولی جان او میرولی د سهیل په جنګ کښې مړه او شهیدان شول، نو سهیل د دوی کورته راغی غوښت ئې چه کونډه یانی ئې بوزی وئی کړی - تانو چه د ولیجان خوروه دی ئې په ډېر هنر او لېږمی کورته نو وست چه مړه کوم دی ، وروسته ئې د کوربه خونه کښې وسهیل نه توره او سپر کښېښوول دروازه ئې وتړل چه ونه تښتی نو ئې ناره پر وکړه :

سهیلیه توره اخله راولاړېږه
سهیلیه د ښځې خیال را باندی مه کړه، سهیلیه ښځه نه یم مه شرمېږه

هغه وچه په ښځنی لاس ئې سهیل او د ده ملګری ټوله ټکر ټکر کړه، نو تاسی وګوری! تانو کولای شو چه سهیل ئې پر ګزاره په زهر ووژلی وای، مګر په پښتنه وه، په ښکاره ئې سهیل خبر کړی توره او سپر ئې ورته کښېښوول او په خپل پښتنی غیرت ئې مړ کړی - که دې غیرت او مړانی ته ځوك ځیر شی چه شپږتنه ځوانان مسافر په هند کښې د بسته توانا لښکر سره په اتفاق او اتحاد و جنګېدل اودوی پر تربل جار یدل او ځانونه ئې پر تربل جار کړه او ټول شهیدان شول او د دوی مړی لاو دښمن ته پاته نه شو - او تانو چه په داسی حال کښې وه چه هیڅ ترګاړی- ورپاته نه وه ، پر ته له څو کونډیانو او ناویانو ځځه چه دی په عین ضعف کښې خپل پښتنی غیرت د لاسه پانه کړی او خپل عفت ئې وساتی داخالص مونږ ته د غیرت او مړانی او توری او پښتنګلوی درس دی، او مونږ ته دا راښیی چه باید په هیڅ حال کښې که څه هم یی وژلی اوازو خپل غیرت او پښتو د لاسه ونه باسو، او په تر ه توره خپل ژوندون و ږواو خپل ناموس او وطن وساتو ، او تل زړه ور او په اتفاق و اوسو، خوشحال خان توریالی هم دا وصیت کوی :

که اسمان دی د زمری په خوله کی ورکه
د زمری په خوله کی مه د پرده همت

هغه وخت چه مومن خان هندوستان ته ولاړ ، او هلته ئې د مغلو په سلطنت کښې یو ه توره او مړانه وکړه او د مغلو باچا خپله لور د ده د مړانۍ په عوض کښې ده ته ور کړه ، او ده تر پایه لاس ورنه ونه ړی او نه ئې د هندوستان وبلې ښځې ته وکتل د داړو تر مرګه خپل پت او پښتنواله او وفا وساتله ، او خپل عهد ئې مات نه کړ په خپله پښتو او قول ټینګ ودریدل .

همدغه رنګه جلات خان او شمایله چه شمایله ئې محبوبه وه ، او په بلخ کښې د ملا میر و په مسجد کښې طالب و ، د ملا میر لور حجرې ته ورغله چه زه دې کوم پرتامینه یم ، مګر دې دمخه لا خبر و وچه دار الحی نوبې سر په لارې کښې ورته وتلو چه زه پاك یم بوی مې ځی ، په دې چم د پښتنوالی عفت او غیرت خوندی کړ او د بدو څخه ئې ځان وژغوری .

شهو چه د دلی محبوبه وه ، او مین ئې ا کبر باچا بندی کړی وو ، شهو پسی ولاړه ، غوښت ئې چه خپل مین راخلاص کړی یاداهم ورسره مړه شی ، هر کله چه دا په سپند کښې په کښتی کښې کښینستله دا خوډیره ښایسته وه او په ټورسترګی مشهوره وه ، د کښتی روان خوښه شوله ، کښتی ئې د ګدر څخه چپه کړله زړه ئې وچه ولې ښتوی ، شهو په یوه شوله ، وګوری ا شهو د لاس ونیی او با هو ګان په ارمی سره ورکړه او کښتی وان ته ئې وویل چه دغه د لاس باهومی واخله زه پښتنه یم چپ نظر له منځه وباسه کښتی چپه مه بیایه :

کښتي وانه کښتي سمه پر ګدر باسه
دادلاس باهومی واخله کښتي وانه چپ نظر له منځه باسه

بانو د علی بیګ مینه او محبوبه وه ، علی بیګ هندوستان ته په تجارت پسی تللی و ، معصوم خان چه د هغه وطن مشر او خان و ، خوك وایی باچا و ، شابانو ئې لیدلی او خوښه شوې وه غوښت ئې چه په غیر مشروع لارسره ئې کورته بوزی ، مګر دا ځلمی پښتنه وه ، خو ځکه ئې معصوم خان په بهانو او پلمو غولاوه ، ځان ئې ساتی او په علی بیګ پسی ئې خطونه او حالونه استول چه ژر راشه :

علی بیګه تاته استوم حالونه
نه په دې میاشت کښې راته غلی معصوم خان دی په باغ کښاپسته مالونه
علی بیګه تاته استوم چټی
نه په دې میاشت کښې راته غلې تور د ائی اره په در سمه بندی

خو هغه وخت چه علی بیګ وخندیدی ، تر خپلی مدې واوښت ، معصوم خان زور ورسره کاوه شابانو مجبوره شوله بهانه او پلمه هم پر و دریدله ، معصوم خان ئې په هنر کورته نو وست او بانو پښتني داسې کار ورسره وکړ چه تانو پښتني چه د سهیلی سره وکړی تکر تکر ئې کړي .

مابی د ظریف خان مینه وه ، د داړو د خپلې پښتنوالی او خپل عفت او ناموس داری د ساتله

کسیکه میخواهد اشك درو کند باید تخم عشق بکارد. «شیلر»

د نکل نساره

که سپینی سپینی سپوږمۍ سپینی — احوال می یوسه دیار تر مینی
پر میرا جان می سلام ووایه — قلندر خوری وا د زړګی وینی

لنډه داچه دا افسانې ګرده ما ټولی کړیدی. د فتح‌خان ورا بیا. جلات‌خان و شمایله. موسی خان او ولیجان. شادی اوبیبو. مؤمن‌خان او شیرینو افسانې دملی هنداری په لمړی جلد کښې چاپ اوطبع شوی دی که حاجت وی هلته دی وکتلی شی. اودا نوری افسانې لکه دطالب جان افسانه. دلی اوشهو، قطب‌خان او نازو. خویشکیار اوشاترینه. قلندر اومیرا، ظریف‌خان اوما بی. علی بیګ اوپانړو اوځه نوری افسانې می دملی هنداری د دوهم جلد په عنوان جمع او لیکلی دی اوو طبع ته اماده دی که خدای کول ژر دی چه چاپ دی شی.

داوه یوه لنډه کتنه چه زمونږ پر ملی افسانو وشوه. زما په عقیده خو زمونږ ملی افسانې دملت هنداره ده، زمونږ ملی خواص اوعواطف اومشاعر په دوی کښې پټ دی، که خدای کول ژر دی چه دا پټی خزانې ورو ورو لڅی شی!!! (۱)

کابل: پښتو ټولنه - ۱۵ حمل ۱۳۲۲

محمد ګل نوری دپښتو ټولنی دتالیف او ترجمې مدیر

---

(۱) ددې مقالې ماخذونه: کابل کالنی ۱۳۱۶، ۱۳۱۷ دښاغلی زمریالی مضمون. دکابل ۱۱۱ مجله زماخیل مضمون. لمړی جلد پښتانه شعرا دښاغلی حبیبی. ملی هنداره لمړی اودوهم جلد زماخیل تالیف، اصول التربیة وفن التدریس دمصر طبع ۱۳۴۷-۱۹۲۸. ځینی زماخیل یادداشتونه. د آریانا مجله ۲ شماره ۱۳۲۲

اضلاع متحده کیمیا دانها و علماء مصروف تحقیقات مزید ساینسی بوده ودر هریك لابراتور به تعداد هزار نفر متخصص کیمیا جهت کشف چیز های جدید مصروفیت دارند فعالیت های علمی آنها بدرجهٔ شدید ومؤثر است که اینك مکتشفات ۱۹۴۰ در جنب آن کهنه و قدیمی دانسته میشود . اومیگوید اگر مجبوریت های حربی رونمیداد ووضعیت محار به فشاری بر دول وارد نمیکرد البته این همه اختراعات چند ماهه بایست درخلال یك قرن کامل ظهور می نمود ند، امروز همه میکوشند وادوات مدهشهٔ تخریبی وانهدامی بروی کار می‌آورند ولی فردامکتشفات خود هارا به ترمیم واصلاح تخریبات امروزه منحصر میسازند . »

وزارت حربیهٔ بر طانیه در این نزدیکیها چنین اعلا ن نمود که در هنگام صلح تعداد اختراعات سالانه بین ۱۰۰۰ و ۴۰۰۰ بالغ میشود مگر تنها در ۱۹۴۱ اندازهٔ مقترحات به (۳۴۵۴۰) عدد بالغ گردید وامروز بصورت عمومی ازطرف اشخاص ماهانه ۲۰۰۰ اقتراح علمی صورت میگیرد مگر همهٔ آنها قابلیت عملی شدن را نداشته وعلماء متبحر بعد از غور و تحقیق تمام از آنها انتخابات می نمایند .

دول محور نیز دراین زمینه قدمهای متین وسریعی بردا شته وخاصتاً ساینس حربی آنها پیشرفت شایانی نموده است . در تانك ها، طیاره ها ، جهاز ها و تحت‌البحریها ابتکارات عجیبی نموده وتاحد ممکن ساحهٔ فعالیت های علمی خودرا توسعه داده اند . کنون خبر بعضی از مهمترین و جدید ترین مخترعات دول مختلفهٔ عالم را از منابع متعدده تحصیل نموده واینك جهت مزید اطلاع قارئین محترم با کمال ایجاز واختصارعرضه میداریم .

جهازجنگی فضائی

طیارهٔ بمب افگن نوع جدید مارتن‌مارس که‌قوای بحری امریکا آن‌را بنام (جهازجنگی فضائی)

از ریختن اشکهائی که درحیات ازچشم مصیبت رسیدگان ما نع شدهٔ این اشکها درمرگ تو فرو خواهند ریخت «آ،رودیرش»

یادمیکند ازجملهٔ بزرگترین کشتی های طیاراست که تابحال ساخته شده . در اگست ـ ۱۹٤۰ چوکات واساس جهاز مذکور تحت نظارت بحریه امریکا نهاده شد . درجولائی ۱۹٤۱ بالهای آن بوزن ۲۰۰۰۰ پاوند دربدنهٔ جهاز نصب گردید . در ۸ سپتامبر برای ۵ روز تجربه پروازامتحانی آن با گذاردن نصف یك ملیون پاوند وزن بربالهای آن صورت گرفت واینك در ۱۹٤۲ از آن عملاً درمیدانهای جنگ استفاده نمودند. طول این طیاره ۱۷۰ فت وعرض بالها ازیك گوشه الی گوشهٔ دیگر ۲۰۰ فت و اگر طیاره به دم ایستاده شود بالهای آن اززمین برابر یك عمارت بیست منزله بلند خواهد بود . عملهٔ آن میتوانند که در وسط بال آن قدم زده وهوا خوری نمایند . انجن آن دارای ۸۰۰۰ قوهٔ اسپ بوده و بر علاوهٔ اطاق افسران اطاق جدا گانهٔ برای تفریح وتنفس درآن تهیه شده وموضع میز افسر بزرگ درحصهٔ بینی طیاره میباشد واو برعلاوه اطاق جدا گانهٔ هم برای خود دارد . دربین بدنهٔ طیاره دو اطاق طعام خوری ، دوحمام شاور دار بنظر می آید عملهٔ آن از ۱۱ نفر مرکب میباشد . این طیاره (۱۵۰) عسکر را با لوازم واسلحهٔ آنها انتقال داده میتواند . طیارهٔ مذکور باخود موتور بوت ها دا شته و عسکر بایسکل دار با توپهای سبك وتوپهای ضد تانك بواسطهٔ آن منتقل میتوانند این جهاز قادر است که از امریکا به اروپا پرواز نموده و درحالیکه در راه هیچ توقف نکند پس به امریکا مراجعت نماید .

تعیین طیاره درعقب پردهٔ دمه وغبار

اورنگک وتف امریکائی آلهٔ بسیار دقیق وحساسی اختراع نموده است که ذریعهٔ آن طیارات حمله آور را از فاصله خیلی دور معلوم میکند این آله در مقابل شعاع سرخ شدیدالتأثیر است ، شعاع مذکور از عرك وانوب طیاره تابش میکند واگرچه خواص آن مانند خواص اشعهٔ مرئیست ولی امواج آن طویل بوده وچشم آن را دیده نمیتواند ، چون این شعاع غبار ودمه را میشگافد لذا بذریعهٔ آلهٔ جدید معلوم شده وبدین ترتیب موقعیت طیاره در فضا تعیین میگردد .

قیمت و اهمیت انسانرا فوری مورد هوا خنده قرار مده زیرا در بالا امواج متحرك دیده میشوند ومروارید درعمق یافت میشود . «اوتوفون لایکسنر»

حرارت در ٦٠ درجه تحت صفر

بعضا هوا بازان به مقامات بسیار بلندی پرواز میکنند وبرای اینکه درمقامات موصوفه سردی فوق العاده آنهارا تکلیف ندهد لباس چرمی وپوست گوسفند دربرمی نمایند . درین اواخر طوری که درین فوتو ملاحظه می نمائید لباس مذکور را ذریعهٔ جریان برق وحرارت آن گرم نگاه داشته ودر نتیجهٔ حرارت بدن را طوریکه لازم است حفظ میکنند. ازخصوصیات لباس مذکور یکی آنست که وزن آن نسبت به لباس معمولی بسیار کم فرق داشته ومانع فعالیت هوابازان هم نمیگردد. این لباس درسردی ٦٠ درجه تحت صفر (میزان الحرارهٔ فارنهیت) پوشندهٔ خودرا گرم میسازد .

طریقهٔ جدیده برای گل کردن بمب های محترقه

سرکردهٔ بتالیون اطفائیهٔ لاس انجیلس به اسم جیمس ال دانکس بجهت گل کردن بمب های آتش افروز مگنیشیم دار ابتکار خوبی نموده وصرف در مدت نیم دقیقه میتواند که شعلهٔ بمب راسرد وخاموش گرداند . کلاه مخروطی شکلی که دراین فوتو ملاحظه میشود آب رابر روی آتش افگنده وآن راخاموش میسازد ودرعین حال اشتعال مگنشیم رامانع میگردد .

طیارهٔ بدون پروانه

در ایطالیا جدیداً طیارهٔ ساخته اند که بهاسم (سی‌سی نمبر ۲) یاد میشود . در این طیاره برای دونفر پشت هم موضع تهیه کرده‌اند
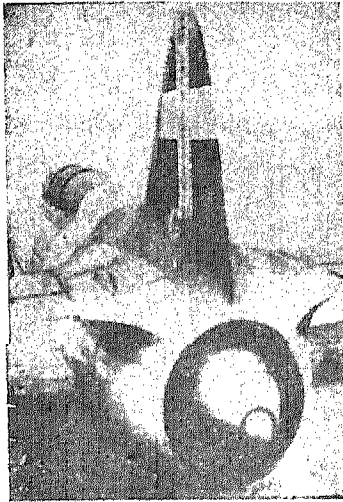
بالهای آن پست بوده و یکشاه‌پردر پشت آن نصب نموده اند. این طیاره دارای خصوصیات دیگری هم بوده ووزن آن به (۱۱۰۰) پاوند بالغ میگردد. هنوز راجع به‌پرواز آن پرش های امتحانی بعمل می آید سرعت‌رفتار آن فی‌ساعت ۱۳۰ میل‌است‌وموتور آن‌راطوری ساخته‌اند که بدون پروانه‌بحرکت افتیده وقوهٔ‌پیش راندن در آن تولید میشودودر نتیجه طیاره بهوا برمی آید.

تانک‌های جدید مواد سوخت

دراین اواخر تانکهای موادسوخت طیاره را ازمشتقات رابر وپیو فوره که نسبت به تانک های المونیمی در مقابل گلوله مقاومت میتوانند اختراع نموده اند . دراین فوتو اثرات گلولهٔ ماشین گن را در تانک المونیمی بطرف چپ و تانک جدید بجانب راست ملاحظه مینمائید . این تانک در هنگام فیر مشتعل نمیشود وبعد وقت پر کردن و برداشتن صدمه وآثاری به آن نمی رسد .

تحت البحری دو نفری

جدیداً در ... تحت البحری عجیب دو نفری اختراع نموده اند که شخص مورد اثر ست قوای بحری قرار گرفته است . این تحت البحری در عمق آب فرو میرود هنگامیکه غوصهٔ شخص کم

ازسطح آب حرکت میکند سرعت رفتار آن فی ساعت ۲۴ نات (میل مخصوص بحری) بوده وجاپانیها مخصوصا درمحاربات بحرالکاهل و پرل‌هاربر ازآن استفاده نموده اند .

کشتی جدید نجات

وزارت بحری انگلستان درین اواخر اعلان نمود که برای نجات اشخاص و عملهٔ جهاز هائیکه مورد تعرض تارپید وی تحت‌البحری قرار می‌یابند کشتی نجاتی اختراع شده است این کشتی باموتورهای پترولی مجهز بوده وبرای ۳۳ ساعت پترول باخود داشته ومیتواند که دراین مدت فاصلهٔ ۲۰۰ میل راطی نماید . خصوصیات دیگر این کشتی تابحال معلوم نبوده واز همه آله های نجات فوقیت دارد .

آدم فایر پروف

برای عملهٔ اطفائیه و آنهائیکه جهت نجات اشخاص وسامان باید ازمیان آتش عبور کنند یك نوع لباس مخصوصی برنگ خاکی ازپنبهٔ سنگی اختراع نموده اند این لباس تمام وجود را پوشانده و آتش آنرا سوختانده نمیتواند. برعلاوه لباس مذکور خیلی سبك بوده وتمام اعضای بدن را احاطه مینماید و دارای کلاه مخصوصی میباشد که در موقع ضرورت روی انسان را هم پوشانده و بحیث خود کارمیدهد .

تفنگ جدید استرالیائی

در استرالیا تفنگی اختراع نموده اند که بهاسم (اون گن) یادشده وازجملهٔ بهترین ماشین گن‌های سبك بشمار میرود . این ماشین گن ازشانه ویا تهیگاه فیر کرده و درسه لحظه سی قطار کارتوس ازخود بیرون میکند. وزن آن $10\frac{1}{2}$ پاوند است و بصورت اتوماتیکی وباحرکت ماشه فیر میشود . مخترع آن جوان ۲۷ ساله ایست به اسم ایویلن اون .

لوکوموتیف ضد آتش

برای گل کردن آتش‌ها وحریق انجن مخصوصی در راه ریل تهیه کرده‌اند که بذریعهٔ آن چندین واگون به استقامت راه ریل حرکت نموده ودر هر واگون تانکهائی به گنجائش وظرفیت ۲۲۰۰ گیلان آب تهیه نموده اند .
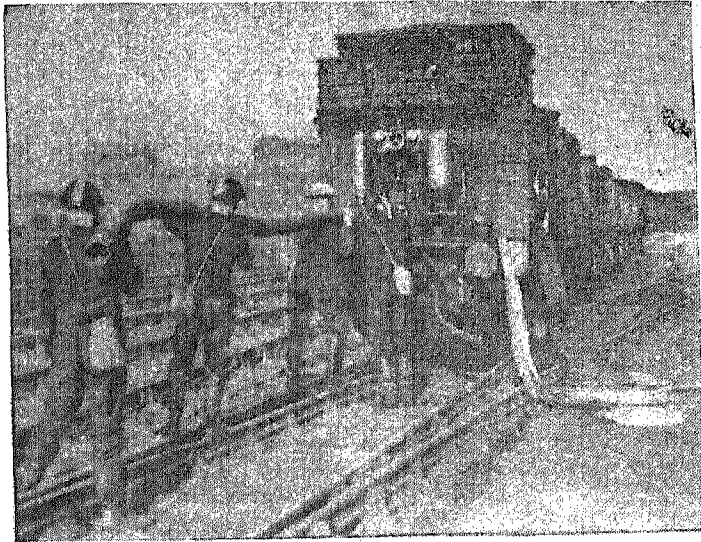
در صورت وقوع حریق با سرعت هرچه تمامتری از آن استفاده نموده ودر هنگام بجریان افتیدن انجن لوله آب داخل تانکها شده وبه این ذریعه در اطفای آتش میکوشند .

درفوتوی فوق لوکوموتیف مذکوررا بالوله‌های آب آن ملاحظه می‌نمائید .

گرامافون های جنگی مخفی

در برطانیه آلة اختراع نموده اند باسم سنگر وفون که یکی از مخترعات مهمهٔ جنگی امروزی بشمار میرود ساختمان آن بدرجهٔ سری است که حتی صاحبان کارخانه های گرامافون با وجودی که در ساختن آن سهم بزرگی دارند از مشاهدهٔ [illegible] بوده وهم چنان عکاسان ومصورینی که در [illegible] آن [illegible] دیگران آلهٔ مذکوررا [illegible] سنگر وفون [illegible] استفاده قرار داده شده [illegible] واز فلم [illegible] درباره خصوصیات سنگر وفون معلومات [illegible] داده شود [illegible]

گراموفون در برطانیه بمسائل حربی وپیشرفت امور جنگ بیشتر تعلق دارد . چنانچه فعلا تعلیمات قوای هوائی اغلبا ذریعهٔ ریکارد گراموفون صورت میگیرد . مثلا قبل از پرواز صدای طیاره را ذریعهٔ ریکارد بگوش هوا بازان آشنامیسازند وهم چنان ازآوازماشین گن ، صدای گلوله های توپ به قطرهای مختلف وبسا آوازهای عسکری دیگرریکارد ها تهیه نموده وبه این طریق متعلمین هوابازی را درس میدهند .

ماشین‌های دستی برای محافظهٔ مجروحین

برای بهوش آوردن وتنفس دادن مصنوعی اشخاصیکه درمیدان جنگ بهنسبت حملات هوائی بیهوش شده وتنفس آنها بند گردیده باشد آلهٔ دستی اختراع نموده اند . حجم وشکل این ماشین به گراموفون بیشتر شباهت داشته و وزن آن بهسی پاو بالغ میگردد . در داخل آن از ریگ صحرای لیبیا استفاده نموده و آن را طوری ساخته اند که حشرات وحیوانات موذی دران داخل‌شده نمیتوانند . درهوای گرم این ماشین برای اشخاص بیهوش فوائد زیادی رسانده و اندازهٔ تبخیر وجود آنها را معلوم میکند . فعلا یك تعداد زیادی ازاین ماشین دربین سته های متعرض و مدافع قوای فضائی توزیع شده است .

هم ماسك وهم لود سپیکر

یکی ازعلمای هنگری ماسك ضدغازی اختراع نموده است که دارای یك مکروفون میباشد ولود سپیکری‌هم به آن

مربوط است افسر عساکر درهنگام تعرض فضائی وحمله ذریعهٔ غاز زهردار در حالیکه بچهرهٔ خودماسك مذکوررا پوشیده است میتواند به عساکر اوامرلازمه صادرنماید . عکس بالاماسك مذکوررا بامکروفون ولودسپیکر نشان میدهد.

چه اندیشهٔ هولناکیست حیاتی‌را تلخ ساختن اگر میدانستید قطرهٔ سرشک چه چیزیست بخود میلرزیدید . «ایمرمان»

بحرکت می‌آورد، چون تارپیدو بهدف اصابت میکند انسان نیز پارچه پارچه شده‌وازبین‌میرود .
هنوز خصوصیات دیگر این اختراع معلوم نیست ؛

تایرهای فولادی

چون‌دراثر وضعیت حربی‌تهیهٔ تایرهای بادی‌مشکلات داردبنابرآن در برطانیه برای امور کشاورزی تایرهای فولادی‌بهقطر۳ فت که‌روی آن‌را بهعرض ۶ـ انچ رابر پوشانده است ایجادنمودند .بذریعهٔ نصب فنرهای ماربیچ درحدود میلهٔ تایر های مذکور ازوقوع تکانها هم جلوگیری نموده‌اند. تایرهای مذکور درامورزراعت اینک مورد استفادهٔ دهاقین قرار یافته وسرعت رفتار آنهافی‌ساعت از۱۰ الی۱۵ میل میباشد .

معلوم نمودن‌طوفان هوائی ذریعهٔ رادیو

دردارالفنون فلوریدارا‌جع‌به‌طوفان های هوائی که‌درمدار انقلابی رومیدهد تحقیقات علمی نموده‌وبالاخره‌به‌این‌نتیجه‌رسیده‌اند که‌اگرطوفان‌فضائی موجب‌رعدوبرق گردد ستیشن‌های آخذهٔ رادیو به‌اصول‌جدیدهٔ که‌تعین نموده‌اند میتوانند موقعیت‌حدوث طوفان رامعلوم کرده وهم چنان اندازهٔ‌سرعت‌وسمت حرکت آن‌رامشخص کنند. اگرطریقه جدیدآنهاعمومیت حاصل نماید آن‌وقت ستیشن‌های رادیوی خودرا بصورت بهتری ازصدمهٔ رعدوبرق حفظ‌خواهند نمود .

حمام متحرك

درین اواخر انجمن امریکائی موسوم به (انجمن اعانهٔ جنگ برای برطانیه) حمامهای متحرکی که ذریعهٔ‌عراده ازجائی بجائی انتقال‌داده میشوند‌تهیه کرده‌اند عرادهٔ مخصوص این‌حمام دائما به‌طرف رستوران‌ها،مکاتب‌ومقامات دیگری که‌مورد اصابت‌بمب واقع‌شده‌اند در حرکت بوده وبه‌اعانت وکمک‌اطفال واشخاص مصروف میباشد.دراین‌تصویر پرستارآب جوش را ازیك ظرف ۸۰ گیلنی‌تحصیل نموده وذریعهٔ آن‌لباس اطفال وخود آنهارا شست وشو میدهد .

ما بخود خیلی نزدیك هستیم ومیتوانیم عیب‌ها وغلطی‌های زندگی خود را خوبتر معلوم نمائیم « سیدگی »

ماشین جدید زراعتی

برای زرع کرم ماشین جدیدی اختراع نموده اند که در ظرف یك دقیقه دوصد عدد کرم را کاشت می نماید. صورت کاشت آن این طور است که بیك تراکتور یك ماشین کوچکی که عیناً مانند انسان کار میکند نصب شده ودرین ماشین آلهٔ مخصوصی وجود دارد که زمین را حفر نموده وکرم را دربین آن میگذارد. درعین حال بذریعهٔ دوعراده اطراف موضع زرع شده خوب سخت شده واز یك تانك که ۴۰ گیلن آب در آن موجود میباشد بصورت اتوماتیکی در اطراف آن آب پاشی داده میشود. ازاین ماشین برای زرع کچالو، کاهو، پیاز، تره، لبلبو، توت فرنگی وبادنجان رومی هم کار میگیرند.

کانکریت جدید

مستر تی، اف ناش کانکریتی اختراع نموده است که از کانکریت معروف سبکتر بوده ودارای یك مقدار [illegible] [illegible] میباشد فعلاً در یکی از کارخانه [illegible] های [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

این آله عموماً حصص فلزی ماشین‌هارا درداخل تانک پارافین فرومیبرد ند این عمل موجب میگردید تاپارافین کثیف گرددوبرای پاک کردن وفلترنمودن پارافین بمشکلات بر میخوردند. بجهت پاک کردن پرزه‌های فلزی اولاً آنهارا برروی یک میزسوراخ دارمیگذارند وذریعهٔ این آله آن‌راپاک میکنند پارافین ذریعهٔ سوراخ‌هادرداخل میز رفته ودر آن‌جا تصفیه شده و بعد کاملاً بصورت فلترشده داخل تانک پارافین میگردد وازضیاع آن جلو گیری بعمل می آید.

تاثیر حوادث آفتاب

ازتحقیقات علمی که دررصد خانه‌ها بعمل آورده‌اند چنین کشف شده که تشکیل یک دائره ونقطهٔ که فعلاً درروی قرص خورشید بنظر می آید از ۱۹۳۳ شروع گردیده ودر ۱۹۳۷ به منتهای شدت خود رسیده بود در ۱۹۳۸ هم بهمان حال باقی مانده وبعد از آن متدرجاً رو به انحطاط گذارد ودر ۱۹۴۳ و ۱۹۴۴ بمنتهای کوچکی وپستی خود خواهد رسید.

عوارض شمسی برزمین تاثیرات بسیار بزرگی دارد مثلاً در ۲ جون ۱۹۳۷ برروی آفتاب یک برجستگی که مرکز آن ۱۶۷۰۰۰ میل وارتفاع آن ۸۵۰۰۰ میل بود تشکیل گردید وبرای ۳ روز این وضعیت باقی ماند وبعدازآن دفعتاً در آن خرابی روداد. این وضعیت در رادیو ومخابرات رادیوئی نقصانات زیادی وارد کرده بود.

بریان کردن ذریعهٔ چراغ

جدیداً چنان چراغهای الکتریکی اختراع نموده اند که شعاع غیر مرئی ما تحت شعاع سرخ از آن تابش میکند و چون شعاع مذکور دارای حرارت است بنابر آن ذریعهٔ آن کباب پخته کرده و بعضی از حبوبات را بریان مینمایند. اگر یک قطعه گوشت گاورا به ضخامت یک انچ بدست آورده وبرروی صفحهٔ میزی که درمیان این دوچراغ نهاده شده بگذارند وشعاع آن‌را متوجه گوشت مذکورسازند بعد از نه‌دقیقه گوشت مذکور سرخ شده وکباب میگردد. جواری در ظرف دو دقیقه بریان شده وازهم میشگفد.

اگر دروازه ها را رنگ وروغن و وارنش داده وبعد در معرض تابش این شعاع قرار بدهند بعداز ۶۷ دقیقه کاملا دروازه‌ها خشک میشود و حال

آنکه خشك نمودن آنها ذریعهٔ جریان هوا کم از کم ۲٤ ساعت وقت بکار دارد . حرارت شعاع غیر مرئی ما تحت شعاع سرخ با حرارت شعاع آفتاب که بعد از طی ۹۰ ملیون میل فاصله در زمین میرسد خیلی شباهت بهم میرساند .

چپرکت های دو منزلهٔ دو نفری
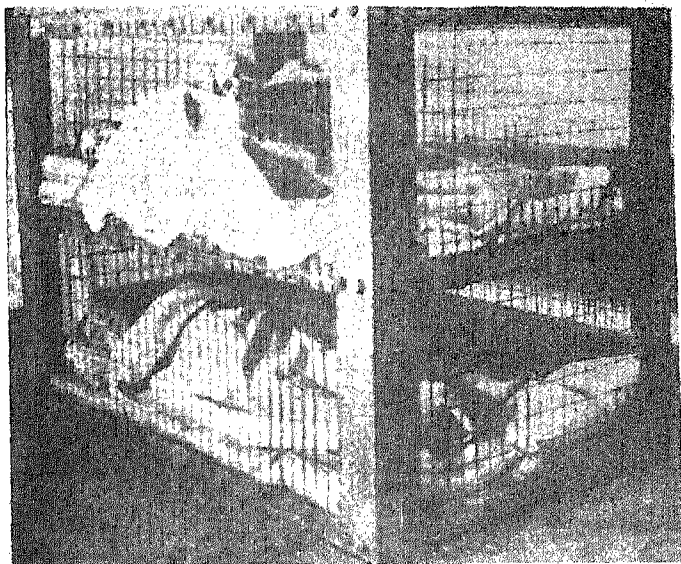
در این اواخر برای خانواد های برطانوی که عایدات سالیانهٔ شان بیش از ۳۵۰ پوند میباشد از طرف وزارت امنیت داخلی چپرکت های دو منزلهٔ فولادی ساخته شده و در این فامیلی ها توزیع گردیده است . چپرکت های مذکور [illegible] ۶ فت و ۳ انچ [illegible] بوده و هر منزل گنجائش دو نفر را دارد .

رادیو های جدید قوای بحری

در این اواخر برای قوای بحریه [illegible]
از رادیو های [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

تنویر ذریعهٔ بی سیم

علماء مصروف تجارب وتحقیقات علمی بوده ومیخواهند قوای برقی را از آفتاب تحصیل نمایند وبرعلاوه تنویر را ذریعهٔ بی سیم عملی گردانند چنانچه دراین اواخر یك گلوب برقی را ذریعهٔ بی سیم منور نموده اند . اگر تنویر ذریعهٔ بی سیم عمومیت حاصل کند آن وقت بسا مشکلات از بین برداشته خواهد شد . علماء برعلاوه مادهٔ اختراع کرده اند که در اثر آن ریشهٔ نباتات بصورت فوری نشو ونما می یابد . این ماده حیثیت شش را داشته و نباتات بواسطهٔ آن هوا را تنفس می نمایند . این اختراع زمین های بائر و عریان را به مرغزار های سبز و خرم متحول خواهد ساخت .

ماشین جدید درو کردن کچالو
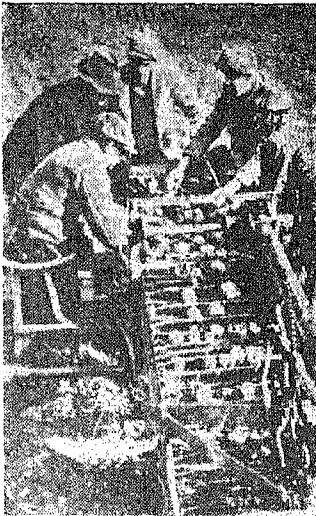
مستر گارنر و مستر موری برای درو کردن وچیدن کچالو اززمین ماشین جدیدی اختراع نموده اند وبذریعهٔ این ماشین دو ثلث کار را که ذریعهٔ عمله انجام می یافت تخفیف داده اند . بواسطهٔ این آله کچالو از زمین بلند و کنده شده و ذریعهٔ یك آلهٔ بلند کننده بر روی ماشین می آید . در گرد ماشین آدمها ایستاده اند . سپس ازاین ماشین کچالو در میان خریطه های مخصوصی که در آخر آن است افتیده و سنگ وخاك آن پس به مرکز ماشین فرستاده شده واخیراً برروی زمین می افتد .

طول باسیل تیفوئد

دراثر تحقیقات جدیدهٔ علمی چنین کشف نموده اند که طول باسیل تیفوئد بصورت عمومی به ۳ میکرون یا $\frac{۳}{۲۵۰۰۰}$ حصهٔ یك انچ بالغ میشود اگر این باسیل برابر یك مسطرهٔ که طول خط آن یك فت باشد بزرگ گردد در این صورت و ازروی این نسبت طول خود مسطره باید به بیست میل بالغ گردد .

قدرت به مقاومت مرض

هنری سمنریکی از اساتذهٔ طب دارالفنون کولومبیا چنین کشف نموده است که انسان در سن ده سالگی بمقابل مرض قدرت تمامی دارد وآن را ازخود با بزرگترین قوت دفع می نماید واگر

میدانی چه کس درحیات دوستدار خود است ؟؟ کسیکه مانند دشمن قوی ونیرومند با خویش در جدل است. «هامر ینگ»

خواب برقی یااصول جدید تخدیر

خواب برقی نوع جدید تخدیراست که علمای جامعهٔ شیکاگو آن را بحیوانات تجربه نموده وثابت کردند که این طریقه موارد استعمال زیادی دارد چنانچه اگر جریان برق درنخاع شوکی حیوانات صورت بگیرد برای حیوان موصوف خواب عارض شده وهوش بکلی زائل میگردد وعمل تخدیر صورت میگیرد. اهمیت این نوع تخدیر آنست که طبیب به وضعیت مخدرشدن مریض کاملاً اقتدارو سلطه دارد وحال آنکه این وضعیت دردیگر دواهای مخدره ازقبیل کلوفورم وغیره وجودندارد. اگرچه چهل سال پیش راجع به این نوع تخدیر فکری بمیان آمده ودر ۱۹۱۱ تجربه هم کرده بودندولی بعدها به علت غیر معلومی این طریق به تعویق افتاد تاآنکه امسال در بارهٔ آن بصورت بهتر وعلمی تری داخل عمل وجدیت گردیدند.

شراب از ذغال

معادن ذغال اینک خیثیت مغارهٔ معمائی الادین رابخود گرفته است چه بسا چیزهای عجیب از آن استخراج میشود. بعد ازجنگ امروزی خواهیم نگریست که عمارات ازذغال آبادشده وحتی پنجیرهٔ روزنه‌ها رااز آن درست خواهند کرد. درعوض سفال از ذغال ادوات وظروف آماده نموده وفرنیچر خانه باالباس نیز از آن ساخته خواهد شد. گذشته از آن ازذغال در تهیهٔ شراب ترکیبی کار خواهند گرفت. ازروی تجربه‌ها چنین ثابت شده است که قوهٔ برقیه بعدازاین ازذغال استحصال خواهد شد.

منسوجات از نبات بحری

طبق اطلاع تازهٔ که ازبرطانیه داده شده است ازیك نوع نبات بحری به‌اسم (سی وید) نخ مصنوعی تهیه کرده وبعد از آن منسوجات آماده می نمایند. ازنبات مذکور مادهٔ به‌اسم الجینك ایسد استخراج میکنند واگر این نبات خشك شود از ۲۰ الی ۳۰ فی صد آن را این ماده تشکیل میدهد. الجینك ایسد رادرایسد دیگر حل واز آن تار مصنوعی محکم ومتین بدست می آرند. ازخصوصیات این تار مصنوعی یکی آنست که قابلیت احتراق راندارد واگر آن را به پترول آغشته نموده وبعد در بدهند در آن صورت پترول درخواهد گرفت ولی اصل لباس بحال خود باقی خواهد ماند. برای خانم‌ها هم ازین ماده لباس درست میکنند. طبیعی است این اختراع اهمیت بسیار بزرگی داشته ودرعالم منسوجات تحول بزرگی بروی کار خواهد آورد. خوبی دیگر آن این است که تهیهٔ آن نسبت به دیگر تارهای مصنوعی ارزانتر تمام میشود

طلا از گندم

یکی ازاختراعات خیلی مهمی که دراین اواخر رو داده همانا طریقهٔ جدید استخراج طلا از گندم است. راجع به اختراع مذکور صرف اینقدر گفته شده است که کاه قطع شدهٔ گندم را برای

۲۴ ساعت در آب تر میکنند کفی که ازین آب پیدا میشود دارای مقداری طلا میباشد. سپس آنرا بهاصول مخصوصه تجزیه نموده ودرنتیجه طلا بدست می آرند.

سرش از استخوان

درین روزها در برطانیه نمیگذارند که استخوانهارا بخاك دفن نمایند بلکه ازدهن دکان قصابها وخانهها استخوانرا جمع کرده واز آن سرش مخصوصی تهیه میکنند که در صنعت طیاره سازی موارد استعمال زیادی دارد وهمچنان برای بمبهای شدید الانفلاق از استخوان نایتروگلسرین استحصال میکنند. ازسرش مذکور درخمیارهها، فیوز بمبها استفادههای زیادی می نمایند.

چایجوش از پورسلین

در برطانیه چایجوش های چینی برقی تازه اختراع نموده واز آن فوائد زیادی بدست می آرند. مردم بهچایجوش برقی ضرورت واحتیاج تمامی داشته وچایجوش های جدیده نسبت بهچایجوش های فلزی بیشتر توسعه حاصل کرده است این ظرف گنجایش ۳ پنت آب را داشته واز خاك چینی ذریعهٔ قالبهای مخصوص آماده میشود. اولا ظرف موصوف را در کور های مخصوص کوزه گری حرارت میدهند تا رنگ آن نیلی تیره گردد بعد به کورهای مخصوص دیگر آن را بهحرارت خیلی زیاد پخته میکنند وسپس به اصول مخصوصه اسباب وسامان برقی را به آن نصب می نمایند. امروز ادوات وظروف چینی وسنگی موارد استعمال زیادی پیدا کرده و آن هارا بهاصول مختلفه محکم میسازند تا مکرر فولاد را ندهد.

کاغذ از [illegible]

[illegible]

انسان باید هر روز به محاکمهٔ خود بپردازد و اگر گناهی کرده است فوری از خویش انتقام بکشد.
« سینیکا »

چوب درشت ۱۰۰۰۰۰ ملیون مکعب فت چوب اره شده به مصرف میرسد و حال آنکه نموی درخت ها درجنگل سالانه ۷۰۰۰ ملیون مکعب فت میباشد از روی این حساب در ظرف مدت بسیار کوتاهی جنگل ها بکلی از بین خواهد رفت اینک در آینده ذخیرهٔ بسیار بزرگ مصرف کاغذ درخت ها وجنگل های بانس میباشد چه جنگل های مذکور بسیار به سرعت نشو ونما می‌یابد . یک ساق درخت بانس در ۲۴ ساعت به اندزهٔ ۹ - انچ بلند میشود .

الکل از کچالو

درین اواخر از جاپان این خبر براد کاست گردید : « به نسبت قلت پترول مناقلات ذریعهٔ موتر دچار مشکلات گردیده وحکومت جاپان برای اینکه مشکل قلت پترول را از بین بردارد فعلاً مصروف تحقیقات وتجربه های علمی بوده ومیخواهد ازرابر پترول استخراج کند » دوروز بعد رادیوی بتاویا چنین اعلان کرد : « علما ومتخصصین کوشش دارند تا از یک نوع کچالوی شیرین الکل استخراج نمایند برای عملی ساختن این نظریه فعلا درچندین تصفیه خانهٔ شکر مصروف امتحان وتجربه میباشند » .

سپرت موتر از سنگ رس

فعلا در استرالیا از میدانهای وسیعهٔ سنگ شیل (نوعی از سنگ که باخاک رس مخلوط بوده وورقه ورقه میباشد) سپرت موتر استخراج می‌نمایند . اولا سنگ‌های مذکور را خوب خورد نموده وبعد ذریعهٔ حرارت فوق العاده آن را گرم می‌نمایند دراثر این حرارت از سنگهای مذکور بخار متصاعد میگردد . این بخار دریک موضع مخصوص دیگر غلظت پیدا کرده ودرنتیجه به تیل خام تحول می‌یابد . سپس تیل مذکور را تصفیه کرده وبحیث سپرت موتر یا گیسولین از آن کار میگیرند واگر آن‌را باز تصفیه نموده ودراین خصوص توجه تمامی نمایند البته در انجن های جدیده هم از آن استفاده خواهند نمود . این تیل‌را ذریعه یک‌لین پایپ که به فاصلهٔ ۳۵ میل ممتد شده است به استیشن راه‌ریل میرسانند .

در هر فرصتی متوجه بخود باش ، ببینی چه بودی ، چه هستی وچه میخواهی بشوی باینصورت از گناهان مبرا خواهی ماند . «زبستیان برانت»

کورنی مهم وقائع

په ۱۳۲۱ کښې

ښاغلی یار محمد خان «نظامی»

د ۱۳۲۱ کال شر وشور هر مملکت ته رسیدلی، اوهیڅ ملک به په دنیا کښې نه وی چه ددې خونړی جګړې څخه چه نن ورځ ټې په ټوله نړۍ احاطه کړېده، مامون او محفوظ پاته شوی وی .

ښاغلی یار محمد خان «نظامی»

زموږ خوږ او ګران وطن افغانستان هم یو مملکت دی چه دپاك خاوند په فضل او مرحمت او دخپلی کلکی بې طرفی او صلح خواهی په سبب کښې تراوسه ددې بلا دا ثر څخه مصئون او مامون پاته دی ، او بې له هغو انسانی اونوعی تأثراتو چه زموږ زړونه ئی غمجن کړی ، دخدای په فضل زموږ کال په آرامی تېر شوی .

ملت او حکومت دواړه په اتفاق سره لاس یو کړی ، دیوه نصب العین دپاره په کامل اتفاق دخپلو مقاصدو او مملکتی مرام په ورانیدو او [illegible] بخت او سر ګرم دی .

اوس هم زموږ په [illegible] کښې [illegible] شوره [illegible] [illegible] دوائر په [illegible] [illegible] د [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

٢٦٦

همايوني اعليحضرت د حبيبيې د ښوونځي د نوي ودانۍ نقشه ګوري
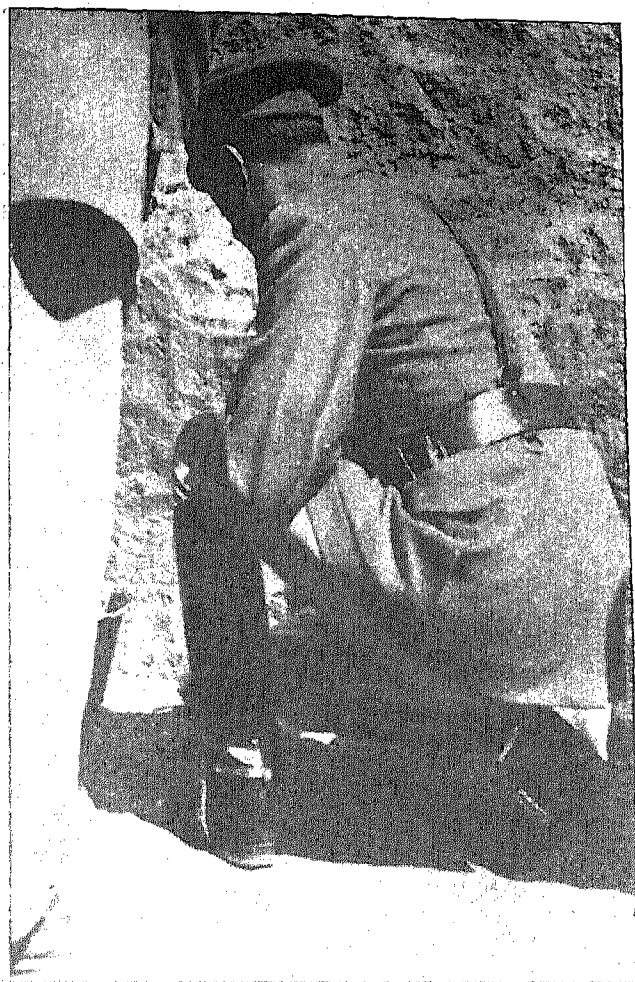
دهمدی لامله په دې بختوره دوره کښې چه دمملکت ټولی چاری داصلاح او دقیقی وارسی لاندی نیول شوی دی، دی کارخوا ته هم خاصه توجه شوی ده، لکه چه هر کال دحمل په لمړی ورځ کښې دملوکانه اشرف ذات له خوا دخپل گران ملت په عنوان فرمانونه صادریږی ، او هغوی ته په دغه فرمانونو کښې دنیالگیو د کښېنولو په خواوشا کښې تاکیداوتوصیه کیږی . دادشاهانه ذات فرمانونه چه ملت ته په دې خصوص کښې توصیوی جنبه اری، په دې څو کالو کښې ئې دمملکت په ودانی، او سمسور والی کښې ډیر لوی او ښه تاثیرونه کړی او خلك ئې دی مهم کار ته متوجه کړیدی، لکه چه مونږ ته معلومه شویده هر کال دنیا لگیو کښېنولو په وخت او نیټه کښې په مرکز او ولایاتو کښې په ملیونونو نیالگی ایښودل کیږی .

دمیلاد النبي (ص) احترام

دربیع الاول په ۱۲ چه دپاك نبی محمدمصطفی صلی الله علیه وسلم دمولود بختوره ورځ ده داعلیحضرت شهیدسعید (رح) دحکومت دابتداء څخه تراوسه پوری هر کال، ددې بختوری ورځی په مناسبت په سلامخانه کښې لوی مجلس جوړیږی، سږکال هم دتیرو کلونو په شان ددوشنبی په ورځ په ۱۰ دحمل او ۱۲ دربیع الاول په سلامخانه کښې مجلل ترتیبات نیول شوی و اوددې لوئی او محترمی ورځی داحترام دپاره یو مجلس منعقد شوچه محترمو علماؤ او عالی رتبه مامورینو پکښې شمولیت درلود.

دسهار په ۹ بجو ج ، ع ، ج ، ا ، ا نشان والاحضرت اشرف صدراعظم صاحب هم ددې مجلس دشرکت دپاره تشریف راوړی و، لمړی فضیلت ماب مولوی یارمحمدخان دمولود شریف ددې مبارکی او بختوری ورځی په اهمیت او دپاك رسول صلی الله علیه وسلم دلوړ شخصیت په شاوخوا کښې یوه دلچسپه وینا وکړه، له دېنه وروسته جناب قاری محمدعمر خان دقرآن کریم څو آیتونه ولوستل.

په خاتمه کښې دملوکانه داشرف ذات او دافغانستان دسعادت او نیکبختۍ دپاره دعا گانی و شوی ، او د حاضر ینوله خوا دهغه د دعاتائید وشو او مجلس په لسو بجو خاتمه ومونده.

دحبیبیې دعالی مکتب نوی ودانی

دثور په (۷) ددوشنبی په ورځ ترماپښین وروسته په نوی کابل کښې دحبیبیې دښوونځی دنوی ودانی لمړی خښته اعلیحضرت همایونی پخپل لاس په خورا ښو مراسمو کښېښووله اونورهم مونږ وینوچه هروخت په ودانیو او ښارجوړولو اودنوو ښو ونځیو په تاسیسولو کښې ښه ښه اقدامات کیږی اوداثابتوی چه زمونږ دمملکت نصب العین یو علمی نصب العین دی او زمونږ دراتلونکی ژوندون بنسټ علم دی . معرفت هغه لمړی شیږدی چه یو ها نواولیا وتوجه خاتته جلبوی څنگه چه په ژوند کښې

د خپلواکۍ د جشن په اومې ورځ همایوني اعلیحضرت
د عسکري سلامي اخیستلو په وخت کښې

ع ، ج ، ا ، ا نبهان غازی والاحضرت سردار شاه محمود خان د حرب وزیر د رسم گذشت په وخت کښي

غ ، ش ، [illegible] والاحضرت [illegible] د رسم گذشت په وخت کښي

يوه ټولۍ سپاره عسکر دعلم مبارك سره د رسم گذشت
په وخت کښې
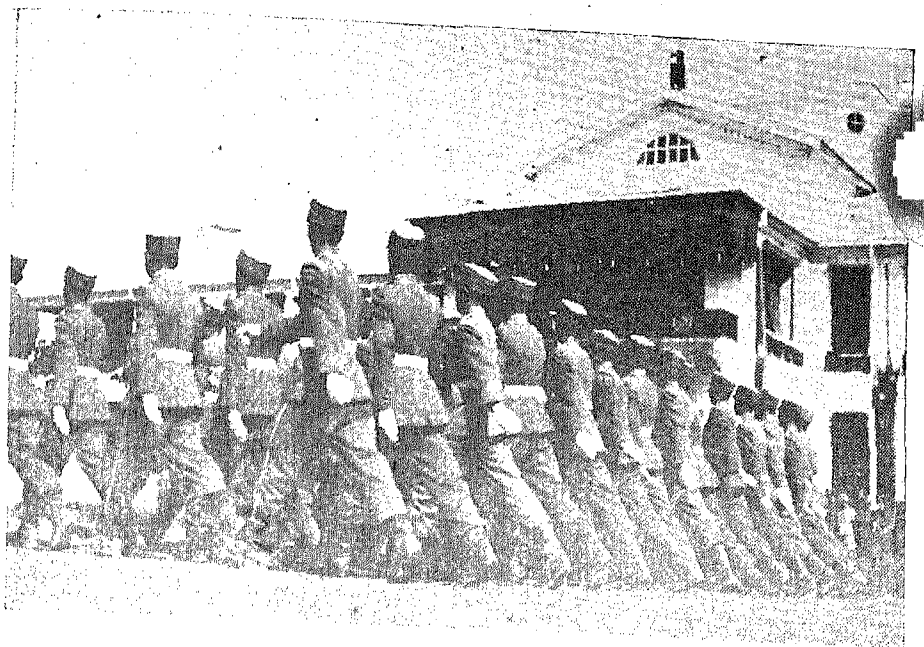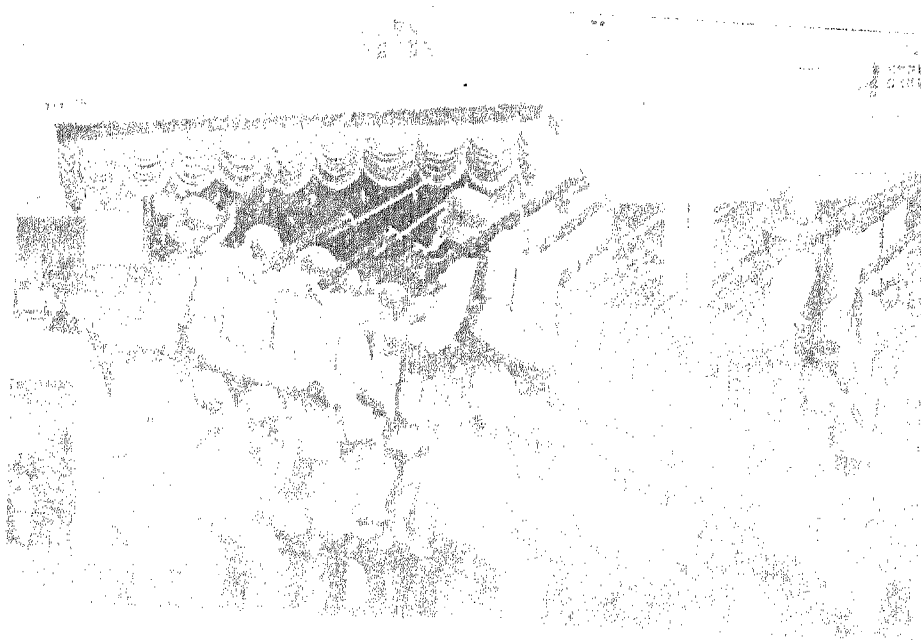
ځینې جګک خولی توپونه د رسم ګذشت په وخت کښې

څو بطری په توپونه د رسم ګذشت په وخت کښې
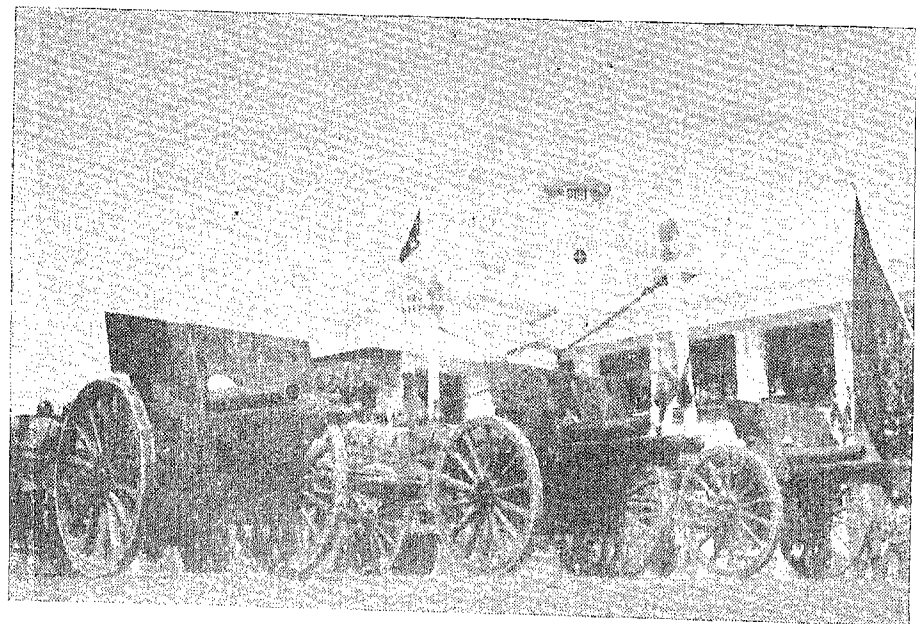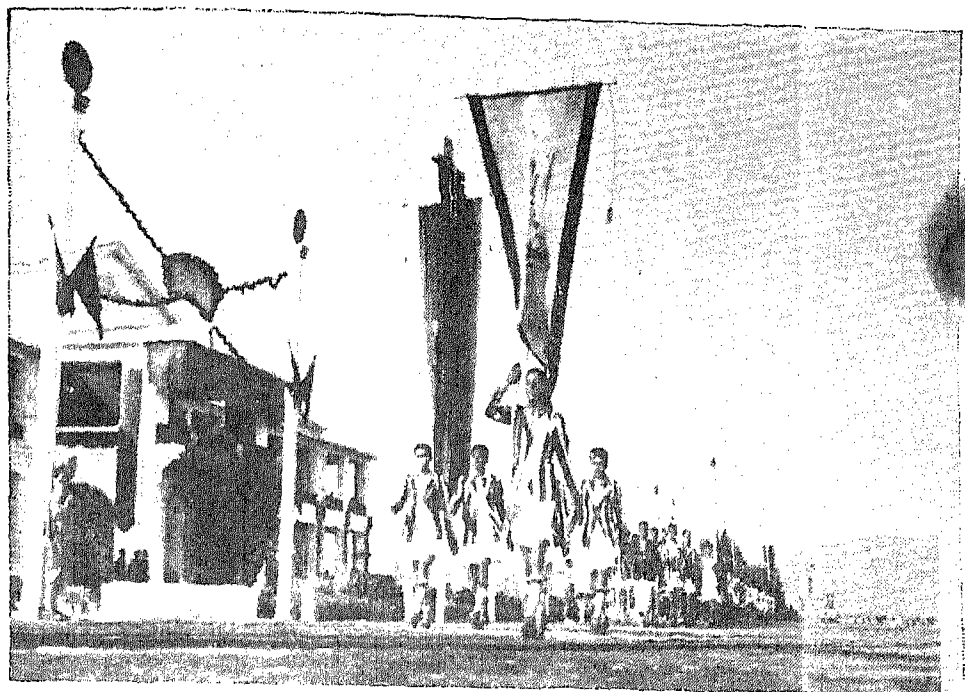
د معارف ورزشکاران د رسم گذشت په وخت کې
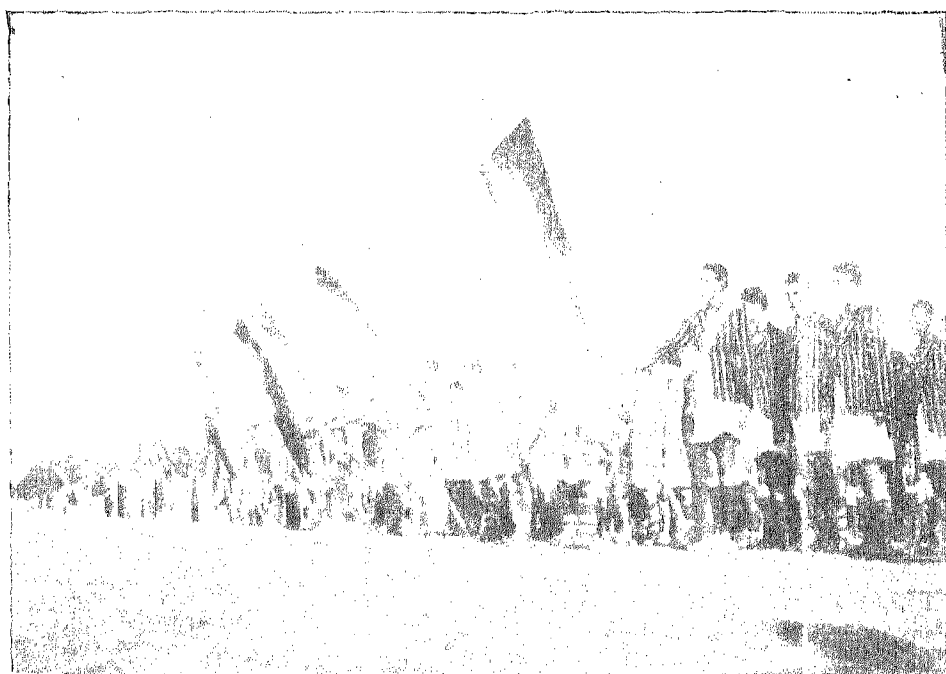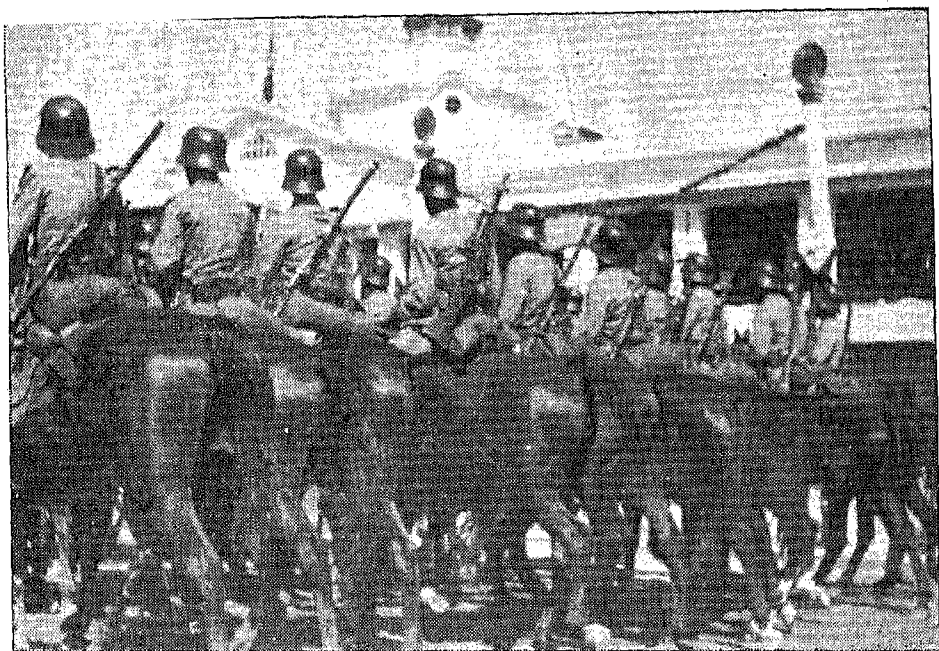
يوه ټولۍ سپاره عسکر د رسم گذشت په وخت کښې
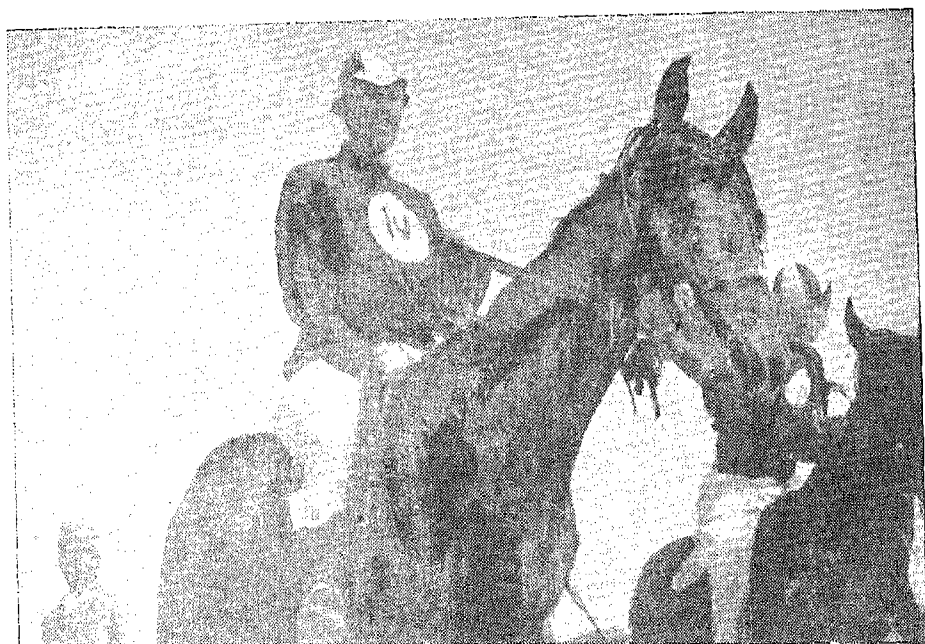
د آس ځغلو لو د مسابقې دوهم او دريم لمبر سړی

مطبوعات
۱۳۱۹
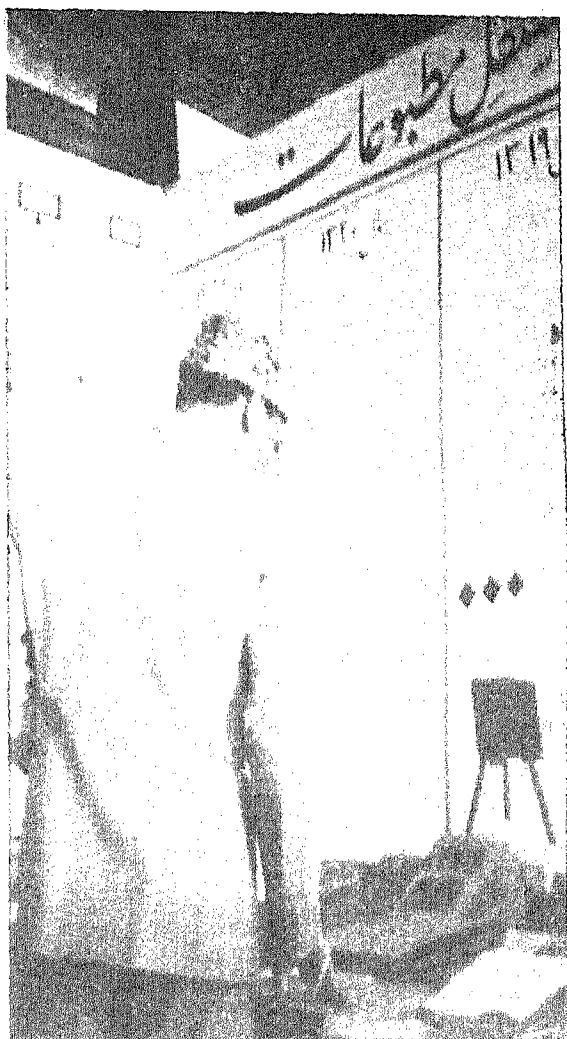
کار انسانرا از هر بلیه نجات میدهد . زنجیر های بدبختی را میگسلاند واقوام را آزاد ومسعود میگرداند . « مینریش زیدل »

دملی شورا دڅلورمې

دورې ددریم کال افتتاح

ددوشنبې پهورځ دجوزا په ۲۵ په شاهي سلامخانه کښې دملي شورا دڅلورمې دورې ددریم کال دافتتاح پهمناسبت یو لوی مجلس منعقد شو ، پهدې مجلس کښې ج ، ع ، ج ، ا ، انشان والا حضرت سردار محمدهاشم خان صدر اعظم اونورو محترمو وزیرانو او دملي شورا او مجلس اعیان جمعیت العلما اعضا او ملکي لوړو مامورینو ، او عسکري منصبدارانو ترغنده مشرانو پوری شمولیت دراود ، دملوکانه اشرف ذات موکب همتشریف راوړی ، اوبیا (۱۱) بجو همایوني اعلیحضرت دراډیوپه ذریعهپخپله مهمهوینا دملي شورا دڅلورمې دورې دریم کال افتتاح کړل .

دوالاحضرت اشرف صدر اعظم په حضور

دملي شورا دوکیلانو تشرف

دملي شورا اعضاد کالني تعطیل په مناسبت چهخپلو کورونه تللي و پس د رخصتی دتما میدو څخه چهبېرته کابل ته راغلل ، دچهار شنبې پهورځ داسد په (۲۸) د ع ، ج عبدالاحد خان دملي شورارئیس په مشر توب دوالا حضرت اشرف صدر اعظم حضورته دصدارت عظمی ماڼيته ورغلل اوبیا (٤ بجو او ۱۰ دقیقو) دوالاحضرت دحضور تشرف ئې حاصل کړ .

دخپلواکۍ د ۲٤ کال جشن

دخپلواکۍ د ۲٤ کال دجشن دپاره هم دتېر وکالو په شان ښه ترتیبات نیولی شوی و او دملت اوحکومت له خوائې په خورا مینه استقبال وشو .

د سنبلې په لمړۍ ورځ چه سم دتا کلي پروګرام سره د جشن افتتاحي مراسم اجرا کېدل لوړ ملکي مامورین اوعسکري منصبداران ، دملي شورا ، او مجلس اعیان اعضاء او نور مشران او سپین ږیری چه دڅه دوزارت دربار له خوادکارتونوپه ذریعه را غوښتلی شوی و په شاهي سلامخانه کښې حاضر وو اوبیا تا کلي وخت بانديداعلیحضرت همایوني موکب تشریف راووړاو دتشریفاتي ټولګي عسکر او موزیک او دټولو حاضر ینوله خوا پاد شاهي سلام او احترام وکړشو .

اوپر (۸) بجودهمایونی اعلیحضرت په موثره اولوړه وینا سره د(نشر الصوت) په‌ذریعه‌داستقلال د(۲٤) کال جشن افتتاح کړشو اوټولو وګړو د خپل ګران ټولواک لوړه وینا چه دراډیوه ذریعه براډکاست شوه په خورا مینه او دلچسپۍ واورېدله . ور وسته اعلیحضرت اشرف دټولو حاضر ینو په ملګرې حضوری چمن ته د عسکر دتیرېد و د کتلو دپاره تشریف وبووړ او ټول عسکر په خورا انتظام تیر شوه ، او د عسکر د تیرېد لومنظره دخوښۍ او مسرت وړوه او د استقلال د میناو په زړو کښې ئې ژوری اغېزی وکړی ، اووه ئې داچه تر(٦) ورځو پوری سم دتا ټکلی پرو ګرام سره ډول ډول لوبې او مسابقی ، ملی اتڼونه ، ټیپ بال ها کی ، پهلوانی اونور ښه ښه نمایشونه وشوه او دامې جشن په ډېره خوښی اومسرت تېرشو . مونږ د همایونی اعلیحضرت ګټوره افتتاحیه وینا چه پاځو لوستونکو ته [illegible] دپاره لاندې ایکو .

د همایونی اعلیحضرت وینا د جشن د افتتاح په ورځ

[illegible]

همایونی اعلیحضرت په نندارتون کښي

ع ، ج ، والاحضرت سردار محمد نعیم خان
دمعارف وزیر او دصدارت عظمی لمړی
معاون چه دخپل وطن له ودانی او سرسبزی
سره ډیره مینه اوعشق لری ؛ سږکال
پسرلی دنیالګیو ایښو دلو په ورځ
دمعارف ماموریتوسره د کابل په اساسی
دارالمعلمین کښي تشریف لاری .

تنهایك سعادت است : آنهم در وظیفه ، تنهایك تسلی است: آنهم در کار . تنهایك لذت است :
آنهم در زیبائی وجمال . «کارمن سیلوا»

چه زمونږ ملت له لمړي- ورځی څخه دخپل شرف دژوند پاته کېده بهدغه مقدسه کلمه پوری
تړلی ګڼلی او ټینګ یقین لرم چه دیوه ملت وده اودعزت ژوندون یوازی دآزادي- په فضا
اود استقلال په رڼا کښي تامین کېدلای شي .

زما عزیزانو ! زمونږ اراده او تصمیم ، دروغي طرفداری په روغه ژوندون کول
اوداخاوره دجنګ څخه لیری درلوول دي اودغه طرز عمل دی چه زمونږ دملت له خوایه
ټینګه تائید شوی اودهغه دخوندی کولو دپاره کاملاً حاضر دی . زمونږ حکومت دغه سیاست
په ښه تو ګه عملی کړی اودهغه دخوندی کولو دپاره ئی داد بخښو نکی اجراآت کړی دی.

نورد مملکت داخله امور ددغه سیاست په اغېزه ، ترهغه ځایه چه نن ورځی مشکل وضعیت
مرسته کوی په ښه ډول په جریان کښي دی ؛ حکومت اوملت دوطن دچارو دپرمخ بیولو دپاره
الحمدلله په یوه لاس اوسره یودی .

په پای کښي داستقلال دحاصلو ونکی یعنی اعلیحضرت شهید پرپاك روح اونور وشهیدانو
چه دخپلو وینو په تویولو سرهٔ ئي دوطن اوداستقلال دبیرغ نوم لوړ کړی دی دعالیترم اوبخښنه
ورته غواړم ، اودخښتن تعالی له لوړ درباره چه دخیر اوشر مقدرات دده دقدرت په لاس
کښي دی التجا کړو چه زمونږ ګران وطن اوملت دی له هرډول ناوړو پېښو څخه پخپله ساتنه
کښي ولري اوانسانان دی دنړی- ددي سولځوونکی اوره وژغوری . » (پای)

❀ ❀ ❀

هو! استقلال دبشر دهری طبقی اوملت حق دی نوهم داسبب دی چه دبشر هرفرد ددې طبیعی
اومقدس حق دحاصلولو دپاره ځان ، مال ، اوځه چه دده په واك کښي وی قربانوی .
دپښتانه ملت هم دخپل طبیعی حق سره سم ځانته استقلال ګڼلی اودځان په وینوئي هرکله
ساتنه کوی ، نن دپښتون قام پوهیدلی چه استقلال پهوینو ګټل کېږی اوپه علم ، کار ، زحمت
صنعت ، یووالی ساتل کېږی چه ګټل په هغه شان وی اوساتل پهدغه شان توویلی شو چهخدای
په دافضا دبدبختی په وریځو توره نکړی اوتل ترتله به دحق پلوشي زمونږ غرونه ، رغو نه
اوپاك زړونه روښانه ولری .

داعلیحضرت محمد ظاهرشاه دمیلاد

نه ویشتم کال

دمیزان په ۲۲ ورځ چهدافغانستان دګران اومحبوب پاچا اعلیحضرت همایونی دمیلاد ورځ

دوالاحضرت شهزاده محمداکبرخان جنازه چه دارگ د دروازی نه اوزی

د پښتون نیمه خوا شهزاده جنازه چه د دوو آتوبوسو پیره وړه کیږی

د پښتون ځوان مرگ شهزاده جنازه چه عیدگاه ته وړی او د عکس اخستونکو

تنها عامل مؤثر مقابل تمام شداید وغمها کار است وبس . «ی ، بورو»
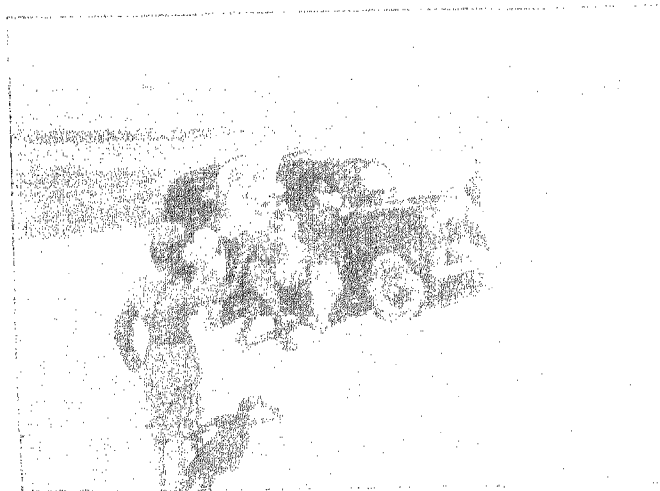
وفيات :

دوالاحضرت شهزاده محمداکبرخان

حسرتناک وفات

په ډیر تاسف په دي کالني کښي لیکو ، چه والاحضرت شهزاده محمداکبرخان داعلیحضرت محمد ظاهر شاه د افغانستان د گران پاد شاه مشرزوی اودزړه ټوټه ، اود پښتانه ملت دستر گو تور دقوس په (٥) دشپي پر یوه بجه د (٩) کالو اوددوو میاشتو په عمر د انفلوئنزا اوپرفان په ناروغی وفات شو ، اوهمایونی اعلیحضرت او ملکه صاحبه او ټول ملت ئې غمجن او ویرجن کړه . : انالله وانا الیه راجعون :

دي ویرزیاتوونکی خبر د ټولو طبقاتو په زړو کښي ژور تاثیر کړی ، اود پښتانه ملت هر فرد ئې چه دخپلي شاهي کورني سره دزړه مینه او علاقه لري زیات متاثر کړه ، دفقید شهزاده وفات دومره غمجنه پېښه ده چه په لیکلو کښي پوره نه راځي .

دفقید شهزاده جنازه پر (١١) بجو له ارگه را وایستل شوه دجنازي سره ج ع ، ج ، والاحضرت افخم سردار محمدهاشم خان صدر اعظم اووالاحضرت غازی وزیر حربیه ، و الا حضرت سردار عالی محمدداؤدخان دمرکزی قواؤ قوماندان او ، ع ، ج والاحضرت سردارمحمد نعیم خان دمعارف وزیر اودصدارت عظمی معاون اونورو زیران اود کوردیپلوماتیك هیئت ، اود اعیان او ملی شورادمجلسو اعضاء او وکیلان ، اود مامورین او عسکری منصبداران ، مشایخ ، علماء او سپین ږیري په داسي حال کښي چه یوه مفرزه عسکر سره د خوتوپو په ماتمي ډول دجنازي پر دواړو خواؤ تلل پیاده روان وه ، دسړك پر دواړو خواؤ اهالیو په منمو مو شهرود جنازي سره مشایعت کاوه دجنازي لمونځ دعیدگاه په مسجد کښي وشو . تر لمانځه وروسته ئې بیا جنازه په هغه امری ترتیب د مرنجان دتپي خواته چه هلته دشاهي کورني اديره ده یووړه ، اود افقید شهزاده خاورو ته و سپارل شو چه تر (٢) ورځو پوري ئې دفاتحی اخیستلو مراسم چه دملت او حکومت افراد و اشتراك په کښي درلود په خورا ویرخاتمه و موندله .

مونږ په خپل نوبت داعلیحضرت معظم همایونی حضور ته خپل دزړه له کومي تاثرات عرض کوو او دخښتن تعالی څخه دملو کانه ذات او معظمي ملکي اودشاهي کورني د عمر اوږدوالی او سعادت او نیکمرغي غواړو چه دملت ارزوگاني ددوی تر سیوري لاندي د سره شي .

عزم‌واردهٔ‌تو اگر با کارهم آغوش‌است ، آنگاه‌از غلامی‌آلام آزاد خواهی بود .
«ولرادا یکن بروت »

ددنیا واقعات

په ۱۳۲۱ کښې

ښاغلی « رښتیا »

دا کال هم‌لکه درې نورکلونه په جګړو او خون ریزی تېرشو او لاتر اوسه پورې هیڅ یوه داسې علامه چه دجګړې دتمامېدو نښه شی‌مینځ ته‌نه‌ده راغلې.

په دې کال کښې دجګړې په جریان کښې څه داسې مهم تغیرچه دحرب په قیافه یامقدراتو کښې غټه اغېزه ولرې نه‌دی پېښ‌شوی بلکه د ۱۳۲۲ کال په‌پسرلی کښې دجنګک‌ننداره‌تقریبا هغسې ښکاری چه دپروسږ کال په اوله کښې معلومېده . دروسېې او جرمنی جنګونه هماغسې جاری دی - دروسیانو دژمی جوابی‌حملې که‌څه هم‌خاتمه‌نه‌ده‌موندلې منګرییا هم‌المانیان دپسرلی داوړی حملې دپاره جمع آوری کوی - انګریز او امریکه بیاهم‌المان تهدیدوی چه ژر به په اروپا کښې ددوی عسکر کښته شی لیکن تردې وخته پورې ددې حملې د نژدی والی اثر اوعلامه نه‌لیدل کېږی‌لکه چه‌پروسږکال هم‌عینا دغه وضعیت و - کوم‌فرق چه‌راغلی هغه په شمالی‌افریقا کښې

ښاغلی سید قاسم خان « رښتیا

دمتحدینو دعسکر کښته کېدل‌دی چه‌دتېر کال په‌دوهمه‌برخه کښې‌شروع‌شوا ولاتر اوسه‌پورې‌دتونس قطبې افریقې په‌لاس‌ته راوستلو کښې کامیاب شوی‌نه‌دی اومحوریانو دتیونس‌په‌یوه برخه کښې خپل‌ځان ټینګک کړېدی .

دبلې‌خوا په‌شرق اقصی کښې هم‌په‌دې یوه کال کښې تقریبا حربی وضعیت څه مهم فرق‌نه‌دی کړی . جاپانیان بی‌له‌دغه ځنډه‌چه‌ملایا ، شرق الهند ، برما ، وتبول او د هند سرحد اوداسترلیا دروازې ته‌ورسېده توقف‌ئې وکړاوخپل قوائې د چین‌ خواته متوجه کړه چه تردې وخته‌پورې دچینیانو سره په جګړه‌بوخت‌دی ، او کومه‌فیصله لوونکې نتیجه‌نه‌ده‌پیداشوې ، په‌مقابل کښې‌ئې

د دنیاځینی مهم اشخاص

ستالین داتحاد شوروی رئیس الوزراء

دانګلستان صدراعظم ونستن چرچل

کونت چیانو دایطالیا پخوانی
خارجه وزیر
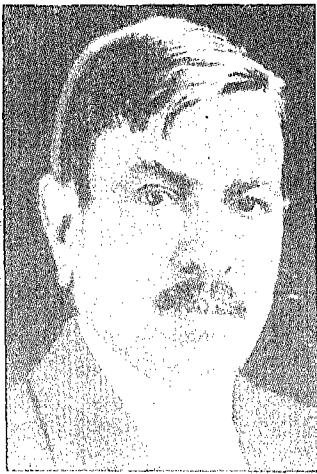
لاوال د فرانسي صدراعظم چه دالمان
سره همکاری کوی
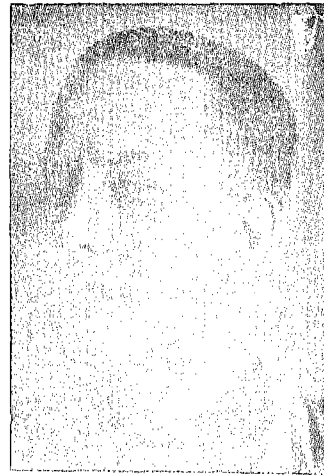
د دنیا ځینې مهم اشخاص

مارشال تیموشنکو د سرو لښکرو
د قوې اداره کوونکی

جنرال ژوکوف
د مسکو مدافع

روزولت د امریکا د متحده ممالک
رئیس جمهور
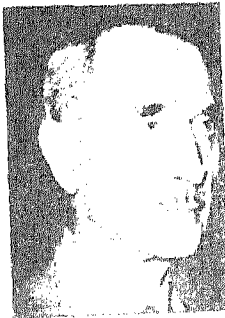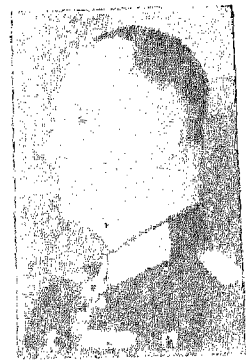
سختی‌ها وفلاکت‌های زندگی دربرابر مرد باراده وکارکن همیشه فراری میشوند .
« ریشار دنشوسمان »

کښې خپلې متقابلې حملې شروع کړې اوجر منیان ترشا شول او ځیل تول قوت ئې په شمالي کوبان کښې سره یو ځای کړل .

د روسیانو یرغل دژمی په وخت کښې خورا پراخوالی او شدت وموند ه څه رنګه چه پله پسې په (وروړ) او (لینګراد) او (ولی کی ای لوکی) او (رژف) کښې هم جوابی حملات شروع شول او لینګراد پس له ۱۸ میاشتو څخه د محاصرې نه خلاص او پور تنی ښارونه بیرته ونیول شول . دژمی په آخر کښې د روسیانو د یرغل په اثر د (او کراین) په محاذ کښې (روستوف) (وروشیلوفګراد) او خارکوف او د پر نور مهم ښارونه دسرو لښکرو لاس ته را غلل . او شوروی قواؤد (دون) او (دونتس) رودونه ترشا پری ایښې د (دنیپر) په طرف مخ کښې روان و . په قفقاز کښې هم دالمانیانو په لاس کښې یوازې د کوبان شمال غربی برخه د (نوفوروسسك) او (کرچ) بندرو سره پاته و . په دې وخت کښې المانیانو جوابی حملې شروع کړې او په او کراین کښې ئې د (خار کوف) او د (بیلګورود) ښارونه سره له ځینې نورو ځایو ونیول او د دونتس د سیند غاړو ته ور سېدل چه لا تر اوسه پورې د دې سیند په دواړو خواؤ جګړه جاری ده . له بل طرفه دژمی په آخر کښې په مرکزی او جنوبی محاذاتو کښې د واورو د ویلې کېدو وخت راغی او د دواړو خواؤ په عملیاتو کښې ئې سکته پېښه کړه او س چه نوی کال شروع شوی د روس د محاذاتو عمومی وضعیت دالاندی رنګه لری : .

د دونتس په محاذ کښې المانیانو د پر ه قوه سره یو ځای کړې ده او دهوا د ښه والی انتظار لری چه نوی یرغل شروع کړی . دا یرغل لکه چه د المان د نظامی تبصرې څخه معلو میږی دا مقصد لری چه روستوف په لاس راوړی او بیا په قفقاز باندی حمله وکړی . لیکن دا تر اوسه پورې معلومه نه ده چه بیا به په ستالینګراد باندی یورش وکړی که یه . په مسکو او لینن ګراد او نورو محاذو کښې لکه چه د المان د حربی نقشې څخه څر ګندیږی په دې کال کښې اغلبا فکر دادی چه المانیان په دې ځایو کښې دفاعی وضعیت ولری او ځپله تو له قوه په جنوبی محاذو کښې صرف کاندی .

روسیانو هم د مدافعی د پاره پوره ترتیبات نیولی او په هر محاذ کښې ښه مضبوط موقعیتونه په لاس لری او څه رنګه چه د هغو د اوسنی کوښښو څخه چه په مرکزی جبهه کښې ئې د (سمولنسك) د ښار د رسیدلو د پاره کوی ښکاریږی چه هغوی به هم په او کراین او قفقاز کښې چه د المان د نوی حملې مقابله کوی ، په مرکزی او شمالی محاذو کښې خپل یرغل ته دوام ورکړی او د المان دار کان حرب د پلانو د مانو او د پاره به ډیر کوښښ وکړی .

په هر صورت ، او س د روسی د جګړې د نتیجې په خاوخوا کښې هیڅ پیشګوئی امکان نه لری ځکه چه په دې محاذ کښې په دووتیرو کالو کښې تولې پیش بینی ګانې غلطې ثابتې شوې . خلاصه دومره ویلای شو چه سږ کال د واړو خواؤ خورا ډېره تیاری کړې ده او ډیر امکان لری چه په دې کال کښې د دې محاذ د جګړې سرنوشت معلوم شی .

د دنیا لخینی مهم اشخاص

د ترکیې رئیس جمهور عصمت انینو چه دوهم وار بیا په ریاست انتخاب شویدی

جنرال آیزن هاور د متحدینو عمومی قومندان په شمالی افریقا کښې

ولیم فلیپس د روزولت شخصی نماینده په هند کښې

ایمري د هند وزیر

او نورو بېرېوچه په نورو ځایو کښې وې د متحدینو سره ملحق شول په دې وخت کښې د افریقا جنګونه بېرته شروع شول . د یوې خوا اتم لمبر اردو بیا پرر وملي باندې یرغل شروع کړ او د بلې خوا انګریزي او امریکائي فوځونه د مرا کش او الجزائر څخه تېر شوه او تونس ته ورسېدل دلته هم جګړه شروع شوه . امري محوریانو ښه مضبوط هوائي قوه تشکیل کړه او د متحدینو په مقابل کښې مواصلاتي او زمیني موانع او مشکلات پېښ کړه ـ بیا هم د تونس جنګونو تر اوسه پورې دا منه پیدا کړې او فیصلې ته نه دی رسیدلي اتم لمبر اردو پس له هغه چه روملي ته یې العقیله کښې ماتې ور کړه د لیبیا مرکز ترابلس ئې هم و نیواو د جنوبي خوا او په تیونس کښې داخل شوه او د محور اردو د تونس په جنوب شرق کښې د (مرات) په استحکا ماتو کښې ځای ونیو لیکن انګلیسي اردو د هغه ځایه څخه هم دوی ترشا کړه د بلې خوا د امریکا د وهم اردو او فرانسوي قوې او د انګلیس اول لمبر اردو د جنوب او مغرب او شمال له خوا د تونس پر المانیانو او ایطالیانو باندې فشار اچولي دی . معلومه شی د محور قوا به په دې کو چنی ځای کښې تر کمه وخته پورې مقابله و کړی .

د متحدینو په محافلو کښې ویل کیږي چه ژر به د تونس جنګونه فیصله شی او د متحدینو قوا به په جنوبي اروپا باندې یرغل شروع کړی محوریانو هم پر له پسی د ایطالیا په سواحلو او د فرانسې په جنوب کښې استحکامات جوړوی . د امسئله هغه سوال پورې ارتباط پیدا کوی چه دیو کال راهیسې د هری خولې څخه اروېدل کیږي چه کله به متحدین پر اروپا باندې یرغل شروع کړی ؟

ددې سوال ځواب سږ کال هم لکه پروسږ کال نامعلوم دی مګر متحدینو په افریقا او انګلستان کښې خوراډېره قوه سره یو ځای کړې ده . او ددوی مهم اشکال د جهازو نو قلت دی چه دداسې یو مهم اقدام دپاره لمړنی شرط بلل کیږي او د بلې خوا جرمنیان هم په دې مسئله باندې پوهېدلي دي او په عین زمان کښې چه د اروپائي غربي او جنوبي او شمالي سواحل ټینګوي او ښارونه د ملکي وګړو څخه تخلیه کوی تحت البحری ګانو خواته هم ډېره توجه لري لکه چه متحدینو اعتراف کړېدی دا و بلانو خطر د متحدینو دپاره خورا مهمه مسئله ده . دا هم باید وو یل شی چه په دې کال کښې دانګریزانو هوائي طاقت خورا ترقي کړې او د المان پر خاوره او د متصرفې اروپا پر ښارونو باندې مسلسله بمباري کوی او د المان د فضائي قوې د مصروفیت څخه په شرقي او افریقائي محاذاتو کښې استفاده کوی او خپل فشار پر غربي اروپا کښې زیاتوی .

لیری شرق :

دلته لکه چه په مقدمه کښې موو ویل په تېر کال کښې څه مهم تغیر نه دی پیدا شوی . جاپانیانو وروسته له هغې چه تول برمائي ونیوله او د برما او چین سرك ئې قطع کړ د آسام او د بنګال په سرحدو کښې ودریدل او د بلې خوا ئې دفلپائن او شرق الهند د جګړو د فیصله کولو څخه وروسته هر کله چه په نیو ګینی کښې (چه د آستریلیا په شمال کښې واقع دی) کښته شوی ؤ ـ په آستریلیا

در گیتی که زندگی داریم هر کار در اجرای خود محتاج به خوشی و مسرت می باشد .

« میلتن »

پرغل ونکړ ، لیکن تول هغه قوائې چه ددې جزائرو د اشغال څخه وروسته فالتو پاته شوی و په چین کښې و اچول چه د چین مقاومت بیخي فیصله شي . مګر دا ته سره له هغه چه د متحدینو د امداد لار وچین ته بیخي بنده شوه د چینیانو له سختی مقابلی سره مخامخ شول او لاتر اوسه پوری د چین په محاذاتو کښې څه بارز فرق نه لیدل کیږي . انګریزان چه لمری د جاپان د حملې څخه پر هند باندې یر یشانه و وروسته له هغه چه د جاپان دخوا کوم حرکت معلوم نه شو او دبلې خوا د برسات موسم ورسید او په برما کښې جګړه مشکله شوه په دفاعي ترتیباتو مصروف شو . جنرال ویول ته د هند قوماندانی ورکړه چه تر دې وخته پوری د عسکرو او د سامانو په غونډو لو او د سرحدونو په استحکام بوخت دی . د تیر کال په آخر کښې جنرال ویول په برما کښې څه اکتشافي پیشرفت و کړ او د اراکان تر مرئې وتړوه . هوائی جنګونه هم په دې محاذ کښې شدت کړی او انګلیسي او امریکائي فضائي قوه د جاپانیانو مواضع بمبارې کوي امریکائي عسکر هم هند ته راغلی دی . په دې تر دې وړاندې بیا برسات شروع شی په دې حال کښې چه په بنې هوا کښې هیڅ ضرفیه اساسی پرغل نه دی کړی صرف دغو مره وشو چه جاپانیانو اراکان پرته [illegible] . د بحر الکاهل په جنوب غرب کښې هم د جاپانیانو توقف آسترلیا ګیانو او امریکائیانو ته موقع په لاس ورکړه چه خپل تدافعي قوه زیاته کړی . آسترلیا د امریکې څخه امداد و غوښت او امریکه خپل مشهور جنرال (مکارتر) چه په فیلپائن کښې و ددې منطقې عمومي قوماندان مقرر او [illegible] . [illegible] هوائی قوائې په دې محاذاتو کښې ورو اسناوه . [illegible] آسترلیا [illegible] شی چه [illegible] او [illegible] جزائرو [illegible] ځواني [illegible] وطني [illegible] تر ګوادال کنال جزیرو [illegible] ([illegible]) [illegible] جاپانیان [illegible] بورنګی [illegible] .

[illegible]

[illegible]

د دنیا ځینی مهم اشخاص

د ادانا کنفرانس « چرچل اوعصمت اینو »
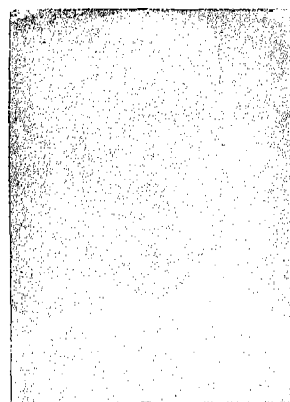
توژو د جاپان صدر اعظم

ـال دوګول د آزادو فرانسویان رئیس

ددنیا ځینی مهم اشخاص

نحاس پاشا د مصر رئیس الوزراء
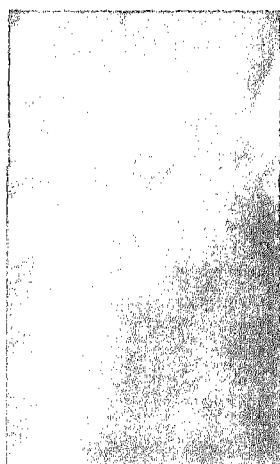
سهیلی د ایران رئیس الوزراء
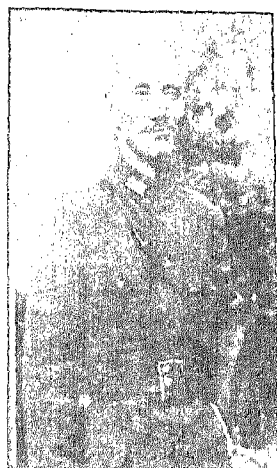
در هنگام مصیبت آنچه را سر شك تو نمیتوانند حل نماید عرق ریزی تو بخو شی آن گره را بازمیکنند . « گیبل »

امریکائیانو د پری‌وسلې جوړی او دمتحدینو محاذ اتوته ئې واستولې اوقیمت‌یې هم دقرض او اجارې په صورت حسابوی . دامریکا عسکر هم ورځ په‌ورځ ډیر یږی‌اوهری خواته رهی کیږی داتازونی حکومت نورو امریکائی حکومتوته هم تشویق ورکړی دی چه د محوریانو سره خپل روابط قطع کړی‌او ددوی‌سره دجګړې اعلان وکړی دارنګه چه‌اوس یوازی ارجنتائن‌اوچلی پاته دی چه‌لا تراوسه ئې دمحوریانو سره دجنګ اعلان‌نه‌دی کړی . امریکائی قواؤدفرانسې پرا کثرو مقبوضاتو کښې چه‌په بحر الکاهل یا په افریقا کښې وپه‌ځینې ځایو کښې د انګریزانو په‌ملګرتیا اوپه ځینو کښې یوازی پخپل قوت خپل نفوذقائم کړی دی.لکه دا کار ، مارتینیك اونور. انګریزان هم دمدغاسکر جزیره چه‌دجنوبی افریقا په‌شرقی ساحل کښې‌پرته ده اشغال کړه او وی‌ویل‌چه په‌دی جزیره کښې جاپانی‌او ښتلان‌خپل مرکز قائموی روسیانو دخپلو متحدینو څخه یوازی همدغه آرزو ښکاره کړه‌چه‌هغه دزیاتی اسلحې مرسته اوددوهم محاذ جوړول دی ضمناً په تیردوبی کښې چرچل شخصاً مسکوته تللی‌اودستالین سره ئې ملاقات وکړ او هغه ته ئې دمتحدینو دامداداوددوهم محاذ په‌باره کښې اطمینان ورکړ چینیان هم دبرما دسړك بېرته پرانیستل غواړی چه ددې لاره دوی ته بیا اسلحه په لاس ورشی او پر جاپان بانندی یرغل شروع کړی ، په شمالی افریقا کښې هغو مره چه حربی وضعیت مشکلات پیدا کړه ، سیاسی حالات هم خورا مشکل شوه . لمړی چه دارلان د امریکا ئیانو سره موافقت کړی واوداسی معلومیده چه غوا تردی چه دامریکا اود ویشی روابط سره قطع شی دامریکائی سفیر هسره ئې روابط درلوده اودامریکی اقدام په‌افریقا کښې دهغه په‌مصلحت‌سره شوی ؤ،ده دافریقا اداره په‌لاس‌ونیوه او (ژیرو) چه‌دفرانسې دمهمو جنرالا نو څخه دی هم دفرانسې څخه وتښتید اوافریقاته‌راغی اودارلان سره ئې همکاری شروع کړه ، دلته‌دجنرال (دو ګول)اوازادفرانسې دوګړو دخوا پر دارلان بانندی‌چه‌پخوا دویشی دحکومت نائب ؤ انتقیدونه وشوه‌لیکن دامریکاحکومت چه ددارلان همکاری ددې‌دپاره په‌دې‌وخت کښې خوراقیمت درلود د(دارلان) حمایت‌وکړ اوو ئې ویل چه‌ترشو چه‌حربی اوسوق تقاضا کوی مونږ د هر چا څخه استفاده کوو بیا هغه وخت‌چه‌فرانس مستقل شو دفرانسې‌و ګړی‌اختیارلری چه هرراز حکومت چه‌ددوی‌خوښ‌وی‌ځانته جوړ کی . او خپل حکومت‌هغه کسانوته‌وسپاری‌چه‌ددوی‌داعتماد وړ وی . بیاهم نزاع‌رفع نشوه او لکه‌چه دانګلستان په‌دارالعوام کښې‌بحث وشو ، دانګلستا ن وګړی ددارلان دروی کار کیدلو څخه اوددوګول نه‌ی اختیاری څخه په افریقا کښې ناراضی ؤ په‌دې ضمن کښې دارلان په الژه کښې په یو اسرار آمیز شکل‌بانندی ووژل شو اوقاتلی‌یې چه

یو فرانسوی لخامی وچه مورئي ایطالوی وه . د لنډو مخفی محا کمی په اثر اعدا م شو لیکن تحقیقات یې نشر نشوه اوویل شو چه یو حربی رازدی ددارلا ن په‌عوض (ژیرو) انتخاب شو اوانګلستان اوامریکادواړو سمی وګڼه چه‌دژیرو اوددګول په‌مینځ کښې موافقت وشی څه‌رنګه‌چه‌د کازابلانکادکنفرانس په‌وخت کښې‌ددووجنرالانو په‌منځ کښې‌ملاقات‌وشو . اودواړو‌اعلان‌وکړچه یودبله‌سره‌په‌موافقت کار کوی. لیکن‌بیاهم تراوسه‌پوری دشمال‌افریقااختیارپه‌وازی‌دژیرو په‌لاس کښې دی اولحینی نورفرانسوی مقبوضات لکه سوریه اومدغا سکراو ګویان اونور . . . . ددوګول دخوا اداره کېږی په‌دې ورځو کښې آوازه‌ده چه بیاژیرو او دوګول سره ملاقات کوی منګر امریکالی جنرال آیزن‌هاور دامشوره ورکړه‌چه داملاقات څوورځی معطل‌شی چه دتونس مسئله فیصله شی - روسیانو په‌دې کال کښې خوراډېر کوښښ کړی‌دی چه‌خپل طاقت زیات کړی او المانیان دخپل مملکت څخه وباسی . ددې دپاره‌ئې ډیری خواخپل روحی طاقت او دخپلو عسا کرو تعلیم اوتربیئه ډیره ترقی ورکړه اودخپل‌خوائې په حربی توانائو پلانی خورا زور واچاوه اونوی کارخانی ئې دمحاذانو تر شاجوړې کړې اوشپه‌اوورځ کوښښ کوی - دمتحدینو څخه هم ډیری غوښتنی کوی چه‌زیات امداد‌وروړ سوی اودوهم محاذهم ژرتر ژره وپرانیتی دشوروی او دجاپان روابطو تراو سه‌پوری په‌مسالمت آمیز وضعیت دوام کړی او څو موده دمخه دماهیګیری قرارداد چه‌دهغه په‌قرار جاپانیانو د (کمچټکا) داوبو څخه ئې ښکار کولای شی، دیوکال دپاره تمدید ورکړ شو اوجاپانیانو قبوله کړه‌چه‌سرکاری پولیس زیات‌ورکړی .

محوریان :

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

دموسولینی او هتلر یوملاقات په‌تیر کال کښې

ادمیرال دونتس د الما ن نوی بحری قوماندان

مملکتو کښې ډېر شدید او مضبوط ترتیبات ونیول شوه. ټول وګړی د جګړې د پاره په آخری درجه مجهز شوه او په کار واچول شوه. ویل کېږی چه په ټېر ژمی کښې المان او ایطالیا خو راوړی ترتیبات نیولی او غوښتل چه سږ کال یوه فیصله کوونکې جګړه وکړی. د متحدینو هغه تهدیدات چه وائي سږ کال به پر اروپا یرغل شروع کړی ددې مملکتو په نظر کښې دی او د اروپا ټول سواحل خصوصاً د فرانسې او ایطالیا په سواحلو کښې ښه ټینګار کړی دی . د محور نور ملګری هم تر اوسه پوری سره له هغو تلفاتو چه د روس په شرق په محاذ کښې متحمل شوی دی او هغه افواهات چه د فنلیند او د رومانیې د صلح غوښتنو نکو اقداماتو په شاوخوا کښې نشر شوی وبې اساسه ثابت شوه د نوی کال په سر کښې د بلغاریا د شاه او د رومانیې زمامدار او د مجارستان صدر اعظم په المان او ایطالیا کښې سفرونه کړی او خپل د ټینګار دهرې واقعې په مقابل کښې محور ته یې اطمینان ورکړی دی . مګر جاپان په دې کال کښې څه مهم حربی اقدامات نه دی کړی او داسې معلومیږی چه جاپان په دې عرصه کښې خپلو عساکرو ته د مهٔ ور کړی او غواړی چه خپل حربی طاقت زیات کړاندی او ضایعات یې تلافی او نقائص یې رفع کړی. بیاهم په دې کال کښې د شمالی بحر الکاهل په علاقه کښې جاپانیان د الوشن پر جزائر و باندې چه د الاسکا (شمالی امریکا) څخه جاپان ته نژدی پراته دی یرغل وکړ او ځینې داسې جزایر ئې ونیول چه د هغه ځای څخه پر جاپان بمباری ممکنه وه ، همدارنګه سره د هغه فشاره چه د متحدینو د خوا په جاپانی مواقعو په نیو ګینی او د سلیمان په جزایرو کښې په دې کال کښې راغی جاپانیانو خوراکوښښ کړی دی چه دغه مواقع پوری نژدی او په استرالیا باندې هم خپلو تهدیداتو ته دوام ورکړی - جاپانیانو هم په سیاسی زمینه کښې خپلو د لیری شرق ملګرو سره لکه منچوکو ، د ملی چین حکومت ، فرانسوی هند چینی ، سیام (تایلیند) برما او فلپاین خپل روابط زیات کړی او ددغو مملکتو دولت والانو کنفرانسونه ئې په توکیو او نورو ځایو کښې قایم کړی دی د کال په آخر کښې د ملی چین حکومت د متحدینو په مقابل یعنی د انګلیس امریکا پر ضد د جګړې اعلان وکړ . د جاپان صدر اعظم هم په نانکن (ملی چین) او هسنکنګ (منچوکو) کښې مسافرت وکړ او جاپان اعلان وکړ چه په دې کال کښې به برما او فلپاین ته ازادی ورکړشی پر چین او پر هند باندې هم لا تر اوسه پوری د جاپان د تعرض تهدید دوام لری لیکن کومه فیصله کوونکې نتیجه یا اقدام په دې نژدی او قاتو کښې نظر ته نه راځی .

نور ملکونه :

د اروپا بیطرفو ملکو تر پایه تر او خپله بیطرفي ساتلې ده ، سویډن او سویس چه د متحدینو سره کوم ارضي ارتباط نلری او زیاتره د محور سره اقتصادی روابط لری هغه شان د متحدینو بین المللی مسایلو د پاره د متحدینو په منځ کښې وساطت کوی هسپانیه او پرتګال چه د متحدینو

د کښته کېدو په سبب په شمالی افریقا کښی ددوی موقعیت تر یوی اندازی پوری مشکل شوی و
بیا هم دغه اطمینان په اثر چه امریکا او انګلستان ددوی دبیطرفی اوددوی د منافعو داحترام او
اقتصادی کمکونو په نسبت ورکړه نسبتاً خاطرجمع شول مګر سره له دی ئی هم خپلو حربی تیاریو ته
ترقی ورکړه. ترکیی هم په دی کال کښی لکه پخوا خپله بیطرفی وساتله او ددواړو متحاربو سره ئی
دوستانه سیاسی، اقتصادی، او تهذیبی روابط ټینګ کړیدی چرچل هغه وخت چه شمالی افریقا ته
راغلی ؤ له خپلو سیاسی او نظامی ملګرو سره ترکیی ته هم راغی او په ادنا (جنوبی ترکیه)
کښی ئی دعصمت اینونو، سراج اوغلو او د ترکیی نورو عسکری او سیاسی منصبدارانو سره ملاقات
وکړ او ددغه کنفرانس په اثر کښی اعلان وشو چه د انګلستان او ترکیی په منځ کښی هماغسی
اتحاد باقی دی او انګلستان او امریکا ترکیی ته حربی سامان ورکوی او ددی امداد مقصد دادی
چه ترکیه په جګړه کښی داخله شی بلکه ترکیه په هماغسی بیطرفه وی. د المان سره هم د ترکیی
روابط ښه ؤ، او اوس چه دا مقاله لیکل کیږی اقتصادی مذاکرات په انقره کښی ددواړو مملکتو
ترمنځ جاری دی. د روسیی سره هم د ترکیی روابط هغه شان په دوستانه طرز دوام لری د ترکیی
حربی او مطبوعاتی هیئتو نو د مصر او متحدینو په ممالکو کښی دوره کړی او دغو حربی
پېښو فتوحاتو ئی لیدلی دی. د دوهمی په اخر کښی د عصمت اینونو په اثر چه په ترکیه کښی
دقانون اساسی مطابق وشوه عصمت اینونو دوهم وار د رئیس جمهور په حیث انتخاب شو او شکری
سراج اوغلو چه د متوفی رفیق سیدام په عوض د ترکیی صدر اعظم مقرر شوی و بیا د کابینی په جوړولو
مامور شو او [illegible]

[illegible]

پر ضدڅی چه دکانگرس یانوله خوا پر هغه ځای کښي کېدل قوه استعمال کړه چه په دغه اثر کښي څه کسان ووژل شوه دکانگرس اغتشاش دکال په آخر کښي تخفیف پیدا کړ په دی ننون کښي گاندهی دیوویشت ورځو پوری فاقه اختیار کړه اوو ئی ویل چه دافاقه دهغه تهمت په اثر ده چه دهند حکومت په کانګرس باندی ویلی دی چه دوینو تویول چه په هند کښي پیښ شوه مسئولیت ئی دکانگرس پر ذمه دی . دگاندهی فاقی په داسی حال کښي چه خورا ضعیف شوی وخاتمه ومونده او گاندهی دهند دحکومت هغه پیشنهاد چه دی دي دفاقی په وخت کښي ازادوی ونه مانه اوو ئی ویل چه زه مشروطه ازادی نه منم - دبلی خوا دمسلم لیگ حزب هم دپاکستان په مطالبه ټینگ دی او دخپلی همکاری دپاره ئی داخبره لمړنی شرط اعلان کړی ده - دلندن په پارلمان کښي دهند په باره کښي څوواره بحثونه اوهر وار دبرطانیی دحکومت نماینده وویل چه تر څو پوری چه کانگرس دنافرمانی څخه لاس وانخلی او اعلان ئی نه کړی تر هغه پوری دحکومت سیاست تغیر نه خوری بیا هم د (کریپس) پیشنهاد لاتر اوسه پوری معتبر دی او که چیری دهند احزاب پو دبله سره اتفاق کوی دهند اداره دوی ته ورکول کیږی ، او وروسته له جگړی څخه په هر صورت هند ته پواتحادی حکومت اوددومنیون درجه ورکول کیږی دهند دنورو بیطرفو ملتونو اقدامات چه د دی سیاسی وقفی درفع کولو دپاره ئی کړیدی هم نتیجی ته نه دی رسیدلی اوس په هند کښي تقریبا قراری ده او دهند حکومت په حربی ترتیباتو بوخت دی .

سږ کال دچین او د هند روابطو ترقی کړی او چیانګ کائی شک له خپلی ماندینی سره هند ته راغلی و ، او اوس هم دچین پوهرفانی هیئت په هند کښي دوره کوی دچیانګ کائی شک ماندینی امریکا ته تللی ده اوویل کیږی چه انگلستان ته به هم ولاړه شی .

هر که بشما گفت بدون کار و اقتصاد متمول شده میتوانید این چنین شخص شما را فریب میدهد ومردخا ئنی است . «بن یامین فرانکلن»

پشتو و پشتو لوگها

بناغلی امین الله خان زمریالی

علمای زبان، زبانرا به اجسام واجساد حیه تشبیه نموده و گویند عوارضیکه حین حیات به شی ذیروح واقع شدنی است زبان نیز دچار آن می شود زیرا هرچیز یکه بحیات اجتماعی بشر رابطهٔ مستقیم دارد مولود حیات اجتماعی بوده همیش به ناموس تطور وتکامل منقاد ومطیع است پس زبان که با حیات انسان قرابت قریب ورابطهٔ نزدیك رادارا است نیز درقدرت واختیار تحول وتکامل است.

جناب امین الله خان زمریالی

بلی ! وقتیکه ما اوراق تاریخ را ورق میزنیم می بینیم طوریکه اقوام وملل امروزهٔ دنیا آن اقوام ومللی است که از نژادهای بزرگ سلف نشئت نموده ودارای قومیت وملیت جداگانه شده اند بهمان اندازه زبانهای شان نیز دردوره های مختلف از زبانهای اساسی وبزرگی منشعب شده شخصیت مستقلی برای خود کسب کرده اند چه زبانیکه دردنیای امروز تحت قانون تکامل صاحب مقام شامخ وبلند ودارای ذخایر وهستی علمی وفنی است زبان دیروز بوده وهمین فرق باز تکامل معنیت وعدم [illegible] بزرگ تر [illegible] بوده [illegible] زبان دیروز وامروز دارای شخصیت وامتیاز جداگانه شدند .

در صورتیکه [illegible] اعتبار تکامل و تکامل هم [illegible] تحول ظهور وموجود می آید پس اعتبار [illegible] زبان [illegible] دارای اهمیت است [illegible]

می شود . چنانکه [illegible]

[illegible] تحول [illegible] واقع می شود .

[illegible]

ولی باستعداد واصالت خود جهان شمول وباوجود تکامل ونهضت قرن بیست بشر ، درمرحلهٔ شباب اند وهنوز برای مدارج عروج ترقی وتکامل بیشتری مستعد وآمادگی نشان میدهند .

پس بقرار نتیجهٔ فوق صرف کلمهٔ قدامت نمی شود مقام آنهارا عالیتر گردانید ویا تعبیر جدید منزلت این هارا فروتر قرارداد . فقط تعبیر قدامت وقتی قابل اعتبار پنداشته می شود که بااصالت وحیات زبان توام باشد یعنی زبانیکه هم قدامت دارد وهم اصالت البته بر زبانیکه اصالت دارد وفاقد صفت قدامت است مرجح است .

چون درمورد زبان اصالت نسبت به قدامت وتجدد مهم تر است من هم دربحث خود که مقصد ازتشریح وتوضیح مزیت زبان ملی ما «پښتو» است ازجنبهٔ اصالت که قدامت آن طبعاً دران مضمر وقبلا بدفعات واضح شده بحث خواهم کرد زیرا طوریکه علمای زبان عقیده دارند یك زبان را ازحیث کیفیت وقتی زبان گفته میتوانیم که برتمام آن کارهائیکه طبقات مختلف بداد ودهش بان محتاج باشند احاطه و دست داشته باشد یا بعبارت دیگر حیات زبان زمانیست که خواندن ونوشتن دران رواج وبه ادای هرگونه مطالب سلطهٔ کامل واقتدار تام داشته گوینده گانش ازهرگونه افهام وتفهیم مادی ومعنوی ازان مستفید گردند .

اگر بلا استثنای قید وشرط بلحاظ کمیت باحصائیه زبانهای دنیا دقیق شویم ودرپی جستجوی سرشمار آن بر آئیم فهرست اسمای صدها زبان از نظرما خواهد گذشت مگر از حیث کیفیت تنها به عدهٔ معدودی اطلاق زبان خواهیم کرد وبس یعنی زبان هائیرا من حیث عمل زبان خواهیم گفت که دارای نفوذ شرایط فوق باشند .

بالعکس زبانهائیکه دارای ممیزات فوق نبوده گرچه در احاطهٔ محدودی برای مطالب خاصی موجود باشند نمی توان آن هارا در ردیف زبانهای دارای شرایط مذکور همقطار وهم مسلك دانست .

اگر به ریشه وارکان زبانهای دارای شرایطیکه به تعبیر فوق اطلاق زبان به آن کرده می شود نظر اندازیم نیز می بینیم که بعضی دارای اصالت ذاتی وبنیهٔ قوی وبعضی تحت نفوذ وسیطرهٔ تقلید وتلقین بعضی واقع شده اند .

گرچه تحول وتغیر زبان چنانیکه فوقاً گفته شد حتمی ولازمیست مگر بعضی زبانهائیکه از جنس وخانواده ومحیط خود تقلید نموده وتلقین گرفته اند وریشهٔ خودرا تحت قانون ارثی خود محکم وشاخ وپنجهٔ خودرا ازهمان ریشه سیراب کرده اند درعین زمان که صاحب اصالت وبنیهٔ قوی اند بصفت قدامت نیز متصف گفته می شوند چه براساس اصل نوکرده وتلقین وتقلید خانوادگی آنهارا چنان قوت بخشیده که نسبت باصل محکمتر و زیباتر بنظر می آیند ازان جمله است این همه لهجه ها وزبانهای موجوده قسمت بزرگی از اروپا که ازلاتین قدیم منبع گرفته ویا زبان عربی

در دنیا هیچ قوهٔ نیست که مانند فعالیت ومشغولیت کامل درپیرامون هدف معین حیات را قابل برداشت ساخته بتواند . « شیلر »

بواسطهٔ بی اعتنائی های بزرگان وخوردان سد راه این زبان گردید بازهم موجودیت خود را درمدت مدیدی حفظ ووقایه نموده واینك بدامان اولادنجیب قرن بیست این خاك خود دراپر تاب نموده است تادیده شود که آیندگان بااوچه می کنند .

آری! وقتیکه درفرانسه دورهٔ رنسانس شروع وملیت خواهان خواستند که زبان ملی خود را رسمیت وتعمیم دهند وریشلیو صدراعظم بانام آنوقت برای اولین بار اکادمی زبان فرانسه را تاسیس نمود (۱٦۳۵ع) نویسندهٔ مشهورزبان ملی ولتیر بعدتر ازان گفت (قرن۱۸ع) این هیئت کوچکی که جمعیت نامیده میشود غنچهٔ گل بشراست زیرا اشخاص بزرگ برای نفع وموفقیت این جمعیت کوشش میکنند وزحمت میکشند وشخص معروف دیگر فرانسه مولیه ر(۱٦۲۲-۱٦۷۳ع) نوشت که انسان چیزی را که میخواهد آنرا حاصل کند باید محبت حضورداشتن درمجلس شاه باشد زیرا درهیچ جائی مانند این مجلس تصویب های صحیح وراست دیده نمی شود.
از جمله های مذکور چنین استنباط میشود ونتیجه بدست می آید :

(۱) برای پالش وپرورش یك زبان غمخواری وکوشش تمام افراد آن ملت ضروری ولازمی است چه زبان مال یك یادونفر یااهالی یك قریه ویك شهر نبوده بهمه افراد ملت بصورت مساوی تعلق دارد پس تمام ملت ازبزرگ وکوچك ازعالم وجاهل، ازغنی وفقیر مکلف است که زبان خود را که ملکیت مشروع همهٔ آن ها است تربیه وپرورش کنند وسزاوار نخواهد بود که اینقدر بارگران وسنگین بردوش یك یادو ویاچند نفر معدود گذاشته شود ویااین وظیفهٔ مهم به امید یك جمعیت کوچك انگشت شمار مهمل وبی پالش بماند .
(۲) پالش وارادهٔ پادشاه وقت است چه نظر پادشاه خاصیت کیمیا دارد بهر چیزیکه متوجه شود زر میگردد وطوریکه نقطهٔ اخیر حل وفصل ورفع احتیاج ومشکلات، دربار ومجلس پادشاه است وپادشاه وکیل مطلق ملت واختیاراتش بر تمام چیزها حاوی ومحاط است ودربای سعادت ونیکبختی ملت از حضور ومجلس پادشاه منبع میگیرد پس تمام تصویب ها وافکار این مجلس راست وصحیح ومملو ازسعادت است وچنانکه طبعاً وظیفهٔ پادشاه، خواهان سعادت ملت خود است لهذا بر هر خرابهٔ که شعاع نظرش نورافشانی کند زود لاله زار وگلستان خواهد شد وعلتش این است که بر علاوهٔ اینکه حکم وفرمان پادشاه ورئیس ملت بهاثر ضابطهٔ قانون مرعی الاجرا وصاحب نفوذ است خوردان وما دونها بخوشی ورضا ورغبت خود ازو پیروی وتقلید میکنند زیرا قانون طبیعی بشرا ست که هر صنف تحت عوامل سوق الطبیعی از کسانی تقلید میکنند که نسبت به آن ها قوی تر وبزرگ تر باشند .
گویند وقتیکه نویسندهٔ ملت دوست فرانسه ژوول تراژدی اول خود را به زبان فرانسه نوشت بحضور پادشاه وقت(هانری دویم) تقدیم کرد پادشاه هم این اثر اوراتقدیر وقبول نمود وهمین

اشخاص عاقل همیشه عفیف، متواضع و بیمدعا هستند و اخلاق و صفای خویشرا در اعمال و افعال خود ظاهر می‌سازند نه در رجزخوانی. «اسمایلز»

روسی برای اولین بار گولدن شتت المانی کتابی نوشته و دران یك دسته لغات پښتو را درج نموده که این کتاب در ۱۷۹۱ع یعنی یکصدو پنجاه و دو سال قبل در سینت پترزبورگ طبع شد بعد ازان در ۱۸۱۰ع کلاپ روت درباب نشئت پښتونها کتابی نوشته که نسبت به کتاب اول درباب زبان پښتو تحقیقات بیشتری را حاوی بوده و این کتاب نیز در سینت پترزبورگ بطبع رسید که متاسفانه هر دو کتاب مذکور بواسطهٔ طول مدت طبع آن کمیاب و بدست نمی آیند و اضافه از نام این دو کتاب تفصیل بیشتری در اطراف آن داده نمی توانیم.

بعد ازان برنارد دورن مستشرق روسی که در قسمت شرق شناسی از اشخاص مشهور و مهمی بشمار میرود و آثار گران بهائی درین باب دارد و اولین شخصیست که اثبات زبان پښتو را از شعبهٔ هندواروپائی میکند یك لغات پښتو نیز نوشته که در ۱۸٤٥ در پترسبورگ بطبع رسید و این کتاب لغات چون تا هنوز بمن نرسیده درباب چگونگی آن معلومات مفصلی ندارم.

دیگر کتاب ضخیم لغات لفتنت ایچ . جی راورتی انگلیس استنت کمشنر ملتان است که در ۱۸۵٦ع بار اول و در ۱۸٦۰ع بار دوم درلندن طبع گردید. وراورتی علاوه بران در ۱۸۵٦ع صرف ونحو مفصل پښتو را در کلکته بطبع رسانید که در ابتدای این کتب مقدمهٔ مفصلی درباب ماهیت و چگونگی زبان و قومیت پښتونها نیز نوشته است گرچه حصهٔ تاریخی این مقدمه خالی از غرض نبوده و ما نمی توانیم آنرا در مورد پښتونها بحیث تاریخ یك مورخ لا غرض ومحقق بشناسیم و یا آنرا ثقه بدانیم مگر در مورد جمع آوری لغات و تدوین صرف ونحو زبان پښتو مرهون این شخص زحمت کش بوده و برایش در این راه حق بزرگی را قایلیم.

راورتی علاوه برین دو آثار گرانبها کتاب دیگری نیز از کتب قدیمه و دواوین شعرای نامدار باسم گلشن روه منتخب نموده و در لندن طبع نموده است که این کتاب قیمتدار ترین نمونهٔ نثر ونظم پښتو بوده که اصل نسخه های آن نادر و کمیاب است وفقط راورتی بعضی حصهٔ آنرا از دست یغماگر زمانه به نسبت کوشش‌ها خزانهٔ خود حفظ و بما تقدیم کرده است برای اینکه نظریات او نسبت به اصالت پښتو و زحمتش درین راه بر همگنان روشن و واضح شود چند سطری را از مقدمهٔ کتاب منتخبهٔ او می نگاریم بدینقرار:

درینوقت کتب قدیمهٔ پښتو نهایت کمیاب بلکه بین خود افغانها که گویندگان این زبان اند موجود نیست چه از یکطرف هرج ومرج و ازطرف دیگر کم توجهی افغانها بزبان شان نسبت به پیش آثار گرانبها و قدیمه را از بین برده و بدون بعضی کتب مشهور و نادریکه در کتابخانهٔ سرکار انگلیس درلندن موجود است درخود افغانستان پیدا کردن آنقسم کتب خیلی مشکل است. لهذا من تصمیم کردم که باید کتابی ازین کتب نادره منحصر بفرد منتخب و بمیان آورم اینك با این مطلوب کتابی که بحروف سربی طبع و در زیبائی نظیر ندارد مهیا نمودم.

مقصد کلی من از انتخاب این کتاب آسان کردن زبان پشتو است برای کسانیکه آرزوی یاد گرفتن آنرا دارند واین کتاب باعث خواهد شد که بمدد رهنمائی دو کتاب دیگر من یعنی قواعد ولغت پشتو در چند روز زبان را بیاموزد وانگلیس ها می توانند که در خانه های خود در دریای زبانیکه دارای مروارید آبدار وجواهر قیمت دار است بدون مدد ملاح آب تنی نموده وذریعهٔ کشتی مطالعه خود را بکنار مطلب برسانند .

این کتاب، منتخب ده دیوان نظم وشش کتاب نثر است که هر کدام در حد ذات خود نسخهٔ یگانه است وصرف برای دیگران نام آن رسیده نه خود کتاب بقرار ذیل : ـ تاریخ مرصع افضل خان خټك، فوائد الشریعهٔ آخوند محمد قاسم، ترجمهٔ کلیله ودمنه یا علم خانهٔ دانش، افضل خان خټك، کتاب بابو جان، مخزن الاسرار آخوند درویزه، ترجمه گلستان سعدی یا گلدستهٔ عبدالقادر خان خټك،

دیوان عبدالرحمن، دیوان عبدالحمید، دیوان خوشحال خان، دیوان خواجه محمد، دیوان میرزا خان انصاری ،دیوان کاظم خان شیدا، دیوان اشرف خان خټك ، یوسف وزلیخای عبدالقادر خان خټك، دیوان عبدالقادر خان خټك، دیوان احمد شاه بابای ابدالی .

راورتی یك مجموعه اشعار انگریزی را بزبان پشتو ترجمه نموده ووعدهٔ طبع آنرا داده مگر معلوم نیست که باین مقصد خود کامیاب شده است یا خیر .

راورتی درمقدمهٔ کتاب گرامر خود از چهار اثر دیگر که دوتی آن لغت پشتو ودوی آن گرامر پشتو است وقبل از و نوشته شده معلومات میدهد ومیگوید قبل از لغت و گرامر مؤلفهٔ من یك کتابچهٔ کوچك گرامر مؤلفهٔ لیچ مید فوج بمبئی موجود بود [illegible] وگرامر [illegible] فوج بنگال نیز گرامر کوچك زبان پشتو را نوشته است وغیر کتاب قاموس موجود دارند که یکی از آنها موسوم بریاض المحبت وتالیف واب [illegible] محبت خان است که در سال ۱ [illegible] ۱۸۰۶ [illegible]

[illegible] در ۷۰۰ صفحهٔ [illegible] عجائب اللغات است که درسال ۱۸۰۸ [illegible] ۶۴ [illegible] هر صفحه دارای ۱۷ سطر است تالیف کرده است [illegible] اشخاص دیگر [illegible]

[illegible] داشت [illegible] اودر ۱۸۳۷ [illegible] ۱۸۳۸ [illegible] قصه های [illegible] انجامه [illegible]

بعد از آن بیلو از شعرا نام می برد و بر هر کدام تبصره نموده از آثار شان ذکری می کند من صرف گفتار اورا کەدرباب دو نفر ذیل نموده طور نمونه خلاصه میکنم او میگوید «افضل خان پسر (خوشحالخان) چهار پسر گذاشت کەاز جملهٔ آن ها کاظم خان به تخلص شیدا معروف است صاحب دیوان بوده ودیوان اصلی او که جا بجا حاشیهٔ آن بخط خود مصنف است نزد من موجود و سبك آن مثل عموم شعرای پښتو ساده نیست بلکه رتبهٔ بلندتری را دارا است.

شاعر دیگر قابل ملاحظه عبدالحمید میباشد که در زمان تیمورشاه میزیسته در غزلیات او که زیاده تر ادبیات اخلاقی اند حسیات قابل توصیف را نیز دارا بوده وباعث دلچسپی هر مصنف اروپائی میشوند ـ در پخته گی کلام حمید شیخ سعدی زبان پښتو است و وجدانا گفته می توانم غزلیات او نسبت بدیگر شعرای پښتو به استثنای خوشحالخان کەدارای سبك جداگانه ایست دردرجهٔ اول قرار میگیرد وتاامروز محسنات شعری او حتی در بین شعرای فارسی که تعداد شان از نقطهٔ نظر ادبیات فارسی نهایت زیاد است نیز تا حال نامعلوم ومجهول مانده است اقتباسات زیاد اثرات اورا که بالخاصه درحصهٔ گرامر این کتاب درج کرده ام تمام مزایای آنرا یکایك نشان میدهد درخصوص غزلیات او یك فکر درست به ذهن مامی آورد ـ غزلیات او مسمی به درومرجان اند وهمچنین اثر دیگری بنام نیرنگ عشق دارد کەغالباً این کتاب ترجمهٔ نیرنگ عشق فارسی است که مصنف آن اصلا باشندهٔ پنجاب است.

وقتیکه من در پښتو ټولنه مدیر شعبهٔ زبان بودم گرامر بیلو ترجمه و بمدیریت شعبهٔ گرامر موجود است. اثر دیگر پښتو گرامر وفرهنگ مؤلفهٔ ټومانوویچ است که بزبان روسی نوشته شده ودر (۱۹۰۸ع) درتاشکند بەطبع رسیده است مارگن سترن مستشرق معاصر ناروېژی نیز کتابی درباب ایتمالوجی زبان پښتو بەزبان انگلیسی نوشته کەدر پښتو ټولنه موجود و کتاب مذکور در ۱۹۲۷ع در اسلو طبع شده است. از آثار ورابطهٔ او با پښتو ټولنه معلوم می شود کەاین مستشرق باپښتو دلچسپی زیادی داشته و می خواهد تحقیقات خودرا درین زمینه ادامه داده وبغوامض وچگونگی زبان پښتو پی ببرد و من نظریات اورا قبلا درسالنامهٔ ۱۳۲۱ کابل نوشته ام.

دیگر از مستشرقین گلبرسن است کەلغات محاوره پښتورا جمع وتدوین نموده ودرهرتفورد به ۱۹۲۹ع بطبع رسانیده است.

کایگر المانی نیز که درعلوم السنه لیاقت وکفایت بسزائی داشته واز علمای السنه بشمار میرود ودرشرق شناسی ید طولائی دارد رسالهٔ درفیلولوژی زبان پښتو در۱۸۹۳ع نوشته که این رساله درحد ذات خود دارای اهمیت زیاد است دراین رساله لغات زیاد پښتو به ترتیب حروف تهجی باسنسکرت اوستاء فارسی قدیم وجدید مقابله شده است که اصالت زبان پښتو وقرابت آن با السنهٔ مذکور ثابت ومبرهن میشود وبرای کسانیکه میخواهند درقسمت فیلولوژی زبان مطالعات کنند راهنمای خوبی شده می تواند.

علاوه بر نفری فوقیکه نام شان برده شد کوکس، لاریمر، واهن، وارنست ترومپ که سه نفر اول الذکر انگلیس ونفر آخر الذکر آلمانی است گرامر های مفصلی نوشته اند. گرامر مولفهٔ کوکس به ۱۹۱۱ ع درلندن ونحو لاریمر به ۱۹۱۵ دراکسفورد و گرامر واهن درلندن وگرامر ارنست ترومپ به ۱۸۷۳ ع نیز در لندن بطبع رسیده اند دو اثر اول الذکر کوکس ولاریمر در پښتوټولنه موجود وحینیکه من مدیر شعبهٔ زبان بودم ترجمه شده است وگرامر ارنست ترومپ را چون تقریبا هفتاد سال قبل بطبع رسیده بمشکل می توان بدست آورد مگر طوریکه دیگر مستشرقین ازارنست ترومپ نام می برند وبه نظریات او استناد می نمایند معلوم می شود که ترومپ شخص نهایت فاضل ودر شرق شناسی وخصوصا در ایتمالوژی وفیلولوژی زبان پښتو دست قوی داشته وازنظریاتاو که بالواسطه تااندازهٔ بمن رسیده است تحقیقات محققانه و تبحر علمی او بخوبی ظاهر میشود واو اولین کسی است که باصالت واستقلال زبان پښتو اظهار نظریه نموده ومیگوید که زبان پښتو زبان آریائی اصلی افغانستان بوده از کدام شق دیگری منشعب نشده است ودر جملهٔ کسانیکه کلمه پکهت ریگویدرا پښت و پښتون دانسته وتصدیق کرده اند ترومپ حق اولیت دارد، ونیز ناگفته نماند که لاریمر نیز طوریکه از آثار او دیده میشود عالم زبان پښتو بوده نحو زبان پښتوی اوقابل اعتنا است وعلاوه بران یک گرامر دیگری پښتوی لهجهٔ وزیری هارا نیز نوشته وتغیرات لهجوی آنهارا حل کرده است که این اثر او نیز در ۱۹۰۲ ع درلندن طبع شده است .

علاوه بر کتب لغت وصرف ونحویکه بالا ذکر کرده شد بعضی کتب قرائتی و درسی وغیره نیز ازطرف مستشرقین نوشته وطبع شده است از آنجمله است :

منول (رسالهٔ) مولفهٔ ... [illegible]

[illegible]

سی ، ای بیدولف انگلیس که قسمتی ازاشعار خوشحال خان را منتخب نموده وبنام اشعار قرن ۱۷ تدوین وبه ۱۸۹۰ در لندن طبع کرده است این کتاب منتخب او حاوی سه قسمت بوده که قسمت اول آن دارای گرامر مختصر زبان و قسمت دوم آن مقدمهٔ مفصلی در باب چگونگی ادبیات پښتو است و قسمت سوم ترجمهٔ آثار منتخبه است و در اخیر اصل اشعار خوشحالخان را نیز بحروف زیبا و سلیقهٔ مرغوب ومخصوص طبع کرده است .

او دو قسمت عمدهٔ حماسه وعشق را اساس شعر پښتو دانسته ومیگوید دیگر قسمت های شعری از قبیل فلسفه ، اخلاق ، دیانت، حسیات ملی و غیره طوری درین دو قسمت مخلوط و مزج شده اند که بین اصل وفرع تمیز نمی شوند واینکه دوجنس متضاد را مثل غم وشادی قهرورحم دوستی و دشمنی یکجا برشتهٔ نظم میکشند ودرعین خلطیت باز هم یکی ازدیگر متمایز دیده میشود تنها قوت وقدرت شاعر پښتون است وبس .

بیدولف این مجمل را تحت عناوین حماسه وعشق تفصیل دور ودرازی میدهد که عبارهاش بقرار ذیل است :

تحت عنوان حماسه میگوید . « افغانستان مملکتی است که همیش بسی از شعرای ملی را در آغوش خود پروریده واز آنها مملو است درین مملکت کوهستانی دست قدرت شاعرانیرا تربیه کرده است که تمام اشعار اوشان پراز شور و جذبات بوده و برای همیش نسخه های حظ وذوق آور اخلاقی وتاریخی دانسته میشوند .

این اشعار پر از افتخار وکامیابی او شان نمایندهٔ عظمت و شکوه باستانی شان بوده و ممثل احساسات وعواطف هرفرد افغان شمرده می شود واز جلال سابقهٔ ایشان یاد آوری می نماید واز عشق وجنگ علی السویه حرف میزند این اشعار بقدر طبیعی ومؤثر اند که بی اختیار شنوندهٔ خود را متجسس می سازد مثلا موقعیکه از جنگ حکایت میکند چشمان شنونده بر می افروزد وحسیات جنگجویانه اش تحریک میشود و در حالیکه از عشق بیان میدارد عواطف سامعرا بحدی زیر تاثیر میگیرد وباندازهٔ رقیق می سازد که آه های پیهم قلبش ازان نماینده گی میکند چه احساسات رقیق وجنگجویانه درقلب هیچ قومی بمثل افغانها عمیقانه ریشه ندوانیده است وباوجودیکه افغان ها دارای خون سرد ودر امور حیاتی زحمت کش و سخت سر اند بازهم مادهٔ عشق و دوستی نسبتاً بهمه در آنها بیشتر است وقومیکه مانند افغانها دارای ملایمت و شجاعت بوده درس اخلاق ودلاوری بدهد وجود ندارد واین قوم با حفظ حسیات عالی خود بین بشر درحیات یکدست ومتحد ویکسان زنده گی میکنند .

افغان حقیقی که قدرتدار ترین نوع انسان میباشد دیده میشود که ازطرف طبیعت استیلاومحصور گردیده است واین طبیعت بامناظر وتشکیلات ارضیه مقبول وسادهٔ شاعرانه، زیباومخلوط شده روح مردانه ازان دیده می شود که درعین زمان ازعیش وعشرت وآرامش درزنده گی بحث میکند .

علم؛ باعفت، حلم، حجب، احتیاط وصفائی توام است . جهل، درشتی ، لاف وگزاف ، فریب کاری پستی وغش ثمر میدهد . «.»

بعدازان تحت عنوان عشق میگوید : «غزلیات عشقی افغانها ازخوبی ها مملو است و بعضی پارچه‌های آن درصفت دین اسلام گفته‌شده وعشق ومحبت انسان واعتقاد بخداوند دران یکجا مختلط بیان‌شده که بسا اوقات نمی‌توان یکی‌راازدیگر تمیزوتفریق کرد ویاتالیدن‌های شاعر مریض‌عشق‌را از تصوف وعقیدهٔ دینی که‌درپرستش خالق اقدس گفته‌ازهم جدانمود. فرق مخصوص شعر پښتو ازشعرگوئی که‌درشرق بعمل‌می آید درین‌است که‌درپارچه‌های اشعارپښتو موجودیت هردو نوع تخیل یعنی عشق وبندگی دیده میشود وآن تعصبیکه درسمع عاشق دل شکسته ، صدمه وارد نماید ویاحس‌خوش بینی خوانندهٔ مجذوب را زائل کند وجود ندارد . اگرغزلیات غنائی وعشقی ساده وبسیط پښتو خوانده‌شود دیده‌می‌شود که‌تماما ازشکیبائی ذاتی وفطری که‌دروجود شاعر ملی تولیدشده پرومملو است ودران حسیات وافکار طبیعی‌خویش‌را بمحبوبهٔ‌اش درهوای آزاد کوهستانی مملکتش اظهارداشته است.

اگر از جملهٔ غزلیات بعضا بصورت مناجات وتقرب جستن بخالق یگانه ذکر گردیده باشد دران‌چیزی وجودندارد که‌یك مرد محترم راست کاری‌را ازمطالعهٔ آن‌بازدارد. [illegible] که‌درین سرودهای عشقی‌داخل گردیده دربسا حالات آنقدر پر ازتخیل است که‌گوئی بحقیقت در چشمان نویسندهٔ آن تجسم کرده مثلاعاشق خیالا بشبنم تشبیه گردیده [illegible] معشوقهٔ‌خویش که بوی گلاب است بادل‌شکسته وخاطر پریش درتلاش وگردش میباشد [illegible] آفتاب دربیمهٔ روز باحرارت خودشبنم‌را بخود جذب میکند بهمان صورت [illegible] خویش [illegible] میگردد وباز مانند شبنم که‌در بین‌اشعهٔ آفتاب میدرخشد [illegible] معشوقه‌اش [illegible] میباشد که این‌خیال درنظرها [illegible] تجسم میکند .

[illegible]

[illegible]

دیگر از اشخاصیکه در ین راه رنج برده وگنج نهاده اند جیم دار مستتر فرانسوی است که یکی از فضلای درجه اول ومقتدر بشمار رفته تحقیقات محققی نسبت به پښتو نموده اثر نفیس وگرانبهائی در ادبیات پښتو بنام ترانه های ملی افغان از خود بیادگار گذاشته است که این اثر او مبنی بردو قسمت مهم زبان ونژاد افغان بوده وهر قسمت مشتمل برچند فصل و دارای ۵۲۷ صفحه به ۱۸۸۸ ع=۱۳۰۳ ه در پاریس طبع شده است .

این فاضل ومحقق علاوه بر تحقیقیکه در ریشه وماهیت زبان واصل افغان نموده نمونه ها ئیکه از اشعار پښتو جمع وتدوین نموده هرقطعهٔ آن بذات خود در یکتا وآئینهٔ مفاخر تاریخی ما شمرده می شود که فقط بحمایت این مردبزرگ از حوادث دهر مصئون و بمارسیده است .

دار مستتر از ان اشخاص محقق ومنصفی است که ماهیت وحقیقت افغان وافغانی را از پرده های ظلمت بیرون کشیده ومیگوید زبان پښتو از فارسی وپهلوی مشتق نشده بلکه درین دسته یک زبان مستقل است زبان پښتو بازند یا زبانیکه بازند شبیه است مشابهت بهم میرساند .

واو اولین کسی است که این نظریه اش پابرجامانده وتاحال کسی نتوانسته است آنرا نقض کند .

دارمستتر وقتیکه اصالت زبان پښتو را بیان میکند واز جنبه های مختلف آن سخن میراند درقسمت ادبیات آن میگوید شعر پښتو بواسطهٔ سادگی وطبیعی بودن امتیاز خاصی دارد، صنعت بدیع ونازک خیالی آن مانند طفل ، معصوم وبی آلایش است واز نازک خیالی واستعارات تنزل یافته وتمام شده پاک ومبر است .

درجای دیگر وقتی که از قوت شعری زبان پښتو حرف میزند میگوید افغانها اخبار ندارند غزل جای اخبار را اخذ کرده همه افکار وخیالات وواقعات روز مره در شعر گفته میشود وبین عوام منتشر میگردد تاریخ افغان ها از اشعار شان می توان ترتیب وتدوین شد اگر چه این تاریخ باتاریخ اروپائیان تفاوتی خواهد داشت مگر یك فكر پسندیدهٔ عمومی به نسبت ذهنیت افغانان برای انسان حاصل میشود و واقعات راطوری خاطر نشان میکند، گوئی انسان در دل آنها جادارد واز مرکوز ضمیر شان مطلع است چنانچه ماخذ عمدهٔ مؤلف حیات افغانی نسبت به جنگ انگلیس وافغان همین اشعار پښتو است .

دارمستتر درضمن ادبیات از یک تعداد شعرای نامدار کلاسیک وشعرای ملی که آثار شانرا خود او درکتاب خود جمع کرده است نام می برد وشرح حال مختصر شانرا بیان نموده وبر قوهٔ شعری شان قضاوت می نماید از انجمله است این دونفر شاعر ملی ویکنفر شاعر کلاسیک که قضاوت اورا درباره شان طور نمونه نشان میدهیم تادانسته شود که قوت شاعر افغان بچه پایه ومحققین درباره او چه نظر بهدار ند .

دار مستتر گوید محققاً کلیه اشعار عشقی که در این چهل وشش سرود جمع اند بی اهمیت بوده غزل و اشعار محمدجی شاعر دیوانه (نمبر ۷۷) نه تنها در اشعار افغانی بلکه در تمام

به شاخهٔ ایرانی به شاخهٔ هندی نزدیکتر است و این نظریهٔ ترومپ را پروفیسر فون سپیگل و داکتر هارنل نیز تائید میکنند گریرسون و دکتور پال تیدسکوی اطریشی نیز درینباب نظریات داشته و تحقیق کرده اند .

گرچه بنظر سطحی بین این دو فریق اختلاف جزئی دیده میشود مگر بر قدامت زبان پښتو همه متفق بوده و اگر دقیق شویم این اختلاف نظریه هم ناشی از قدامت پښتو است چه باهر دو شاخه نزدیکی پښتو ثابت شده و این قرابت مساوی نتیجه میدهد که با این هر دو شاخه مثل برادر و یا نسبت به آنها بمنزلهٔ کاکا و پدر است نه پسر و برادرزاده وهمین قرابت مساویست که اختلاف نظریه مذکور شده است.

این بود تعلق ورابطهٔ بین زبان پښتو ومستشرقین که شمهٔ از آن گفته شد ونمی شود تعداد مستشرقین وعلمائیرا که درین راه زحمت کشیده و رنج برده اند باین چندنفر منحصر نمود شاید بسا اشخاص دیگری هم باشند که هنوز از نظریات و آثارشان بما اطلاعی نرسیده واز آن ها واقف نباشیم وهم باید این کار را ختم شده نه پنداریم چه این موضوع مهم ودلچسپ هنوز در مرحلهٔ شباب و جوانی بوده می تواند برای مدت درازی علما وفضلای محقق را چه ازحیث تحقق علمی وچه ازنقطهٔ نظر اهمیت خود موضوع بخود مشغول نماید .

وهم ممکن است این نهضت موجودهٔ زبان پښتو که درین دورهٔ درخشان شاه جوان و دیگر وطن خواهان ملت دوست ما روی کار است زیاده تر عطف توجه محققین وفضلای ملی را بخود معطوف نموده وممد شود که هر شخصی درین راز حمت کشیده ودامنهٔ این کار را مطابق بحسیات ونیات خود وسعت دهند و بسوی پیشرفت این نهضت ملی بهنهایت بی صبری نگران باشند چنانچه از یک مقالهٔ موسیو برتلز مستشرق معاصر روسی پروفیسر انجمن تحقیق زبان شناسی روسیه که در ۱۹۳۵ع بر یک مقالهٔ ابتدائی وسطحی من که در سالنامهٔ ۱۳۱۱ نشر شده تبصره نموده این مطلب بخوبی ظاهر می شود او میگوید :

لازم است درنظر گرفته شود که افغانستان هم شروع کرده است به گذاشتن قدم اول در زمینهٔ زبان شناسی و آغاز نموده است به نشان دادن دلچسپی روز افزون به تحقیقات زبان شناسان اروپای غربی راجع بزبان پښتو . درسالنامهٔ مجلهٔ کابل (۱۳۱۱) که بتازگی در لیننگراد رسیده مقالهٔ مفصلی از قلم امین الله خان زمریالی درج شده که راجع بزبان پښتو ودر زبان پښتو میباشد درین مقاله که باید در بحث مفصلی عمیقانه تحت تدقیق گرفته شود نویسنده راجع به تحقیقات علمای اروپائی راجع بزبان پښتو بحث نموده تنقیدات شدیدی بر تحقیقات مزبور کرده وتنها دورن (۱) را تنقید نموده است راست است که نویسنده را درین مقاله تنها نظریات علمی راهنمائی نکرده بلکه در بسا نقاط غرور ملیکه تحقیر شده از زبان او حس میشد با وجود این در بسا نقاط تبصره ها وملاحظات او کاملاً حقیقی بوده ومی توان با او در آن نکات متفق شد . این مقاله یکدلیل دیگری است برای اینکه کار کردن درین زمینه برای ما بکلی بی فائده نبوده ونمی توان تحقیقات مربوط به این زبان بسیار دلچسپ را ختم شده دانست. موسیو اوتی دولو فرانسوی وزیر مختار سابق فرانسه در کابل نیز درین تازگی ها کتابی

(۱) نویسندهٔ مقاله اشتباه کرده - بعضی تنقیدات بر دارمستتر بوده نه بر دورن .

گرانبهاترین کتب پشتو «پته خزانه»

درسالنامهٔ ۱۳۱۹ موقعیکه «تاریخچهٔ سبکهای اشعار پښتو» رامی‌نوشتم، در آنجا در قسمت اشعار قدماء بچند صفحه کتابی حواله داده شده بود که بنام تذکرهٔ اولیا بزبان پښتو بعد از (۶۱۲هـ) از طرف سلیمان ماکو درارغسان قندهار ، همان اراکوزی تاریخی نوشته شده واثر بس مهمی بود ، که اشعار وسرودهای باستانی زبان را بدست ماداد ، صفحاتیکه از کتاب مذکور بدست افتاده بود ، عیناً عکس گرفته شده ، وضمیمهٔ همان کتاب کوچك گردید .

شاید خوانندگان محترم ، و کسانیکه به آثار ادبیهٔ باستانی وطن علاقه دارند ، ازمطالعهٔ آن دریافته باشند که زبان ملی‌ما ازنقطهٔ نظر ادب دارای بهترین وبرجسته ترین آثار است وشعرای قدیم این زبان هم خیلی سنجیده گوی ومتین و بدرجهٔ اول نمایندگان ذوق ملی وکلتور ما اند .

درین سالنامه هممیخواهم ، راجع‌بیك گنجینهٔ گرانبهای زبان‌ملی ، که صفحات تاریك ادب مارا روشن ونفایس ادبی آثار گذشتگان رابه نسل جدید می‌سپارد . چیزی بنگارم ، چون دروقت کشف این کتاب قیمت‌دار اکثر صفحات سالنامهٔ کابل بطبع رسیده ، ودرشرف نشر وتعمیم است ، بنابران این مضمون من کوتاه‌تر ومختصر خواهد .

ممکن است اصل کتاب بزودی ازطبع برآید وبمطالعهٔ شوقمندان ادب ملی برسد، که اهمیت وچگونگی کتابرا عندالمطالعه تخمین کرده میتوانند .

این کتاب‌بعد ازاوراق تذکرهٔ سلیمان ماکو ، که‌چند سال‌پیش به کشف ونشرآن موفق گردیده بودم ، مهمترین کتب‌ادبیهٔ پښتو است ، که‌بنام‌پته خزانه (گنج‌پنهان) بسال ۱۱۴۱ـ ۱۱۴۲هـ درقندهار ازطرف محمدبن داؤدخان بن‌قادر خان هوتك ، بامرواشارهٔ پادشاه‌جوان ومعارف‌دوست اعلیحضرت شاه‌حسین بن‌مرحوم‌حاجی میرویس‌خان نگاشته‌شده، محمد که‌نویسندهٔ درباروشخص ادیب وعالمی بود . کتاب خودرا بریك مقدمه وسه‌خزانه ویك‌خاتمه بنا نهاد ، در مقدمهٔ کتاب گوید ، که ازمدتی به‌تحقیق وکنجکاوی احوال‌شعرای پښتومشغول بودم ، چون اعلیحضرت شاه حسین ازین مقصد آگهی‌یافت ، تشویقم فرمود ، وباتمام کارم ترغیب داد ، همان بود که‌در مدت‌یکسال‌کتاب خودرا درسه خزانه‌نوشتم :

خزانهٔ اول : مشتمل برشرح حال واشعار قدما که‌بعد ازسنه (۱۰۰هـ) تاسال (۱۰۰۰هـ) گذشته اند .

خزانهٔ دوم : شرح حال واشعار معاصرین مؤلف .

خزانهٔ سوم : شرح حال‌واشعار نسوان شاعره .

نسخهٔ این کتاب دارای (۱۱۲) صفحه بوده ، که بسال ۱۳۰۳ه بخط محمد عباس کاسی درشهر کویته بامرمرحوم حاجی محمد اکبر تاجر قندهاری از نسخهٔ استنساخ شد که برای سردار ادیب وعلمدوست مرحوم سردار مهردل خان‌مشرقی درسنه ۱۲٦۵ه نوشته‌شده بود .

خزانهٔ اول

در خزانهٔ اول مؤلف مدقق مابحوالهٔ کتب واسنادموثوقه احوال واشعار سخنوران‌ذیل را آورده :

(۱)باباهو تکک ولدبادرو متوفی ۷٤۰ه(۲) ملکیار ولد هوتکث(۳) اسمعیل پسر بیټ‌نیکه که‌درحدود ٤۰۰ه حیات‌داشت واشعاروی راسلیمان‌ما کوهم می آورد (٤) خرشبون ولدسړبن متوفی ٤۱۱ ه (۵) متی‌ولد عباس متوفی ٦٦۸ ه مولف کتاب دخدای مینه یعنی (عشق‌خدا) (٦) امیر کروړ جهان پهلوان ولدامیر پولاد سوری غوری : که‌بسال (۱۳۹ه) در مندیش غورپادشاه شده‌بود ، وقدیمترین شعرپښتو است که تا کنون بدست آمده (۷) اسعد بن محمد سوری‌متوفی ٤۲۵ه دیقتی زمینداور ، مرثیهٔ امیرمحمد سوری را گفته ، (۸) شکارندوی ولداحمد کوتوال فیروز کوه‌درمدح سلطان معزالدین محمدسام غوری قصیدهٔ دارد (۹) ابو محمدهاشم بن‌زیدالسروانی البستی متوفی ۲۹۷ه (۱۰) شیخ بیټ ولد [illegible] در حدود ۵۰۰ه میزیست (۱۱) شیخ بستان مؤلف‌بستان الاولیاءدر۹۹۸ه (۱۲) [illegible] شیخ رضی لودی برادر زادهٔ شیخ حمیدلودی که‌بعد از ۴۰۰ه درملتان حکمرانی داشت ، (۱۳) نصر بن‌شیخ حمید مذکور (۱٤) شیخ عیسی معاصر شیر شاه سوری (۱۵) سلطان [illegible] لودی متوفی ۸۹٤ه(۱٦) خلیل‌خان نیازی معاصر سلطان موصوف (۱۷) [illegible] (۱۸) زرغون خان [illegible] متوفی ۹۳۱ه (۱۹) [illegible] ۹۳۹ه (۲۰) [illegible] متوفی ۱۱۲۸ه (۲۱) [illegible] حدود ۹۰۰ه (۲۲) علی سرور لودی حدود ۱۰۰۰ه .

خزانهٔ دوم

[illegible]

(۲۳) [illegible] (۲٤) [illegible] (۲۵) [illegible] (۲٦) [illegible] (۲۷) [illegible] (۲۸) [illegible] (۲۹) [illegible] (۳۰) [illegible] (۳۱) [illegible]

عالم دربار شاه محمود . (۳۲) الله یار افریدی‌صاحب دیوان شعر(۳۳) صدردوران بابوجان بابی‌ناظم قصص‌العاشقین . (۳٤) ریدی خان مهمند ولدغیاث خان ناظم محمودنامه درشرح حال مرحوم حاجی میرویس خان وفتوحات شاه محمود (۳۵) محمد عادل مؤلف روضهٔ ربانی (۳٦) محمد طاهر جمریانی (۳۷) محمد عمر خان (۳۸) محمد ایاز نیازی (۳۹) محمد حافظ مؤلف تحفهٔ واعظ (٤۰) نصرالدین‌خان اندر صاحب دیوان اشعار (٤۱) ملا نورمحمدتوخی استاد دودمان‌میرویس‌خان‌مؤلف‌نافع‌مسلمین(٤۲)عبداللطیف‌اخکزی(٤۳)سپه سالارسیدال‌خان ناصر .

خزانهٔ سوم

خزانهٔ سوم شامل شرح حال واشعار شاعرات ذیل است : (٤٤) نازو توخی : دختر سلطان ملخی معروف که درعصر خود حکمدار بوده،ونازو درنسوان افغانی دارای‌شهرت ومقام بلندیست ، وی مادر قاید معروف حاجی میر ویس خان مرحوم است . (٤۵) حلیمه : دختر خوشحال خان معروف (٤٦) بی بی نیکبخته : که کتاب ارشاد الفقراء را (۹٦۹هـ) بزبان پښتو منظوم داشت (٤۷) بی بی زینب : دخترحاجی میرویس خان، که مرثیهٔ برادرش شاه محمود را گفته (٤۸) زرغونه : دختر دین محمدکاکړ ، خطاطه وعالمهٔ خوبی بود ، که بوستان سعدی رابسال(۹۰۳هـ)ترجمه ومنظوم‌داشت(٤۹) رابعه : معاصره‌بابرشاه درقندهار.

۞ ۞ ۞

این بود نمودارمختصرمضامین کتاب که مؤلف دانشمند ، درسه خزانه بسی از جواهر زواهر زبان ملی را نگهداشته، ودرخاتمهٔ کتاب به شرح احوال‌دودمان وپدرادیب‌ودانشمند خویش می پردازد ، وضمناً هم شرحی از گذارشات حیات خود می‌دهد . که بصورت مجموع درین کتاب احوال (۵۱) نفرازسخنوران زبان ملی درج است .

علاوه برانکه این‌کتاب‌نفیس شرح حال‌بسی‌ازسخنوران گمنام زبان ملی‌رابدست میدهد وسرودهای باستانی این زبان را بما میسپارد، ومارابه آثار اجداد وسلف نامور خویش رهنمائی میکند ، مزایای دیگری هم دارد که بصورت مختصر درینجا گذارش می یابد :

کتاب ازنقطهٔ نثرزبان :

مؤلف کتاب محمد هوتک یکی از نویسندگان زبردست پښتو است که نثر وی درین کتاب ، سخت روان ودلچسپ وسلیس است ، درنثرهای قدیم پښتو ، قدیم ترین نثرها همان نگارش سلیمان ماکو است‌درتذکرهٔ اولیاء . ولی این نثربمراتب ازان رواتر وشیرین وهمچو آب زلال است . مدت دوسه صد سال پیش از عصر مؤلف در زبان پښتو سبک نگارشی موجود بود که آنرا سبک خیر البیان گوئیم ، زیرا نویسندهٔ اولین ومعروف این سبک

پیر روشن مؤلف خیرالبیان است . این سبك نیم منثور که ازطرف اخوند درویزه واتباعش اقتفا گردید ، عین تاعصر مؤلف ماموجود بود، ولی چون خالی ازتعقید وتکلف نبود، ذوق سلیم مؤلف آنرا قبول نکرد ، ودر کتاب خویش نثر روانی را مطابق به محاوره وگفتار عمومی زبان نوشت که خیلی پسندیده وروان ومحمود است .

درحقیقت نثر محمدهوتك مبدأ سبکی است که اکنون هم مادران مینویسیم ، وازنثر های سابقهٔ خوشحال خان وپیر محمد کاکړ ، وافضل خان وعبدالقادر خان که درعیار دانش ، ومعرفةالافغانی وتاریخ مرصع وگلستان پښتو نوشته اند ، بمراتب بهتر وسلیس تر است .

مزایای لغوی کتاب :

گنجینهٔ ما از نقطهٔ نظر لغت پښتو هم بسیار وبسیار غنیمت وقابل استفاده است ، زیرا در سرود های قدیم بسی ازلغات وکلماتی آمده ، که اکنون بمرور دهور از میدان تداول دور رفته ومرده است . این کتاب مراتب تقلب السنهٔ دیگر را بزبان ملی دوره بدوره نشان میدهد ومی بینیم که درهر دوره لغات وکلمات اصلیهٔ زبان ازبین میرود ، وعوض آن کلمات زبانهای دیگر می آید ، وجای اصلی را فرعی میگیرد . سرودهای کتاب که بافادهٔ شعرای زبان منسوبست دارای بسی ازمواد غنیمتی است که درمرحلهٔ تکمیل زبان ما اکنون بسی از زندگانی دادن همین کلمات احتیاج شدیدی داریم ، وباید زنده سازیم ، برای مثال بعضی ازدردانگی ابهای لغوی این خزانه را ذکر میکنیم :

چندی = شاعر	خاتیخ = مشرق	لویدیځ = مغرب
برملی = پیشین	ازملی = نماز دیگر	ترملی = شام
[illegible]	[illegible]	[illegible]
هسك = آسمان	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

قدیم ازخودمصدر ومشتقاتی داشت ، وهم مصادری درین اشعار آمده ، که بصورت مصادر وضعیهٔ زبان درقدیم وجود داشت ، ولی اکنون ماهمان مصادر وضعی راطور ترکیبی استعمال میکنیم *.
مثلاً گانیل (آراستن) وافعال آن مانند وگانیل (آراست) که اکنون گانه (زیور) موجود ، ولی مصدر ومشتقات آن ازبین رفته ، کذا شکلل (تزئین) وافعال آن مانند وشکلل (آراست) که اکنون ریشهٔ آن درصفت شکلی (مزین ، قشنگ) موجود ، ولی مصدر باافعال خودمرده .
کذا یرغالل (تاختن) یونل (سفرکردن) رپل (اهتزاز) که تنها یرغل (تاخت) ویون (سفر) ورپ (تپش) مانده ولی مصادر باافعال آن ناپدید شده است .
همچنین بسی ازمواد غنیمت وکار آمد زبان را که اکنون ازمحاورهٔ مهجور افتاده این کتاب برای ما حفظ کرده است .

کتاب از نقطهٔ تاریخ وطن :

علاوه برانکه سخنوران ومشاهیر ادبی وعلمی وطن را این کتاب بما نشان میدهد ازنقطهٔ نظرتاریخ مزایای مخصوصی دارد ، که بسی ازوقایع وقضایای مجهول را کشف وبسی از حقایق مشتبه را واضح میکند . نقاط تاریك ومجهول تاریخ وطن را ازاوایل استقرار اسلام تاعصر خود مؤلف ، بحواله وسند تشریح میکند . مثلا
یك حصهٔ تاریك وحلقهٔ مفقودهٔ تاریخ دودمان سلاطین غور را که مقارن سنهٔ (۱۰۰ ه) است روشن می سازد ، وثابت میکند ، که دران عصرها زبان دودمان سلاطین غور پښتو بود ، چنانچه امیرکروړ پسرامیرپولاد معروف بزبان پښتو شعر میگفته ، ومؤلف بحوالهٔ مصادر مهمهٔ تاریخی آنرا نقل کرده . ازشعر مذکور جغرافیای سلطنت آن پادشاهان نامداروطن معلوم میگردد ونقاط نفوذشانرا نشان میدهد ، بسی ازمراکز مدنیت رادران عصرها ذکرمیکند ، درقسمت تاریخ شاهان لودی ملتان که مؤرخین جدید در افغانیت آنها مشتبه بودند ، این کتاب واضح میکند که سلاطین آل حمید لودی ملتان پښتو زبان بوده ، وافغانان صافقند چنانچه مؤلف اشعار دو نفر شان را باوثوق روایات نقل کرده کذا اوضاع دربار وحکمرانی شاهان هوتکی را خوب شرح میدهد مجهولات این دورهٔ نزدیك تاریخ وطن را که تاکنون بما مکشوف نبوده ، تفصیل وتوضیح میدهد مثلاً شرح وتاریخ اقدامات آزادی خواهانهٔ مرحوم حاجی میرویس خان را مفصلاً مینگارد شرح حال وسوانح آن مرحوم را بما میدهد ، وبسی ازناموران علمی وادبی وحربی دورهای متعدد تاریخ وطن را بما معرفی میکند . وبسی ازکتب نادریکه تاکنون نام آنرا نشنیده بودیم اسم می برد وازان اقتباس میکند ، حواله میدهد مثلاً :
تاریخ سوری محمدبن علی البستی . دخدای مینه مجموعهٔ سرودها ومناجات شیخ متی خلیل ارغونی پښتانه تالیف شیخ کته متی زی اخبار اللودی شیخ احمد بن سعیدالودی . غرغښت نامه

دوست‌محمد محمودنامه یاشهنامهٔ محمودی ازریدی خان مهمند . کلید کامرانی کامران خان ازسلسلهٔ اسلاف احمدشاه‌بابا وغیره کتب مهمی که درتاریخ ادب‌وعلم گرانبهاترین آثار ملیهٔ‌ما شمرده میشود . کذا درخزانهٔ سوم درشرح احوال واشعارنسوان شاعره ثابت‌میکند که زنان معصوم وعفیف افغانی‌هم دارای علم بودند ، ودرتاریخ ادب‌ملی موقعی ونامی‌دارند .

وثوق روایت وعنعنه :

مؤلف دانشمندما برویهٔ اساتید واسلاف همواره سند اقوال ونگارشات خودرا نشان میدهد ، یا ازکتابی نام می‌برد ، یا روایت شخصی را مدار تحریر میگرداند یا از مشاهدهٔ خود حکایه میکند .

درجملهٔ مآخذ واسناد کتبی‌مؤلف آثاری‌است که‌مابطور نمونه دربالا بعضی ازان‌را نام بردیم وبسی ازاشعار واحوال سخنوران‌را ازپدرخود روایت‌میکند ، که‌اوهم‌شخص دانشمند وفاضل وادیبی بود .

چون مؤلف فاضل ، سخنی‌را بدون نشان‌دادن مأخذ وسند نیاورده ، واگر آورده هم مشاهدهٔ اوست ، بنابران گنجینهٔ ملی‌ما ازحیث وثوق عنعنه هم‌خیلی قوی‌است ، ونگارشات مؤلف مرحوم ، مناط اعتبار شده میتواند .

این‌بود خلص معرفی کتاب که‌دربالا نموده‌شد چون فرصت کم وسالنامهٔ کابل هم نشر شدنی است ، بنابران از تفاصیل و آوردن نمونه های کلام شعراء وتشریح مفصل مزایای کتاب خودداری‌شد ، انشاءالله کتاب بزودی باحواشی وملحقات وترجمهٔ پارسی نشر ومورد استفادهٔ دوستداران ملیت قرار خواهد گرفت .

درینجابرای نمونه ، چهارصفحه ازاصل نسخهٔ کتاب گراورشده تاخوانندگان محترم آنرا از ملاحظه بگذرانند .

عبدالحی حبیبی

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد و ثنا د هغه خدای ته چه انسان ئی په ژبه او بیان لوی کا او تمیز ئی
ورکا له نورو حیوانانو په نطق او ویا سره او خپل کلام پاک ئی نازل کا په ادا فهیم
بیان سره په هغه ژبه چه معجز او ابلغ دی له کلامه د ټولو بلغا او فصحا ستاینه او
سپاس دی هغه خاوند لره چه بیله د ستاینی حق ئی وي او نه ئی پایادار دوګړي لو
ښتنی وی دی چه انسانان ئی ځغرده په ژبو ئی لی او دوی ئی سری بلیغ وینا
ملهم دی درود نامحدود په هغه پیغمبر دی علیه الصلوات والسلام
چه موږ ئی راوښوله سمه لار او روڼه

بیت

دی دی رهبر د نړی ټولو ته زده جار سم
دی دی ناصر د مخلوقاتو ته زده جار سم

او خدای رحمت دی وی د ده پر اولاد او اصحابو چه پر ایمان دی دک

عکس صفحهٔ اول نسخهٔ قلمی کتاب پټه‌خزانه تالیف محمد هوتک درسال ۱۱۴۱ - ۱۱۴۲ھ

خنده مصائب ومشکلات زندگی را کوچك وآلام روحی را محو مینماید .   (ژول سیمون)

ذکر د شیخ اسعد سوري علیه الرحمه   شیخ کته په کتاب کې د لرغوني پښتانه لتاریخ سوري
سي نقل کا چه اسعد سوري په غور کې اوسېدی او هلته د سوري خاندان پیادشاهي کې ډېر عزتمند
و شیخ اسعد د محمد زوی و چه په کال ۴۲۵ هجري په بغنین کښې وفات سو شیخ اسعد
علیه الرحمه ډېر ښه اشعار ویل نقل کا چه سلطان محمود غازي پر غور باندې د امیر محمد سوري رحمة الله
علیه سره جګړه وکړه او په آهنګران کې ی محصور کا په دې وخت شیخ اسعد هم د آهنګرانو په
لوټ کې و ښه په سلطان محمود علیه الرحمه امیر محمد سوري و نیوه او بندي ی بوت غزني ته
نو امیر محمد سوري په غورا زره ورا وعاول او ښايط امیرو له ځېرته د بند مر سو او شیخ اسعد
په دوست وو د امیر محمد سوري په مرګ ی داسي ساندې وویلې چه یوه بولله کې چه قصیده
په عربي ده   وله في القصیده

د فلک لیچارو څه وکړم کوکار | زموږ له بڼ ګل چه خاندې په بهار
هر غټول چه په بیدیا شو بیده وکا | ریښوي یې پاڼې خاندي نار پیار
ډېر غځونه د فلک څپېره شنډ کا | ډېر سېوره ماتن کا ونړوندې زار
د واکمن سره غول په بیاسي مړی | د ېی وښتلو یې نوی کا ندی خمخوار
چه شپږ مړی کا زمری د ې زغلوی | لاوګوره ق دا ری تېرو ځیار
هم نې نښتې سکوي د آل د شبلو | مستان ځې ښځند کا ندکا بهار

د پادشاه عالم پناه دربار کښې تر علما او صالحانو لار لوی افضل العلما ملا یار محمد هوتک
چه د پادشاه استاد دی لوی عالم دی په فقه کښې کتاب مسایل ارکان خمسه کښلی
دی بل لوی عالم د دی عصر چه د پادشاه ظل الله تر ظل لاندی شوند کا د قندهار د جامع
امام ملا محمد یونس توخی دی چه د ملا محمد اکبر فرزند دی او د علومو تدریس کا او کتاب
د جامع فرایض ئی کښلی دی په پښتو او بل عالم جامع الکمال ملا زعفران ترکی دی چه
مدار المهام او صدر الافاضل دی او د پادشاه ظل الله کښېناستی دی او د محمد چه د
پادشاه زوی دی استاد هم دی ملا زعفران په حکمت او ریاضی او طب کښې استاد دی
او گلدسته زعفرانی ئی په حکمت او طب کښې کښلی د دواړو کتاب هم لیدلی دی او مطالعه کړی
پادشاه ظل الله شاه حسین په جنگ کښې مړنی دی او په میولو دی مخالف کښېکړندی د
غلجو طوایف ترغږنی لېږی دی د دوه پادشاه مینی او په ابدالیو کی ترسېتاند او سرات
حکم یا په ۱۱۳۸ هجری شاه حسین لښکری د دی پادشاه په سالاری سیا
د شالی او بوره ب ولایت فتح کا او په کال ۱۱۳۹ هم چه د پادشاه ظل الله تر
د یره جات فتح کړل او تر گومل ئی ضبط کړل او س په دغو لویو ښارو دوه سکه چلی
ده او حکم ئی ساری پادشاه عالم پناه په ارگ کښې د قندهار خپه قصر نارنج بالد بنائی

عکس صفحهٔ (٥٥) پټه خزانه
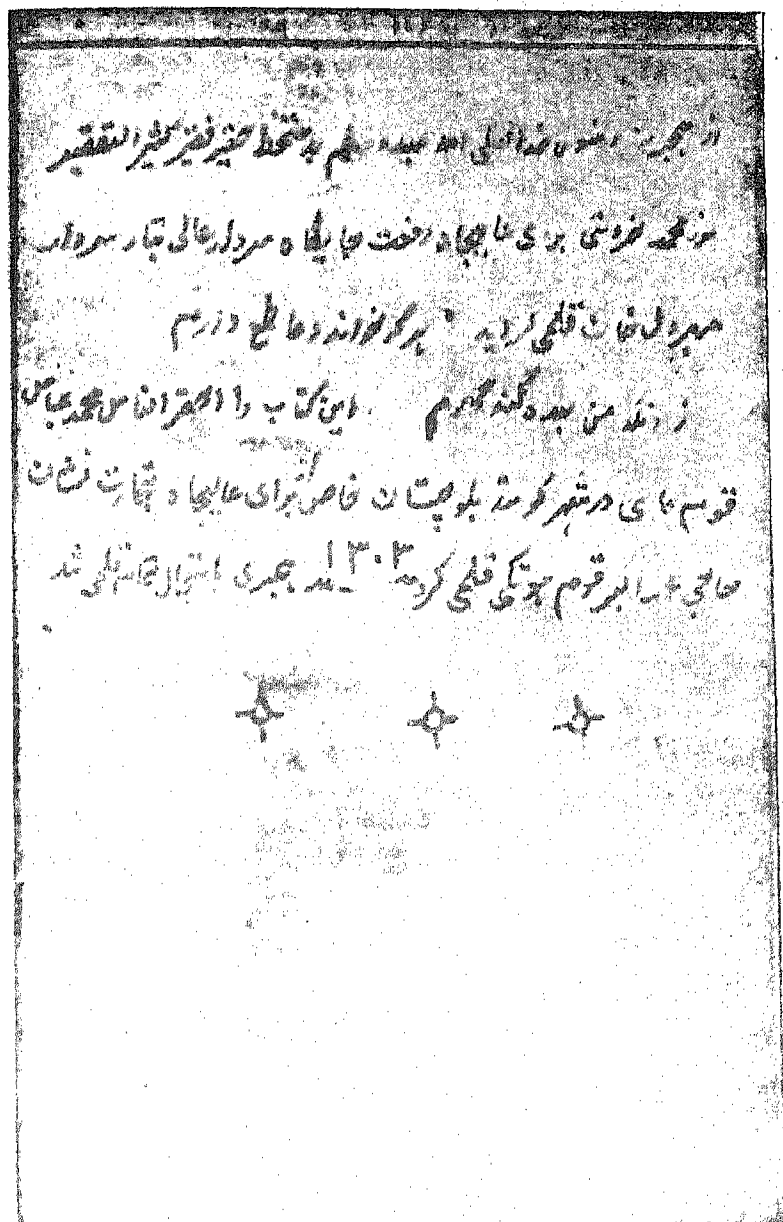
(بقیه از صفحه ۱۲۸)

طیورخانه ها : ـ

درآخر سال ۱۳۱۸ تشکیل ودرسال ۱۳۱۹و۱۳۲۰ درصدد پیدایش طیور اقدامات وبالاخره در سال ۱۳۲۱ کار آن وسعت یافته ومتخصصین و عمله وماموریـن کافی دران تعین شده است : ـ

احداث طیورخانه‌ها : ـ

۱ ـ طیورخانهٔ بینی‌حصار که‌سابقاً ساخته شده بود برای طیور موجوده غیر مکفی بوده وبالاخره حسب نقشهٔ تربیه‌خانه درجوار آن‌یك طیورخانهٔ جدید احداث وکار بزرگ آن بپایهٔ تکمیل رسیده است .

۲ ـ طیورخانهٔ‌چمن‌میرواعظ که‌سابقاً‌ساخته‌شده بود وثانی‌متروك‌وبیکار مانده و ترمیم طلب شده‌بودترمیمات‌لازمهٔ آن‌تکمیل‌وبرای رهایش مرغ آبی هاتخصیص‌داده‌شده درامسال بمواضع مذکور نتیجهٔ خوبی گرفته شده‌است .

۳ ـ طیورخانهٔ‌جدا لخیل مشرقی که‌ازحیث آب‌و هوای تربیوی مفیدبوده یك تعداد قازها ازمرکز درآنجا اعزام ویك طیورخانهٔ عصری مطابق نقشهٔ مرتبه تعمیر وکار آن بپایهٔ تکمیل رسیده‌ودرنظر است که‌یك‌اندازه فیل‌مرغ هم‌ازمرکز بموضع مذکور نقل داده نگهداشت طیوردرآنجا وسعت داده شود .

قراریکه تجویز شده درموضع باریکاب سمت مشرقی نیز نگهداشت‌وتربیهٔ طیور درنظر بوده بموقعش اقدامات لازمه خواهد شد .

ولایت مزار شریف

الف : قوماندانی کوتوالی

۱ : ـ حمام‌محبس جدید که‌ناتکمیل بود قرار نقشه درسال جاری اکمال گردیده .

۲ : ـ منزل‌اول وچهاربرج پهره‌دارخانهٔ خارج‌محبس طور پخته‌کاری تکمیل‌شده .

۳ : ـ احاطهٔ اطراف محبس که‌بحدود(۵۰)جریب مربع زمین است دیوار آن به‌ارتفاع سه‌متر بلند شده .

٤ : ـ امور صناعتی‌محبس ازقبیل‌سترنجی‌بافی، نجاری، سراجی، کرباس‌بافی، آهنگری بکار انداخته شده وکار آن رو به توسعه میباشد .

ب: مدیریت زراعت

اجراآتیکه به‌شعبهٔ زراعت درسال‌جاری بعمل آمده عبارت‌ازغرس«۵۵۲۰٤» نهال‌مثمر وغیرمثمر درباغ های ذخیره مربوط ولایت بوده .

ج: ماموریت معادن

۱:ـ علاوه بر معدن های مکشوفهٔ سال گذشته چندی قبل یك معدن نمك در چهار بولك کشف شده .

۲:ـ درفروش‌نمك نظر به‌سال گذشته مقدار «۱۷٦۸۲» سیر تزئید بعمل آمده .

د: ریاست‌بلدیه

۱:ـ پخته کاری سرك دورهٔ جنوب‌غرب روضهٔ‌شریف طول ۲۰۰/۱۰ متر عرض‌۲۵ متر جمله ۵۰۰۲/۵۰ مربع متر .

۲:ـ پخته کاری جوی دورهٔ جنوب‌غرب روضهٔ‌شریف‌طول ۲۰۰/۱۰متر عرض ۱/۳۰متر

۳:ـ کانکریت پیاده روها دورهٔ‌جنوب‌غرب روضهٔ‌شریف‌طول ۸۰/۵۰متر‌عرض ۱/٦۵متر جمله ۱۳۲/۸۲ مربع متر

٤:ـ ریگك اندازی جادهٔ کابل دورهٔ جنوب غرب روضهٔ شریف طول ۱٦۵/۰۰ متر عرض ۸/۰۰ متر جمله ۱۳۲۰/۰۰ مربع‌متر

۵:ـ پخته‌کاری سرك‌سمت‌شمال باغ تفریحی که‌متصل‌به‌دفتر ریاست طول ۱۲۵/۰۰ متر عرض‌۱۰/۱۵ جمله ۱۲٦۸/۷۵ مربع متر

٦:ـ استر وسفیده کاری ورنگمالی مقبرهٔ سلاطین [illegible] ریخته [illegible] و آهن‌پوش‌بام مذکور باسطح سقف .

۷:ـ ترمیمات وسفیده کاری مدرسهٔ مسجد خواجه [illegible] .

۸:ـ [illegible] کاری سرك [illegible] طول [illegible] متر عرض ۲۵/۰۰ متر جمله [illegible] مربع متر .

۹:ـ [illegible] کاری سرك که در سمت شمال [illegible] طول ۱٦٤/۵۰ متر عرض [illegible] متر جمله ۱۲٤۷/۹۰ مربع‌متر .

۱۰:ـ [illegible]

۱۱:ـ [illegible]

۱۲:ـ [illegible]

۱۳:ـ [illegible] کاری جوی [illegible] .

ه: ریاست روضهٔ شریفه

[illegible]
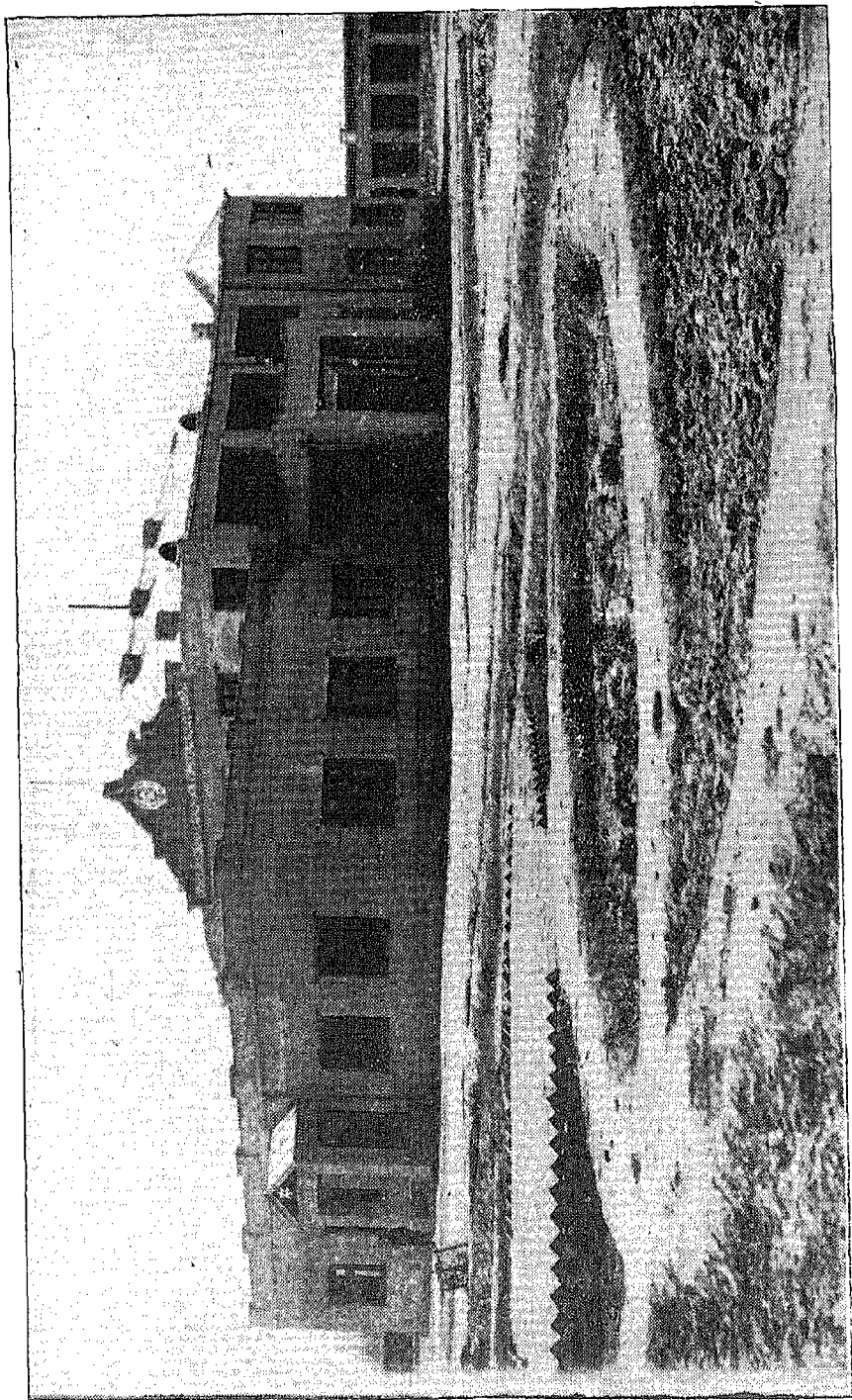
دا عکس دمزار شریف د عسکری قوماندانۍ نوی ودانۍ له امرخانې خوا ښئي چه د قرقې د قرارگاه ځینې ملحقات او د ارکان
د دوائرو یوه برخه ودانۍ هم دشاله خوا معلو مېږي

دا عکس د مزارشریف د عسکري عمومي مشرانۍ د لوی ودانۍ منظره د شمالي او شرقي خوا څخه ښئي او کلوب هم سره له ځینو ودانیو چه
له قرار گاه سره ارتباط لري ښکاره کیږي

دمزار شريف دعسكري قوماندانۍ نوی ودانۍ چه ضمناً دعسكري قوماندانۍ دقرارگاه
دودانۍ يوه خواهم ليدل کېږي،

دمزارشريف دعسكري كلوب او دقوماندانۍ د شمالي خوا د ديو اله منظره چه ضمناً
ديوی صفۍ (تنګساچي)منظره هم ښئي
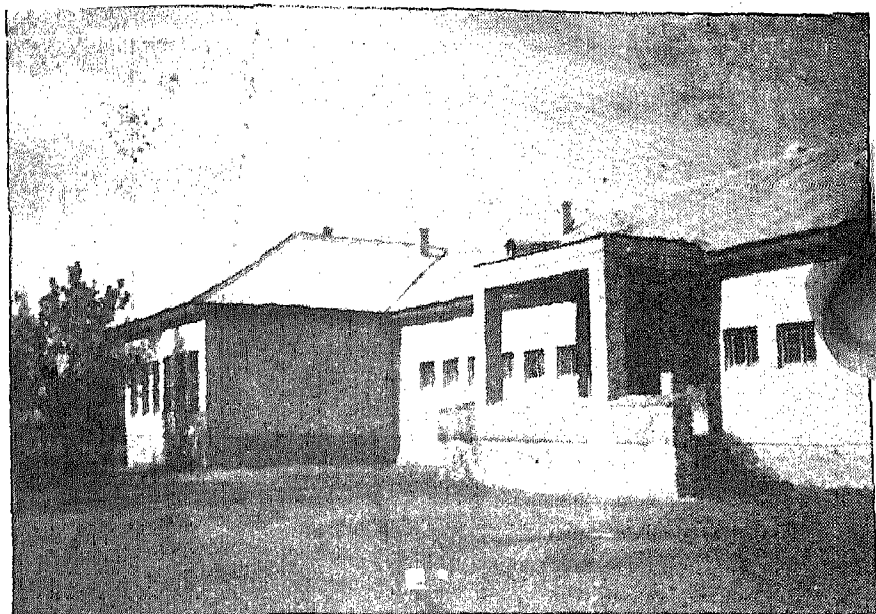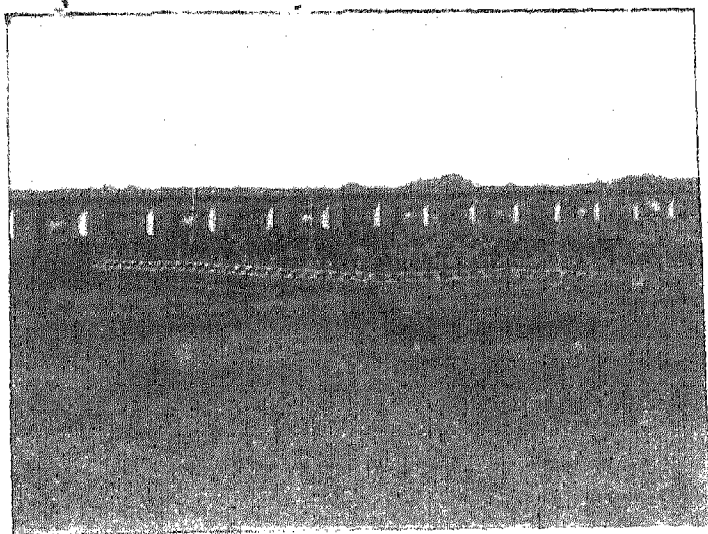
دسمت شمالی دنرو ودائیو خجه سرای خواجه نورونجی

د شبرغان جامع مسجد چه د جنوب له خوا ئی عکس اخیستل شویدی.
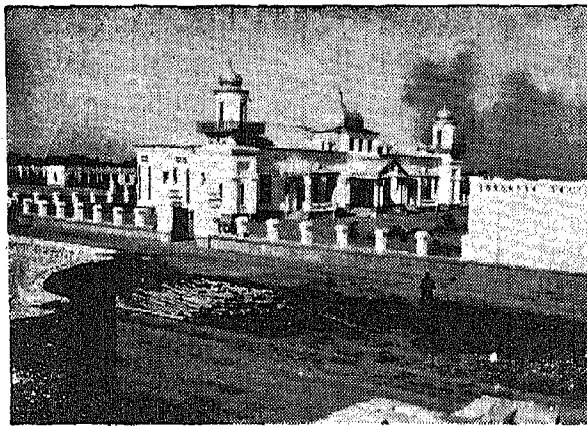
دشبرغان دجامع مسجدمنځنی دروازه.

د مزار شریف د دار الحکومگی له نوو ودانیو څخه.

د سرپل د نوي بازار يوه برخه

د سرپل ښاري باغ او ودانۍ

۲ :- کار ترمیم کاشی کاری های اطراف روضهٔ شریف که بعضی حصه های آن که خراب شده ترمیم گردیده .

و : مدیریت فواید عامه :

۱ :- تعمیر هوتل جدید که امر ساختمان آن قبلاً از مقامات صلاحیت دار با نقشهٔ مرتبه واصل ودر جادهٔ بلخ موضع آن تعیین گردیده بود . بتاریخ ۱۸ اسد سال جاری کار مذکور شروع وتا ۱۹ قوس کار سنگ کاری آن تمام ونسبت به حلول زمستان باقی کار آن ملتوی گذاشته شده .

۲ :- تعمیر شفاخانهٔ مستورات نیز که یکی از تعمیرات مهم وعصری بوده نقشه وبرآورد آن از مقامات ذی صلاحیت واصل وتعمیر مذکور متصل شفاخانهٔ ملکی تعیین وبتاریخ ۱۰ اسد سال جاری امور تهداب گذاری آن افتتاح وشروع بکار شده که الی برج قوس کار سنگ کاری مذکور تمام وعلاوه باندازهٔ چهل وپنج الی پنجاه سانتی حصهٔ خشت کاری آن نیز کار کرده شده باقی کارات تعمیر مذکور بواسطهٔ حلول سرما معطل گردید .

۳ :- تعمیر یك گدام برای تقریباً دو هزار خروار غله که موضع آن به چهار سرك مرکز ولایت میباشد کار آن از برج اسد سال جاری شروع والی برج قوس حصهٔ کار سنگ کاری تعمیر مذکور بالکل تمام وحصهٔ خشت کاری آن تا به کرسی تکمیل وبعضی جا از چهل وپنج الی شصت سانتی بالای کرسی خشت کاری هم شده متباقیهٔ کار آن از حیث رسیدن ایام سرما معطل گذاشته شده .

٤ :- در ارض راه بین مزار وتاشقرغان ، ایبك هشت باب کوته های معابر نیز برحسب نقشهٔ مهندس تعمیر ومکمل گردیده .

ز : حکومت کلان شبرغان :

۱ :- تعمیر مسجد جامع شهر نو شبرغان که دوسال قبل تحت تعمیر گرفته شده بود درهذه السنه با تعمیر حجره های الحاقیه واحاطهٔ آن بپایهٔ تکمیل رسیده .

۲ :- در جاده های سمت غربی وشرقی وجنوبی وشمالی شهر جدید شبرغان برعلاوهٔ « ۱۵۵ » باب دکانهائیکه درسال گذشته آباد شده بود « ۱۲۷ » باب دکان دیگر مطابق نقشهٔ مهندسی تکمیل وآباد شده وبه تعداد پنجاه باب دیگر بدرجهٔ خرند وپرکاری رسیده بواسطهٔ حلول زمستان فعلاً کارات آن معطل است .

۳ :- در جادهٔ سمت غربی شهر نو شبرغان دو دربند حویلی عصری بامعهٔ سراچه مطابق نقشهٔ مهندسی که درسنهٔ گذشته تحت تعمیر گرفته شده بود در سال جاری باقیماندهٔ کارات آن تکمیل شده است .

٤ : ـ خامه وسنگ کاری سرك افقی کوتی ازسرك خان آباد الی نهر بالا دوری
٥ : ـ » » » بین » ازحد نهر الی راهرو باغ هوتل .
٦ : ـ » » » میانه » » » » » کوتی
٧ : ـ » » افقی دوم ازسرك خان آباد الی سرك میانه دوصد کوتی .
٨ : ـ » » مشرقی دوصد کوتی ازسرك بند برق الی نهر بالا دوری .
٩ : ـ سنگ کاری لب دریا ازحد صفحهٔ مربع الی صفحهٔ مدور اخیر باغ ذخیره .

نهال شانی :

١ : ـ غرس یك تعداد نهال به خندق متصل برقی خانهٔ سابق .
٢ : ـ غرس نهال وتشکیل یك جنگل وسیع ازحد قوریه خانهٔ اشجار الی قریب کافر قلعه .
٣ : ـ احداث یك جنگل وسیع ازحد بند برق الی سرك سابق پلخمری ومتصل باغ ذخیره .
٤ : ـ قوریهٔ اشجار مثمر وغیر مثمر وبته های مختلف به اندازهٔ شش جریب زمین .
٥ : ـ زرع تر کاری به اندازهٔ کفایت .

عمرانات :

١ : ـ تعمیر یك مسجد جدید طور پخته کاری بسمت غرب جنوب فابریکه توسط شعبهٔ تعمیرات .
٢ : ـ ترمیم مسجد جامع بازار وساختمان کوته های نشیمن امام وغیره .
٣ : ـ تعمیر یك تحویلخانه وطویله جهت حیوانات .
٤ : ـ نصب پایه های سمنتی لین برق در جادهٔ بند برق ازحد فابریکهٔ برق الی بازار ودوسرك مزار شریف ازحد فابریکهٔ برق الی فابریکهٔ نساجی وسرك سمت چپ دریا وسرك های بین کوتی های سمت چپ دریا .

ریاست تنظیمهٔ ولایت جنوبی

١ : ـ در حصهٔ جنوب شرقی شهر گردیز وحدود تپهٔ باد آسیا وتپهٔ ریگ یکباغ عمومی بنام (نوموړی باغ) که تقریباً (٤٠) جریب زمین میباشد احداث ودرباغ مذکور یك تعداد نهال غرس ودر آن میدانهای سپورت ومیدانهای اتن ملی وغیره ترتیب وسرکها و خیابانها به آن ساخته شده است .

٢ : ـ دربین باغ مذکور یك چشمه که بنام چشمهٔ ماران معروف بود ، چشمهٔ مذکور را بصورت یك حوض بسیار خوب برای شناوری ساخته وبنام (دکبانو چینه) مسمی شده است .

٣ : ـ دربین تپه ریگ وتپهٔ باد آسیاب طرف جنوب شرق (نوموړی باغ) در سر یك تپهٔ دیگر که آثار یك مسجد قدیمی معلوم می شد در سال جاری یك مسجد پخته کاری بسیار

اعلی ساخته وبنام (جبین جماعت) موسوم شده است .

٤ : ـ طرف شمال غرب تعمیر نایب الحکومگی یك میدان سپورت اساسی با میدان تینس پخته کاری ومیدان رنگ تینس احداث وهم بست شمال تعمیر مذکور یك میدان بسیار کلان برای هاکی ، فتبال ، والی بال ودیگر بازیها واتن ملی ساخته شده .

٥ : ـ تعمیر ستیشن رادیوی گردیز که طرف شمال شرق تعمیر ولایت واقع ودر سالهای گذشته بنا گردیده بود درسال حاضر کار آن بپایهٔ تکمیل رسیده است .

٦ : ـ تعمیر یك حمام در گردیز که در سال گذشته بناء ودر هذه السنه کار آن قریب باختتام است .

٧ : ـ در حکومت ارگون یك مسجد جامع بناء ویك حصهٔ کار آن تمام شده است .

٨ : ـ باغیکه قبلاً بحضور تعمیر نایب الحکومگی احداث گردیده بود بنام (مینوی باغ) مسما ویك اندازه کار آن ازقبیل نهال شانی و گل کاری وساختن خیابانها وغیره در آن عمل آمده است .

٩ : ـ باغ ولایت که خیلی خورد ودیوار های آن هم معمولی ساخته شده بود درهذه السنه یکحصه زمین طرف جنوبی آن در وسعت باغ مذکور درآورده شده ودیوار های آن طور عصری تکمیل ودر بین آن دو حوض پخته کاری نیز ساخته شده است که حوض های مذکور دارای فواره ها نیز بوده وخیابانهای آن درسال جاری بپایهٔ تکمیل رسیده وباغ مذکور بصورت کلی یك رونق خوبی راحایز گردیده است .

١٠ : ـ چون در سابق جهت انعقاد [illegible] ومجالس اعیاد وجشنها وغیره جای لازمه موجود نبود احساس شد در این باغ ولایت [illegible] کلان [illegible] گنجایش [illegible] زیادی بعمل می آید بصورت [illegible] .

١١ : ـ [illegible] نایب الحکومگی [illegible] در هذه السنه تمام نواقص آن تکمیل [illegible] فواره [illegible] ساخته شده ، وعلاوتاً یك حوض [illegible] آورده شده که آب آن [illegible] .

١٢ : ـ [illegible] شهوانی آن [illegible] شمال [illegible] هوتل مذکور [illegible] .

١٣ : ـ [illegible] .

١٤ : ـ باغ عمومی [illegible] که در سال ١٣٣٢ [illegible] احداث شده بود در هذه السنه تهداب دیوار های آن سنگ کاری [illegible] در باغ مذکور بعمل آمده است .

۱۵ :- دوتهانه درحصهٔ درنگ ودولت خان جهت بودوباش نفری تهانه داران تعمیر شده است .

۱۶ :- طرف شرق نوموږی باغ ازبرای آبیاری باغ مذکور یك کاریز شروع وکار آن قریب الاختتام است .

۱۷ :- لین تیلفون بندر پتان ، چمکنی ، وپیواړ ، جاجی ، ومیدان خوله ، منګل جدید تمدید گردیده است .

امور حکومت اعلای میمنه

۱ :- از مربوطات حکومت اعلای میمنه نفری که از قلم مانده بود وداخل احصائیه شده (۲٤۰۰) نفر .

۲ :- در شق عدلیه : محصول وثایق محکمهٔ ابتدائیه ومرافعهٔ مرکز ومحکمهٔ ابتدائیهٔ اندخوی وپښتونکوت وبلچراغ وتگاب وقیصار الی ۱۵ برج قوس مبلغ (۷۵۲۱۲) افغانی .

۳ :- در شق مالیه : به نسبت عمل ۱۳۲۰ در عایدات مواشی سال جاری مبلغ ۵۵۸۹۳/۳۹ افغانی افزود بعمل آمده .

٤ :- نظر به سال گذشته در سال جاری به محصول خانواری وجوازی واصنافی مبلغ ۲۱۹۲/۹٤ افغانی تزئید بعمل آمده .

۵ :- شق فوائد عامه : از سرك میمنه حدبخش مزارشریف الی سرك حدبخش ولایت هرات برای نفری معابر بیست وسه اطاق تعمیر وهفت چاه حفر گردیده .

٦ :- درحصهٔ حکومت پښتونکوت بسرك عمومی ده پل آباد وپخته کاری شده .

۷ :- شق معدن : درهذه السنه به تعداد دولك خشت نمك ازمعدن اضافه استخراج وبه عایدات آن نظر به سال گذشته از ابتدای سال جاری الی ۲۰ برج جدی مبلغ ۲۰۰۷۰۳ـ افغانی تزئید بعمل آمده .

۸ :- شق زراعت : دراجارهٔ زمین های لامالك اندخوی در سال جاری ۱۰۷۰۱٦ ـ افغانی افزود بعمل آمده .

۹ :- یك مقدار تخم پیله ازولایت هرات وارد وبرای تربیه وترویج بین اهالی تقسیم ونتیجهٔ خوبی گرفته شده .

۱۰ :- یك اندازه تخم بلوط وارچه که ازمرکز برای بذر فرستاده شده بود درمواضع لازمهٔ جنگلات قیصار وبلچراغ افشانده شده .

۱۱ :- بمواضع لازمهٔ جنگلات یکمقدار مکفی پسته بذر گردیده .

۱۲ :- یك مقدار تخم ناجو ازهرات خواسته وجهت افشاندن بحکومات مربوطه تقسیم گردیده .

سعادتمند کسی است که درهجوم ومقابله بامصائب خودرا نبازد . (پاسکال)

۱۳:ـ باندازهٔ (۴۶۱۳۱) جریب زمین زه ملخ کشف و(۳۲۱۶۱) جریب زمین تحت عملیات وخاک پوشی آورده شده .

۱۴:ـ درسال جاری بمربوطات حکومت اعلای میمنه (۱۷۶۳۷۲۹) اصله نهال مثمر وغیرمثمر غرس گردیده .

۱۵:ـ شق معارف : در مکاتیب مربوط حکومت اعلای میمنه در هذه السنه (۳۷۸) نفر طلبهٔ جدید گرفته شده

۱۶:ـ تعمیر یک مکتب در حکومتی گرزیوان برای طلاب معارف .

۱۷:ـ درمحصول گمرکی میمنه نسبت بسال گذشته درهذه السنه (۲۷۷۵۷) افغانی تزئید بعمل آمده .

۱۸:ـ شق حمل و نقل : در عایدات محصول حمل و نقل نسبت بسال گذشته در سال جاری الی اخیر برج قوس (۳۵۱۷) افغانی تزئید بعمل آمده .

ریاست شورای ملی

الف : ـ تصویب موازنهٔ بودجهٔ سال ۱۳۲۱ .

ب ـ تصویب اصولنامه ها :

۱ـ اصولنامهٔ تجارتی .

۲ـ [illegible] دفاتر تجارتی .

۳ـ [illegible]

۴ـ [illegible]

۵ـ [illegible]

ج ـ [illegible]

[illegible]

۸ـ ضمیمهٔ اصولنامهٔ حاضری ورخصتی مأمورین تبدیل حصهٔ (ب) اصل ۱۷ راجع برخصت تفریحی مامورین .

د :ـ مادهٔ واحده درممنوعیت صدور اتومبیل ولوازم آن ازداخل مملکت بخارج .

ه :ـ درموضوع تحت چلند گذاشتن یك اندازه ازنوت‌های رقم یکصدافغانی ، پنجاه افغانی وده افغانیگی خزینهٔ پس انداز .

ریاست اعیان

الف ـ اصولنامه ها :

۱ـ لایحهٔ اصولنامهٔ تجارت .

۲ـ » » ثبت تجارت .

۳ـ » » دفاتر تجارتی .

٤ـ » » دلالی .

۵ـ » » افلاس وورشکست .

٦ـ » راجع به‌تزئید معاش پسته ر سانها .

ب ـ ضمایم :

۱ـ ضمیمهٔ اصولنامهٔ اطاق های تجارت تبدیل حصهٔ الف اصل ۱۷ .

۲ـ » » محصولات بلدیه .

۳ـ » » حاضری ورخصتی مامورین .

٤ـ » » مکلفیت عسکری تعدیل اصل (۲۲) اصولنامهٔ مذکور .

۵ـ » » مدیریت های مامورین تبدیل اصل (۱۰) اصولنامهٔ مذکور .

٦ـ » » تعرفهٔ گمرك راجع به‌محصول پوستین و پوستینچه .

۷ـ » » » » » » » شیرین بویه .

اعطای نشان

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۲۵۳ مورخهٔ ۷ جوزای ۱۳۲۱ یکدانه‌نشان خدمت برای ب ، فضل محمد خان بلوکمشر غند سوار فرقهٔ شاهی .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۳۰۱ مورخهٔ ۱٤ جوزای ۱۳۲۱ یکدانه‌نشان دوم معارف برای داکتر گریفه مدیر سابق مکتب نجات .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۱۳۱۷ مورخهٔ ۲۲ عقرب ۱۳۲۰ یکدانه نشان درجه اول استور برای ع ، ش محمد احسانخان قوماندان قوای هوائی .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۱۳۱۸ مورخهٔ ۲۳ عقرب ۱۳۲۰ یکدانه نشان درجه دوم استور برای ح ، غلام دستگیر خان مدیر مکتب هوابازی .

بموجب فرمان اعتبارنامهٔ نمبر ۱۷۵۶ مورخهٔ ۱۵ قوس ۱۳۲۱ یکدانه نشان استور درجه سوم برای مستر ویست سر کردهٔ هیئت اعزامی ژئولوژیکل سروی آف اندیا در افغانستان .

اجراآت بانك ملی افغان

درجریان سال ۱۳۲۱ محاربهٔ اروپا نه تنها قطع نگردید بلکه درحصص مختلف دنیا روز بروز توسعه یافته وتقریباً شکل جنگ بین المللی را اختیار نموده ـ بعضی ممالك امریکای جنوبی عراق وحکومت نانکنگ نیز بتدریج داخل محاربه گردیده ملل مختلفهٔ عالم دراین جنگ خانمانسوز اشتراك ورزیده اند ـ طبیعی است که وضعیت اقتصادی ممالك بیطرف مخصوصاً افغانستان ازاین اوضاع خیلی متأثر گردیده وبسبب مسدود گردیدن طرق مواصلات رفت وآمد مال التجاره تقریباً مسدود وممتنع میگردد .

در مقابل این اوضاع ومشکلات روز افزون ازقبیل قلت وسایل حمل ونقل ـ انسداد طرق ووضع قیود مؤکد بر واردات وصادرات درممالك مختلفه ـ صادرات بیرون وار افغانی وواردات ما یحتاج مملکت ازخارج بمشکلات بیشتری نسبت بسال های گذشته دچار گردید .

درعین حال درتابستان امسال بحرانی درتجارت قره قلی (که اکنون بازار آن منحصر بامریکا گردیده) روداد ـ اگرچه بانك ملی [illegible] اینگونه بحرانهای قره قلی اطلاع داشته [illegible]

[illegible]

بسته کاری فابریکهٔ نساجی پلخمری درسال ۱۳۲۱ بپایهٔ تکمیل رسیده و تنها چیزیکه بکار انداختن آنرا تااین اواخر بتعویق انداخته بود قلت عمله بوده که از طرف شعبه صناعتی بانکملی اقدامات جدی گرفته شده و همه روزه یکعدهٔ زیاد عمله بامعاشات خوب و شرایط مناسبی استخدام و به پلخمری اعزام میگردد. ازقرار معلوم فابریکهٔ مذکور تکمیل وحصهٔ نختابی آن که عبارت از ۱۵۰۰۰ دوك است بکار افتاده حصهٔ بافت آن که درحدود ۵۰۰ دستگاه میشود نیز متدرجاً بکار آغاز نموده وامید میرود که قسمت مهم احتیاجات پارچهٔ نخی را که قلت آن محسوس است ازین رهگذر رفع نماید - تولید فابریکهٔ نساجی جبل السراج وفابریکهٔ پشمینه بافی کابل نیز درافزایش میباشد خوشبختانه مملکت ما اگرچه درین اواخر ازحیث تولید صنعتی دچار انحطاط گردیده اما درحصص مختلف مملکت یکسلسله صنایع دستی وطنی وجود دارد که برای احیاء وتوسعهٔ این صنایع سرمایهٔ کافی پنبه واقدامات جدی ازطرف وزارت اقتصادملی وبانکملی بعمل آمده وشرکت کمك صنایع دستی برای همین مقصد تشکیل گردیده ودرهذه السنه درولایات کابل وسمت مشرقی نتائج رضائیت بخشی حاصل نموده .

بانکملی دراین موقع که سرمایهٔ شرکتها باموال خریداری سنوات گذشته مصروف بوده بازهم در سال ۱۳۲۱ برای موفق ساختن شرکت ها جهت خرید مواد خام داخلی از معاونت بانها بصورت اعطای قرضه وکریدت خود داری ننموده و حتی الامکان کمك مالی با مؤسسات بعمل آورد .

تجارت : دراثر توسعهٔ محاربهٔ دنیاو مسدود گردیدن طرق ارتباطی صادرات افغانستان نسبت به سال ۱۳۲۰ تقلیل یافته چنانچه صادرات پوست قره قل نظر بمشکلات حمل ونقل وکساد بازار امریکا بسیار کم وقسمت اعظم پیداوار امساله درداخل مملکت ذخیره شده وصادرات پشم وپنبه نیز تقریباً بهمین حالت بوده تنها صادرات میوهٔ تازه وخشك ادامه داشته بنرخ های مناسب درهند بفروش میرسد. درمقابل این اوضاع که درتجارت صادراتی مملکت لطمهٔ سختی وارد نمود بانکملی وسایر شرکتهای ملی جهت جلوگیری از بعضی جریانات سوء دراوضاع تجارت داخلی وکمك بهموالدین مواد صادراتی دراثر هدایات وارشادات حکومت (برای اینکه طبقهٔ زارع ومالدار ازاین اوضاع متأثر نشده ودرازدیاد تولیدمواد خام که سرچشمهٔ فعالیت وسرمایهٔ ملی است سکتهٔ وارد نشود) ازهیچگونه فداکاری دریغ نکردند - شرکتها با اینکه قسمتی از اموال خریداری سال گذشتهٔ شان همانطور موجود ومعطل مانده بود درسال جاری یك حصهٔ مهم ویا تمام حاصلات قره قل - پنبه - پشم - تریاك وپسته را خریداری نمودند و تصمیم گرفتند که

احصائیه خریداری اشیاء صادراتی شرکتهای سهامی در ...

شمالی						ولایت
شرکت اقدام	شرکت نهضت	شرکت صادرات ابریشم	شرکت قره قل	تجارتیه اندخوی و میمنه	شرکت توکل	[illegible]
۳۱۰۸۳	۱۵۲۶۰	-	۶۷۰۵۳۱	۱۸۱۱۳۳	۳۳۵۴۳	۹
-	-	۱۵۶۲۵۳۹	-	۷۳۲۹۵۷	۱۵۲۵۷۵	۸
-	-	-	-	۵۶۴۹	۹۸۱۶	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
۱۳۴۹۳۰	-	-	-	-	-	-

احصائیهٔ صادرات قره کلی و پنبه در سال های ۱۳۲۰ و ۱۳۲۱

تاریخ	صادرات قره کلی بحساب جلد		صادرات پنبه بحساب کیلو	
	۱۳۲۰	۱۳۲۱	۱۳۲۰	۱۳۲۱
حمل	۵۷۹۲۸	۵۰۰۵۶	۱۶۴۳۹۰۷	۶۷۱۹۶۸
ثور	۰	۴۳۵۰۱	۹۱۷۵۲۸	۱۰۸۲۵۶۰
جوزا	۱۲۳۲۹۹	۱۶۸۱۹۴	۱۱۹۴۳۰۸	۳۳۷۵۷۵
سرطان	۲۶۲۲۱۵	۰	۸۹۶۳۲۷	۱۳۵۵۴
اسد	۱۸۰۱۹۲	۰	۷۷۶۰۸۴	۱۱۹۷۲۳
سنبله	۳۲۲۷۷۸	۰	۰	۱۸۳۶۷
میزان	۳۴۳۱۵۰	۰	۰	۰
عقرب	۳۳۳۴۴۵	۰	۵۳۱۵۶	۰
قوس	۳۵۰۸۴	۰	۲۷۴۲۰۳	۱۹۴۰۶
جدی	۱۰۰۰۴۴	۰	۱۵۹۵۹۳	۴۷۵۳۷
دلو	۸۵۳۸۳	۰	۴۴۰۵۴۳	۰
حوت	۳۷۷۵۲	۰	۴۷۱۱۲۸	۰

احصائیه حسابجاری اشخاص و مؤسسات در بانك ١٣٢٠ بافغانی

تاریخ	نمایندگی کابل	بناری خانگه	نمایندگی قندهار	نمایندگی اندخوی	نمایندگی هرات	نمایندگی مزارشریف
حمل	٦٠٠٤٣٠٩٤	٥١٧٥٧٦	٣٩٣٤٨٩٥	١٩٥٠٠٠٠	٢٨٧١٨١٣	١٠٧٣٥٧٥٣
ثور	٥٥٢٠٧٧٢١	٥٧٣٩٠٣	١٧٧٩٠١٤	١٧٢٠٠٠٠	٢٩٦١٥٠٩	٥١٦٠٤٢٨
جوزا	٦٦٨٧٣٣٩٢	٧٦١٦٥٦	١٦٧٥٠٤٢	١٧٥٠٠٠٠	٣١٤٢٥٦٧	٤٥٢٨٧٠٧
سرطان	٨٨٣٥٦٧٨١	٦٥٨٥٩٣	٥٥٣٩٤١٥	١٩٢٣٦٦٣	٤٨٢٩٠٢٤	٧٩٥٦٤١٠
اسد	١٠٦٧٧٣٠٤٨	٥٥٨١٦٥	٣٦٦١٢٤٨	٤١٨٨١٠٨	٣٧٩٥٢٠٩	٤٠٥١٦١٧
سنبله	١٠٤٠٢٧٦٢٩	٤٨٦٩٠٦	٢٠٢٦٣٨٧	٥٣١٥٥٩٤	٤٣٣١٥١١	٤٣٣٨٥٨٧
میزان	١٠٠٨٤٢٦٠١	٥١٥٣٨٣	١٨٢١٤٢٨	١٩١٤٦٧٢	٣٠٥٧٨٣٥	٢٩٢٣٠٢٣
عقرب	٩٩٠٢٢٩٥٠	٤١٤٠١٠	٣٠٠٨٦٢٦	١١٦٧٠٢٧	٣٢٧٥٥٣٤	٣٥٤١٥٧١
قوس	١٢١٩٠٥٢٨٢	٥٧٦٤٦٢	٣٤٣٩٣٩٩	١٠٠٥٧٣٩	٢٣٥٦٧٦٤	٣١٠٨٣٩٣
جدی	٩٨٣٠٦٧٠٠	٤٨١٢٠٣	٢٦٩٥٦٤٢	١٤٠٠١٥٣	٢٣٠٨٦٢٤	٢٢٢١٨٦٣
دلو	٥٤٣٧٤٤٥٨	٤٦٣٠٧٦	٣٢٤٦٩٢٧	١٦٦٧٠٦٩	١٨٣٨٣٩٦	٤٠٦٤٤٢٦
حوت	٥٦٩٤٩٠٠٢	٣٥٥٧٢٠	١٧٠٨٧٨٩	٣٦٣٧٣٠٠	١٠١٨١٧٣	٧٤٤٣٨٤٤

احصائیهٔ حسابجاری اشخاص و مؤسسات در بانک ۱۳۲۱ بافغانی

تاریخ	نماینده گی کابل	شاری خانکه	نماینده گی قندهار	نماینده گی هرات	نماینده گی مزار شریف	نماینده گی اندخوی
حمل	٦٧٧٠٥٤٩١	٥٢٧٠٠١	١٥٦٤٤٤	١٢٩٤٧٣٥	٢٨٥٤٩٧٧	٥٩٠٧٣٨
ثور	٦٥٥٧٩٦٣٩	٥٨١٢٦٨	٢٨٢٩١٧٦	١١١٥٦٦٠	٦٥٩٠٤٧٦	٦٧٥٠٧٤
جوزا	٧٣٥٠٧٧١٤	٦٣٨٤٤٥	١٣٤٤١٣٥	١٠٤٨٧٠٦	٤٥٩٨٩٧٤	٣٠٨٥٤٩
سرطان	٦٩٦٣٣٥٠٠	٧٩١٦٧٥	٣٠٥٨٦٢٢	١٥٥٠٥٢٠	٣٥٤٣٣٤١	٥٢٧٩٤٣
اسد	٦٧٥٨١٤١٢	٧٣٨٨٠٣	٣٥١٧٢٨٥	١١٠١٢٥٣	١٣٩٤٩٩٣	٣٢٢٥٧١
سنبله	٦٦٥٦٤٢١٨	٧٩٣٧٥٨	٣١٦٣١٥٩	١٢٢٠٤٣٤	٣٨٣٧٢٥٣	٢٣٢٥٩٧
میزان	٦١٦١٧٣١٢	٧٤٤٣١٨	٢٣٥٨٦٢٨	١٢٧٠٩٨٧	١٥٨٦٠٦٤	٧٨٤٤٨٦
عقرب	٥٧٩٢٣٠٩٥	٥٧٦٩٣٦	٣٠١١٥٨٨	١٤٨٩٧١٢	١٢٥٣١٩٦	٨٣١٣٩٣
قوس	٥٧١٤٣٦٤٣	٣٠٠٥١٢٩	٢١٠٩٦٧٢	١٤٠٥٧٩١	٩٦٣٣٤	٨٥٧٦٢٢

فهرست مندرجات سالنامه

۱۳۲۱

الف : مضامین

مقالات: